PIERRE VÉBER

M:F
293.873
OSZK

POMPADOUR
KALANDJA

PIERRE VÉBER

POMPADOUR KALANDJA

FORDITOTTA
BEÖTHY LYDIA

PIERRE VÉBER.

A boulevard fáradhatatlan kacagtatója. A nagyszinpadok jókedvü bábjátékosa, aki az eleven, frissen zsibongó párisi életből emeli szinpadra mondain ruhákba öltöztetett marionettjeit. Egy plutokrata polgári kultura tréfacsinálója, a jóllakott, kacagni vágyó bourgois Plautusa, aki nem ér fel ugyan *Courteline*-ig, de izlésesebb, választékosabb és irodalmibb, mint a párisi nagyszinpadok egész sereg bohózatgyárosa és prózai vaudevilleszállitó cége.

Csupa ötlet és szellem s ezen a téren Pierre *Wolff*-al, a boulevard másik pompás humoru szerzőjével versenyez az elsőségért. Elegánsabb és ötletesebb, mint Romain *Coolus*. Szinesebb és elevenebb szatiráju, mint Abel *Hermant*. Finomabb, csipősebb és kecsesebb, mint a mindig szeretetre méltó Paul *Gavault*. Tisztább eszközökkel dolgozik, mint Lucien *Népoty*, aki melodramitikus aláfestésü darabjaival gyakran a tömegizlés szentimentális hajlandóságaira utazik. A francia komikum elmaradhatatlan kaviárjával is sokkal biztosabb szakácsmüvészettel füszerezi szinpadi kosztját, mint a leggyakrabban vaskosságokba tévedő Alexandre *Bisson* és Georges *Feydeau*. Érdekesebb, mulattatóbb, mint Sacha *Guitry*, aki a bonyodalom hiányát olykor tótágast álló boulevard-filozófiával pótolja. Talán nem tud felemelkedni a *Meilhac* és

M 293. 872 :5

Halévy örökébe lépő *Flers* és *Caillavet* fölényes persziflázsáig, talán nem olyan tipikusan francia, nem olyan tőről metszetten párizsi, mint Tristan *Bernard*, de ennek ellenállhatatlan párizsi viccét az elszászi származásu francia melegebb szive, behizelgő érzelmessége pótolja nála.

A *Pompadour kalandja* nálunk eddig ismeretlen oldaláról mint regényirót mutatja be Pierre Vébert, aki különben Franciaországban talán még népszerübb regényirónak. De Véber ebben a regényében is hü marad a szinpadhoz. Mint az epilógusban maga irja, tulajdonképen nem is regényt akart irni a *Pompadour kalandjá*-ban, hanem a *Szinpadi Szerzők Kézikönyvének* szánta. És csakugyan *a párizsi szinház breviáriuma* ez a könyv és egyben csillogó szatirája a szinház életének és komikus kipellengérezése a siker titkának. A szerző a maga brilliáns meglátásán keresztül érdekes bepillantást enged nekünk is a kulisszák világának titokzatos boszorkánykonyhájába, ahol a sikert gyakran nem is tulságosan raffinált eszközökkel főzik. Elmondja egy darab születésének, elhelyezésének, szinpadi betanulásának történetét egészen a főpróba langyos és a premier tomboló sikeréig és közben megeleveniti és pörére vetközteti a szinház egész belső életét. Bevilágit a szerzők lélektanába. Bemutatja a nagy szinházi tröszt vezérét. Leleplezi a szinpad intrikáit és szerelmeit. Végigvezet azokon a kanyargós és valljuk meg korántsem mindig irodalmi utakon, amelyek egy darab előtt a szinház kapuit megnyitják. Felvonultatja a főpróba közönségének tarka karaványát, azokat a mulatságos figurákat, amelyeknek intrikáin és ármánykodásain keresztül a siker leszürődik és gyakran a szerzők, az igazgató, a szinészek, a kritika és az előre megdolgozott közvélemény ellenére kirobban.

Erdekes, nem mindennapi és kacagtató fonák-

ságokban gazdag, uj világ ez, amelynek fölfedező utjain Véber zavartalan jókedvvel, végtelen kedvességgel és szeretetreméltósággal kalauzol bennünket. S ezen felfedező uton legjobban talán az a felfedezés lep meg és mulattat bennünket, hogy mennyire hasonlitanak a párizsi szinházi viszonyok a mi szinházi viszonyainkhoz. Gyakran ugy érezzük olvasás közben, hogy a mi szinházi világunkat, a mi szinházi figuráinkat helyezték át idegen miliőbe, vagy nekünk kell a regény helyzeteit és alakjait a mi kereteinkbe beillesztenünk és akkor Véber regényéből egy varázsütésre tőrölmetszett pesti szinházi regény lesz.

Kállay Miklós.

ELSŐ FEJEZET.

HOGY SZÜLETIK A DARAB.

Musagne minden este a kis Bouloi-utcai vendéglőben találkozott Clodion barátjával. Valójában nem is a barátja, csak a bajtársa volt. Mind a ketten az ujságirók máról-holnapra tengődő nehéz életét élték. Egymáshoz csatlakoztak anélkül, hogy tudták volna, miért; közös balsorsuk hozta őket össze s együtt szaladgáltak a mindennapi kenyér után. Mindaketten ugyanazokat a szerkesztőségeket járták, hogy cikkeket helyezzenek el, amelyeket senkinek még csak esze ágában sem volt kérni tőlük. Terveket kovácsoltak és megirni való ötleteket adtak egymásnak. Ez valami bizalmasságot szült a vetélytársak között; nem okosabb-e támogatni egymást, mint ellenségeskedni? Clodion és Musagne igy egy félelmetes szövetséget kötöttek, amelyben közös volt minden papirra vethető gondolat. Hiszen egy ötletből két-három cikket is lehet irni és ez mindig kétszer vagy háromszor husz frankot jelentett. A riporterség nehéz mesterség és bizony csak száraz kenyeret ad emberének. Musagne minden megjelent cikkét kivágta és iskolásfüzetekbe ragasztotta, hogy majd valamikor egy kötetben egyesithesse és kiadhassa. Musagne kiadója egészen mitikus lény volt, akit a sors szü-

letésétől fogva bukásra szánt. De az újságíró viszont már tudta könyvének a cimét: „Élet a pocsolyában."

Clodionban nem volt semmi becsvágy; irt, hogy megélhessen és mégis az irásnak élt. Barátja örök bámulat tárgya volt a szemében, mert igyekezett mindent készpénzre váltani. Clodion hosszu, sovány, hirtelenszőke és unalmas ember volt, aki vizenyős, kék szemekkel bámult bele a világba. Rossz fogai voltak és gyér haja nem igen leplezte korai kopaszságát. Ijesztő nagyságu, erőtlen kezein törékeny körmök ékeskedtek; az egész emberen csak egyetlen egy rendkivüli jelenség volt: a terebélyes, hóditó orr, amely a karthagói csatahajók orrát választhatta mintaképül. Ezen a függeléken egy polytechnikusi cvikker villogott, az értelem fényét vetve erre a holdas ábrázatra.

Musagne nem tudta eltitkolni déli származását, egyenesen Béziersből jött, hogy hatalmába keritse Párist. A város ugyan ellenállt, de azért Musagne nem tekintette elveszettnek a csatát. Csak idő kérdése volt és Párisnak meg kellett adnia magát! Ez a közönséges kis zömök, barna, mozgékony emberke, akinek örökös mosolya pompás, villogó rágószerveket mutogatott, bizony dicsőségre éhezett. Folytonosan ezt hajtogatta Clodion bajtársának: „Meg fogod látni! Diadalmaskodni fogunk! A lábunk előtt fog heverni egész Páris!" A szövetségben ő volt az igazgató fél, ő talált ürügyeket interjukra. A másik végrehajtotta utasitásait, védjegyezett irodalmári minőségben. A Croissant-negyedben, ahová a tudósitók jártak, aránylag meglehetős népszerüségre tett szert a párocska. Hat óra felé egy szerény kis kávéházban pihentek meg, ahol megvolt a rendes asztaluk. Valami olcsó ételt és irószert kértek. Egy óra alatt elvégezték a munkájukat, elvitték irásukat külömböző hirlapok-

hoz és végül együtt vacsoráztak. Tiszták és erkölcsösek voltak, mert nem telt másra, és munkás életüket nem terhelték női léhaságokkal. Egyetlen örömük a szinház volt és minden estéjüket ott töltötték, mert szabadjegyekkel bőven rendelkeztek. Igy aztán látták a nagy sikerek utolsó és a bukott darabok első előadását. Musagne heves szavakkal juttatta kifejezésre a drámairói pálya iránt érzett rajongását: „Egy bukás fölér husz riporttal, egy siker pedig egy esztendőre gazdaggá tesz!“ Clodion ugy vélekedett, hogy nagyon vakmerő vállalkozás három felvonást irni és még hozzá el is fogadtatni valahol; természetes szerénysége távoltartotta a drámai kockázatoktól. Hogyha a deszkák világába lép az ember, sohasem tudhatja, minek teszi ki magát!

Musagnenak nem voltak aggályai, jobban mondva, ő nem félt semmitől. Olyan terveken ábrándozott, amelyekbe senkit sem avatott be. Vacsora közben mélyen hallgatott, gondolkozni látszott; barátja elbusulta magát, mert azt hitte, hogy hű társa szerelmes. Mindig kellemetlen, ha egy asszony befurakodik két férfi barátsága közé!

De nem! Musagne nem volt szerelmes, hanem szörnyü tervet érlelt agyában. Végül mégis csak nyilatkozott kedves barátja előtt:

— Szórakozottnak látsz már néhány napja, ugye öreg Clo-m? Tudod, hogy mire gondolok?

— Csak nem akarsz elhagyni?! — kiáltott a másik ijedten.

— Dehogy, csak megelégeltem ezt az életet!

— Meg akarod ölni magad? — kérdezte szegény Clodion elrémülve.

— Ugyan eredj! Szinházhoz akarok kerülni! — szavalta méltóságteljesen Musagne.

Clodion akkor sem lett volna jobban meglepve, ha barátja hirtelen óraingává, zöldséges kosárrá,

vagy bárminemü más tárggyá változik át; dadogni kezdett:

— Hogyan? Szinész akarsz lenni? Elhagyod ezt a pályát?

— Darabot akarok irni és te leszel ebben a munkatársam!

— De hova gondolsz!

És Clodion megpróbálta észretériteni a pajtását, sulyosnál sulyosabb érveket hozván fel. A legtudatlanabb francia is tudja, hogy a drámairói pálya csak csalódásokat tartogat azoknak a szerencsétleneknek, akik bele mernek kontárkodni ebbe a mesterségbe. „Ess kétségbe és halj meg", mondja Shakespeare III. Richardnak; ez a felszólitás jelmondata lehetne mindazoknak, akik letérnek az irodalmár mesterség kitaposott ösvényéről, hogy a szindarabirás nyomoruságába sülyedjenek. A hosszu, szőke fiatalembert valami előérzet fogta el és megpróbálta eltériteni sziámi ikertestvérét a becsvágy sikos utjáról, valószinüleg azért is, mert jól tudta, hogyha az elcsuszik, akkor ő is megüti magát. Baráti érzelmei és önzése szinte ékesszólóvá tették, de Musagne minden meghatottság nélkül hallgatta.

Ő már határozott, még pedig avval a könnyedséggel, amely annyira jellemző a délvidéki emberekre. Ezek a legvalószinütlenebb dolgokat is végre tudják hajtani, a kellőképen mérlegelt akadályok ellenére is. Musagne nyugodtan hagyta beszélni az aggályoskodó Clodiont, aki iránt éppen annyi megvetést, mint baráti szeretetet érzett; ugy nézett rá, mintha hallgatná, de nem figyelt szavaira. Elmerengett tervein és egyáltalán nem ügyelt a hangokra, amelyek az alkalomadtán süketté váló füleit ostromolták. Clodion végül is elhallgatott azt hivén, hogy meggyőzte társát. Musagne erre igy szólt hozzá:

— Ne fáradj, kedvesem, ez elintézett dolog, mi

fogjuk a jövő évad legnagyobb sikerü szindarabját megirni! Még ma este hozzálátunk a munkához.

— És van már valami alapeszméd? — kérdezte szerényen a megsértett Clodion.

— Van, ami még annál is jobb! Egy cimem van!

— Az valami, de nem minden!

— Ellenkezőleg, ez minden! — süvöltött Musagne. — Te szegény csuszó-mászó! Nem ismered a cim hatalmát! Az én cimem ragyogó, szikrázó, villogó, feltünő, támadó! Fogózkodj jól meg az asztalban, a darabunk cime: „A Pompadour kalandja!" Nos? Ez énekel, mi? Ez kalapál, amint Flaubert mondta!

Clodion előbb tépelődésekkel gyötörte magát, majd kisütötte:

— Tényleg, ennek van pofája! Sikerszagot érzek, mondd már tovább!

— Mit tovább? — kérdezte Musagne bosszankodva.

— Melyik kalandja Pompadournak?

— Hát tudom én? Pompadournak annyi kalandja volt, hogy csak győzzünk egyet kiválasztani! Te majd kutatsz az életrajzában, mert arra én nem emlékszem; ha pedig nem akadsz megfelelő drámai kalandra, akkor majd kitalálsz valamit, amit majd neki tulajdonitunk. Ő nem fog panaszt tenni, nyugodt lehetsz. Én adom neked a cimet, a többi a te dolgod!

A bölcsesség beszélt Musagneból; egy cim a szindarab születése, a polgári állapota, ha az megvan, akkor kénytelen valóra válni, növekedni!

Másnap a szinházi rovatvezetők szivességből a következő kis hirt adták le az ujságokban: „Kitünő kollegáink, Musagne és Clodion, az utolsó simitásokat végzik háromfelvonásos szinmüvükön, amelynek „*A Pompadour kalandja*" a cime. A darabban van politika, van szerelem és fel fog

elevenedni benne a tizennyolcadik század minden bája. Az irók a művüket egy nagy köruti szinháznak szánták.“ Ez a kommüniké nagy feltünést keltett és a két ravaszdi kezdett nevezetes ember lenni. A tejesasszonyuk már szabadjegyet kért tőlük és hajlandónak mutatkozott a legmesszebbmenő hitelnyujtásra a két hires emberrel szemben.

Clodion Musagnera bizta a mindennapi táplálék megszerzését, ő elvonult a Nemzeti Könyvtárba és szorgalmasan buvárkodott Pompadour viselt dolgaiban. Végigböngészte a memoárokat, a rendőri jelentéseket, a pamfleteket, a gáláns irásokat, de mindhiába! Ennek a „hölgy“-nek az élete nem szolgáltatott alkalmas tárgyat darabiráshoz. Be kell vallani, hogy a történelmi alakok mögül leggyakrabban hiányzik a drámai háttér; egy kis segitségre szorulnak, ha azt akarják, hogy nagy nyilvánosságnak örvendjenek a deszkákon. Minél mélyebbre hatolt Pompadour életébe, annál tisztább és agyonrágalmazottabb asszonynak látta Clodion ezt a kegyencnőt.

Abban a kis tejcsarnokban, ahol minden este találkozni szoktak, átnyujtotta munkatársának kutatásai eredményét.

— Én visszalépek! Pompadour nem tárgy!

— Nem fedeztél fel egyetlen egy kalandot sem az életében?

— Még a hirét sem!

— Tehetségtelen nő! De te viszont hülye vagy! Most szépen benn vagyunk a pácban!

— Talán lemondanánk a szinházról? — ajánlotta Clodion.

— Meg vagy őrülve! — kiáltott Musagne. — Inkább a polgári jogaimról mondanék le!

— Önfejü majom, hát nem hallod, hogy nem találtam semmit? A legcsekélyebb kalandra magyarázható eseménykét sem! Fogadni mernék, hogy

Littré élete sokkal gazdagabb szerelmi szövevényekben!

— Én hiszek neked, de csak próbáld meg ezt a cimet hirdetni: „Littré kalandja“, majd meglátod, hogy dül a közönség a szinházjegyirodába! Nekünk, ha törik, ha szakad, Pompadour kell; azonkivül egy pompás kép is jutott az eszembe: a lóverseny!

— Megállj! Az első lóversenyt Marie-Antoinette idejében tartották!

— Hát aztán? Mi közöd hozzá! — felelte igen rosszkedvüen Musagne. — Ezt Párisban csak te tudod, tehát eredj a sóhivatalba! Lesz egy lóversenyjelenetünk 1760-ban! Már kész is a tervem; a kegyencnőt valami balesettől Ferenc, a fiatal kézmüves menti meg. Megvadult paripa, lázadás a drágaság miatt, bohókás katonacsinyek és amit akarsz. Mikor a fiatal mesterlegény az életét megmenti, Pompadour beleszeret, de nem árulja el, hogy ő a király szeretője, mert Ferenc köztársaságpárti!

— Már akkor? — vetette közbe Clodion.

— Igenis! Különben pedig ez már a te dolgod; ha fennakadunk a részleteken, akkor sohasem leszünk készen. Ferenc feleségül akarja venni a megmentett nőt, de elmeséli neki, hogy egy szabadkőmüves testület tagja és gyülöli Pompadourt, akinek a lehető legrosszabbakat kivánja. Remélem, el tudod képzelni, hogy Pompadour védi a király metresszét!

— De öregem, — vetette közbe Clodion, — nekem ugy rémlik, hogy én már láttam valahol egy hasonló darabot.

— Ne zavartasd magad, édesem! A szinházban minden darabtéma hasonlit egymáshoz! A fiatal Ferenc egy Damiens nevü egyén biztatására elhatározta, hogy megöli a királyt.

— Damiens, kérlek, 1757-ben élt, — jegyezte meg szeliden Clodion.

— Hogy te milyen fajankó vagy! Mi közöd hozzá? Hát aztán? De folytatom: hősömnek a verseny napján kell az uralkodót megölni.

— 1787-ben?

— Istenem, de unalmas vagy! Abban a pillanatban, mikor le akar csapni a királyra, felismeri Pompadourban a szeretőjét: óriási botrány! Mindkettőjüket felségsértésért letartóztatják. Harmadik felvonás: Pompadour mindent rendbehoz és férjhez megy Ferenchez.

— Elment az eszed! Mit csinálsz aztán XV. Lajossal?

— Fel lehet tételezni, hogy Poisson kisasszonynak van egy nővére, aki helyettesiti őt a király kegyeiben, mig a kegyencnő ismét erényes nővé vedlik át, nem?

— Ez ellenkeznék minden történelmi igazsággal; nagyon elragadtatod magadat és azonkivül a darabod nem egyéb, mint a „Theodora", kiforgatva...

— Az csak Sardounak baj és azoknak, akiktől ő a tárgyát kölcsönvette; azonkivül mi XV. Lajos korában vagyunk és az elég! Plágiumról szó sem lehet, mihelyt a kor meg van változtatva. Ezt minden törvénytudótól megtudhatod! Még ma éjjel nekilátsz a munkának; te irod a darabot, én pedig igyekszem majd elhelyezni.

Clodion már nem is felelt; csak önmagában sajnálta a hiábavaló kutatással eltöltött időt. Azt sem merte bevallani barátjának, hogy halvány fogalma sincs a szindarabirás nemes mesterségéről. Másnap meglátogatta nagybátyjának egy rokonát, aki tiszteletbeli tagja volt a Szerzők Egyesületének, és akinek néhány kis darabját még kisebb szinpadokon már előadták. Ez az aggastyán igen bi-

zalmatlanul fogadta, aminthogy ez kezdőkkel szemben helyénvaló is.

— Szegény fiam! Hát bele akar kóstolni? A jó Isten óvja magát! Hiszen sejtelme sincs arról, hogy mi vár magára! Azt hiszi, hogy könnyü dolog egy darabot irni? Azt hiszi, hogy az igazgatók elfogadják? És arról álmodik, hogy el is olvassák? És, ha teszem föl, elolvassák és jó, akkor elő is adják? És ha előadják, hiszen történnek csodák, akkor sikere is lesz? És ha sikere . . .

— Elsősorban meg kell irnom! — szakitotta félbe Clodion.

— Istenem, a mi időnkben ez már nem mindig feltétlenül szükséges! — mondta a bölcs agg. — Sok darabnak volt már sikere, amelyeket éppen csak a szinpadon tákoltak össze s mindenki adott hozzá egy kicsit a magáéból, kivéve a szerzőt, aki csak egy ötletet adott. Van egy ötlete?

Clodion elmondta a témát; nagyon okos dolog egy szindarab tárgyát minél többször elmesélni, mert ahány elbeszélés, annyi szerencsés uj változat és a hallgató jóakaratulag megajándékozza a szerzőt ingyen közremüködésével. Csak ilyeneket kell mondani, hogy: „Igy gondoltam, de félek, hogy tulterhelem a dolgot“ vagy: „A barátom sugallta ezt a jelenetet vagy három hónappal ezelőtt, de azt hallom, hogy Labichenál is megvan, azért inkább kihagytam!“

Az öreg Nestor végighallgatta a témát, amit Clodion készséggel mondott el neki, majd sulyt adva szavának, megszólalt:

— Elég egyszerücske és elcsépelt, tehát kitünő ötletnek tartom. A közönség imád bizonyos megismétlődő témákat, különben is a szerzők mindig ugyanazt a zsebkendőt lopják el egymástól, csak a monogrammot kell nekik kifejteni. A legfontosabb a kezdőbetük eltávolitása! Beaumarchais

Molièret zsákmányolta ki és mégis tudott valami olyat beleadni Mascarille-ba, ami, Isten tudja, hogy, de szép volt. A maguk tákolmánya is elsülhet, csak meg kell irni.

— De hiszen ez a legnehezebb! — vallotta be Clodion.

— Nem, fiam! Mi sem egyszerübb annál, csak tudni kell a mesterség néhány uralkodó szabályát, amelyek közül a legfontosabb a haladás törvénye. Egy darabnak mindig emelkedni kell, érti?

— Egyáltalában nem!

— Dehogy nem! Ez tiszta logika! Minden jelenetben kell egy uj elemnek lenni, ami felcsigázza az érdeklődést és minden párbeszédnek előbbre kell vinni a cselekményt. Ne késlekedjék az olyan érzelem hosszas magyarázgatásával, amelyet egy-két szóval is el lehet mondani! A vonat nem vár! Gondolja meg, hogy a közönség állhatatlan és csak addig követi, amig maga leköti. Ha csak egy másodpercre is elereszti, ezer baja lesz, amig ujra megfogja. Lökje bele egy pompás jelenetbe, mint egy szük folyosóba, majd sietve erőszakolja ki onnan. Mire a folyosó végére ér és kiszabadul, megkönnyebbül és hálából tapsolni fog. Ez Bernstein módszere! Csalhatatlan! Egy másik főtörvény a mozgékonyság; minden felvonás a belső mehanikájához igazodik és ezért végtelenül fontos erre a legnagyobb gondot forditani. Eggyel több vagy kevesebb replika és a felvonás elvágódik. A legkevesebbet a téma törvényeivel törődnek! Majdnem minden kezdő szörnyü igyekezettel vezeti be a tárgyat, hogy közvetlenül azután üres semmiségekért elkalandozzon tőle.

— Mit nevez maga üres semmiségnek?

— Mindazt, ami nem tartozik a tárgyhoz, vagy nem segiti elő a tárgy kibontakozását; mert a szindarab matematikai egyenlet! Végül pedig az

utolsó szabály: a jellemeknek felvonásról felvonásra, sőt jelenetről jelenetre át kell alakulniok, de ugy, hogy mégis hivek maradjanak önmagukhoz. Ilyen fogalmakkal majd tudnak darabot irni, amely ha nem is zseniális, de legalább előadható lesz. Óvakodjék a szóáradatoktól, az „alagutaktól", ahogy a szinháznál mondják. Még sok mindent kellene magának mondanom, például a replikák irányitását, hogy a párbeszéd ne legyen tulterhelve, a felvonásvégek teoriáját és . . . no, de majd a tapasztalat jobban megtanitja, mint én!

— Milyen lépéseket kell tennem, hogy a darabot elhelyezhessem?

— Elsősorban le kell gépirással másoltatni mind a három felvonást; az igazgatók irtóznak a kézirástól, csak a nyomtatványt olvassák el. Azután...

— Elviszem a darabot egy direktorhoz!

— Végzetes hiba lenne! Sohase vigyenek kész darabot ezekhez az ostoba szatrapákhoz. Őkegyelmessége nem olvassa el, hanem odaadja valami titkárjának, aki még kevésbbé olvassa el! Érintetlenül kapnák vissza, vagy pedig besoroznák a hozzáférhetetlen irattárba. Egyébiránt, ha átnyujtaná egy ilyen földi nagyságnak a müvét, az bizonyosan igy felelne: „Az idényem be van állitva, tizenhét elfogadott darabom van, csupa ismert iró munkája; közülök öt már papiron biztos siker!" És a szerencsétlen őszintén beszél, szentül meg van győződve, hogy vannak darabjai, pedig csak igéreteket őriz a fiókjában. Maga majd kivárja azt a nem is nagyon távoli időt, amikor a direktor rájön a szegénységére. Maga összeköttetést szerez az igazgatóhoz és mielőtt ez bekövetkezik, gondja lesz rá, hogy bizalommal bevallja neki a szinháztól való undorodását! Hiszen az alantas müvészet! Azt nem fogja hozzátenni, hogy csak a hülyéket gazdagitja, azonkivül maga lesz az a jó ember,

akivel mindenki bizalmas, mert nem szégyenkezik maga előtt. Várja meg, amig az emberevő bevallja nyomoruságát . . .

— . . . és akkor elviszem neki a darabot?

— Isten őrizz! Csak adja ügyesen tudtára, hogy van egy elég pikáns darabtémája, ami már rég forog a fejében!

— De ha már meg lesz a darab irva?

— Szerencsétlen! Hát nem elégszer mondom már, hogy direktor kész darabot sohasem fogad el! Annak a szadistának kell az a gyönyörüség, hogy a szeme előtt lássa megszületni a szinmüvet, hogy aztán később, ha sikere van, hanyagul igy szólhasson: „Igen, a Pompadour — azt én dolgoztam át; tudja, az irók hoztak valami össze-vissza dolgot, nem volt harmadik felvonásuk . . . én megmentettem őket és még csak egy krajcárt sem kértem az irói tiszteletdijból.“ Az is igaz, hogy ha rosszul sül el a darabjuk, az ő bölcs tanácsai miatt, akkor szét fogja kürtölni az egész világba: „Ezek a hülyék nem akartak meghallgatni!“ De térjünk vissza a mi juhainkhoz; még nem is sejttette ezzel az emberevővel, hogy egy terv forog az agyában, amikor ő már igy fog szólni: „Meséld el nekem ezt a dolgot!“ Mert azonnal tegezni fogja; maga elmondja, jobban, mint az előbb, mert már ismerni fogja a saját témáját, a cár végig fogja hallgatni, gyakran félbeszakitva magát, hogy változtatásokra birja, amelyek leggyakrabban értelmetlenek, de hasznosak. Csináljon jegyzeteket, de ne tőrődjön velük, az igazgató ugyis hamar elfelejti, hogy mit mondott. A tárgyalást ő ezekkel a sorsdöntő szavakkal fogja befejezni: „Kicsikém, ezt rögtön megirod nekem! Nagyon sürgős, mert Combat darabja nem csinál két házat, Wolffé nem kész és Bernstein máshová viszi az övét! Te azonnal szinre kerülsz!“

— Akkor pedig odaadom a darabom! — szólt Clodion, hüen kitartva emellett a gondolat mellett.

— Még mindig nem! Nyolc napra eltünik a földszinéről és a kilencediken fog egy táviratot kapni: „Hol vagy? Siess! Hétfőn olvasópróba!“ Másnap elviszi az első felvonást és pro forma felolvassa, mert hiszen már látatlanban el van fogadva! A következő hétre igéri a másodikat és a többi már csak gyerekjáték! A harmadik átadását halassza, amig csak lehet, mert rendszerint az a legrosszabb. Tessék uram . . . Most ismeri a mesterség ABC-jét. A pálya nem nagyon dicsőséges, kicsinyes politikával kell minduntalan élni. De ne bátortalanodjon el, válassza jelképül azt a kis állatot, amelyet megnevezni nem akarok, de amelynek a szivóssága közmondásos! Azonkivül sok szerencsét kivánok! A főpróbájára majd elmegyek tapsolni!

MÁSODIK FEJEZET.

LULU DUNEZ, SZINÉSZNŐ.

Clodionnak első dolga volt a tanácskozás eredményét pontosan elmondani Musagnenak. A barna fiatalember szó nélkül hallgatta, majd igy összegezte a vita eredményét:

— A te rokonod vén hülye, aki megmaradt a husz év előtti módszereknél. A világ nagyot fordult! Én a magam részéről kerestem egy müvészembert, akit Raclos személyében meg is találtam. Már több mint harminc darabját játszották Páris legnagyobb müintézeteiben. Ez ér valamit! Megigérte, hogy ma este velünk vacsorázik és kioktat minket! Igaz barátunk, de nehogy eszedbe jusson bármit is elmondani neki a darabunkból, mert biztosan ellopná! Hiszen csak ezért jön!

Musagnenak mindenesetre helyes fogalma volt azokról a kötelékekről, amelyek az iróembereket egyesitik.

Raclos pontosan ott volt a találkán; szörnyen tetszett neki, hogy kezdő barátai előtt nagyképüsködhet és szabályokat állithat fel. Körülbelül negyven éves lehetett és hangos sikereinek ellenére nagyon is a nyomában érezte a fiatalabb nemzedéket. Azonkivül egy neves irónak mindig szüksége van a zsurnalisztákra és ő ezt a kettőt akarta magának lekötelezni. A csemege és törköly mellett megszólalt:

— Nos, gyermekeim, mi van a darabotokkal?

— Már majdnem kész, — jelentette ki szemtelenül Musagne.

— Mi a tárgya?

— Nagyon összetett! A történelmi komédiának, a drámának, a látványosságnak, a népszinmünek és zenés bohózatnak a keveréke. Azt hiszem, elég uj!

— Azt sohasem lehet tudni!

— De igen! Pompadour fenyegető veszedelem közeledtét érzi, rájön, hogy Lajos meg akarja egy jó családból való fiatal lánnyal csalni, akit valami árulással akar a hatalmába keriteni; összeesküvés a kicsike vőlegényével, hogy megakadályozhassa a merényletet. Három diszlet: Versailles, az Ártatlanok Lépcsője és a Parc aux Cerfs!

Clodion elképedve hallgatta ennek a darabnak a meséjét, amelynek semmi köze sem volt az ő születendő müvükhöz; már éppen közbe akart szólni, amikor pajtásának egy sokatmondó tekintete elnémitotta.

— Szép téma! — méltányolta Raclos. — Ha könnyü versecskékbe öntik, akkor lesz is sikerük! — A szemtelen tudta, hogy a verses darabnak nincs sok kilátása a sikerre . . .

Musagne belement; csak ugy dagadozott a büszkeségtől, hogy sikerült egy ilyen nagy embert becsapnia. Raclos, megnyugodva, csak ugy árasztotta rájuk tapasztalatának kincseit. Ezek a beavatottak sohasem lesznek veszedelmes versenytársak.

— Akarják tudni egy darab elhelyezésének a titkát? — szólt. — Nagyon egyszerü: egy asszonyt kell találni!!

— Minek? — kérdezte Clodion.

— Megszeliditeni a medvét! — vágott vissza Raclos. — Maguk nagyon kedvesek, tehetségük is van, nem kétlem, de nincsenek bevezetve, ahogy a pokerban mondják. Magukat nem fogják elolvasni!

— Ebben a figyelmeztetésben már volt részünk, — nyögött keserüen Clodion.

— Mit akarnak? Van egy axioma a mi mesterségünkben: ahoz, hogy előadjanak ismerteknek kell lennünk, hogy ismertek legyünk, szinre kell kerülnünk. Tehát, kicsinyeim, csak egy közvetitő tag van a gondolat és a gondolat megelevenedése közt: a szinésznő! Minden direktornak megvan a maga Egeriája, aki őt és az egész boltot vezeti; ha a darabjuk annak tetszik, akkor előadják és a darab akkor fog neki tetszeni, ha van benne egy neki megfelelő szerep. Ezt a szerepet szép diszleteknek és monológoknak kell kellemessé tenni, akkor majd a hölgy igy fog szólni: „Én nem tartozom azok közé a butuskák közé, akik nem türnek meg maguk mellett senkit a szinpadon! Kevés dolgot adjanak nekem, de érdekes legyen; én nem boritok fel semmit! Én a helyemen maradok, csak az aztán szép legyen és amint a cselekmény hanyatlik, csak engem hozzanak be a szinpadra. Azt is vegye tudomásul, hogy ha én kimegyek a szinpadról, rögtön ellankad a darab!“ Áhitatosan hallgassák végig azokat a csacsisá-

gokat, amiket ez a gyöngytyuk összefecseg és tegyenek ugy, mintha minden szavát megfogadnák; tegnap még az ördög farkába kapaszkodott, de ma már a szarvánál fogva vezeti. Képzeljék el, hogy a nagy Corneille kinálná neki Chimène szerepét; audenciát adna neki és azzal a közvetlenséggel fogadná, ami a legfőbb bája. „Ah, ön az Corneille? Üljön le, fiam! Igen, tegye félre azt az alsószoknyát; olvastam azt a kis dolgot, azt hiszem, lehetne pénzt keresni vele! Kissé merész a tárgya, de az engem nem zavar. Ez a lány, aki szerelmes az apja gyilkosába, ez eléggé Grand Guignol . . . de annyi baj legyen! Legyünk modernek! Csak itt van mellettem ez az infánsnő, aki mint maga is mondja, nem tartozik a cselekményhez és aki árt az én személyemnek. Le kellene vágni ezt a kullancsot, ha azt akarja, hogy én legyek a tolmácsa. Beszéltem már az öreggel, ő is az én nézetemen van, tehát tessék, szabadon választhat.“ És Corneille engedett volna, ezért jót állok. Rohant volna testestől-lelkestől kiszolgáltatni magát a direktornak, aki elfogadja a Cid-jét kivágva belőle az infánsnő tulterhelő szerepét. A Comedie Francaise csinált már ilyen operációkat! Ebből is láthatják, hogy milyen nagy szerepe van az ostobáknak a mai irodalomban! Meg kell találniok azt a közvetitő asszonyt, aki behizelgi a darabjukat az igazgatónál. Megkeresik a törvényes vagy nem törvényes kapcsolatot ezekhez az urakhoz és a vizsgálataik eredménye szerint választják majd ezt vagy azt a szinházat. Vagy pedig felkutatnak nagy nevek által pártfogolt szinésznőket, de a nagy nevek kéretik magukat! A fiatalok találhatnak a rossz nők között jóakaratu Aspásiákat, ha meghallgatják az utasitásaikat. Ne bizzanak ezekben az alkalmakban, mert nagyon drágán fizethetnék meg!

Igyekezzenek a rendes uton eljutni céljukhoz, ez a legjobb, noha a legnehezebb: az igazgató barátnője fogadja és bemutatja majd magukat a szeretőjének. Magától értetődő lesz, hogy a főszerepet a hölgynek irták. Ha a szatrapa barátnőt cserél, akkor az lesz a maguk patrónája és a szerep egyenesen az uj „igazgatóné"-hoz megy. Legyenek elkészülve meglepetésekre! El fognak jutni a kis szőkétől a nagy barnáig, de ez nem fontos. A lényeg az, hogy szinrekerüljenek, nemde? Összesitem amit mondtam: keresd az asszonyt!

Raclos visszavonult, a két munkatársnak pedig ott maradt a számla, amin veszekedhettek. Sorravették a különböző vállalatokat, ahol a direktoroknak közismert viszonyaik voltak. Egy nagy nehézség merült fel, Janicotnak három szinpada volt, de mindegyiken megvolt a kedvence! Melyikhez forduljanak? Tuvache viszont szereti a könnyed müfajt, de nincs kegyeltje, csak szerelmes barátokat fognak rá. Hogyan igazodjon itt el a szegény ember? Musagne végül határozott:

— Sápadt Clodionom, ird meg a darabot, mással ne törődj, én majd igyekszem elhelyezni! — Egyike volt ez ama szilárd szerződéseknek, amelyek a leggyümölcsözőbb társszerzőségeket pecsételik meg.

Clodion témájával együtt bezárkózott; elsősorban a jelenetezést csinálta meg, mert azt muszáj kitalálni! Az összes mesterek vallomása szerint lehetetlen jó darabot irni, ha olyan elővigyázatlan az ember és nem vázol fel egy tervet. Ha a scenárium be van fejezve, akkor szabadon csaponghat a fantáziánk, mert önmagunk szabályoztuk magunkat. Clodion maga elé tett egy hatalmas iv papirt és vörös tintával rápingálta a cimet: „*Pompadour kalandja.*" Aztán felirta „I. felvonás", majd megpihent. Másnap elhelyezte a diszletet: „A szin a... palota termét ábrázolja." Ennél az utasitásnál

eszébejutott, hogy a palota csak a Raclosnak mesélt áldarabban létezik. Elővett egy másik iv papirt, rámásolta a cimet és nagy gonddal nekilátott az irásnak. „A szin egy fiatal fafaragó műtermét ábrázolja, 1767 körül; utcára nyiló ajtó hátul, középen; jobb és baloldalt rejtekajtó. A balfenéken emeleti szobákba vezető lépcső, stb., stb. . . .“ A diszlet ideális elhelyezése különleges gyönyörüség a szerzőnek; őszintén sajnálom azokat az embereket, akik nem maguk irják a darabjaikat! Nem tudják, milyen örömtől fosztják meg magukat; a lelkesültség első pillanatai, az iró eljegyződése egy gondolattal, mindez valami csodásan szép!

Clodion boldog volt. Felcifrázta a scenáriumot, a jeleneteket római számokkal számozta meg, a személyeket szinpadralépésük szerint sorolta fel, majd néhány mondatban összegezte a cselekmény tárgyát és a margóra kiirta a szenzációs feleleteket. Közben pedig folyton azt kérdezte magától: „Emelkedik a cselekmény?“ Valahogy ugy érezte, hogy nem elég lendületes az egész.

Ezalatt azonban sötét felhő borult a láthatárra: Musagne halálosan belészeretett egy fiatal szinésznőbe, akivel a Metroban találkozott és akit még aznap este elhozott a tejcsarnokba. Az igazat megvallva, ennek a fiatal hölgynek nem nagyon dicsőséges volt idáig a pályafutása. A konzervatoriumba nem vették fel, de mivel gyönyörü lábakkal rendelkezett, hát Mme Grattemimi, a „Folies Amoureuses“ igazgatónője tüstént leszerződtette. Itt némaszerepeket játszott, amelyekben a test ékesszólása helyettesitette a szöveget. Nagyon szép volt és olyan szőke, mintha haja arany ragyogásának most egyszerre kellene azt az időt pótolni, amikor még barna volt. Karcsu, kicsit töpörödött alakocska, mosolygós arc, nevetős szemek, kacér mellecskék,

egyéni mozdulatok és folyton kerepelő nyelvecske, ez volt ő, a „nő“.

Musagne bemutatta:

— Lulu Dunez kisasszony, drámai művésznő, a jövő Réjaneja! Clodion barátom! Együtt dolgozunk azon a darabon, amelyben te fogod a főszerepet játszani!

Clodion felállt, megszoritotta Lulu kezét, de közben gyülölettel eltelt pillantást vetett barátjára, amit ez sehogysem akart megérteni. A vacsora alatt Lulu minden igyekezetével azon volt, hogy uj viszonya Clodion munkatársával nyilvánosságra kerüljön, szájon csókolta, csiklandozta, összekócolta a haját, izelitőt adva a még elkövetkezhető érzéki jelenetekből. Musagne pedig hálából elmesélte a darabot. Elkövette ezt a rémes kötelességmulasztást. Clodion halálos kinokat szenvedett és keserüen hallgatott.

— Nem nagyon beszédes a barátod, — jegyezte meg Lulu a vacsora végén, azonban a neki szánt szereptől el volt ragadtatva, felhajtott két pohár törkölyt, majd elkiáltotta magát:

— Fél tiz! Egy negyed óra mulva a szinpadon kell lennem! Ti nagyon kedvesek vagytok, gyerekek, de első a kötelesség! Szaladok a Foliesba!

— Érted menjek a végére? — kérdezte Musagne.

— Inkább ne, öregem, ma várnak rám, de holnap délután a próba után, ha akarsz. — Mire a könnyelmü nőcske gyorsan elmenekült.

Távozása után kitört a vihar.

— Ó, te! Megőrültél? — orditotta Clodion. — Evvel a kenguruval akarod a darabunk főszerepét játszatni?

— Clodion, téged elragad a düh és ugy okoskodol, mint a kapanyél. Az a fiatal hölgy, akiről ilyen tiszteletlenül nyilatkoztál, nagyon előkelő languedoc-i család ivadéka; ellenállhatatlan hiva-

tás szólitotta a szinpadra, elhagyta szüleit, hogy a drámai művészetnek szentelje magát . . .

— Marhaság! — szakitotta félbe Clodion. — Köldökig mutogatja a combjait egy csapszékbe illő látványosságban! Ezt te művészetnek nevezed? Ez disznóság!

— Clodion, vigyázz! Legszentebb érzelmeimben sértesz meg!

— A te érzelmeid? Ugyan eredj, hogy gondolod? Egy ilyen kis vacaknak adjuk a főszerepet egyszerüen azért, mert te megtisztelted kegyeiddel és mert ő semmit sem kért ezért? Őrültek lennénk! Ebbe a szabotálásba nem megyek bele, érted?

— Én pedig a szavamat adtam, — szólt méltóságteljesen Musagne, — a nemesi szavamat, hogy Lulu fogja a Pompadourt játszani, és azt meg is tartom. Egyébként ugy teszel, mintha volna akaratod! Ez először az életben történnék meg veled!

— Ha kell, lesz helyetted is és ellened is! És ha szabad kérdenem, ki az, aki a darabot irja?

— Ki adta a témát? — vágott vissza Musagne.

— Aki irja, az a fő!

— Aki az ötletet adja, az a fő!

— Hát akkor, főnök uram, szerkeszd meg magad a darabot, majd meglátjuk, hogy mi lesz belőle! Hiszen képtelen vagy egy sort leirni, anélkül, hogy legalább három helyesirási hiba ne legyen benne!

— Holnaptól kezdve más munkatársam lesz!

— Tévedés, édesem! Ragaszkodom a jogaimhoz!

— A jogaidhoz? Ugyan kérlek, mutasd meg nekem a jogaidat!

— Uram, megtiltom önnek, hogy tegezzen és nem fogadom a köszönését!

Clodionnak ez a felelete felbontotta a szövetséget. Meggyülölték egymást, ami gyakran előfordul barátok és szeretők közt. Clodion külön fizette a

számláját és otthagyta Musagnet. Ez megérezte a sértő szándékot és szörnyü bosszut forralt; legjobban a barátja hirtelen halálhirének örvendett volna. Felkereste Raclost, elmondta neki az összekülönbözést és azt, hogy minden áron meg akar a társától szabadulni. Raclos igy felelt:

— Szerencsétlen! Nem ismeri a Szerzők Egyesületének szabályait? A társszerzőség az egyetlen házasság, amelyet nem lehet felbontani! Bármi történik és bármit kisérel meg, Clodionnak ugyanolyan jogai vannak, mint magának és ha más valakit vesz maga mellé, kénytelen lesz a saját részéből fizetni. Egyébként nem határozhatna el semmit régi munkatársa ellenjegyzése nélkül. Ime igy szól a Törvény és a Próféták könyve.

— És ha megölném Clodiont?

— Az örököseinek ugyanazok a jogai vannak mint neki! Azonkivül eszeágában sincs megölni Clodiont; nekem sok tapasztalatom van szinházi veszekedések terén, higgyje el, sohasem tartanak sokáig! Láttam már embereket, akik este megölték volna egymást és reggel már ölelkeztek. Ne törődjön vele, fogadni mernék, hogy Clodion szörnyen busul, hogy összeveszett magával és maga kétségbe van esve, hogy nem szól magához.

Ez igy is volt. Clodion nem aludt az éjjel és álmatlanságában élénk szemrehányásokat tett magának: „Nem tudtam vele bánni; heves természetü, de nem rossz ember. Ha a szivéhez szólok, rögtön el lett volna intézve. Ugy viselkedtem, mint egy részeg barom! Kicsit irigykedtem, hogy neki van barátnője és nekem nincs. Neki megadta az Isten a csábitás tudományát, tőlem megtagadta. Ezért nem haragudhatom rá! Bánja az ördög, Lulu lesz a Pompadour, megadom magam!“

A tejcsarnokba ment ebédelni s ugy foglalt

helyet, hogy mellette egy üres asztal volt. Néhány pillanat mulva megjelent Musagne, észrevette ujdonsült ellenségét, de ugy tett, mintha nem ismerné. Általános, de kevéssé méltányolt köszöntést intézett a jelenlévőkhöz és a „Jó estét mindenkinek"-ből Clodion is kivette a részét. Illedelmesen meghajtotta a fejét és elmerült az étlap tanulmányozásában. Leghőbb vágya az volt, hogy Musagne a szomszéd asztalnál foglaljon helyet; a kis emberke kényelmes asztal keresését mimelte, majd egy könnyed fordulat után teljesitette Clodion néma vágyát. A kócos szolgálólány megkérdezte:

— Két teritéket?

— Nem, — dörögte Musagne, — ma este egyedül vagyok! Az étlapot!

Némán, szemrebbenés nélkül nyujtotta át Clodion a papirlapot, Musagne pedig megkockáztatott egy leereszkedő „köszönöm"-öt. Két perc mulva észrevette, hogy nincs só az asztalán; Clodion átnyujtotta az övét.

— Nem fosztom meg tőle? — kérdezte Musagne.

— Szó sincs róla, — felelt ragyogó arccal Clodion.

A jég megtört. Megindult a beszélgetés, egyre barátságosabb lett, mig végül már tegezték egymást. Musagne letett gőgjéről, Clodion pedig a neheztelésről. Lulu szeretője bevallotta, hogy ennek a teremtésnek nincs jövője; délután értement a Foliesba és szivének hölgye azt mondta, hogy menjen el előbb megfürdeni! Ilyen költséges luxust kivánni valakitől!!

Clodion kénytelen volt megvédeni a hölgyet.

— Ne tulozz! Gyönyörü szép! És nagyon bájos!

— Ha arra gondolok, hogy majdnem vereked-tünk ezért a vacakért! Ezt nem bocsátom meg magamnak soha! Elvettem a szerepet tőle, hallod?

— Mit mondasz? — szólalt meg Lulu, aki ebben a percben lépett be. (Ez volt az egyetlen belépője az életében, amelyet nem rontott el!) Már nem én játszom a Pompadourt?

— Nem!

— Ezt a sületlenséget! Evvel hálálod meg irántad való jóságomat!?

— Ó, a te jóságod! Mondd inkább a gyöngeséged! — felelt dühösen Musagne.

— Vészthozó szépség, pusztulj! Hát azt hiszed, hogy magadért szeretnek? Bele fogsz halni ebbe! Ha nem adod nekem a Pompadourt, mindenütt elmesélem, hogy nők pénzéből élsz.

— Nekem megvan a magam lelkiismerete!

— És maga, maga holdvilágképü, türi ezt? — folytatta a hölgy, Clodionhoz fordulva.

— Engem nem kérdeztek!

— Hát én vagyok-e a Pompadour vagy sem?

— Hány éves ön? — kérdezte Clodion.

— Mint minden szinházi nő, huszonnégy éves vagyok!

— Tehát tul fiatal a kegyencnő megszemélyesitésére, aki abban az időben körülbelül negyvenhat éves volt és aki, erre esküszöm magának, már három éve halott, amikor a függöny fel fog a szinházban emelkedni.

Clodion szavai mély megdöbbenést keltettek Luluban; Musagnehoz fordult:

— Ezt te nekem nem mondtad! Hiszen a te kegyencnőd egy vén skatulya! És azt hitted, hogy én az ilyesmiben benne vagyok? Talán nem néztél meg! Majd csinálsz nekem egy szerepet tizennyolctól husz évesig, énekkel, tánccal és jó érzelgős szöveggel. Az érzelmek miatt nem aggódom, amit különben mindenki megmondhat neked ebben a kerületben!

— Amit kiván, avval éppen szolgálhatok:

Josette szerepe, Francois nővére a nép tiszta leánya, aki feláldozza magát . . .

— Lehet öltözködni? Mert egy szürke macskát nincs kedvem ábrázolni. Trikóban fogok fellépni, én már festőknek is ültem modellt.

— Egy ártatlan leány trikóban!

— Maguk majd elrendezik, ahogy akarják, én a nép tiszta lányát trikóban képzelem el. Szállítsanak nekem egy jó mókás, táncos számot, amiben felhasználhatom a lábaimat és jót állok a sikerért! Az egész alakomon a lábaim érnek a legtöbbet! Nem, Coco?

A megkérdezett Coco csak fájdalmasan mosolygott. Semmisem alázza ugy meg a férfit, mint barátnőjének az ostobasága, ha ez nyilvánosság előtt sül ki. Clodion megszánta a barátját és biztositotta a fiatal gyöngytyukot, hogy szabnak rá egy szerepet, legyen boldog! Lulu kinyilatkoztatta megelégedését és tudván, hogy minden fáradság jutalmat érdemel, egész hangosan igy szólt Musagnehoz:

— Kedvesem, este értem jöhetsz, együtt fogunk hazamenni! — Ez után az igéret után elsietett.

Távozása után Musagne rögtön mentegetni kezdte:

— Nem olyan buta, mint amilyennek látszik!

— A buta nőnek is mindig van annyi esze, hogy megkinozzon egy okos férfit! — vonta le a bölcs következtetést Clodion.

Olyan sarkigazságot bökött ki, amelyet száz sou-val fizetett volna meg minden ujság, amely gondolatok közlésével foglalkozik. A munkatársak éjjel tizenegyig tárgyalták a scenáriumot. Musagne pompás trükköket, nagyszerü fordulatokat és kitünő párbeszédeket talált ki, amelyeket Clodion az étlap hátára jegyzett fel. Végül a barna emberke felállt:

— Megyek hozzá, ugye értesz?

Clodion megértette; ő egyedül ment haza, meggyujtotta a lámpáját és irni kezdett! . . .

HARMADIK FEJEZET.

CLODION POMPADOURRAL ÉS EGY MÁSIK SZEMÉLLYEL HÁL.

Meilhac módszerét követve Clodion nem irta külön lapokra a szerepeket, az csak a papirt maszatolja össze és nem lehet követni a cselekményt. A személyek nevét egészen a lap oldalára irta, szép hullámvonallal aláhuzta, zárójelbe téve a szinpadi vagy pszihológiai rendelkezést ilyenformán: (*aggódva*) vagy (*jobbra megy*) és igy tovább. Ezt a titkot Raclos sugta meg neki. Gondosan követte a scenáriumot, amelyet ő szerkesztett, de első este, amint abbahagyta a munkát, borzalommal látta, hogy milyen keveset eredményezett a buzgalma. Öt sürün teleirt oldal, azaz tiz lap párbeszéd, tehát még legalább tiz éjszakai keserves munka, amig egy felvonás napvilágot lát. Clodion kételkedni kezdett szerencsecsillagában, elkövetkezett az a rettentő pillanat, amely egy élet sorsa felett határoz. Azonban minden munkában, bármily hálátlannak is látszik, van valami különös, hatalmas erő, amely magával ragadja a szerencsétlent, aki a kisérlet befejezésére adta a fejét. Nem lehet abbahagyni! A megkezdett munka varázslatos erővel uralkodott Clodion felett; igy gondolkozott: „Ez nem ér semmit, a munkám nem tetszik, nincsen semmi tehetségem! De az a fő, hogy meg ne szegjem a sajátmagamnak adott szavamat és befejezzem ezt a minden érdekességétől ment darabot!“

„A kaland“ megszerkesztése hosszu kinlódás

volt Clodion számára. Kényszeritette magát, hogy éjjelenként bizonyos mennyiségü papirt piszkitson be és az is gyakran megesett vele, hogy ő előbb érkezett oda az ihletnél a munkával, mint őhozzá való találkára. Ilyenkor megirt néhány sort, mint ahogy a hors-d'oeuvre-t megeszi az ember a késlekedő vendégekre várva és tényleg, az ihlet, még szinte lihegve megérkezett. Gyorsan megsemmisitette az előbb megirt sorokat és jobakkal helyettesitette őket. Tollbamondott öt vagy hat oldalt Clodionnak, majd amint a mozdulatok ellustultak, elhagyta a csatateret e szavakkal: „Mára elég, holnap visszajövök, csak kezd el nyugodtan nélkülem!" Ilyen volt Clodion viszonya a legszebb és legkegyesebb istennővel, mert ez az asszony csak a padlásszobákba látogat el. Két fajta iró van: az egyik a legnagyobb kinok között teremti meg a darabját, a másik pedig valami lázas örület közepette hozza létre; ezek elvesztik az áttekintést a felvonások felett és nem látják a hü szolgát, a kezet, amely ir. Valami „másodlagos állapot"-ban vannak, amelyben nincs helye a megfontolásnak. Azonban az istennő uralkodnivágyó és ingerlékeny és nem türi, hogy kormányozzák; ha megsértik avval, hogy a rendre emlékeztetik, elmegy és nem tér vissza többé. Elküldi maga helyett a szolgálólányt, aki tud bánni a szólásmódokkal, szépen megfésüli a jelzőket, elrendezi a metaforákat, de nem szerelmeskedik a ház urával. Ez a szolgálólány a Kritika!

Clodion hozzáférhetetlen lett az alatt a két hónap alatt, amelyet lelkiismeretesen a darab irására használt fel. Kedélye besavanyodott, nem türt semmiféle megjegyzést, nem evett és tartotta a fogadást, hogy még le fog fogyni! Még a zsarnok Musagne sem mert ellenkezni vele; az ember ne bosszantsa se a szülő nőket, sem a vajudó irókat!

Clodion, mintha álomban élt volna; ugy érezte, hogy ő adja a világnak azt a darabot, amely után a mai nemzedék oly sóvárogva vágyik. Barátjának megtagadta a betekintést a már meglévő részekbe, mert ugy érezte, hogy evvel megtörné a bübájt. Csak semmitmondó szavakat ejtett el, mint: „Igen, halad!“ vagy „A másodikban vagyok!“ vagy „Ugy számitom, hogy a jövő hónap elején megleszek!“ Musagne jóakaratulag figyelmeztette: „Ne dolgozz igy, majd meglátod, még belebetegszel! Adj magadnak néhány nap szabadságot!“ Clodion csak a fejét rázta, az istennő nem akarta elhagyni és ő engedelmeskedett neki. Este rohant haza, még jóformán az utolsó falattal a szájában és eligazitotta a párbeszédeket. Lulu jelelenléte nem nagyon zavarta; a hölgyecske csacsogása nem téritette el a gondolataitól. Ő mindig dolgozott, ebéd közben, az utcán járva és fellökve az embereket, a taxiban, sőt a riporterség alázatos mesterségének az üzése közben sem a beszélőt hallgatta, hanem azokon a talpra esett válaszokon gondolkozott, amelyeket még ma este a harmadik felvonásbeli nagy jelenetbe fog beilleszteni.

És eljött a befejezés nagy napja; az istennő egy utolsó csókot lehelt szeretőjének a homlokára és örökre távozott. Clodion nagyon árvának érezte magát, mert ezentul nem volt egy életrevaló hazugsága sem. Siri hangon jelentette:

— Musagne, befejeztem. Pontot tettem a kéziratom végére!

Egy perc hullott az örökkévalóságba; a félénk büntárs, Musagne, remegett.

— Meg vagy elégedve? Csinosnak mutatkozik a gyermek?

— Mindjárt felolvasom neked a szobámban! — felelte töredelmesen Clodion.

Az olvasás helye az a szerény lak volt, ahol

Clodion fáradt tagjait megpihentette. Musagne oda-adással figyelt és nem merte félbeszakitani; minden felvonás végén helyeslőleg jegyezte meg: „Ezt jól csináltad, öregem, gyerünk tovább!“ A mikor az igazi szerző végigolvasta a darabját, Musagne igy szólt:

— Nagyon meg vagyok elégedve, hüségesen követted az ötletemet. Csak egészen apró javitásra szoruló részleteket látok, de azért igy is jó! Gratulálok, fiacskám, pompásan kivetted utmutatásaimból a leghasznosabbat. Igazán ügyes titkár vagy!

Clodion szemrebbenés nélkül hallgatta ezt a dicshimnuszt. Ő meg volt elégedve a munkájával és nem kivánt mástól elismerést. Miután Musagne hálásnak mutatkozott, mit érdekelte őt az utókor birálata?

Másnap a mukatársak bevonultak a másolóhoz, aki nem titkolta előttük, hogy tul van terhelve munkával és csak egy hónap mulva lehet meg ezzel. A másolóknak mindig tenger munkájuk van, akármilyen is az évad! Ennek ellenére ez az ur ugy vélekedett, hogy ha egy kis készpénzt kap, akkor kivételesen sorrakerülhet a Pompadour. Musagne rendelkezett a kellő anyagiakkal és szállitotta a kért összeget. Ugyanis sikerült neki Béziersből, öreg szüleitől egy nagyobb összeget kikunyorálni; a jó öregek szörnyen büszkék voltak drámairó fiukra, és egy kis vidéki ujság megemlékezett egy darabnak a világrajöttéről, amelyet egy bitterois-i követett el.

Miután kifizették az ötven frankot, a következő bókot kapták a másolások atyamesterétől:

— Jó cimük van!

Ezt ők jó előjelnek vették, nem tudván, hogy az atyamester ezt a dicséretet minden felének bőven osztogatja! Azzal az igérettel távoztak, hogy

a hét végén bizonyosan meglesz mind a három felvonás.

Az utcán Musagne megszólalt:

— Egyenként kellett volna odaadni a felvonásokat!

— A te megkérdezésed nélkül nem akartam semmit sem csinálni.

— Most pedig egy Pompadour után nézek.

— Hogy vélekedel Nina Sargue felől?

— Nagyon is jellegzetes; azonfelül érdeklődtem és el van foglalva az egész szezonra.

— És Minne Derien?

— Jobb volna, de barna; te barnának gondolod a Pompadourt?

— Igazad van! De hát akkor kit?

— Felia Gente beteg, Monette Cruzade nem jött vissza Amerikából...

— Mit szólnál Joiselle Fétuhöz? — kérdezte Clodion.

— Joiselle? Meg vagy őrülve! Tehetségtelen kis nőszemély, akkora, mint egy guggoló tyuk és olyan csunya, hogy az ember azt hiszi, a szerződése kívánja igy! Tettető, rossz, Isten mentsen tőle! Bárkit mondj, csak őt ne!

— Mégis csak egy többszörös igazgató, Carpezan barátnője, azé az emberé, aki öt vagy hat szinházat kormányoz. Ha Joisellen keresztül megnyernénk a jóakaratát?

— Kicsikém, én nem pirulok afölött, hogy asszonyokra támaszkodva érem el a célomat, de nem tudom kifejezni, hogy ez a nő mennyire nem tetszik nekem; mit mondjak neked, ugy undorodom tőle, hogy inkább Lulunak adnám a szerepet. Ne is beszélj többé erről a nőről, mert az idegeimre megy!

Clodion nem ragaszkodott tovább az illető hölgyhöz, más neveket sorolt fel, de egyik sem felelt

meg a szőrszálhasogató Musagnenak, aki végül igy szólt:

— Gyermekem, a szinházak nagy kudarcai tiz közül kilenc esetben egy szereposztási tévedésből fakadnak; a darabodat elfogadták és téged már a gondolat is boldoggá tesz, hogy előadják. A direktor ezt tudja és arra használja fel, hogy azokat a szereplőket adja neked, akiket ő akar. Egyszer csak észreveszed, hogy lecsusztál, de akkor már késő, mehetsz a sóhivatalba. És ki fizet rá az üzletre? Mindig a szerző, fiacskám, a naiv szerző, aki minden engedményre hajlandó volt. Én, majd meglátod, sziklaszilárd leszek, engem nem fognak meg; az Egyesület szerződései teljes rendelkezési jogot biztositanak nekem a darabom felett és én, bármiáron, de megvédem majd magamat! Azért hagyjunk magunkkal packázni, mert fiatalok vagyunk? Félelem nélkül kell az ilyesfajta emberekkel beszélni, különben kiveszik a falatot a szádból. Falrengető az én energiám, be fogom bizonyitani; elsősorban ridegen visszautasitom a jogainkról való lemondást!

— Azt hiszed, hogy az igazgató erre fel fog szólitani?

— De mennyire! Ez az első dolguk! Ezek a szörnyetegek minden hasznot maguk akarnak bezsebelni!

— Te ismersz ilyen igazgatókat, akik elkövették ezt az aljasságot?

— Ojjé! Nevet ugyan nem tudok neked mondani, mert akik ezt mesélik, nem nevezik nevükön a gazokat és akik személyesen tapasztalták, azok nem dicsekszenek el az esettel; csakhogy egy figyelmeztetett ember két tapasztalatlannal ér föl!

Ezek után az erőteljes szavak után megszünt a társalgás, aznap még a darabról sem beszéltek többet. Hallgatag megegyezéssel határozták el, hogy

nem izgatják magukat hiábavaló tervezgetéssel. De másnap kényszerülten visszatértek a tárgyra. Clodion sajnálkozni kezdett:

— Három másolatot kellett volna rendelnünk és három direktorhoz benyujtanunk a darabot; igy egyszerre három sorsjegyet váltottunk volna a nagy nyereményre!

— És kidobtunk volna százötven frankot az ablakon! Megadták nekünk a módot, hogy érvényesüljünk és kitünjünk a többiek közül, akik a megszokott uton járnak. Én nem akarok bohóckodni a többi mamlaszok példája szerint, akik átadják egy portásnak a kéziratot és aztán nyugalombavonulva várják, hogy a sült galamb a szájukba repüljön. Törtessünk előre és a saját házában támadjuk meg a szörnyeteget. Azon ábrándoztál, kogy átadod Molière képviselőinek művedet, melyet egy lektor aztán áttesz az olvasóbizottsághoz? Szegény bolond! A Theatre Françaisban negyven elfogadott darab van és ötven, amely nyugodtan várja, hogy sor kerüljön rá! Az Odeonnál sorbanállanak a fiatalok és évenként egynek a müve kerül szinre! Azonkivül ezeknek az üzletembereknek megvannak a maguk rendes szállitói, akik legalább negyven előadást jelentenek, és ... pénz beszél, kutya ugat! Ezekkel akarsz mérkőzni? Te gunyolódol, márki! Raclos tanácsai szerint csak egy dologra számithatunk: folyamodjunk az egyszerü kezdők istenéhez, én bizom csillagunkban! Kijutunk a tömegből, ezért jótállok neked! És te be fogod látni, hogy nem az egyenes ut a legrövidebb!

Lulu türhetetlen volt. Amint megtudta, hogy a darab kész, szokatlanul gyengéd lett Musagne iránt. Azonkivül értésére adta Clodionnak, hogy szivesen fogadná az udvarlását, ha nyilatkozna. Kedvesen kikérdezte:

— Nincsen barátnője? A maga korában? Ez

aggasztó! Pedig bizonyos vagyok, hogy maga szerelmes természetü, látom a gyöngéd tekintetü szemén, a pápaszem mögött! Rajta hát! Tárja fel a szivét, bizzon bennem, hiszen én a barátja vagyok! A férfinak nem szabad egyedül lenni, ezt a jó Isten mondta! Ne zavarja magát, hogy Musagneal vagyok. Nagyon jó fiu, de nem igen szeretem; elhibáz dolgokat és engem sohasem tisztelt, szóval röviden — eltüröm őt! Maga kedvesebb nekem, szeretném boldognak látni és ezért elhatároztam, hogy összehozom az egyik kis barátnőmmel, egy félénk gyermekkel, akit a szülei rámbiztak. A szegényke unatkozik és az első szeme elé kerülő szép fiu elcsábithatja! Maga elég csinos a maga nemében és nem hinném, hogy nagyon tévedek, ha azt állitom, hogy maga tetszeni fog neki, ha csak nem lesz kellemetlen vele szemben! Nézze, uzsonnázzon nálam holnap, találkozni fog az én kis Mama barátnőmmel, ami még semmire sem kötelez. Ha nem tetszik magának, akkor majd nézünk más után!

Clodion odavolt a nagy hálálkodástól. Tiszta erkölcse sulyosan nehezedett rá és idegessége, amely az erőltetett munkától ragadt rajta, olyan vágyakat gerjesztett benne, amilyenekről azelőtt nem is álmodott. Nyiltan bevallotta, hogy kész térdet hajtani minden előtt, ami szoknyát hord. Lulu megigérte, hogy szivesen közvetit.

— De ami a legfőbb, egy szót se Musagnenak! Ő nem értene meg és jeleneteket csinálna nekem!

Clodion megesküdött égre-földre és az éjszakát várakozással töltötte. Elképzelte a gyönyörben gazdag beszélgetést a bejelentett Mamával és keveset aludt. Reggel, öltözködés közben igy szónokolt magának: „Pompás szeretőm lesz, hiszen Lulu választotta, aki ért hozzá. Amennyire tőlem telik, szeretni fogom és övé lesz az első csókom! Házassággal fog végződni, akárki meglássa!“ Beilla-

tositotta magát, hirtelensült hust reggelizett, nem dohányzott és hazament fogat mosni.

Uzsonnázni öt órakor szokás és ebben az órában Clodion elment Luluhoz a Marais kerületbe, a Pavée-utcába, amely vidék nagyon megfelelő a tyukocskák nevelésére. A nagy nő igen vonzó rózsaszin kimonóban fogadta.

— A kis barátnőm még nincs itt, addig majd beszélgetünk.

Clodiont egy budoárba vezették, amelynek valami ópiumbarlang jellege volt. Elég esetlenül leült egy pamlag sarkára és elfogadott egy pohárka portóit. Lulu keleti cigarettákkal kínálta, amelyeknek részletezte az eredetét; egy ausztráliai tiszttől származtak néhány kellemesen eltöltött óra emlékéül. Clodion szivta a cigarettát és itta a nem kevésbé tisztes forrásból származó portóit. A beszélgetés eleinte közömbös témák körül sántikált, majd Lulu átült a pamlagra, szorosan a vendége mellé. Nagyon jószagu volt és teljesen hozzásimult Clodionhoz, aki moccanni sem mert és teljesen meg volt zavarodva. A varázslónő ujra töltött neki, s ő görcsösen fogva a poharat, nem mozdult. Érezte, hogy a dolgok rossz utra terelődnek, de nem volt bátorsága felkelni; a pamlag megsemmisitette. Édes forróság öntötte el és elpárologtatta aggályait. Rendületlenül itta a becstelen portóit és megkisérelte a poharat a szomszéd asztalra helyezni. De a pamlag nem engedte elillanni és a kimonós hölgy az üveg után nyulva, igy szólt:

— Koccintani fogunk!

Felszürcsölt egy korty bort, ráhajolt Clodionra s szájára tapadva saját rózsás ajkaiból itatta meg. A Pompadour szerzőjébe belecsapott a mennykő! Megingott, s a lágy párnák közé hanyatlott. Ami pedig aztán történt, arról inkább hallgassunk. Clodion zavarában igy gondolkozott: „Megszegem

a barátság legszentebb törvényeit! Ugy viselkedem, mint egy disznó! De ez a nőszemély ugy érvel, hogy egy szent sem tudna neki ellenállni, én pedig igazán nem vagyok szent!" Félénken fogadta a kinálkozó jószerencsét, de annál inkább élvezte, minél jobban bántották a lelkiismeretfurdalások. Amellett ez a Musagne telekiabálta a világot a sikereivel, agyonnyomva a tiszta Clodiont fensőbbségének a sulyával, aki most a késői, de nem kevésbé édes bosszu gyönyöreit élvezte. Lulu megkinálta a mindent jóvátevő portóival és közölte feltételeit.

— Ugye, megcsinálod az ártatlan leányzó szerepét, szivecském?!

Bevallotta, hogy egyáltalában nincsen Mama nevü barátnője és hogy csapdát állitott barátja barátjának. Ezek a dolgok olyan gyakoriak a bibliában . . .

Clodion elbujt, nem tudott volna benne bizó barátjának a szemébe nézni. Elátkozta önmagát, de azért mindig elment a találkákra, amelyeket Lulu adott neki. Szerelemittasan és mardosó lelkiismeretfurdalásokkal tért mindig haza, csak Musagnera gondolva, pedig Lulunak számtalan fizető és nem fizető szeretője volt. Ezekről a szegény fiu nem tudott, azt hitte, hogy barátnője kizárólag a két keze munkájából él és eszébe nem jutott volna, hogy akárcsak egy ibolyacsokrot is vigyen neki. Csak sajátmagáért szerették őt és ezért nem érezte magát kötelezve a közönséges szeretők előzékenységére. Nem a legbecsesebbet hozta-e ő egy szinházi nőnek: a jó szerepet?!

Valójában pedig minél jobban megismerte bünös barátnőjét, annál jobban látta tehetségtelenségét; Lulu nagyszerüen játszott szinházat az életben, de abban a pillanatban, amint a szinpadra lépett, hamis volt, esetlen és szépségének ellenére

csunyának látszott. Semmiféle szerepben sem találta a helyét.

Egyedül értékes és utólérhetetlen a bizalmasság perceiben volt.

Musagnet nem aggasztotta vétkes munkatársának hüvös magaviselete. Teljesen a közvetitési hivatásnak adta magát és utjainak az eredményét titokzatos arccal leplezgette. Még Lulut is elhanyagolta, aki néha átjött a tejcsarnokba gyorsan bekapni az ebédjét. A hölgyecske nagyon jól érezte magát és kiélvezte a helyzetet, amely összehozta mind a két udvarlójával. Az egyiknek vak bizalma és a másiknak zavara tiszta, fenkölt örömmel töltötte el. A szerencsétlen Clodiont százféle módon gyötörte, simogatta kopaszodó fejét és igy szólt:

— Clo, magának gyönyörü haja van, vékony, selymes szálu, én imádom ezt! Bolondul vágyom egy éjszakát magával tölteni!

Musagne megdorgálta:

— Hagyd már békén ezt a fiut! Nem megmondtuk neked, hogy őt a sors tisztaságra kárhoztatta!

A hazugság sulyosan nehezedett Clodion érzékeny lelkiismeretére, nagyon szenvedett. Szeretett volna összeveszni a barátjával, hogy a vita hevében a fejéhez vághassa az igazságot, de végül beérte egy megadó mosollyal és időnként Lulura vetett könyörgő pillantásokkal. Mind a ketten fellélegzettek, amint a kicsike elment, a feszültség megszünt köztük. Musagne szerette volna megtudni barátja viselkedésének az okát:

— Beteg vagy, öregem? Már nem vagy a régi! Talán szerelmi bajaid vannak? Egy-kettő, légy őszinte öreg pajtásoddal! Nálamnál jobban senki sem ért a vigasztaláshoz!

Ezek az őszinte szavak tőrként járták át Clodion

szivét, ami azonban nem gátolta meg abban, hogy másnap esze nélkül szaladjon ujabb árulásokat elkövetni. Egy nyugtalan regényt élt át, amelyben az öröm ritka perceiért a megbánás keserves óráival kellett fizetni. De az ilyen esetekben csak a boldog pillanatoknak van jelentősége és ez a halvány fiatalember egyszerre meritette ki tul soká visszafojtott ifju erejét. Az arcszine egészen viaszos lett és a Clodionok utolsó sarja fölemésztette magát mint egy husvéti gyertya, amelyre amugy is hasonlitott.

Egy bizonyos estén aztán Musagne diadalmasan rontott be:

— Rendben vagyunk, öregem! Megtaláltam az aranybányát! Meg vagyunk mentve!

— Elhelyezted a darabot? — kérdezte Clodion, reszketve az izgalomtól.

— Még nem. De nagyon sürgős neked! Azonban a legjobb uton haladok, megismerkedtem Joiselle Fétuvel, Carpezan szeretőjével!

— Nézd csak! Én meg azt hittem, hogy nem akarod őt, igaz?

— Hogy én nem akartam? — szólt kitünő rosszhiszemüséggel Musagne. — Mindig is csak ő lebegett a szemem előtt! Neki csináltam a szerepet! Ő a megálmodott Pompadour! Ellenkezőleg, te neked nem volt sohasem elég jó!

— Ahogy akarod! De mondd el a történetedet.

— Megszállt a jószellemem, majd meglátod. Ma reggel benn voltam a szerkesztőségben, amint hallom, hogy Livrot igy szól Gendarmehoz: „Te nem tudod? Autóbaleset érte a Fétut! Jó cikk holnapra, mi?!“ Odaszaladok és bebiztositom magamat: „Nekem adjátok, én irom meg!“ Persze azonnal kész a veszekedés, de Livrotnak egy ellenőri állást igértem és Gendarmenak átnyujtottam

egy kevéssé összetört Bock szivart, miknél fogva szabad lett az utam. Kettőkor már Joiselle anyónál voltam és beküldtem a névjegyemet. Rögtön fogadott, én felsoroltam neveimet és állásaimat és igy szóltam: „Asszonyom, a *Petit Pharisien* munkatársa vagyok. A szerkesztő ur, meghallván az ön balesetét, sürgősen elküldött, hogy érdeklődjem becses hogyléte felől. Szolgálatára állok, asszonyom."

A fent nevezett hölgynek annyi baja sem volt, mint neked vagy nekem. Egy pamlagon hevert, amely, azt hiszem, sokat beszélhetne az emlékeiről! A hölgy bizonyosan a sajtó kiküldötteit várta, mert a „Prima I" számu öltözete volt rajta! Egyike azoknak a pongyoláknak, amelyek nyugodtan ásitoznak a legizgatóbb látvány felett is. Én persze egy ráncát sem tévesztettem el a szemem elől! Joiselle nem is sovány, csak becsapja a világot!

— Attól koldul Carpezan! — jegyezte meg Clodion.

— Bőre elég barna, olyan aranyos; a szeme szép, amennyire meg tudtam győződni róla. Az alakja bübájos, csábitó, vétkező, az arcvonásait arisztokratikusnak mondanám, ha ráérnék. Egy kissé megromlott Largillière! Ez teljesen a Pompadour, nem?

— Largillière nem festette volna le!

— Csak 1746-ban halt meg, megtehette volna, ha akarta volna! De folytatom. A hölgy roppant bájosan fogadott. Képzelheted! A Petit Pharisien érdeklődik az egészsége iránt! Elmesélt mindent, amire kiváncsi voltam: Vernonba ment néhány barátjával autóban, a néhány barát Carpezan és két tyuk volt, (de megkért, hogy ne irjam ki a neveket, mert Carpezan nős). A városból kiérve összeütköztek egy szövetséges katonai autóval (megkért, hogy ne irjam ki a nemzetiséget, mert az amerikaiak nagyon nagyfontosságuak nap-

jainkban és sürün járnak a Clairon szinházba, Carpezan legjobb üzletébe). A karambol rémes volt; a két kocsi porrázuzódott, a járókelők csak valami csudás véletlen folytán uszták meg a dolgot könnyebb karcolásokkal. A bájos müvésznő már ma este el tudja játszani a szerepét a „Szundikáló feleség"-ben, a Clairon idei legnagyobb sikerében. Kétségtelen, hogy a közönség tapsviharral fogja kedvencét fogadni, aki ilyen csodálatos módon szabadult meg a biztos haláltól!

— Ne szavald el nekem a cikkedet. Maradj a minket érdeklő tárgynál.

— Két órán át négyszemközt voltam Joisellel! Bájos nő, el kellett mesélni neki az életemet. Egyébként azt már rég megfigyeltem, hogy azok az emberek, akikhez interjuért mész, a saját életedet mondatják el teveled. Elárasztottam anekdotákkal és ő kegyeskedett többször nevetni. Mikor felálltam bucsuzni, igy szólt: „Tisztelt uram... tudja mit, jöjjön be a napokban az öltözőmbe, majd ott beszélgetünk!"

— Még ma este elmész hozzá?

— Gyermek! Nem fogom a nyakába varrni magamat! Holnap jelenik meg a cikk, ő fog néhány köszönő szót irni nekem, és én harmadnap majd beállitok hozzá egy csokor ibolyával!

— Szemtelen vagy! — jelentette ki Clodion.

NEGYEDIK FEJEZET.

ALBIN CARPEZAN TÖBBSZÖRÖS IGAZGATÓ.

Minden ugy történt, amint Musagne előre látta; Fétu kisasszony irt annak az előkelő riporternek, aki jól ki tudta fejezni a művésznő eszméit a szinházról és müvészetről általában, levelét egy sokat igérő

„mielőbbi viszontlátásra“ fejezte be. Musagne hiven kivárta a három napját, majd a második szünetre beállitott a Clairon-szinházba. Rögtön fogadták, egy erkölcsös öltöztetőnő alacsony, tekervényes és csapdákkal telt folyosókon át elvezette az előszobáig, amely elszigetelte a nők öltözőit. Ugyanis ebben a mintaszinházban a férfiak el voltak különitve a nőktől — amivel az Erkölcs nem sokat nyert! Sőt állitólag vesztett — a szinésznők szabadon beszélgethettek és az öltözőkön keresztül csak ugy röpködtek a cinikus bizalmaskodások. Ezek nem titkolják egymás előtt sem a szerelmeiket, sem a bájaikat és igy az eltévedt járókelő olyan dolgokat hall meg, melyeket igazán nem az ő füleinek szántak.

Ennek a labirintusnak a végébe nyilt Joiselle öltözője: két helyiség, amelyeket egy széles átjáró kötött össze. Fényár és virágkosarak mindenütt. Az első helyiségben egy széles, párnákkal és apró szőnyegekkel telehintett pamlag volt, mellette hatalmas három szárnyu tükör. A falakon Joisellet különböző szerepeiben ábrázoló rajzok, hizelgő frázisokkal ékitve, régi metszetek, halhatatlanná nyilvánitott müvészekről elfelejtett szerepeikben, és az Odeon látképe 1854-ben. Berámázva üveg alatt egy századik előadás utáni étlap. Mounet-Sully dedikált arcképe, egy kolléga feje márványban, mint Julius Caesar, Carpezan képmása Napoleon kis kalapjában, stb. stb. Elhervadt virágok, avas festékek és valami nehéz parfüm illata azonnali fejfájásról gondoskodott. Joiselle behivta Musagnet:

— Jöjjön már, hadd öleljem meg a cikkéért. Angyali volt!

A müvésznő a második helyiségben ült a tükre előtt és éppen a parókáját vette le; szorosan lelapitott hajával egy jólelkü vidéki nőre emlékez-

tetett. Csak egy nagyon mélyen kivágott ing volt rajta, amely alig-alig leplezte telt kebleit. Az arca fénylett a vaselintől, az ajka pedig vérzett a sötét pirositótól. Nem türte, hogy Musagne kezet csókoljon neki, a nyakába ugrott és közvetlenül szájon csókolta. Ha az arcát érinti, hát ott marad a csók nyoma a bőrén. Musagne jóideig megérezte a piros szöllőzsir izét az ajkán. Többek közt a vállán is ott maradt két ölelő kar nyoma a zsiros fehéritőtől. A riporter nem győzött szerényen tiltakozni; az a kis szolgálat igazán nem érdemelt ilyen gyönyörü köszönetet! Joiselle leült és igy szólt:

— Megengedi, hogy közben kicsinositsam magamat? Bőven van időnk beszélgetni, a szünet nagyon hosszu, mert a büffés huszonöt percet követel, hogy a nézőket megmérgezhesse. Félmunkát nem tud az az ember végezni!

Musagne nekilátott, hogy kitálalja összes raktáron lévő pletykáit, mig Joiselle rémes dolgokat kent az arcára és szemeit hatalmas kék vonásokkal nagyobbitotta meg. Kedvesen nevetett, miközben kilátszottak az összes pompás fogai; a hátulsók aranyból voltak. A nevetés olyan mély ráncokat szántott a festékrétegbe, amilyeneket öreg parasztokon látunk. Rossz volt nézni. A beszélgetés alatt egy ur lépett be kopogtatás nélkül az öltőzőbe; alacsony, kövérkés, lókupecszerü emberke, ingujjban; lepittyedt ajka, négyszögletes, borotvált feje és pislogó szeme volt. Az orra, amint Lulu szokta mondani, egy félig elszopogatott cukorkára emlékeztetett. Büszkén szólalt meg:

— Jojo, ma este hatezeren felül vagyunk!"

Joiselle bemutatta:

— Barátom és igazgatóm, Albin Carpezan; Musagne ur, aki azt a bájos cikket irta rólam a Petit Pharisienben!

Musagne ugy érezte, hogy elájul az izgalomtól; a szinházak császára előtt állt, a félisten előtt, aki öt vigalmi helyiség felett uralkodott és mint Richelieu, kora legnagyobb iróinak parancsolt, vagy kegyeskedett szükség szerint velük együtt dolgozni. Carpezan személyéhez egy legenda is füződött; azt mesélték, hogy Algir közelében látta meg a napvilágot és a város szélén töltötte zsenge gyermekkorát, avval tengetve szegény és nyomorult életét, hogy az utazókat kétes helyekre és könnyüvérü nőkhöz vezetgette. Igy végezte előtanulmányait, amelyeket öt évi afrikai katonáskodás fejezett be. Azonban Páris magának követelte; mint segédszakács egy postahajóra szállt, majd utját mint wagon-lits inas folytatta. A biztos révbe érve, könnyen talált magának megfelelő helyet: szinlapokat árult egy mulatóhely bejáratánál, az ajtókat nyitogatta és kocsikért rohant az előadás végén. Miután ritka takarékossággal volt megáldva, hamarosan összeszedett magának egy kis pénzt, amivel egy nagy „Cercle“ komornyiki állását vette meg magának. A szerencse kedvezett neki, fokról-fokra haladt és végül krupier lett. A megélhetése biztositva volt! Nem kellett semmi bajtól félnie. Mások most boldogan megpihentek volna ebben a nyugalmas állásban, de nem igy Carpezan! Telve igyekvéssel, Páris királya akart lenni és mindent megkockáztatott nagyságszomjának kielégitésére. Az első százezer frankjával kibérelte egy elegáns „music hall“ büfféjét, ami kész aranybánya volt egy olyan ember kezében, aki ismerte az asszonyokat és természetesen a férfiakat is. Megkettőzte a tőkéjét és hamarosan abban a helyzetben volt, hogy szolgálatokat tehetett a műintézet igazgatóinak; lassacskán annyira vitte, hogy ő lett gazdái legnagyobb hitelezője, akiktől végül megvásárolta a tönk szélén álló üzemet. Természetes!

Az igazgatók tul művésziek és nagyon pazarlók voltak! Hatalmas diszletekkel és ragyogó kiállitásokkal tették tönkre magukat. Carpezan helyesen itélte meg a korát, revüket adott neki, ahol a trágárság helyettesitette a beállitás nagyszerüségét és a párbeszédek szellemességét. Bolond ötleteket váltott valóra; szerzett egy szinházat és a szerencse hü maradt hozzá. Pedig a legrosszabb dolgokból is kijutott a része. De ő rögtön megváltoztatott mindent; az emberek azt mondták: „Carpezan? Az még a Szaharában is vagyont szerezne!" A barátai azt állitották, hogy nagyszerü orra van. Ő egyelőre arra szoritkozott, hogy követte csillagát és nem ellenkezett szerencséjével. Szemmel tartotta ezt a szabályt: „Egy kis szerencse mindenhez kell a világon!"

A szerencse létezik, az bizonyos és ahhoz a leghübb, akit kineveznek szerencsefiának. Ez a beste kis algiri kiverekedte magának a népszerüséget, a revüirók kérlelhetetlenül beállitották az utolsó felvonásba és csufolódásukkal csak növelték hirét. Kronstadti kalapja legendássá lett, mint a boldogult Samuel szalmacsónakja, vagy Alexandre Duval alacsony fövege. Carpezan vett egy második szinházat, majd még egyet és egy negyediket is; mire hatot összeszedett, hamar eladott egyet, nehogy trösztösitéssel vádolhassák. Kereskedett a vendégszereplőkkel, a vendégjátékokkal, a kosztümökkel, de senkisem haragudott rá, mert nagyon udvarias volt és szivesen áldozott a tapsolóknak. Noha szörnyen ragaszkodott a tekintélyéhez, nagyon jószivü volt; azt a szót, hogy: nem, ő sohasem ejtette ki. Viszont egy határozott igent sem lehetett kicsalni tőle. Kedvenc kifejezése a „majd meglátjuk" volt, de ritkán látták meg! Azonban senkinek sem jutott eszébe panaszkodni, Carpezan olyan pajtáskodó, olyan barátságos volt. Nem mu-

lasztott el egyetlen alkalmat sem, hogy eszedbe juttassa, hogy a semmiből küzdötte fel magát; tiz percnyi beszélgetés után már tegezett és „pajtikám"-nak hivott! Így bánt a legtekintélyesebb személyiségekkel is, akár miniszter, akár akadémiai tag volt az illető. Egyik ember annyit ér, mint a másik és Carpezan több milliót ért! Nem habozott tanácsokat adni a rendezőknek és azok szivesen meghallgatták. Furcsa, hogy ez az ember, aki valamikor krupié volt, milyen kitünő szinházi érzékkel rendelkezett. Nagyszerü ötletei támadtak, amelyekből a szerzőknek volt hasznuk. Ijesztő tevékenységet fejtett ki, bonyolult ügyeket intézve el, számos üzemet vezetve, mig közben műszaki tanácsban is elnökölt. Egyik gyülésből a másikba rohant, mindig tiszta fejjel és készen a legkülönbözőbb kérdések megvitatására. Meglepő gyorsasággal illeszkedett bele olyan dolgokba, amelyekről egy negyedórával előbb fogalma sem volt. Szóval röviden, kitünő, alkalmazkodó üzletember volt, aki nagyszerüen ki tudta válogatni a pasasait és remekül dolgoztatta őket. A személyzete imádta.

Csak egy hibája volt, szerette az asszonyokat és azt hitte, hogy azok is szeretik őt. Rettentő szamárságokra volt képes egy szinésznő mosolyáért.

Mindazonáltal felszarvazták, hogy a hires ember gyönge oldalát is felemlitsük. Valamennyi nője közül csak a felesége nem csalta meg; ez a gyöngéd és szép teremtés, aki a gépirókisasszonya volt, hüségesen ragaszkodott hozzá. Csodálta a férjét és továbbra is Carpezan urnak szólitotta.

A Clairon szinház kényura szokásához hiven nagyon barátságos volt Musagnehoz.

— Olvastam a cikket, nagyon érdekelt! Joiselle roppant örült neki; van stilusa, barátom, még sokra fogja vinni!

Az igy megindult társalgás nyugodtan folyt tovább; Joiselle kiment játszani és a két férfi észre sem vette távozását. Öt perc mulva Albin kibökkentette a szokásos kérdést:

— Mért nem ir darabot?

— Mert a szinház nem érdekel, — felelte Musagne tervéhez hiven.

— Nincs igaza, — folytatta megnyugodva Carpezan. — A szinház többet jövedelmez, mint az ujságirás és ismertebbé teszi a nevét.

— Csöppet sem! Alantas müvészet és rengeteg fáradtságot okoz az embernek az, amig szinrekerül!

— Milyen tévedés! Nézze, én avval dicsekszem, hogy nagyon szivesen fogadom a fiatalokat; magát rögtön szinrehoznám, ha valami érdekeset adna nekem!

Minden fiatal iró bekapta volna ezt a csalétket és bejelentette volna már kész háromfelvonásosát. Musagne, kit Raclos felvilágositott, ellenállt a kisértésnek. Udvariasan meghajolt és igy szólt:

— Isten óvjon attól, hogy önnek darabot hozzak! Még mielőtt elolvasná, azt felelné, hogy van már darabja Bernsteintől, Wolfftól, Batailletól és Donnaytól, akikkel akár két szezónt is kitölthet! Igaza is volna, mert e mesterek mindegyike biztos sikert jelent. Ugyan előfordulhat, hogy felsül egyikkel vagy másikkal, mint a kollégái, de emlékezzék, hogy Sardou is átesett ezeken a megpróbáltatásokon, anélkül, hogy pirult volna. De feltételezzük a legrosszabbat: csak három sikere lesz, ami egy évet tölt ki csupán; akkor egyszerre csak kap egy szinmüvet Brieuxtől, egy másikat Lavedantól és egy harmadikat Flerstől, akik előnyben lesznek az egész fiatal kezdők fölött. Azt is el lehet képzelni, hogy a konkurrens szinház kihoz egy fiatal szerzőt, akinek a második darabját azonnal leköti.

Mármost mondja meg nekem, hogy mi keresni valóm van nekem ezek között?

Carpezan Albin elképedt erre a kitünő okoskodásra. A saját raktáron tartott szavait vágták kimélet nélkül a fejéhez. Ez még nem történt meg vele; a kis emberke kecses mondatokba bujtatta a „nagyur" ravaszságát, tehát őt nem lehet azokkal az igéretekkel becsapni, amelyekkel Carpezan nem szokott fukarkodni. Az igazgató elnevette magát.

— Maga nem is olyan buta, öregem, még sokra fogja vinni!

— Ugye, igazam van? — diadalmaskodott Musagne.

— Istenem! Hát igen! És ezen csodálkozom. Ugy ismer, mintha már lett volna dolga velem! Eldicsekedhetik vele, hogy visszautasitotta Carpezan ajánlatát; ez még nem történt meg!

Musagne ettől kezdve jelentett valamit Carpezan előtt, amit ki is használt, beszéltette, kikérdezte müvészi meggyőződése és céljai felől. Albin a francia szinpadok megszervezéséről álmodozott, valami tröszt-féléről, amely egyesiti magában az összes városi és vidéki franciául beszélő szinházakat és feleleveniti a vidéken a drámai müvészetet, amelyet a mozi ott már teljesen kiturt az őt megillető helyből és küzd a munkástanácsok ellen. Az Általános Szinházi R. T. disponálna az összes müintézetek haszna felett és a maximumra fokozná teljesitőképességüket. Ezzel a legfelsőbb egyesüléssel nem lehetne versenyezni! Musagne jegyezgetett egy nagy cikk számára. Carpezan ragyogva tárta fel hatalmát és hiuságát. A beszélgetés végén belépett Joiselle, mire Musagne elbucsuzott. Másnap reggel három hasáb beszélt a Deszkák Császárának bizalmas közléseiről; Carpezan szinte csodalénynek volt

lefestve, a zseniális vezérnek, aki kész a fiatalokkal karöltve forradalmasitani a szinpadot. A hála ezért egy ebédre szóló meghivás volt. Musagnet fogadták a polidirektor Bois-melletti palotájában! A hatalmas épületet értékes régiségek töltötték meg, amelyeket madame Carpezan halmozott fel. Ennek az elhagyott asszonynak az volt az egyetlen öröme, hogy antiquariumokban bujkálhatott és ritkaságokat fedezhetett fel. Valahányszor az ura megcsalta, egy ritka butordarab megvételére kapott engedélyt. Persze a palota tul is volt halmozva szép holmival, melyeket Carpezanné maga porolt le, noha jól tudta az eredetüket. Minden darabot arról a hölgyről nevezett el, akivel Carpezannak éppen dolga volt. „Foglaljon helyet, Minne Derien"-en, szólt a látogatóhoz egy gobelin kanapéra mutatva; vagy pedig: „Ezt a fiókos szekrényt Sarah Vigote-nak köszönhetem!" Ártatlan bolondság, amely nemhogy bántotta volna Carpezant, hanem hizelgett neki. Madame Carpezannak csak egyszer életében volt magához való esze; férje, aki jól beszél angolul, szemrehányásokat tett neki: „Kedvesem, nem vagy a helyzet magaslatán, nem tudod magadat angolul kifejezni, ami roppant bántó, ha britt vendégeket hozok; elhatároztam, hogy szerződtetünk egy tanárnőt, aki angol leckéket fog neked adni!"

— Nem kérek belőle, — mondta Carpezanné.

— Miért? — kérdezte Carpezan.

— Mert két hét mulva ő lenne Carpezanné és én adnék angol órákat.

Albin felesége nem volt csunya, de egy kicsit szegényes jelenség volt. Mint amikor egy disztárgy tulsoká hever raktáron, hervadt, divatjamult, szinte poros benyomást tett. Kék szeme tulnagy volt elmosódott rajzu arcához és örökös szerelmi bánat tükröződött jelentéktelen vonásain. Lemondással

várta azt a napot, amikor Carpezan majd visszavonul a munkától és a szerelemtől és teljesen az övé lesz! De ezt az életet ő maga kereste; az ember nem Carpezan Albinhoz megy férjhez, ha boldog akar lenni!

Este Musagne elmesélte Clodionnak a remek fogadtatást:

— Minden vendég számára egy külön fácán volt, öreg pajtás! És hány szinü bor! És hány fajta likőr! És virágok! A házigazda elhalmozott kedveskedésekkel és szivarokkal; a háziasszony a szüleim után érdeklődött; még szagosvizes tálacskák is voltak, mint a nagy fogadtatásokon, hogy belemossuk a kezünket. Ez a luxus, mi? Aztán bementünk Albin dolgozószobájába; nem hinném, hogy gyakran veszi igénybe azt az ószeres bódét. Alig akart elengedni, annyira elbájoltam a csevegésemmel. Holnap együtt vacsorázunk vele és Joisellel; te majd az öreggel foglalkozol helyettem is! Feláldozom magam a közösségért.

Clodionnak, aki nem értett egyet a dologgal, lettek volna ellenvetései. Azonban számot vetett azzal, hogy nem valami nagy világfi és szerelmes önzésében örvendett, hogy a barátja elhagyja Lulut. Az ő haszna az volt, hogy helyettesithette Musagnet a kis nőnél. A bünében már valami hivatalos pontosság jelentkezett; és nem ez volt-e az igazságos?

Amig Clodion a darabot irta, azalatt Musagne Lulu hófehér karjaiban pihent; most Musagne fáradozott a darab elhelyezésén és Clodion élvezte az ölelő karokat. Nem is érzett már semmiféle lelkiismeretfurdalást és olyan vigan élt e becstelenségben, mint hal a vizben. A megszokás elhallgattatta a becsületét s ezt a tüneményt már néhányszor megfigyelték élemedettebb ujságiróknál.

Musagne nem tágitott Carpezan mellől, aki nem tudta őt elkerülni; a nagyur, meg akarván jutalmazni az ügyes udvaronc állandó jelenlétét, juttatott neki néhány morzsát királyi asztaláról. Őrá bizta, hogy a nyilvánosságot a szinházairól tudósitsa. Ez az ajándék felmentette Musagnet a riporteri szaladgálásoktól és lehetővé tette neki, hogy befészkelje magát a kényur közelében, akivel minden este találkozott Joiselle öltözőjében. A művésznő nagyon megbarátkozott vele és hajlandó lett volna baráti érzelmeit igen kellemes módon nyilvánitani, ha Musagne, nagyon bölcsen, nem szoritkozott volna arra, hogy érintkezésük a barátság keretei közt maradjon. Albint nem volt szabad féltékennyé tenni, de azért a Pompadour szerzője egy éjjel bevallotta Joisellenek, hogy:

— Egy nagyon szép szerepem volna magának, de nem merek Carpezannak szólni, félek, hogy összevesznénk!

— Maga meg van őrülve! — kiáltott Joiselle. — Miről van szó?

Musagne szép szerényen elmondta a dolgot, aláhuzva a főszerepet. Joiselle örömében tapsolt.

— Pompás és nagyon eredeti! Már majd meghalok a vágytól, hogy egy nagy kokott szerepét játszam! Albin ilyeneket nem akar rám bizni, azt mondja, hogy rossz lennék; a bolond! Bizza csak rám, én majd megcsinálom; akarom a Pompadourt játszani és játszani is fogom, a fejemet teszem rá!

ÖTÖDIK FEJEZET.

MUSAGNE KISZOLGÁLTATJA A KEGYENCNŐT A PASÁNAK.

Clodion emésztette magát, azt találta, hogy a dolog nem megy olyan gyorsan mint remélték. Lulu sürgette és már nem pazarolt rá olyan forró csókokat, mint eleinte. Gyakori célzásokat tett kétségeskedő urakra, akik mindent igérnek mielőtt... de semmit sem tartanak meg azután. Gyöngédsége eloszlott, nem adott több portóit. Ha egy nő már nem kinál portóival, akkor nagyon kell óvakodni valami ismeretlen veszélytől. Lulunál egy mozioperatör kezdett gyors udvarlást, ami ellen ő csak gyengén védekezett; a film démona szemfényvesztő előnyöket csillogtatott: a nagy reklám, száz frank naponta, ruha és olyan szerepek, amelyekben nem kell hosszu szóáradatokkal teletömni a fejet; és azonkivül a szabad esték. Mennyi előny! Lulu szeszélyes lett, ritkitotta a találkákat és valóban nagyon szerelmes lett; a kétségbeesett Clodion előtt nem is igen titkolta a véleményét:

— Barátom, te csunya vagy! Nincs már hajad! Az orrod olyan, mint a madárijesztő. Romlanak a fogaid! Zöld vagy mint az éretlen szilva! Elvesztetted az egyik körmödet s ezért van a többi gyászban? Igyekezz legalább egyszer egy héten tiszta inget venni! És aztán még nem mennél tönkre, ha néha egy csokor virágot hoznál nekem! Csak nem vagyok követelő, hiszen egy gyöngysort is kérhetnék! De te még egy kétszantimos ibolyacsokorig sem feledkeztél meg magadról! És igy tovább.

Musagne mitsem sejtve és kedvesen, mint a megcsalt szeretők rendszerint igyekezett Clodiont

türelemre buzditani; nem merte a nagy müveletet megindítani a védekező Carpezannal szemben. De végre megérkezett a várva-várt pillanat. Két hónappal a fentebb említett fogadalom után Carpezan Joiselle öltözőjében találta Musagnet és nem tagadta meglepettségét:

— Szemlátomást esünk! Ma este ötszáz frankot vesztek, tegnap háromszáz és tegnapelőtt ezer uszott el! Rosszul megy.

— Ugyan! — szólt a képmutató Musagne, — ez csak muló dolog. Két-három nap mulva ujra emelkedni fog.

— Nem hiszem; már a hatszázadiknál vagyunk, a darab megtette a magáét. Azonnal meg kell kezdeni a próbákat bármiből.

— Nincs egy Bernstein darabja?

— Arra számitottam, de most annak a szinháznak adja, amelyiknek az igazgatója lett. Milyen kellemetlenek nekünk ezek a szerző igazgatók! Ha mindegyik a foglalkozásánál maradna, sokkal jobban járnának a muzsák!

— Hát akkor Bataille „Házasságtörő unokahugát" kell kihozni.

— Az is jó alak! Nem akart várni, a Porte-Saint-Martinhez vitte a darabját és már próbálják is.

— De Wolff a magáé!

— Most fogadták el a Comédie-Françaiseben és jövő szerdán lesz a premièrje. Semmim sincs, értse meg már, hogy semmim sincs! Bármi előadhatót kihoznék, az magától értetődő. Ki vagyok fogyva, le vagyok égve. Itt az idő, ez az alkalmas pillanat! A legnagyobb szemét szerzője is bizonyos lehet, hogy előadom a darabját!

— Ó!

Gondolatterhes nagy csönd támadt; egyik sem akarta kettőjük közül felfedni kártyáit. Végül Carpezan döntött:

— És maga? Magának nincs semmije?

— Megmondtam, hogy közöttünk sohasem lesz szinházról szó; nagyon is sokra becsülöm a barátságát. Azonkivül még egy vázlatom sincs.

— Pedig Joiselle beszélt nekem valami Pompadourról?!

— Ugyan! Üres tervezgetés!

— Na nézze, ne legyen unalmas és mondja el nekem! A mindenit, hagyja már abba a nyakasságot, láthatja, hogy belém vágott a mennydörgös mennykő!

Musagne titokzatosságot tettetett, Carpezannak harapófogóval kellett minden szót kiszedni belőle. Rendes körülmények között hülyének találta volna, de a szükség nagy ur és igy váratlan jóakarattal hallgatta végig, még elismerő felkiáltásokat is hallatott.

— Bravo! Remek! Nagyszerü kor! Ez kell nekem! Pompás szerep Joisellenek! Kitünő figura Mignardnak! Festői! Különben is már jóideje szerettem volna történelmi darabot adni, hogy felujitsam ezt a zsánert; a történelmi dráma nagyon el van hanyagolva! Az „Asphodélosok" revüből megvannak a XV. Lajos korabeli ruhák, azok jók lesznek!

A nagy ember sohasem feledkezett meg apró részletekről! Musagne befejezte a mondókáját; a hatalmas kényur kezet szoritott vele és tegezni kezdte.

— Öregem, ez éppen az, ami nekem kellett, van annyi tehetséged mint az összes Batailleoknak együtt véve, el vagyok ragadtatva a kis dolgodtól és egy hónap alatt ki fogom hozni! Hol tartasz a munkával?

— Sehol! Még el sem kezdtem, — hazudott szemtelenül Musagne.

— Nem baj, az első felvonást nyolc napon belül szállitod!

— Te tréfálsz! — felelt Musagne, most már ő is tegezve a mestert.

— Csinálj, amit akarsz, de jövő hétfőn felolvasod az első felvonást. Ha nem, akkor nem te kerülsz sorra, érted?

— Rettenetes vagy, de igyekezni fogok, hogy meg légy elégedve.

— Apropo, néhány változtatásra is kérnélek! — és Carpezan egy-két elég jó tanácsot adott, aminek Musagne hasznát is vette. Az igazgató ezekkel a szavakkal bucsuzott:

— Hirdetem a darabodat!

— Isten őrizz! — tiltakozott élénken Musagne. — Nem szeretném, ha erről a kapcsolatunkról tudnának; ez megbántaná a most játszott szerzőket!

— Azokkal ne törődj, százezer frankot kerestek és majd rendelek náluk egy darabot a jövő évadra.

— A kedves kollégák meg fognak őrülni az aggodalomtól, hogy egy fiatal szerző jön ki; rengeteg kellemetlenséget fognak nekem okozni, várjuk meg a felolvasás napját!

— Óvatos vagy, gyermekem, — vetett véget a beszélgetésnek Carpezan, — és én hallgatni fogok, kivéve Joisellel szemben, aki már nagyon türelmetlenül várja a határozatomat. Igy hát rendben volnánk, te gőzerővel neki látsz a dolognak, és nyolc nap alatt szállitod a remekmüvedet!

Musagne nem vallotta be az igazi okokat, amelyek vezették; ő a gyöngéd Lulura gondolt, akinek már semmi helye nem volt a szereposztásban, és aki biztosan elhagyja magát ragadtatni heves természetétől, amikor ezt meg fogja tudni. Okosabb volt tehát késleltetni az összeütközést. Clodion ezt helyeselte; neki is voltak okai, amelyekről a sziv nem tudott! Musagne három napig nem mutatkozott, aludt és detektiv regényeket olvasott; negyedik napon jelentkezett a Claironban

és hajlandó volt tudósitásokkal szolgálni állitólagos munkájáról.

— Hol tartasz? — kérdezte aggódva Albin.

— Az első felvonás felét a másolóhoz küldtem.

— Jól megy? Meg vagy elégedve?

— Nem tudom, hogy mit irok; azt hiszem, nem lesz rossz, te majd itélsz.

— Ne izgulj! Amit ilyen lázasan ir az ember, az majdnem mindig jó! Hétfőre kész leszel?

— Remélem. Vegyük keddet legkésőbbnek. Rettenetes munkát követelsz tőlem!

— Ne panaszkodj! Gazdaggá is teszlek!

Musagne beszámolt Clodionnak ezekről a rövid beszélgetésekről; a sápadt munkatárs nem mert beleszólni Musagne haditerveibe. Hagyta magát beleragadni ebbe a tündéri kalandba, amelyben ő igen közepes szerepet játszott. Nem is volt semmi más, csak a teremtő, az iró, a pária, az állat... egy szóval! Ő nem volt fontos, csak másodsorban jegyezhette a nevét, de boldog volt, hogy egyáltalában odairhatta. Megvolt az öröme, hogy ő készitette az árut; mint a herékre, rá is csak a halál várt, miután a kéjben részesült. Nagyon gyengén is védekezett; ha Musagnenak több tapasztalata van, nyugodtan lerázza halott terhét, sovány részecskét adva neki eljövendő szerzői jogaiból.

Kedden a szerzőcég feje becsülettel elvitte Carpezannak „Pompadour kalandja" cimü mü első felvonását. Carpezan figyelmesen hallgatta és igy összegezte véleményét:

— Nagyon jó! Figyelembe vetted megjegyzéseimet és összébb szoritottad a cselekményt! Ebben bizonyos voltam; ha én tanácsot adok, azt meg is fogadják és még meg is köszönik; te tanulékony vagy és én majd csinálok belőled valakit!

Pedig Musagne ugy olvasta fel a felvonást,

amint Clodion megirta; se több, sem kevesebb nem volt benne egy szóval sem, mivel teljesen megfeledkezett Carpezan tanácsairól. Azonban a lényeg az, hogy Carpezan is elfelejtette azokat. Az igazgató megragadta a kéziratot és kijelentette:

— Holnap próbálunk, te eljössz a pasasoddal az olvasáshoz; azután nem óhajtunk látni benneteket, megcsináljátok nekem a második felvonást, de egykettőre! A kifejlesztéshez nincs szükségünk rátok; nagyszerü rendezőim vannak, akik megkímélnek benneteket a goromba munkától; nektek csak a vázat kell feldisziteni. Te holnap olvasol és igyekezz értékessé tenni a szerepeket, mert van egy pár nehéz emberem! Tele kell beszélni a fejüket, és beléjük kell diktálni a meggyőződést, hogy tőlük függ minden, különben képesek mindent tönkretenni!

— Kedves mesterem, pontosan meg fogom fogadni a tanácsait.

— Tehát holnap olvasópróba, háromnegyed kettőkor!

Musagne rohant a jó hirrel a barátjához; Clodionon bolond öröm vett erőt, de még nem volt biztos a dolgában. A szinházi hirek hamar kiszivárognak és Lulu bizonyosan tudomást szerez a küszöbön álló olvasópróbáról. Valóban alig láttak az ebédhez, Lulu betört a békés tejcsarnokba és támadó állásba helyezkedett a két barát asztala mellett.

— Mit eszel? — kérdezte előzékenyen Musagne.

— Semmit sem eszem, — vágott vissza dühödten Lulu. — Olvastam az esti lapokat!

— Nem akarsz egy kis törkölyt? — javasolta Musagne.

— Tartsd meg a törkölyödet! — udvariaskodott a fiatal amazon. — Komolyan beszélek! Holnap olvasópróba van a darabotokból a Claironban!

Clodion elmerült a kávéscsészéjébe, mig Musagne állta a vihart, amelyre különben számitott is. Kedvesen mosolygott és részletezte a dolgot:

— Igen, holnap olvassák és aztán próbálják.

— Engem nem rendeltek be? — folytatta Lulu.

— Te nem tartozol a személyzethez és az a szerep, amelyet neked szántunk, kimaradt. Majd valami jobbat kapsz a következő darabunkban.

Lulu összeszedte magát; a düh fojtogatta a torkát, jó darabig tartott, amig végre hangot tudott adni:

— Most eldobtok, mint egy kifacsart citromot! — hörögte.

— Lulu, hallgass ide...

— Nem hallgatok! Nekem igértétek a szüz leányzó szerepét, te és ez a sápadt majom és ezért adtam oda magam nektek, pedig egyitek sem tetszett nekem! Becsületszavatokat adtátok mindaketten, amikor öleltelek benneteket és miért kaptátok a csókjaimat? Egy igéretért! Utálatosak vagytok és undorodom tőletek! Engem nem láttok többé! Ti...

Itt Lulu kisasszony a természetből vett néhány hasonlatot, majd eltávozott, becsapva maga után az ajtót, miután elhinté a viszály magvát. Musagne Clodiont nézte, aki nem merte birájára emelni a szemét; hosszu, fájdalmas pillanatok teltek el, mig Clodion szeméből krokodilkönnyek hullottak a törkölybe. Végül Musagne törte meg a csöndet és kezet nyujtott a barátjának.

— Clodion, emeld fel a fejedet és adj kezet! Mától kezdve bajtársak vagyunk.

— Miért? — kérdezte csodálkozva Clodion.

— Mert ugyanabban az ezredben szolgáltunk! Gyönyörü ezredes nélküli ezred; minket nem tudott összeveszíteni ez a közönséges Lulu, akinek Legio és Tutti Quanti a szeretői.

— Ó, ezek az olaszok! — sóhajtott Clodion.

HATODIK FEJEZET.

ELSŐ TALÁLKOZÁS A VADAKKAL.

Másnap megtörtént a felolvasás, a szokásos ceremoniákkal. A Pompadour szerzői két órakor megjelentek a Clairon szinpadán. A vasfüggöny le volt eresztve és a diszlettelen, üres szinpad óriásinak látszott; a szin közepén, a függöny mellett egy asztal és két karosszék állt. Az asztallal szemben, félkör alakban székek sorakoztak, tizenöt színész és színésznő álldogált mellettük, várva a percet, hogy leülhessenek és lármás csevegéssel adva kifejezést felsőbbségüknek. Clodion és Musagne nagyon alázatosan köszöntötték ezeket a rettenetes hatalmasságokat, akik jóakaratu leereszkedéssel bólintgattak. Carpezan megjelent és elkiáltotta magát:

— Gyorsan, gyermekeim, olvassunk!

A mester Joisellel érkezett, aki megszorongatta a szerzők kezét és a legjobb helyet foglalta el a középen, ahonnan majd a tetszésnyilvánításra megadhatja a jelt.

Albin a szerzők mellé tétetett magának egy széket, hogy a közönséget megfigyelhesse; a napiparancsot már kiadta: nem birálni, tapsolni!

Az olvasópróba a legfájdalmasabb a szerzőnek; először nem tud olvasni, másodszor, olvasás közben felfedez észrenemvett hibákat, amelyeken rajtaragad az esze, noha tovább olvas; ezáltal elveszti az összeköttetést a hallgatósággal, amitől óvakodni kell, ha még oly csekély számu is a hallgatóság.

Musagne biztos kézzel nyult a kézirat után; felolvasta a szereplőket, majd az első felvonás diszletét. A második jelenetnél észre vett egy előre nem látott hézagot és attól a perctől kezdve az

előadása már nem volt olyan hatásos. Carpezan kiabált: „Hangosabban!“ A már kapkodó felolvasót ez teljesen kivetette a nyeregből, dadogott és a hangjával leszállt a pincébe. A színészek hegyezték a fülüket, hogy a párbeszédeknek legalább néhány töredékét ellessék. Ezt a müveletet aránylagos kelletlenséggel folytatták, hiszen ők kénytelenek a darabban játszani, akár jó, akár rossz. Ettől kezdve nem törődtek a mondottak értékével, csak a maguk dolgával. Tudták, hogy játszani fognak és tudták a szerepük nevét; nagy buzgalommal figyelték a jeleneteket, amelyekben dolguk volt, de abban a pillanatban, amikor a személyük kiment a szinpadról, megszünt az érdeklődésük és halk hangon beszélgetni kezdtek az apró-cseprő ügyeikről.

A vezetőszerepek sem kerülték ki ezt az önző elfogultságot. Mindegyik csupa fül volt, ha az ő dolgáról volt szó; megnyugodtak és előre tervezgették az illető szinpadi alakot; de belépett egy másik szereplő! Ezek a tiszta müvészek rögtön ráncba szedték a homlokukat. Hiszen az eljövendő dicsőségüknek egy részétől akarja az megfosztani őket! Majd megérzi a darab sikere! A hősszerelmes, aki az első jelenettől kezdve el volt ragadtatva, elkomorult, amikor a komikusra került a sor, mert ennek egy szenzációs belépője volt. A drámai színésznő a szendére banzsitott, akié a felvonás oroszlánrésze volt, ez viszont ugy találta, hogy a másik van előnyben. Az apaszinész is jobbat remélt!

Minél tovább haladt Musagne az olvasásban, annál jobban megnyultak az arcok és a közönség elhidegült. Clodion észrevette a hallgatóságon a kiábrándulást és szeretett volna meghalni! Szomoru ábrázata élénken tükrözte vissza az általá-

nos melankóliát; jeges hideg terjengett a rendithetetlenül olvasó Musagne körül. A hallgatóság egyenként elhagyta, hogy személyes ügyeivel törődjön. Musagnera pedig önkéntelenül is hatással volt a színészek közönyössége. Most ehhez tessék még hozzászámitani az előre nem látott müsorváltozást: hirnök jött s pihegve szólt az igazgatóhoz, aki erre ezekkel a szavakkal emelkedett fel:

— Sürgős ügyben a telefonhoz hivnak, csak folytassák! Én ismerem a darabot, — mire távozott.

A színészek, nem érezvén magukon Carpezan szemét, nyugodt nemtörődömséggel sujthatták a darabot. Tekintetük a mennyezeten kalandozott, csak a hü rendező jegyezgetett szorgalmasan. Derék rendező! Te vagy a szerzők vigasza! Áldott legyen a te ismeretlen neved, siker alázatos szolgája!

Carpezan lármásan tért vissza és „bravo“ kiáltással elfoglalta a helyét. Ez a váratlan dicséret fájdalmas hatást keltett; Musagne mártirkinokat szenvedett, de folytatta az olvasást; aki bálba megy, annak táncolni kell.

A végére érve elhallgatott, görcsösen törölgetve gyöngyöző homlokát. Tragikus csönd volt, majd elszórt taps hallatszott. Még Joiselle sem merte rosszul alkalmazni a lelkesedését; a többiek kajánul udvariaskodtak. Gédéon ünnepélyesen üdvözölte a szerzőket, majd jó hangosan odaszólt az igazgatónak: „Mi jön ez után?“ A hősszerelmesnek nagy befolyása volt és sértve érezte magát, mert a feleségének nem jutott szerep. Trichu, az atyaszinész, aki Asniéresben lakott, elkiáltotta magát: „No én jól járok! Én fejezem be a harmadik felvonást és le fogom késni az utolsó villanyost!“ Gigue, a komikus, igy nyilatkozott: „A

szerepem nem ér semmit, de majd igyekszem valamit kihozni belőle!" Fenaisonné, a vén satrafa, köszönés nélkül távozott. Ez a mumia hatvan évvel ezelőtt lépett fel először Louison szerepében a „Képzelt beteg"-ben; végigjátszotta a szinházi müsor minden szerepét, egyforma sikerrel. Volt naiva, szubrett, drámai hősnő, majd anyaszinésznő és végül a duennaszerepeket vette véglegesen birtokába. Valamikor csodaszép volt, amit a császárság még élő utolsó tanui bizonyitanak. Az általa megvetett fiatalemberek öngyilkosak lettek kétségbeesésükben, akiket pedig részesitett muló kegyeiben, azok tönkrementek szépségének kellő tömjénezésében. A mondákban rögtön Cora Pearl után következett, most pedig már csak szétomló nyomorult roncs volt. A kenyerét könnyen kereste, de mindjobban erőt vett rajta a fukarság, ami igen meglepő egy asszonynál, aki mindig két kézzel szórta a pénzt. Fenaisonné nem tisztelte meg ezeket a fiatal szerzőket a köszöntésével, egyszerüen nem vett tudomást róluk! Hiszen ő ismerte Meilhacot és Sardou udvarolt neki! Az elhagyatott Musagne Carpezanhoz fordult:

— Mi a véleményed a felolvasásomról?

— Siralmas volt! Ritkán láttam ilyen gyászos kudarcot! És még hozzá ugy olvastál mint egy koca, dadogtál, selypitettél, tul halkan beszéltél és elejtetted a finálékat; átugrottál a személyek nevein és a jelenetek bevezetésén és gondosan kerülted a szerepek értékének kidomboritását! Uram atyám! Remek dolog volt. Most az összes szinészek szétszaladnak a városban, hogy az egész világ megtudja a darabotok bukását már a felolvasásnál, ezt a bukást, amelyhez foghatót nem éltünk meg!

— El vagyunk veszve! — nyögte Musagne.

— Ugyan dehogy! Ellenkezőleg! Meg vagytok

mentve, gyermekeim! Talán azt hiszitek, hogy én adok valamit a színészeim véleményére? Hála Istennek, ilyen hülye még nem vagyok! Láttad te már, hogy megfogadtam Gédéon tanácsát. Gédeonét, aki szobafestő és mázoló volt, amikor a drámai skorpió megcsipte? Vagy hallgassam meg Gigue véleményét, aki a nevét is alig tudja leirni? Te gunyolódol, márki!

— De hát akkor mitől vagy elragadtatva?

— A reklámtól, te bamba! A reklámtól, ami nem ugy fog elsülni, amint ez a tiszteletreméltó társaság gondolja! Hogyha azt kiabálnák mindenfelé, hogy: „A század remekmüvét hallottuk máma! Istenem de szép volt!“ akkor az összes kollegáid azonnal ellenetek fordulnának! Hogyan? Fiatalok merészkednek igényt tartani arra a megtiszteltetésre, hogy az idősebbek mellé kerüljenek és osztozni akarnak velük a népszerüség dicsőségében? Olyan főpróbát rendeztek volna nektek, hogy megemlegetitek! Igy azonban biztonságban érzik magukat felőletek, jóakarattal eltelve fognak idejönni, sőt még talán arra is hajlandók, hogy sikert engedélyezzenek nektek!

— Ezt csak azért mondja, hogy minket vigasztaljon, — szólt Clodion, aki legszivesebben sirva fakadt volna.

- Egyáltalában nem; reszketek a jó felolvasásoktól, amelyek téves hirekkel veszik körül a darabot. Volt egy esetem, ami nagyon jellemző, ide figyeljetek. Tisserand és Van Broucke „Madame la Commissaire“ cimü darabjának a felolvasása olyan volt, hogy minden képzeletet felülmul. Először is elvesztettem a második és a harmadik felvonást a taxiban; csak az első felvonás és a szerepek másolata volt a kezünkben. Van Broucke nekilátott az olvasásnak; miután rövidlátó és dadogó volt, hát képzelhetitek a hatást! A ripa-

csok nem titkolták a véleményüket, a sok ásitozástól már görcsöt kaptak. A próbák komorak és kedvetlenek voltak, a drágácskák untak betanulni egy énekes bohózatot, ami összesen háromszor fog menni! A főpróbát, hogy hamarabb végezzenek, ördögi gyorsasággal játszották végig és ezzel diadalt arattunk! Azonban az embereim azt mondták magukban: „Nézd csak! Hiszen mi zseniálisak vagyunk!“ És másnap este olyan áhitatosan dolgoztak, mintha egy zárdai mükedvelő előadás lett volna! Majdnem megbuktatták a darabot, dehát mégis csak kétszázszor játszottam azt a disznóságot! Reméljük, hogy a tietek is megér majd annyi előadást!

Ezzel a barátságos jövendöléssel Carpezan elvált a szerzőktől, figyelmeztetve őket, hogy pontosak legyenek másnap a próbán. Az ég által ráerőszakolt drága nejéhez sietett, aki rögtön kikérdezte.

— Jól indul a dolog?

— Csufosan megbukott a felolvasás! Nem lesz husz előadás! — szavalt Albin, aki egy szót sem hitt abból, amit mondott, csak a sorsot akarta dacra birni sötét jövendölésével. Carpezanné nem hagyta magát tulságosan becsapni ezzel a szóbeszéddel és szive mélyén örvendezett; ő már ismerte ezeket a vidám kétségbeeséseket!

Clodionnál és segitőtársánál azonban nem ment ilyen simán a dolog, mert felvetették azt a kérdést, hogy nem volna-e okosabb visszavenni a darabot és ez által elkerülni a csufos bukást.

— A vesztünkbe rohanunk, — szólt Clodion, — ha megbuktatjuk magunkat, soha többé nem fogunk tudni felemelkedni. Nem lenne-e okosabb megoldás a jövőre tartogatni magunkat.

— Nincs jövőnk, — kiáltott dühösen Musagne, — ha elszalasztjuk ezt az alkalmat! Ki kell tarta-

nunk, a mindenit! Én bizom csillagunkban és követem! Te kiszállhatsz a kocsiból, ha tetszik, majd az én nevem lesz egyedül a szinlapon! Igazán azt hittem, hogy jobban győzöd szusszal a dolgot!

— Csak azért beszélek, hogy járjon a szám, — dühöngött Clodion, először feledkezve meg választékos beszédmodoráról. — Mindenki tett, nincs tovább!

A tejcsarnok nagytermében ültek és örömtelenül fejezték be vacsorájukat. Kisvártatva Lulu rontott be és rögtön a legkedvesebb oldalát kezdte mutogatni:

— Nos, kedveseim, megvolt a felolvasás? Mintha nem ment volna a legkitünőbben!

— Ki mesélte neked ezt a szamárságot?

— Rengeteg pajtásom, akikkel az utcán és a falatozóban találkoztam. Jól benne vagytok a kutyaszoritóban, szegény barátaim! Hogy mi vár rátok!

— És ez kétségbeejt, te gyöngéd lélek? — jegyezte meg keserüen Musagne.

— Engem? Boldog vagyok, hogy nem játszom a ti piszkos vackotokban! Jobb dolgom van annál! Leszerződtem a Gymnaseba! Tony Truand legközelebbi darabjában, egy igazi mestermüben fogok játszani egy érdekes szerepet. Bájos ember ez a Truand és roppant gavallér! Már megcsipkedte a . . .

— Lulu! Az égre kérlek! — szakitotta félbe méltóságteljesen Musagne. — Légy tekintettel az érzékenységünkre. Ne hervaszd el a megkülönböztetett tisztelet virágát, amely téged diszit!

— Tőlem már beszélhettek, édeseim! — vágott vissza Lulu. — Pedig nem is akarom teljesen a veszteteket, mert, ha nem lettetek volna ilyen maflák, akkor elszalasztottam volna az alkalmat, hogy egy nagy sikerben részt vegyek és a ti

Pompadourotokban tönkre tettem volna magamat! Az éppen egy kezdő színésznőnek való dolog lett volna! De én nem sajnálok semmit és megbocsátok nektek, mert jó lány vagyok! Remélem, kapok jegyet a főpróbára? Azt hiszem, megszolgáltam érte!

— Meglesz a páholyod!

Igy végződött ez az este a barátságos törkölyök mellett.

Másnap a szerzők bementek a szinházba; a színészek egy nagy asztal körül ültek a szerepüket olvasva, mig Naviot, a rendező, gondos figyelemmel javitott ki minden másolási hibát. Néha egy-egy színész elkiáltotta magát! „Ez nincs a szövegemben! Adj egy ceruzát!“ és beirta lassacskán a hiányzó részt. A próba roppant kinos volt Clodion számára, nem ismert rá a darabjára, amely még szintelenebbnek és unalmasabbnak tünt fel neki, mint előző nap. Azonban, mintha a színészek kedvet kaptak volna hozzá; kibontakozott néhány hatásos jelenet, Gigue egy mulatságos bolondságot próbált ki: minden mondanivalója végén szipákolt az orrával, amire nem fukarkodtak a nevetéssel. Gédéon hévvel szavalta a szenvedélyes részeket, Trichu is kidomboritotta azt a jelenetét, amelyben a régi Franciaországot idézi. Naviotból önkéntelenül is kitört: „Kialakul! Kialakul!“ Musagne bókokat sugdosott Joiselle fülébe, mig a müvésznő a segédrendezőre bizta szerepének az eldarálását. Szóval, a dolog ezuttal jobb benyomást keltett; Clodion azért kétségbeesettebb volt, mint valaha, körmeit rágta és elátkozta a percet, amelyben született. A szövegkönyv és a kiirt szerepek összeegyeztetése után a diszitők elvették az asztalt és összetákolták a felvonás diszletét; persze csak diszlet-butor jelzés volt, padokkal, székekkel, csonka és ócska butor-

darabokkal, jelezve az ajtók helyét. Musagne nagy örömére megkezdődött az első próba. Clodion odasugta neki:

— Meg vagy elégedve?

— Természetesen! A darabot elolvasták és egyszer próbálták; ha Carpezan meggondolná magát és levenné a darabot a próbatábláról, már hatezer frankkal tartozna nekünk.

— Olyan sokkal? — kérdezte elámulva Clodion.

— Ezek a Társaság szabályai: háromezer frank az olvasópróba után visszaadott darabért, hatezer frank az első próba után elutasitottért!

Ebben a percben jelent meg Carpezan a szinen, futólag köszöntötte rabszolgáit, majd karonfogva a szerzőket, bevitte őket az irodájába.

— Dolgozzák ki a szinpadot ők maguk, mi majd azután adjuk meg az utolsó simitásokat. A lényeg a második felvonás! Hol tartotok?

Musagne magához ragadta a szót, nehogy a száját már szólásra nyitó Clodion elárulja cselüket.

— A második közepén tartunk és egyszersmind dolgozunk a harmadikon is.

— Pompás! Nagyszerü! Kitünő módszer! És ugy megy a dolog, ahogy maguk akarják?

— Kifogástalanul; azt hiszem, a hét végére készen leszünk.

— Rendben van. De addig nem akarom magukat a szinházban látni. Kitartó munkát kérek és vasárnap hallani akarom a másodikat.

Megkinálta őket cigarettával és elbucsuzott. Musagne uszott a gyönyörben.

— Látod, hogy becsaptam a nagyszerü Carpezant? Te el akartad árulni neki, hogy kész a darabunk? Gyermek! Rögtön lett volna valami baja vagy kifogása!

— De, ha változtatni akar valamit?

— Eszünkbe sem fog jutni és megesküszünk,

hogy megtettünk mindent, amit kivánt. Most azonban gyerünk a Figarohoz; utasitásokat adunk Codomer barátomnak, aki majd holnapra ir a darabról.

— Hasznos lesz az?

— Feltétlenül szükséges! A Comediához is bemegyünk; ezeknek a kis hireknek megvan az a jó tulajdonságuk, hogy bosszantják a kollégákat. Azonkivül a szinészek sem haragszanak, ha a nevüket az ujságban olvashatják. A müsoron lévő szerzők már kevésbbé vannak elragadtatva, mert ez már az ő darabjuk lélekharangja!

Az ujságok meglátogatása után még egy formaságot kellett elintézni, a beiratkozást a Szerzők Egyesületébe, Henner-utca 12.

— Két ügyvezető igazgató van. Miután én egyiket sem ismerem, hát majd mindegyikünk elintéz egyet. Igy aztán vetélkedhetnek egymással és abból csak nekünk lesz hasznunk!

Clodion az udvar végén lévő irodába ment, Musagne pedig mindjárt a kapu alatt jobbra nyitott be. Miután ő volt a társascég feje, megfogalmazta azt a jelentést, amely a szerzőtársaknak szólt és amely aztán az irattárban marad. Az ügyvezető igazgató udvariasan megjegyezte:

— Hogy egészen szabályosak legyünk, az igazgató által aláirt jelentést kellett volna beadni, de tekintettel arra, hogy már próbálnak, ez fölösleges, a próbatábla és a rendezőpéldány igazolják magukat. A következő darabjuknál majd kérnek egy levelet az igazgatótól, amelyben hivatalosan meg lesz erősitve a vele való egyezségük. Nem akarok senkiről sem rosszat mondani, de ennél a mesterségnél mindennek ki vannak téve. Egyelőre az Egyesület csak a nála bejelentett szerződéseket ismeri el, segitséget és védelmet biztosit a szerzőknek, de meg kell a munkáját könnyiteni. Ettől

a pillanattól kezdve a Szerzők Egyesületébe tartoznak és annak a szabályait elismerik; csak olyan igazgatóknál kerülhetnek szinre, akiknek velünk szerződésük van. A jogaikat az egész világon érvényesitjük; meg lesznek védve az ötlet és darablopkodóktól, hatvan éves korukban ezerötszáz frank nyugdijat kapnak, ha husz éve tagjai az egyesületnek; ahoz, hogy tagok lehessenek, meg kell irni egyedül, vagy szerzőtárssal, öt felvonásra valót és ezt elismert szinpadon kell előadatni. Azonkivül hatvanezer franknyi szerzői tiszteletdijat is el kell érni. Ez hamar meglesz, majd meglátják!

Ennek a beszélgetésnek az ünnepélyessége végleg meghatotta Clodion társát. A hét hátralévő részét Musagnenál töltötték, javitgatva a párbeszédeken, kihagyva egyet-mást és hozzátéve néhány szellemes szót.

HETEDIK FEJEZET.

MUSAGNE SZERELMES LESZ.

Vasárnap, az előadás alatt meglátogatták Carpezant, aki tárt karokkal fogadta őket.

— Kicsikéim, voltam a próbán, jobban nem is mehetne! Már tudják a szerepüket, mindegyik a helyén van. A gyermek ki van mosdatva s ha meg leszek elégedve, elővehetjük a másodikat. Ja, igaz, egy kicsit megröviditettük a dolgot, ott, ahol szükséges volt!

Musagne megremegett; valóban több jelenetet átszabdaltak, megvagdaltak és Naviot titokban kifejezte aggályait a szerzőknek. Clodion felolvasta a másodikat; lassan, de értelmesen, nem akarván mozgalmasságot belevinni. Ez a legjobb módszer. Carpezan el volt ragadtatva.

— Néhol kicsit hosszadalmas, de jó! Nem fe-

ledkeztek meg az utmutatásaimról és láthatják, hogy igazam volt! A gépiró kisasszonyom majd lemásolja a szerepeket, holnapra szinpadra visszük. Sietős nekem a dolog, még költségvetést sem csinálunk.

Joiselle lépett be; felolvasták a jeleneteit és ő is meg volt elégedve. Egy változtatást kivánt korát illetőleg, mire a történelem ismét kificamodott egy kissé! Pompadour gyermek lett . . . de ki törődik ezzel! Ilyen kicsiségeken akadjon meg az ember, ha sikerről van szó?

A következő próbán rögtön nekifogtak az uj felvonásnak: a felolvasás fölöslegesnek bizonyult, hiszen a szereplőknek pontos képük volt az általuk alakitandó személyekről. Még az egyeztetést is elhagyták és beállitották a lóversenytért jelképező limlomot a szinpadra. Gigue morgolódás nélkül lépett be, szerepével a kezében, ugyszintén a megszelidült Gédéon; Trichu végszóra érkezett már alakitva is kedélyes szerepét, Fenaisonné asszony pedig mosolyogni kegyeskedett, amit a régi háboru és Mac Mahon ideje óta nem igen láttak. Naviot jelezte az átmeneteket, minden könnyen, rendesen ment, az emberek nem mérgelődtek végszavak kimaradásán. Sajátkezüleg javitottak ki minden hibát a szerepben és mindenki igyekezett legjobb tudása szerint hozzájárulni a sikerhez. Clodion egészen meghatódott a szinészek megjegyzéseitől. „Végrevalahára! Ez már beszéd a fiataloktól. Egy kis pihenő a veteránok által elkövetett örökös unalom után! Teljesen eredeti a szerzeményük, a szöveg magától megy az ember fejébe! Egészen egyéni az irásmodoruk, gyerekjáték kihozni a szerepeket! Ragyogó a trükkjük; a történelmi dráma felujitása és én bizom benne! Bevallom, hogy eleinte kicsit folyt az orrom vére, hiszen tiz éve nem volt kosztüm rajtam! De most behatolok az

eszméikbe és alkalmazkodom hozzájuk; biztositom, hogy az elképzelésüknek megfelelő alakot fogok a szinpadra vinni!"

Musagne reszketett; ezek a pojácák, akik először félreismerték, most jobban megértik, mint kivánta. Gazdagitani fogják a darabját vadon felburjánzó ötleteikkel, fölösleges cafrangokkal, melyeket ő már előre visszautasitott; hogyan lehetne megfékezni ezt a veszedelmes buzgalmat? A drámairó nem is álmodik azokról a váratlan munkatársakról, akik abban a percben tünnek fel, amikor kiszolgáltatta a darabját a szinpadnak. Először az igazgató, azután a rendező, akik remegnek az alagutaktól. (Alagutnak nevezik a tul hosszu válaszokat, amelyek meghaladják a tiz irott sort.) A legkegyetlenebb cenzorok a nagy müvészek, akik a nagy szónoklat kellős közepén megállnak, hogy a szerző szemére vessék: „Ezt nem érzem!" És hiába vonultatja fel rábeszelőképességének minden fegyverét, hiába bizonyitja be napnál fényesebben, hogy nem lehet a mondanivalón változtatni, mert felboritaná a cselekmény következetességét! Csak megsebesiti magát a butaság sziklafalán, amelyet még a mesterségbeli tapasztalat is szilárdit. Engedni fog, dicső őseinek példája szerint, akik éppen ilyen fegyvertelenek voltak a ripacsok uralmával szemben. Ami a drámai müvészetet közepessé teszi, az, hogy csak a legnagyobbrészt értelmetlen közvetitők által tud kifejezésre jutni. Sohasem fogod megkapni, ó szerző, azokat a szinészeket, akik a képzeletedben játszottak, akik tolladba mondták a darabodat, amikor irtad! Meg kell elégedned a megközelitőleg olyanokkal vagy azokkal, akik legalább távoli rokonságot mutatnak abban a pillanatban, hogy kiszolgáltattad a munkádat idegen kezeknek, már nem a tied, már kisiklik a hatalmadból! Mint az

elvált apák, te is meglátogathatod véredből való véredet, de nincs jogod nevelni, megmosdatni; ellenben a színészek rávetik magukat a gyermekedre helyetted, felöltöztetik a kedvük szerint, ugy hogy te rá sem fogsz ismerni. De ha a müved nem sikerül, akkor az egész világ neked esik, mert te vagy a szerzője!

A harmadik felvonást két nappal később olvasták fel és ekkor kezdte Carpezan az igazságot gyanitani.

— Ti bolonddá tartottatok engem, mi? A darab már régen készen volt?

— Dehogy! Szó sincs róla! — szabadkozott Musagne.

— Jól van, jó! Elég a csalásból! Erősebbek vagytok, mint gondoltam, fogadjátok szerencsekivánataimat! Szép karriert jósolok nektek, mert becsaptátok Albin Carpezant; ti vagytok az elsők, akiknek ez sikerült, mondhatom szép amatör munka; még sokra fogjátok vinni, ha a kedves kollégák fel nem falnak benneteket. O, a szemtelenek! És én még azt hittem, hogy háromig sem tudnak számolni!

Albin ujjongott; végleg jóakaratába fogadta ezeket a csirkefogókat, akik becsapták és mindenütt eldicsekedett, hogy az orránál fogva vezették. Azonfelül a harmadik felvonás tetszett neki a legjobban. „Tul jó kibontakozási felvonásnak!" — volt minden birálat, amit megengedett magának.

Lassacskán dolgozgattak, mert a müsoron lévő darab váratlanul felugrott, egy nem remélt gazdasági kiállitás miatt; egyébként Clodion és Musagne nem siettették a nyilvánosság előtt való bemutatkozást. A hiresség előtt álló szerzők szerepe nagyon élvezetes dicsőség volt számukra. Kikérdezték őket a benyomásaik felől, bizalmas hireket kértek tőlük és ők kivallottak mindent, noha

Carpezan figyelmeztette az ifju óriásokat: „Ne beszéljenek tul sokat a darabról, különösen időnek előtte!“ A hirek bejárták az összes szerkesztőségeket és ujságiró kávéházakat; a Comedia naponként egy fél hasábot szentelt a Pompadournak. Ez ugy felizgatta a szatrapát, hogy nekiesett a csibéinek:

— Fülesbaglyok! Nem megmondtam, hogy ne járjon el a szátok a nyomorfi darabotok felől?! A legjobb uton haladtok, hogy tönkretegyétek a meglepetés hatását! Mit értek vele? Egész Páris tudja már, hogy lesz egy lóverseny-jelenet, amitől nagyon sokat várok. A revücsinálók majd ellopják tőlünk és mi mehetünk a sóhivatalba!

Az igazság pedig az volt, hogy mindenki, akinek a Clairon szinházhoz valami köze volt, tehát Carpezan is felelős volt ezért a szóbeli reklámért. A komédiásnál csak a szinházi-müszaki személyzet fecsegőbb. A szinpad babonája, hogy biztos a darab sikere, ha a diszitőt, a világositót és az egész személyzetet mulattatja; a szolgálattévő diszitő pedig majd megpukkadt a nevetéstől az olvasópróbán és később is többször tetszésének adott kifejezést. A legnagyobb figyelemmel kisérte a próbákat és pajtásainak a kis kocsmában lelkesedéssel mesélte: „Nagy sikerünk lesz!“ Egy másik jel: a házmester macskája, a szinház üdvöskéje rendszeresen megjelent a próbákon, ugy tett, mintha figyelne, majd a bal ajtón távozott. A sugó is sikert jósolt és avval dicsekedett, hogy ő még sohasem tévedett; pöttöm, satnya, kis ember volt, akit elnyomoritott a szük sugólyukban töltött élete. A konservatorium kitüntetett növendéke volt, vidéken játszott komikus szerepeket és kifogyhatatlan anekdotakincse volt olyan hirességekről, akik barátságukkal megtisztelték. Munka közben a kézirat szélére jegyezte az ismétléseket, elbori-

totta azt kabbalisztikus jelekkel, amelyeket kitörült és rögtön másokkal helyettesitett.

Clodionnak megtetszett a rendezés mestersége, ahol kifejthette aprólékos gondosságát. Elég jól intézkedett, müvészi beállitásokat és képeket talált, és ezért szivesen meghallgatták. A szinészek hamar felismerik azt, akiből mesterük lesz és megkönnyitik a dolgát. Clodion szemlátomást tanult bele a mesterségébe, jogos büszkeség dagasztotta a keblét és még Gédéonnak is mert megjegyzéseket tenni, aki kinos érzékenysége ellenére is meghajolt a fiatal kezdő előtt!

Musagne kevésbé komoly foglalkozásban merült el; mint délvidéki lusta volt és legelőször is kölcsönt vett fel ügyvezető-igazgató barátjától. Nem érzett magában semmi hajlandóságot a munka után szaladni abban a pillanatban, amikor észrevette a kivételesek paradicsomát, akiknek csak tele kell firkálni száz oldalt, hogy százezer frankot keressenek. Reményekből élt és mint Callot koldusait, a jövendő kincsei tették gazdaggá! A henyélő királyok életét élte, délig ágyban maradt, csak a köruti éttermekben elköltendő ebédjéhez kelt fel. Ujdivatu ruhákat vásárolt magának és fehérnemüt! Nyakkendői csokrát maga kötötte és lakkcipőkben járt, ami a legmesszebbmenő fényüzés. Barátai megállapitották, hogy nagyzási hóbortban szenved. Pedig Musagne a nőknek akart tetszeni, különösen egy nőnek. Igaz, hogy a többiekkel szemben sem volt elutasitó, de felfedezett az együttesben egy fiatal fehérszemélyt, akiben a tiszta . és üldözött naiva testesült meg. Lucy Lizonnak hivták és látszatosan egész akarat nélküli teremtés volt. Mint a naiváknál már szokás, civilben férje és gyermeke volt. Kilencéves fia a Carnot-lyceumra járt, ahol azt mondták róla, hogy ragyogó politechnikus lesz belőle, pedig csak elárasztotta a ta-

nárait potyajegyekkel, hogy szép mamájának tapsoljanak!

Lucy és Musagne szerelme az érzelmek tiszta játékával kezdődött; Musagne, noha nem érdekelte a drámai boszorkánykonyha, kötelességének tartotta, hogy minden áldott nap ott legyen. Sejtette, hogy csak másodrendü munkatársnak tartják és fegyvertelen volt ezekkel a ripacsokkal szemben, akik előtte érthetetlen nyelven beszéltek és egy csöpp figyelemre sem méltatták. Amint technikai tanácsról volt szó, Clodionhoz fordultak és a kitünő Musagne az ötödik kerék megalázó szerepét játszotta. Megérezte Lucyban a testvérlelket; ebből, a még kecses és nem ügyetlen színésznőből hiányzott a komédiásnő legfontosabb kelléke: a gyujtó tüz. Olyan oknál fogva tetszett, amelyeket a nagy közönség nem ismer, de a férfiaknál nagyon hatalmas szerepe van! Tisztességes nőnek látszott, aki érzéketlen annak a világnak a csábitásaival szemben, amelyben él. Alapjában véve könnyü nőcske volt, akit nyilt és ártatlan arcocskája a falusi rózsalányok Monthyon dijára tett érdemessé. Az angyalok bukott nővére volt, aki csak az alkalmat várta, hogy a csábitó karjaiba vethesse magát. Kimondottan nem kedvezett az elhagyatott Musagnenak, de ugy rendezte a dolgokat, hogy az éppen akkor ült melléje, amikor nem volt dolga a szinpadon, de viszont Musagnenak sem. Béziers gyermeke helyet foglalt a padon, nem messze a pihenő szőke nőtől. Lucy leejtette a ceruzáját; Eloi Musagne négykézláb sietett felemelni és Madame Lizon olyan hálálkodást vitt véghez, mintha a nemes férfiu minden bátorságát próbáratevő hőstettet vitt volna véghez! A jég megtört és tiz perc mulva ugy beszélgettek, mint két régi jó barát. Először közös ismerősöket fedeztek fel, akiket dicsérni kezdtek, majd később

készek voltak a legrémesebb bünöket is rájuk fogni. Előszedték az összes botrányos történeteket, amiket róluk tudtak s amik rémes szinben tüntették fel a tisztelt távollevőket, akiknek végül mégis megbocsájtottak, mert hát igen szerették őket! Minél jobban szeretünk valakit, annál jobban megszóljuk.

A beszélgetés olyan érdekfeszitő volt, hogy Lucy elmulasztotta a végszavát és hivni kellett; a kis balesetet persze észrevették a szinészek és megindult a sugás-bugás: „Nézd csak nézd! A szerző, Lizon nagysám lábainál! Csak rajta!“ Az ártatlan és üldözött lányka elmondta néhány szavát, mig a többiek odamondogattak neki: „Megadtad az első jelt! Már rohan! Felfal a szemeivel, kedvesem! Vigyázz, mert ez nem eszik hust!“ tette hozzá Gigue, a keserü ember. Alapjábanvéve ez az általános figyelem, amely a kezdődő szerelmeket körülvette, nem volt kellemetlen a szerelmeseknek; ilyen esetekben a karzat olyan közvetitő jóakaratot fejt ki, amely megbotránkoztatja az erényeskedőket. Egy okos ember (Spuller) azt mondta: „Ezek a szolgálatok csak akkor utálatosak, ha meg vannak fizetve!“ Gédéon barátságosan mosolygott az ismét elkülönülő párra; a sugó meghatott tekintetet vetett a turbékolókra, akik az ő csipás szemei előtt kedvesedtek össze; negyvenéves sugósága alatt ez volt a századik morganatikus házasság, amelyet megáldott! Fenaisonné asszony mindennek ellenére megjegyezte, hogy: „Ezek a személyek tul nyiltan mutatják az együtthálási szándékot és annak idején, 1869-ben, kissé tartózkodóbbak voltak!“

A szinháznál nem titokban szövődnek a szerelmek; a viszonyok teljes nyilvánosság előtt köttetnek, nyilt szinen szeretik egymást az emberek és örömük vagy kétségbeesésük érzelme mindenkié.

Lucyt azonnal elárasztották kérdésekkel: „Mi van? Haladtok? Mit mondott neked? Már holnap? Megfelel neked? Ugy látszik, mintha nagyon szeretne! Olyan szemeket mereszt rád, mint a csuka a szárazon! Na és te, te is be vagy egy kicsit gyulladva, ugye?

— Hova gondoltok! — felelte Madame Lizon. — Férjes nő vagyok és még nem csaltam meg az uramat!

— Mindent el kell egyszer kezdeni! — jegyezte meg Nanon Vazy, a subrett.

— Hogy ti milyen rosszak vagytok? Azért, mert két szót szólok a szerzővel, mindjárt ilyen szörnyüségeket képzeltek el! Ez igazán hallatlan! Az ember nem pajtáskodhatik a szinházban, nem traccsolhat senkivel anélkül, hogy ezek a pletykazsákok rögtön bele ne dugják az orrukat! Az ilyen szamárságok eljuthatnak az uram füléhez és komoly kellemetlenségeket okozhatnak nekem az otthonomban.

— Ne mérgelődj! Nem láttunk semmi rosszat, csak tréfálkoztunk egy kicsit!

Ez után a beszélgetés után Lucy igy szólt Musagnehoz:

— Ne foglalkozzék annyit velem, mert ez szóbeszédre ad okot! Azt pedig nem szeretem!

— Ne törődjön az ilyen kicsinyességekkel! — könyörgött Musagne.

— Maga a saját malmára hajtja a vizet! Maga nem nős! Maga nincs kitéve apró szemtelenségeknek; magának nincs házastársa, akinek névtelen levelet lehet küldeni!

— Igaz, nincs feleségem! És ha volna, azt mondanám neki: „Ne törődj ezzel a piszokkal, vesd a tüzbe!“

— Lehet, de a férfiak bizalmatlanabbak; az én uram megőrülne!

— Tehát szereti magát!

— Nem! De hiu, mint a páva; azt képzeli, hogy neki van az egyetlen hü felesége a világon. Azonkivül már hat éve a férjem (Lucy csak a felével lóditott) és kedves hitestársam nem szünt meg őrködni felettem. Nem, nem, okosabb, ha nem hoz bajba!

— Isten őrizzen attól, szeretett nagy müvésznőm! Nem tagadhatom, hogy élvezem a magával való együttlétet, maga az első okos nő az életemben! Bennem maga iránt csak tisztelet és barátság van!

— Minden férfi ezt mondja!

— Én nem vagyok olyan, mint a többi. Csak tiszta rokonszenvről álmodoztam közöttünk. Egyetlen tisztátalan vágy nem szennyezte volna be ártatlan barátságunkat. Két eltévedt lény találkozott bennünk, akik közösen hordozták volna hasonló szenvedésüket. Én érzem, hogy maga szerencsétlen!

— Egy csöppet sem! — vallotta be Lucy Lizon, aki sohasem volt őszintébb, mint most. — Van egy tehetetlen, nagyon jólelkü uram, aki egy bankban van alkalmazva és naphosszat az összeadások átnézésén dolgozik. Nagyon megbecsülendő gyöngédséggel vesz körül, elkisér a szinházba, megvár az öltözőmben és hogy ne unatkozzék, falusi csendéleteket pingálgat. Semmit sem vethetek a szemére, mértékletes és türelmes; ő vezeti a háztartást, jobban mint egy megfizetett házvezetőnő tenné. Nem jár kávéházba, nem kártyázik, nincs szeretője. Pedig délután öttől hétig, amikor kiszabadul a bankból és én a szinháznál vagyok még elfoglalva, nyugodtan megcsalhatna! Megbocsáthatatlanul hüséges hozzám; hiába próbáltam féltékennyé tenni, csak a vállát vonogatta. És ha rettenetes jeleneteket rendezek neki, akkor

olyan gyöngéden ölel meg, hogy kicsordul a könnyem! Megpróbáltam tönkretenni, drága ruhákat rendeltem; szó nélkül kifizette és még csak szemrehányásokat sem tett! Az egy szent, én mondom! Végtelenül, kétségbeejtően szeret! És megváltozni nem fog soha!

— Tehát maga is szereti?

— Tréfál, barátom! — felelt Lucy. — Már csak azért is gyülölöm, mert semmi okom sincs rá! Keresem a hibáit, amelyeket nem tudok felfedezni! Reggeltől estig lesem és nem találom a sebezhető oldalát, ő változatlanul tökéletes! Sötét csapdákat állitottam neki, kitaláltam azt, hogy mindenre kész barátnők karjába üzöm; nem használt!

— Olyan csunya Lizon ur?

— Csunya? Ó? Csinosabb mint maga! Sőt! Szép fiu! Azt sem ajánlanám, hogy közelebbi érintkezésbe kerüljön az öklével. Két másodperc alatt a földhöz vágná! Nehézsulyu boxbajnok!

— Ó — nyögött Musagne — vagyok én is olyan legény, mint ő!

— Biztosithatom, hogy az ökle előtt nem tudna helyt állani. Darabokra törné magát, mielőtt tizig számolhatnék!

— Akkor megint csak azt mondom, amit az előbb: maga szereti!

— Nem! Utálom! Szeretném bántani, kinozni!

— Miért?

— Mert a férjem és tul édeskés! — vallotta be a félénk őzike. Az ilyen vallomást bátoritásnak is lehet venni és Musagne nem tudott ellenállni a felhivásnak. Mindazonáltal nem feledkezett meg a féltékeny boxbajnok férjről, aki felléphetett a regényében és a müsoron fel nem tüntetett ütéseket osztogathatott. Annyi bizonyos, hogy Musagne testileg helyt állhatott a goromba férjnek, de a bonyodalmakat nem láthatta előre. Nincsen bájosabb

sport, mint a romantikus szerelem, ha nem zavarják meg ökölvivók vagy nem sejtett veszekedések! Már szivesen visszavonult volna a kalandból, amelyben váratlan veszedelmeket fedezett fel, de férfiui becsülete forgott kockán, Béziers szeme rajta függött. Azonkivül az összes ripacsok az ő vereségén mulattak volna, ha visszavonul! Vállat vont és büszkén igy szólt:

— Szeretem magát és senkitől sem félek! Kérdezze meg a szivét és ha a szerelmem terhére van, ne habozzon engem eltaszitani! Én csak gyöngéd barátja akarok lenni, hüséges árnyéka az életében és sohasem fogom érzelmeim viszonzását követelni! Az én őseim nemesemberek voltak, akik tudták, hogy az a szerelmes, aki bajbahozza szive hölgyét, nem méltó az életre!

— Én nem mondtam, hogy maga kompromittált, csak pletykára adunk okot, ez az egész!

— Hát beszéljenek! Majd párbajra hivom a rossznyelvüeket!

— Ugyan! Maga félreismeri a helyzetet, lovagom! Csináljunk óvatossági rendszabályokat és akkor nyugodtan élvezhetjük gyöngéd barátságunkat, amely, bevallom, távol áll attól, hogy nekem ne tessék!

— Mik ezek a rendszabályok?

— Nem szabad folytonosan ilyen bizalmasan csevegnie velem; hiszen máshoz nem is szól! Amint megérkezem, felémsiet és birtokba vesz! Unalmat mimel a munkával szemben és türelmetlenül várja, hogy én kijöjjek a szinpadról, folytatni a félbeszakitott beszélgetést!

— Ez azért van, mert jobban érzem magam a maga társaságában, mint a többi müvészek között! Ha a szinpadon van, ugy érzem, mintha elvesztettem volna!

— Maga nagyon kedves, — szólt Lucy, akinek

ez hizelgett, — de ez nem történhetik észrevétlenül; velem csufolódnak, én zagyvaságokat felelek. Naviot nyugtalanul tekinget rám, szóval megzavar a munkámban! Ez tarthatatlan!

— Megtiltja, hogy beszéljek magával?!

— Nem akar megérteni! Egy kis váltogatásra van szükség; öt asszony van a társulatban, tessék mind az ötnek udvarolni; ez ugy fog feltünni, mintha szomoru sorsommal magamra hagyott volna, de a próba végén találkozhatunk valami nyugodt uzsonnázó helyen, ahol nem fognak zavarni. Maga majd ugy tesz, mintha a barátjával menne el, én belekapaszkodom valamelyik szinésznőbe, akitől az utca sarkán elválok. Igy a mi bájos barátságunk minden birálgatástól mentes, nem lesz kitéve a rossz nyelveknek! Még hozzá mulatni fogok, ha udvarolni látom, mert azt fogom gondolni: „Nem tesz semmit! Hiszen mindjárt velem fog találkozni Bridgetnél és el fogja mesélni, hogy milyen csacsiságokat fecsegett nektek; a legszebb hazugságot ugyis nekem mondja!“ Mondja, nincs nekem érzékem a romantikához? Mit szól hozzám?

— Magában megvan a józan ész, ami belőlem hiányzik, — vallotta be Musagne, — és vakon fogom a tanácsait követni. Fél hatkor, a próba után, várni fogom Bridgetnél, addig majd csak eltöltöm az időt. Ma kinek csapjam a szelet kegyes engedelmével?

— Nanon Vazynak; meséljen neki jó borsos históriákat, a kis nő él-hal a kétértelmüségekért!

NYOLCADIK FEJEZET.

MUSAGNE KALANDOKBA VETI MAGAT.

A szubrett éppen egy hálóing elkészitésén fáradozott és szörnyen el volt foglalva áttörések rávarázsolásával, ami látszólag szinte ellentmondás. De a szinház hölgyeinek javára legyen mondva, ritkán látni őket ölbetett kézzel. Mindegyiknek a táskájában van a kézimunka, amit sohasem fejeznek be. Amint kilépnek a szinpadról, előveszik a horgolást vagy keresztöltést, vagy valami más munkát, amitől csak arra a pár percre válnak meg, amig a szinpadon dolguk van; még flörtölés közben sem teszik ki a kezükből. Este az előadás alatt is horgolnak vagy himeznek, mint az örökké kötő parasztasszonyok.

Musagne odalépett Nanonhoz és ezeket az emlékezetes szavakat intézte hozzá:

— Lám csak, milyen szép, mit csinál?

Kétségtelen, hogy egy jóhirü iró szellemesebb szavakat is találhatott volna, de a Pompadour társszerzőjének nem volt semmi okosabb a raktárában. Kalandokban jártas emberek bizonyithatják, hogy micsoda nehézségekbe ütköztek az első beszélgetés Rubinconjának az átlépésénél. Musagne eddig nem törődött a kis szubrettel, akit a hozzáértők sem tartottak igen sokra; kivételes körülmények hozhatják csak össze a szerzőt azzal a hölggyel, aki ezt a szerepkört tölti be és a szinházi krónikások is fehér hollóként emlegetik az ilyen esetet.

Nanon Vazy rápislantott a kézimunkája iránt érdeklődő kezdőre; szinte nevetséges meglepetést árult el egész csinos, telt alakja; gondosan körültekintett a szomszédságában, hogy igazán hozzá szóltak-e. Miután megbizonyosodott, hogy nem téved, igy felelt:

— Musagne ur, ez egy kis hálóing lesz!

Az ilyen lapos felelet magához illő bókot idézett fel; Musagne finoman mosolygott és kibökte:

— Bár szentelhetném én fel a maga társaságában!

Ez a bakakáplári hizelgés, mintha tetszett volna Nanonnak.

— Szerző uram nagyon merész! — kényeskedett. — Mi történne, ha szaván fognám? Vallja be, hogy kinos lenne!

— Nagyon téved! A hetedik mennyországban lennék!

— Ugyan, menjen! Megrikatná azokat a szép szemeket, amelyek ebben a pillanatban majd felnyársalják!

— Én csak a maga szép szemeit látom, és azok inkább mosolyognak ebben a percben, kisasszonyom!

— Micsoda füllentés! Hiszen mindnyájan tudjuk, hogy odavan Lucy Lizonért! Egyébként gyönyörü, szép asszony, csak egy kicsit sápadt!

— Nagyon helyesen jegyezte meg, tényleg halaványl!

— Talán ugy mondaná, hogy olyan, mint a fehér virág, — folytatta Nanon, aki szivből utálta Lucyt. — A sápkór tündére!

— Csak nem akar rossznyelvü lenni? — vágott vissza Musagne, nagyokat kacagva, hogy azt a látszatot keltse, mintha a művésznő hallatlan szellemes dolgokat adna elő neki. — Egy kis keresztényi irgalmat kérünk! Lizon sohasem bántotta magát!

— Szeretem is nagyon!

— Azt rögtön láttam a megjegyzéséből!

— Maga nem ismer engem, kedves uram; undorodom a megszólástól. Napokig lehet mellettem anélkül, hogy egy rossz szót tudna kicsikarni belőlem a pajtásaim vagy kartársaim felől. Nekem

is vannak hibáim, mint mindenkinek, de félni, nem félek senkitől. Igazságos vagyok, ez az egész!

— Ez nagyon értékes tulajdonság! — jegyezte meg Musagne. — Nem tudom elviselni az olyan embereket, akik mindenkit az égig dicsérnek és minden jött-mentnek a nyakába esnek! A barátságot az teszi értékessé, hogy megválogatjuk a barátainkat; a rokonszenv szerintem olyan érték, amelyet csak kiválasztottakra szabad pazarolni!

— Pedig én éppen ebben a tekintetben találok kifogásolni valót Lucyn; eltékozolja, elherdálja magát a drága gyermek. Az első jólfésült majomnak a karjába dül. Az elégikus nimfa külszíne alatt lángoló szenvedélyességet rejteget. Ugylátszik, hogy ez izgatja a férfiakat!

— Már amelyiket! — ellenkezett Musagne, aki kezdte már a vallását is megtagadni.

— Mindegyiket! Maga is tüzet fogott, ne is tagadja!

— Esküszöm, hogy nem! Becsöppentem ebbe a társaságba, ahol egy lelket sem ismertem és nem tudtam hogyan agyonütni a próbák hosszu idejét; Lucy asszony megkönyörült rajtam és elcsevegtünk az időjárás és egyéb szellemes dolgok felől. Végül már majdnem megszoktam, amikor észrevettem, hogy jártatják a szájukat és röviden végetvetettem ennek a veszedelmessé válható szórakozásnak. Lucy Lizon feltünően kecses, de nem az én esetem!

— Igen, — tette hozzá Nanon, miközben gyönyörü alakját érvényre juttatva, nyujtózkodott; — az ilyen nőknél a csonton kivül nem igen van mit megfogni rajtuk!

Zajosan nevettek, mig Lucy titokban élesen figyelte az eseményeket. El akarta terelni a figyelmet a saját személyéről, de nem ilyen hirtelenül. Körülötte szokás szerint már megnyilatkozott a közvélemény:

— A szerző irányt változtatott! Lucyt tartalékba tették, de mereszt is nagy szemeket! Ez a nő nem tud lekötni egy férfit, kényeskedő, nyafka, nebántsvirág! Egész életében javithatatlan tisztességes asszony lesz és semmi egyéb!

Lucyt a féltékenység százfejü kigyója mardosta, de tudott annyira uralkodni magán, hogy a többiek nem vették észre a benne háborgó vegyes érzelmeket. Megszerette ezt a fiut és most megijedt a szenvedéstől; közömbösnek akart látszani, mig az ujjai remegve motoszkáltak a fiának készülő sipkán.

Nanon végleg elmerülve az élénk beszélgetésbe, szintén lekéste a végszavát, mire Naviot, aki kedvelte a naivát és megérezte, hogy szenved, gorombán ráförmedt; Nanon dühösen felkiáltott:

— Nem tehetek róla, a szerző tartott fel özönvizelőtti maflaságokkal!

A jelenvoltak megjegyezték ezt a kijelentést, de Clodion a helyzet magaslatára emelkedett és megszégyenitette a hölgyecskét:

— A kisasszony nem elég komoly! — szólt. — Azért vagyunk itt, hogy dolgozzunk! Itt a hónap vége, négy hetünk van már csak és ha igy folytatjuk, elkésünk a kisasszony miatt!

— Micsoda? Még nem is flörtölhetek ebben a müintézetben? Másokkal szemben nem ilyen szigoru! Csak lennék én a naiva, majd nem szólnának rám!

— Nekem mondta ezt kisasszony? — kérdezte előlépve és dühtől pirosan Lucy.

— Nem! Majd a pápai nunciusnak és fenséges családjának! — vetette oda Nanon, aki nem riadt vissza egy kis hajbakapástól.

— Kisasszony, a magafajta nőszeméllyel én nem bocsátkozom vitába!

— Nőszemély! — hörgött Nanon, csipőretett kézzel, amint erre a szinitanodában oktatták. —

Nőszemély! Hallották ezt a penészvirágot? Eredj, szedjél előbb vasat, majd aztán beszélünk!

— Micsoda modortalanság! — fordult Lucy a közönséghez, mintegy védelmet kérve.

Félő volt, hogy a dolog elmérgesedik; a jelenlévők már készülődtek egy gyönyörü női boxmeccs végigélvezésére. De Naviot megfosztotta őket ettől a gyönyörüségtől, közbelépve:

— Nyugalom, hölgyem, nyugalom, vagy mind a kettőjüket törvényszék elé állitom!

— Nem én kezdtem!

— Az nekem mindegy! Nem türök rendetlenséget a szinpadon! Tessék ezt máshelyen elintézni! Gyerünk!

Folytatták a próbát, mintha mi sem történt volna. Az elkeseredett ellenfelek nem sokáig tartották a haragot, tiz perc alatt kibékültek és barátságos beszélgetésben vonultak egy sarokba; végül összecsókolóztak. Ebben a mesterkélt világban nincsenek hosszulejáratu haragok; de nem is lehet másképp, amikor a létérdek minden este összehozza őket a veszedelmes ellenség, a közönség előtt? Lucy azért talált alkalmat rá, hogy odasugja szerelmesének:

— Ezért még megfizetsz ma!

Musagne keblét még soha nem érzett büszkeség dagasztotta; két szinésznő hajbakapott miatta és az egyik bevallotta féltékenységét, azaz szerelmét! Az ilyesmi szörnyen hizeleg egy vidékinek...

Naviot hatkor végetvetett a próbának, már alig állt a lábán a fáradságtól és sietett a Globe-kávéházba a barátaihoz, elnyerni tőlük néhány garast a kártyán. Ez a szenvedély volt az egyetlen büne.

A Globeból indult ki a legtöbb szóbeszéd, ami Carpezant izgatta; ez volt a szinházi pletykák fészke! Ebben a lebujban verődött össze a ripa-

csok, rendezők, sugók és egyéb szinházi emberek vegyes népsége. Itt lehet meghallani a legfrissebb ujdonságokat, itt megmondják előre, hogy a Varieté uj darabja siker lesz-e vagy sem, mit fog a hirneves énekes legközelebb énekelni és hogy milyen szinü harisnya lesz holnap a nagy diva lábán. Naviotból csak ugy ömlött a szó az általa rendezett darabról és Clodion dicséretével sem fukarkodott.

— Tüneményes, majd meglátják! Ne nevezzenek Naviotnak, ha nem lesz belőle nagy ember!

Egyébként tényleg nem Naviotnak, hanem Toivannak hivták; még akkor forditotta ki a nevét, amikor komikus szerepeket játszott a vidéken. Musagneról csak röviden nyilatkozott:

— Az aztán a figura! Fogadni mernék, hogy egy sort sem irt abból a darabból, ami az ő neve alatt fut!

Igy lehet hirnévre szert tenni!

A szinházból kijövet Musagne elbucsuzott a szinészektől és jó hangosan odaszólt munkatársának:

— Gyerünk tehozzád, átnézzük a másodikat és még vacsora előtt elviszem a másolóhoz!

Clodion nem hitt a füleinek; Eloi dolgozni akart? Ez természetellenes! Clo nagyot bámult, majd erősitgetni kezdte, hogy maga is el tudja végezni a munkát, de barátja karonragadta és elcipelte. Az utcasarkon bekanyarodva Eloi végre leleplezte igaz szándékát:

— Öregem, sürgős dolgom van, el kell válnunk, meg tudsz te nélkülem is lenni, mi? Hiszen semmiség az egész és te gyorsan dolgozol! Legfeljebb az utadban lennék!

— Magam is azon törtem a fejemet, hogy mi esett beléd!

— Micsoda, csak nem haragszol?

— Nem, barátocskám, csak fogadni mernék, hogy találkád van a városban!

— Meglehet, jegyezte meg Musagne kérkedően.

— Ezek közül leszel valamelyikkel? Jól vigyázz, mert baj lehet belőle! A kisterem-próbákkal már majdnem készen vagyunk, megyünk le a nagy szinpadra, az égre kérlek, ne csinálj semmi kavarodást, amig a premierünk meg nem volt!

— Csak ne prédikálj erkölcsöt kérlek, hallod? Elég öreg vagyok ahoz, hogy tudjam mi a dolgom!

Ezzel ott hagyta Clodiont és rohant Bridgethez. Clodion sóhajtva nézett utána: „Eredj, te csirkefogó! Ha nincs egy asszony körülötte, hát beteg!" Minekutána hazaballagott dolgozni, a másoló már várt!

Vacsorára megjelent Eloi; a két jóbarát hütlen lett a kis tejcsarnokhoz, szegénységük igaz menhelyéhez. Ma már elég pénzt kerestek ahoz, hogy kielégithessék a fényüzés utáni vágyukat; Musagne, hála Carpezan elterjedt hirü intézményeinek, rendelkezett némi anyagiakkal, sőt már most őt pumpolták meg a pajtásai! Clodion cikkeit viszont ma jobban fizették, mint riporter korában. Igaz, hogy ezek megirására az éjszakáit áldozta fel, de uszott a pénzben. Szóval a Pompadour szerzői állandó étkezési helyül a rue Royalbeli nagy éttermet választották, amely ragyogó fényárban uszott és elég változatos étlappal rendelkezett. Ez kellemes jótétemény az olyan polgároknak, akik torkig voltak az ifjuságukat megmérgező örökös „főzelék föltéttel"! Az étterem végében fenntartott asztaluk volt és a pincér a nevükön szólitotta őket, ami különös kitüntetésszámba ment. Szinházjegyeket kért tőlük, de viszont felhivta a figyelmüket a tegnapi maradékokból készült ételekre.

Clodion a hordövrében piszkált, amikor a barátja megérkezett.

— Egy kicsit megkéstem, de majd megmagyarázom, hogy miért!

— Nem izgat; a felvonást már másolják, ha véletlenül érdekel, hát szolgálhatok bővebb felvilágositással!

— Jól van már no! De keserü vagy! Mi a másolás ahoz a regényhez képest, amit éppen mostan éltem át! Kedvesem, az angyal káprázatos, hallod? Elsőrangu teremtés!

— Kicsoda? — kérdezte némi éllel és mindenre készen, Clodion.

— Ki más, mint Lucy Lizon! De kérlek, felejtsd el a nevét! Az egy szent! Találkát adott nekem egy barátságos kis teázóban; bájos kis hely különben, melegen ajánlom neked, ha meg akarsz főzni egy tyukot!

— Nekem ezideig csak egy volt, azt is tőled vettem el, amiért örökké fog bántani a lelkiismeret!

— Eltérsz a tárgytól, öregem! Azt már régen megbocsátottam neked, sőt, szinte hálás vagyok érte; Lulu nem tudott volna minket szétválasztani! Ne kinozd magadat, ami elmult, elmult! Add idébb a retket, kérlek! ... Köszönöm! De folytatom: a Bridget csöndes helyecske, merész kékre festve és gazdagon diszitve aranyozott faragványokkal. Ezt a kis édent csak gyöngén világitják meg szerény gyertyatartók és narancsszinü fátylakba burkolt ampolnák; az ember szinte nem is mer hangosan beszélni. Apró kis páholyok fogadnak, ahova éppen csak ketten férnek be és egy függöny takarja el az egymásnak gyönökat. Már papirt akartam kérni, hogy megfogalmazzam a végrendeletemet! Egy gyászos félóra mulva megjelent Lucy; előttem a kötelező csésze teával, szórakozottan hallgattam az elfásult zenekar szomoru

foxtrottját. Lucy leült és egy portóit rendelt. Köztünk legyen mondva, hogy az ember tiz frankkal fizeti meg, ha ilyen helyen szottyan kedve efajta italokra! Tiz frank egy pohárka és egy üvegben tiz kupica van! Szép foglalkozás italosnak lenni! Talán nyithatnánk egy ilyen teázót?

— Ne térj el a tárgytól!

— Tehát Lucym helyet foglal velem szemben és tudományos előadást tart nekem; elemzi a délutáni viselkedésemet és egyszerüen förtelmesnek nyilvánitja! Azt csak ugy mellékesen jegyzi meg, hogy ő kergetett e mellé a jól megtermett szubrett mellé! Persze én legjobb tudásom szerint védekeztem, felhoztam, hogy ő jelölte ki nekem ezt a szerepet, hogy elhallgattatassuk a pletykákat; védőbeszédemet elragadtatott, heves tiltakozásokkal fejeztem be. Ő csak ezt leste, hogy elindithassa könnyeinek árját . . .

— Nyilvános helyen siró szinésznő . . . csodállak, barátom, hogy ennek a ténynek valami fontosságot tulajdonitasz!

— Először is nem voltunk nyilvánosság előtt, a pincér régi üzleti szokás szerint leeresztette Lucy mögött a függönyt! A drága valódi könnyeket sirt, amelyeket a zsebkendőmbe gyüjtöttem, mert nem szabad veszni hagyni az ilyen gyöngyöket! Barátnőm fájdalma nagyon elszomoritott; én is sirva fakadtam és most ő száritotta fel a könnyeimet, mert jótét helyébe jót várj. Ugy patakzottak a könnyeink, mint két meginditott szökőkutból a viz és ez olyan megható és egyszersmind nevetséges volt, hogy a helyzet komolysága ellenére nem álltuk meg nevetés nélkül. Lucy most már nem tudta megtalálni a szigoru hangot és bevallotta: „Magára nem lehet haragudni!“ Megengedte, hogy gyöngéden megcsókoljam a csuklóját, bepuderezte magát és a beszélgetés

szerelmesebb fordulatot vett: elmesélte az életét! Rájöttem arra, hogy ez egy nőnél mindig a végleges megadás előjátéka. Lucy nem boldog; még alig volt tizenhét éves, amikor férjhezment!

— Azt ő mondja! — szakitotta félbe a kétkedő Clodion.

— Nem! Ez igaz! Ma még csak huszonnégy éves!

— Még sokáig annyi is lesz! Ehez a korhoz ragaszkodnak a hölgyek!

— Érzéketlen fráter vagy és nem értesz a nőkhöz! Rosszul teszem, hogy neked mondom el a dolgaimat, de most éppen nincs senki más kéznél. Tömd a bendődet és ne szakits folyton félbe! Lucy nem olyan közönséges teremtés, mint amilyenekkel lépten-nyomon találkozik az ember; ő végtelenül tisztességes és küzd a szerelem ellen, amelyet én gerjesztek benne!

— A hatvanas évek müsorának válogatott kifejezéseit használod!

— Esküszöm, hogy őszinte vagyok és hogy ő is igazat mondott. Leirta nekem életének a melankoliáját közönséges férje oldalán, akit tisztel, de szeretni nem tud. Ez a gyanakvó és hallgatag ember megsérti benne a lelkes müvésznőt. Képzeld, barátom, az számolja össze a szennyest és beszéli meg a szakácsnéval az étlapot! Lucyt sohasem viszi el egy étterembe, féltékenyen elzárja a világ elől és jeleneteket rendez, ha elkésve ér haza!

— Azt hiszem, éppen most is ebben fáradozik! — jegyezte meg csöndesen Clodion. — Nyolc óra már régen elmult!

— Igazad van! Ez az átkozott férj megszakitotta az együttlétünket; az óra félnyolcat ütött, amikor Lucy felugrott és elkiáltotta magát: „El fogok késni! Lizon azt fogja hinni, hogy elgázolt

egy autobusz! Lesz mit hallgatnom, ha hazaérek!" Egészen hiába próbáltam tartóztatni; az engedelmes feleség még egy második portóit sem volt hajlandó elfogadni. Odaléptem hozzá, átöleltem és megcsókoltam. Megtántorodott és felsóhajtott: „Barátom, maga megőrült!" De a csókomat viszonozta, ugy, hogy rögtön tudtam, hogy rövidesen a szeretőm lesz. Egy taxiban hazakisértem a lakásáig.

— Szép dolgok történhettek abban az autóban!

— Semmi sem történt... a valószinüség ellenére. A teázó környékén vadásztunk kocsira és az első megjelent járműbe beültünk. Tudod, hogy hét órától kezdve nem lehet rendes taxit kapni és ami felhajszolható, az semmire se jó. A mi özönvizelőtti bárkánknak sem volt egy fél függönye sem A régebbi pasasok már mindent leszedtek róla, ami a bujkáló szerelmeknek védelmére szolgálhatott volna. A légvonatban majd megfagytunk és nem tudtuk megszüntetni; barátnőm a bundájába burkolózott és vacogott a foga. Kénytelen voltam belátni, hogy ilyen körülmények között lehetetlen a támadás. Azonkivül barátném idegesen szorongatta a kezeimet, nehogy felhasználjam őket. Azt suttogta: „Boldog vagyok! Nagyon boldog vagyok! Szeretjük egymást! Mily szép ez! Ó, csodás percek! Kedvesem, ne rontsa el ezt!" Megpróbáltam kiszabaditani a kezemet, hogy felhasználjam egy kis terepszemlére, de ő csak lázasan szorongatta. Erőszakot kellelt volna alkalmaznom, hogy kiszabaduljak ebből az édes rabságból. A lámpák is zavaró fényeket vetettek ránk! Hogyha a szatirt akartam volna játszani, hát a törvénnyel gyült volna meg a bajom! Ezért volt ártatlan az első találkám! Lucyt pár lépéssel a házuk előtt letettem; mégegyszer megcsókoltam a sok chypre és kám-

forszagu prém között. Átvettem a másnapra szóló intézkedéseket: hevesen fogok udvarolni Nanon Vazynak. De neki még ma éjjel verseket kell csinálnom! Erre pedig én képtelen vagyok és a te segitségedre számitottam!

— Azt akarod, hogy a te szeretődnek én csináljak verseket? — kiáltott fel Clodion.

— Drága öregem, én még két sor alexandrinust sem tudok összehozni! Kövess el nekem egy négysoros verset!

— Példátlanul szemtelen vagy! Én rimeljek a te hölgyed tiszteletére, aki teljesen közömbös nekem?

— Nem tagadhatod meg tőlem ezt a szolgálatot! A boldogságomról van szó és igyekeznem kell minél kedvezőbb szinben feltünni szerelmem előtt. Ezzel az egyszerü négysorossal holnap bekapja a horgot, az enyém! Téged a természet költővé tett, neked csak marokra kell fogni a fejed és egy kicsit megszorongatni! Rögtön hexameterek csöpögnek ki belőle! Én csak egy szerény prózairó vagyok, segits rajtam!

Clodion gondolkozott, de Musagne már elkiáltotta magát:

— Pincér! Levélpapirt kérek!

Igy aztán a közös munka elvéhez még a szerelemben is hivek maradtak. Mig Musagne evett, Clodion dolgozott; irt, kitörülte, majd ujra irt. Tiz perc alatt a következő lehetetlen soroknak adott életet:

Ha szivem kis pacsirta volna,
A barázdára szállna menten,
Mit pillangóknak kinál, szentem,
A szád ivének bibor fodra.
És ha szivem méhecske volna,
Szivná mohón az édes mézet,
Bóditaná mámor s igézet
Ajkad cukros szirmán letopva.

S ha volna szivem vadgalamb,
Ott rakna fészket szived mellett,
Hol árnyas, lágy zugolyt rejt melled.
Ó kell-e szebb, drágább kaland!

— Bravó! — kiáltott fel Musagne. — Eltaláltad a hangot! Ez semmit sem jelent és mégis költői! Le fogom irni és holnap átnyujtom Lucynek!

— Cyranónak érzem magamat, — jegyezte meg Clodion.

— Az nem fontos! Clo barátom, egy operettet fogunk együtt irni!

Ez után az igéret után befejezték a vacsorájukat. Musagne fizetett, ez volt az ő hálájának az egyetlen módja.

KILENCEDIK FEJEZET.

KIS HIREK A MAGAS PORTÁRÓL.

A következő próbán Musagne pontosan követte Lucy utasitásait; ugy intézte a dolgát, hogy szerelmes versiképét feltünés nélkül átadhatta Lizonnénak. Ennek ellenére nekiesett Nanonnak; a hölgyecske, aki meg volt szokva apró cselszövényeit egy-kettőre elintézni, a fejébe vette, hogy Musagneból kicsalja a visszavonhatatlan vallomást, amelyet majd a szokott ceremóniák követnek. Támadásba csapott át és olyan fordulatot adott a beszélgetésnek, amelyre Musagne nem számitott. Nanon a kezébe vette a dolgok irányitását és kényszeritette ellenfelét, hogy tiszteletlen legyen vele szemben; a társalgás hangja emelkedett. Eloinak akaratlanul is bele kellett menni a játékba. Ilyen esetekben mindig a küzdelem férfitagja van hátrányban; Nanon Vazy a fejébe vette, hogy a próba végén elviszi a szerzőt a lakására. Mint okos nő, olyan

szeretőt akart magának szerezni, aki hasznára lehet és akit tetszése szerint befolyásolhat. Igen ügyesen taktikázott és rávezette a gyenge Musagnet, hogy megvalósitható tényeket javasoljon, amelyekbe ő megvető arccal egyezett bele. Ember tervez, asszony végez! Abban a percben, hogy Musagne megkapta a találkát, szörnyü rémület futott át rajta: Nanon Vazy vele akar lenni a próba után és ő szavát adta Lucynek, hogy Bridgetnél találkoznak! Viszont Nanon olyan érzéki lakomát igért neki, amit uriember nem igen utasithat vissza; azt mondta neki: „Furcsa kis emberke maga, és szeretném bebizonyitani magának, hogy dicsekszik, amikor azt állitja, hogy egy szubrettel még elbir!“ Hagyja el Lucyt, akit szeret, Nanonért, akit nem szeret, de aki azért tetszik neki? A mükedvelő nem tud védekezni a felkinált szépség ellen! Nanon igéretét érdemes valóra váltani! Kegyetlen dolog itt választani! A gáláns férfiunak pontosnak kell lenni, amikor a tisztességes nőnek ad találkát; viszont eleget kell tennie annak a szerződésnek, amit a később érkezettel kötött!

A szerzőt Carpezan huzta ki a pácból; a Nagyvezirt már napok óta nem látták. A régi darab bevételei emelkedtek, tehát eltávolodott az ujtól, nehogy megbántsa a müsoron lévőket; az ember sohasem tudhatja, hogy mikor lesz szüksége azokra, akiket ma eldob magától? De „Nini Tambour“ bevételei most hirtelen ijesztő mértékben esni kezdtek. Az összes szinészek az őket jellemző hálával szivből imádkoztak annak a darabnak az elhalálozásáért, amelynek a diadalmas születését ujjongással üdvözölték! De viszont már tiz hónapja játszották, és igazán megelégelhették egyazon szavaknak az estéről-estére való ismételgetését. A szerepüket már szinte félálomban alakitották, a

primadonnák régen kiálltak, a második szereposztás müködött és olyan rögtönzéseket engedett meg magának, amelyeket „temetésnek“ neveznek és ami teljesen kivetkőztet egy darabot az eredeti formájából. Carpezan váratlanul jelent meg a szinen és ezt a rövid parancsot dörögte el:

— Naviot, jövő hétfőtől kezdve nem mozdulok innen, csütörtökön lemegyek a szinpadra, most hétfőn pedig diszletes próbát kérek! Tessék figyelmeztetni a kezdőket!

— Nekem még fogalmam sincs a szerepemről, — kockáztatta meg Gédéon.

— Az nekem teljesen mindegy, sohasem tudtad egyetlen szerepedet sem, — vágott vissza Carpezan olyan hangon, hogy mindenkinek a füléhez juthatott ez az ellentmondást nem türő rendreutasitás.

— Bal lábbal kelt fel az öreg! Nem lenne alkalmas perc előlegkérésre!

Carpezan néhány percig halkan a rendezőjével veszekedett; Naviot hallgatott, mint az alázatosság és megadás eleven szobra. Az évek óta üzött mesterség kipáncélozta; a többieket illető szidás rendszeresen az ő fejére zudult és ő óvakodott, még csak látszatát is kelteni az ez ellen való védekezésnek! A rendező legelső kötelessége a szidások eltürése; őneki esnek neki, ha a diszitők hanyagok, ha a szereplők nem tudják a szerepüket, ha a sugó részeg, ha a ruhák nem készek, stb. stb ... Albin tehát kitöltötte dühét a bizalmi férfiun, majd a szerzőkhöz fordult és rájuk kiáltott:

— A próba után tessék bejönni hozzám, megmutatom a diszletterveket! Kifogást nem fogadok el! Ezzel még sok munka van és nekem sürgős a dolog, mert tegnap ezer frankkal estünk; a Pompadournak már régen kész kellene lenni! De itt csak a napot lopják, ha nem vagyok a hátuk mögött a korbáccsal! Dadogni fognak mindnyájan,

de én figyelmeztetem magukat, hogy mindenkit törvényszék elé állítok, aki a sugó után beszél! Megértették? No, akkor munkára, gyermekeim!

Mire nagy dérrel-durral eltávozott, mig mögötte a rémület és megdöbbenés moraja zugott fel . . .

Nanonból kirobbant a méreg:

— Ez az ökör! Felboritotta az összes terveinket! Milyen kedélyes órát töltöttünk volna nálam a kályha mellett; a portóim elsőrangu és a barátom elutazott!

— Ami késik, nem mulik! Holnap legfeljebb tüzesebb leszek! — vigasztalta Musagne.

— De én babonás vagyok! Ha az ilyesmit nem lehet azonnal nyélbeütni, sohasem lesz belőle semmi! Majd meglátja, hogy holnap valami más akadály lesz. Dühös vagyok és rettenetesen sajnálom!

— Meglehet, hogy az öreggel csak néhány percnyi dolgunk lesz; majd eljövök magáért és együtt vacsorázunk, jó?

— Még mit nem! Jöjjön csak nyugodtan el a Mártir-utca 12-be, második emelet, jobb ajtó. Talán lesz időnk egy kicsit szórakozni!

Musagne megkönnyebbült, mehet Lucyjéhez! Halkan értesitette Lizonnét és visszatért a szinpad elejére. A munka lázasan folyt, ismételgették a még gyengén álló részeket. Hat óra felé Naviot az órájára pislantott és hazaküldte az összes népség-katonaságot. Clodion és Musagne bementek az irodába. A vezér nagy beszélgetésbe volt elmerülve egy hatalmas fiatalemberrel, aki nyakkendője és terebélyes kalapja után itélve kétségkivül festőmüvész volt. Carpezan bemutatta:

— Rabastein ur, a hires diszlettervező, akinél a szinpadjaikat rendeltem; még merjék azt mondani, hogy nem nyujtom maguknak mindenben a legjobbat! Mert az a fickó tud ám! És nem adja olcsón a tudományát!

— Biztositom, direktorom, hogy egy vasat sem keresek, — vetette ellen Rabastein az előrehaladt tüdőbajosok fátyolozott pincehangján, — olyan drága a jó anyag! Csak a megtiszteltetésért teszem, hogy magának dolgozom és hogy a nevem a szinlapon legyen! Ha ez nem volna, hát szivesebben csináltam volna bármi mást!

— Rabastein, ugy hazudsz, mintha könyvből olvasnád! Ne tiltakozz, hiszen te is az én szülőföldemről származol! De tehetséges vagy és ezért nem bántalak! Mutasd meg ezeknek az északi embereknek a vázlataidat!

A diszlettervező festőművész három selyempapirosba burkolt csomagot kezdett bontogatni; három csöppnyi bájos kis szinpad került elő belőlük, pontosan ábrázolva, hogy milyen lesz majd a valóságos szinpad. Jó világitásba helyezve ugy érezte az ember, mintha egy liliputi szinházzal állana szemben. Az első Ferenc mütermét ábrázolta; a szint egy hatalmas ablak világitotta meg a háttérben, az emeleten lévő szobákba vén falépcső vezetett s az egészen ott csillogott a XV. Lajos korabeli barátságos, fél polgári interieurök varázsa. A háttérben látszott az utca szokásos képe, kosaras kofák, vándorárusok és a rend szigoru őrei. Ez volt aztán a diszlet! A két szerző boldogan gyönyörködött a darabjuknak adandó pompás keretben! Rabastein kihasználta ezt a lelkesedést és felhivta a figyelmüket az apróbb részletekre. Carpezan, aki eddig meg sem mukkant, félbeszakitotta a dicséretek özönét.

— Ez pedig nem jó! A lépcsőt leszedjük! Nem szeretem a valódi holmit a szinpadon, mert tul drága. És ez az ablak tul nagy! A fémes vászon ára rettenetesen emelkedett. Azonkivül a „Mandrin“ diszleteit akarom felhasználni, az teljesen uj, a darab tizszer sem ment. Bukott darab

diszleteit felhasználni szerencsét hoz; az utcából is tul keveset látni ekkora ablakhoz képest!

— De evvel megöljük a fényhatást! — volt Rabastein ellenvetése.

— Arra fütyülök! Nekem takarékoskodnom kell; maga nagyon tehetséges, fiatal barátom, de rettenetes tékozló, ha nem ellenőrzi senki. Te is olyan vagy mint a többi, szeretsz zsarolni! Ezt nem lehet az öreg Carpezannal csinálni! Kis ablak és semmi lépcső, megértettétek?!

— Pedig a belépőhöz remek lenne, — dadogta Musagne.

— Te aztán hallgass! A te véleményedre senki sem kiváncsi, te csak a szerző vagy! Azért mutatom meg nektek a dolgokat, mert udvarias vagyok, és nem akarok szemrehányásokat, hogy senkit sem hallgatok meg. Mindamellett csak olyan emberekkel szeretek vitatkozni, akik az én véleményemen vannak! Ezt vedd tudomásul!

— Rendben van, — nyögött Musagne, — akkor itt már nincs semmi tennivalóm; ugyis az orvosomhoz készülök és nem akarom hiába váratni. Az urak megbocsátanak, nemde?

— Csak eredj, gyermekem, megleszünk nélküled is! Csókold meg helyettem is a doktorodat! Barna vagy szőke?

Musagne sietve menekült el a tréfálkozás vége elől; rohant Bridgetnél várakozó Lucyjehez.

Este nagyon későn jelent meg az étteremben, olyankor, amikor a marhahus már elfött és a főzelékek kozmásak. Haja zilált volt, a nyakkendője szabadon lebegett és kilógó kézelői heves csatáról tanuskodtak.

— Milyen állapotban vagy? — kiáltott fel a körtéjét hámozó Clodion. — Megvertek?

— Dehogy! Ellenkezőleg! Én győztem! Ó öregem, az életem legszebb perceit éltem át! És

milyen éhes vagyok! Még a kavicsot is megenném! Pincér, hozzon nekem valamit! És egy üveg nem tul hideg leovilleit!

— Már látom, hogy megint kárt tettél a női nemben! Rendbe kell magadat szedned!

— Nagyon tévedsz, öreg pajtás! Olyan tiszta és ártatlan vagyok, mint a ma született bárány! Csak szóbelileg történt minden, noha ilyen rendetlen vagyok!

— Hogyan, Lucy nem elégitette ki vágyaidat?

— Még nem! Különben is nem Lucytől, hanem Nanon Vazytól jövök!

— Még egy nő! — kiáltott riadtan Clodion.

— De ez az igazi!

— Nem! Ez a szubrett! — jegyezte meg szerényen Clodion.

— Ahogy parancsolod; ragyogó asszony, érzéki macska! Pompás ügy ma estére!

— Csak nem? Elhagyod Lucyt?

— Azt nem tudom! Még habozok; Lucy jobban megegyezik az én csöndes, érzelmes élet után való vágyammal, de Nanon olyan elragadó! Amint a szinházban megragadtam a kedvező alkalmat, amit zsarnokunk nyujtott és eltávoztam, Bridgethez rohantam, ahol Lucy már szundikált a tiz frankos portóival maga előtt. Gyöngéden megöleltem, noha védekezett; nekem elvem mindig ott folytatni a regényt, ahol előző nap abbahagytam. Magamban igy okoskodtam: ha rögtön határoz, az övé vagyok, ha nehézségeket csinál, átpártolok a másikhoz!

— Undorodom tőled!

— Én is magamtól, mert olyan vagyok, mintha két ember élne bennem: az álmodozó, az érzelmes és a tettrekész délvidéki, aki nem szereti eltékozolni az idejét és aki ugy intézi a szivügyeit, mint a pénzügyeit. Nem láttam nőt, amióta

Lulu, hogy ugy mondjam, duettben kidobott bennünket. Ez az önmegtartóztatás siralmas és az orvosom nem is ajánlja. Tele vagyok pattanással és elveszitem napsütötte szépségemet. Ha nem akarok megkockáztatni valami betegséget, hát okvetlenül fel kell fedeznem egy tartós viszonyt! Ma estére elhatározó lépést teszek! De, hogy érthető legyen a beszédem, hát menjünk vissza vagy két órával. Lucy azt mondta: „Még most is meg vagyok hatva a nekem ajánlott versektől! Maga valóban költő! Megtanulom betéve a versét és nyilvánosan szavalni fogom; a tapsokra majd azt fogom gondolni: „én ihlettem meg őt, rám gondolt, amikor irta! Szerelmünknek egy részét adom át a nyilvánosságnak!“ Képzelheted, hogy ez hizelgett nekem, noha lelkem mélyén egy kicsit meg voltam alázva. Szóval harmadrészben résztvettél a flörtünkben, te, aki egy kávéházi asztalon költötted ezt a verset, tele azzal a szenvedéllyel, amelyet csak rajtam keresztül éreztél!

— A közös munka csodás hatása! — szólott nyomatékkal és sóhajtva Clodion.

— A kis macska ugy látszik, nem bizott bennem, mert igy szólt: „A maga hangján akarom ezt a verset hallani, szavalja el nekem!“ Azt sejted persze, hogy nem igen tanultam meg kivülről becses müvedet. Csak az első sorra emlékeztem: „Ha a szivem fecske volna!“

— Nem fecske! Pacsirta! — javitotta ki Clodion.

— Ugyan, nekem minden madár mindegy! Másra tereltem a beszélgetést. Azt hazudtam, hogy jelenlétének a varázsa megfoszt az emlékezőtehetségemtől és hogy majd kap más verseket tőlem! Ha lesz egy szabad perced, majd megfabrikálod nekem; de szedd össze magad egy kicsit, mert köztünk legyen mondva, ez a mostani csak

olyan sietősen összetákolt dolog volt! Egy bájos kis szonettet kérek, igyekezz hát!

— Igyekezni fogok! — igérte Clodion.

— De hát, hogy folytassam a történetet, elég ügyesen csináltam a dolgot. Szabályos időközökben, amint a társalgás akadozott, a karomba vettem és átöleltem. Lucy csak a forma kedvéért védekezett és végül rászánta magát a csókjaim viszonzására, mialatt házaséletének sivárságát tárta fel előttem. Vakmerően becsusztattam a kezemet a bunda alá és tudomásul vettem egy sok kapcsos derék jelenlétét; erre ő, mialatt óvatosan kinyitogatta a kapcsokat, igy suttogott: „Nagy csacsi! Mit csinál!“ Kedvesem, képzeld el egy fiatal lány kicsiny, gömbölyü mellét! Lelepleztem őket, hogy hevesebben fejezhessem ki nekik elragadtatásomat; Lucy sóhajtozott: „Ejnye no, elment az esze! Ha bejönnének!“ Az illedelem tiltja, hogy folytassam ennek a csatározásnak a leirását; folytattam a kutatásaimat és merem állitani, hogy majdnem teljes egészében ismerem ezt a fiatal asszonyt. Ugy látszik, kedvet kapott a játékhoz és olyan vágyakozó sóhajtásokat hallatott, hogy akár a főur, akár a szomszédok figyelmessé válhattak volna; azonfelül engem a végtelenségig felizgatott ez a szórakozás! Igaz, hogy a teázó kis páholyai igen merész flörtre is alkalmasak, de azon tul menni veszedelmes lett volna! Kutatásaimat csak félig tudtam befejezni. Félórányi apró gyönyörök után ugy össze voltunk törve, hogy mindennek vége szakadt! Térdenállva könyörögtem, hogy jöjjön fel hozzám, ha csak egy-két percre is. De ő gyengéden megtagadta és kijelentette, hogy másodszori találkozásra ez elég volt. Szörnyen bölcs dolgokat mondott nekem: „Annyira siet ennek a bájos kalandnak a végére jutni? Nem akarja inkább elnyujtani a gyönyörüséget? Nagyon

jól tudja, hogy rövidesen a magáé leszek és hogy még védekezni sem fogok. Most kiszolgáltattam a maga kegyének magamat, hát legalább azt engedje meg, hogy meghódolásom óráját és helyét én válasszam meg! Mért siessünk el egy olyan tettet, amelytől viszonyunk jövő boldogsága függ?"

— Bölcsen beszélt az a hölgy!

— Meghajoltam az érvei előtt; ő rendbeszedte magát, megfésülködött és én hazakisértem, mert elérkezett az az idő, amikor a férje és a vacsorája várta. Kívánságára gyalog mentünk, hogy ez a kis mozgás megnyugtassa. Karöltve lépdeltünk, mint a régimódi szerelmesek, amikor sietség nélkül igyekeznek boldog menedékhelyükre. A kirakatok előtt megálldogáltunk, virágot, édességet és divatlapokat vettem neki. „Tönkreteszi magát miattam!" mondta, vagy „Mi lenne, ha az urammal találkoznánk?" vagy „Nem szeretem a cukrot, majd a fiamé lesz!" A házuktól nem messze elváltunk, megbeszélve a holnapi próba utáni találkozót. Megvártam, amig befordult a kapun, aztán egy percet sem vesztegetve beugrottam egy taxiba, amely negyedik sebességgel vitt a Mártir-utcába.

— Ott mi dolgod volt?

— Nanon Vazy, aki már jó két órája várt rám!

— Semmirekellő! Csábító! Erénytipró! Nem bánt a lelkiismeret?

— Egy csöppet sem! De megcsinálod Lucy óhaja szerint a verset?

— Már meg is van! — felelt Clodion, odanyujtva neki néhány sort, amit éppen most firkált le.

Ha articsóka volna szivem,
Letépném minden levelét
És ugy hinteném te eléd.
Ó nem szerethet más ily hiven

— Hülyék a verseid, megtarthatod magadnak — dühöngött Musagne.

— Az igazság bánt, mi? Figyelmeztetlek, hogy rossz vége lesz ennek a dolognak!

— Ugyan mit! Arra az egérre, amelynek csak egy buvóhelye van, hamar ráakadnak! Az életben is több szerelmes rejtekhelyet kell berendezni, hogy váratlanul rajt ne üssenek az emberen! Én a gyönyört takarékpénztárba teszem! Azután képzeld el a lelkiállapotomat. A szemem szikrát hányt az éhségtől, az előételt megkaptam és a többit elvitték az orrom elől. Ez egyszer kész voltam a legmesszebb menő szemtelenségre is és sejtettem, hogy eredményt érek majd el vele. A taxit elereszttettem és most figyeld meg, hogy nekem milyen szerencsém van! Nanonnal a lépcsőházban ütköztem össze; dühös volt, hogy hiába várt rám órákig. Én Carpezannal és a diszletekkel mentegetőztem, kértem az angyalt, hogy térjünk vissza a lakásába, négy fal között jobban ki lehet magyarázkodni. De ő minderről hallani sem akart. „Már ugyis nagyon elkésem maga miatt! Nem szeretnék büntetést fizetni! Ha ezt tudom, hát hamarább elmegyek és maga hoppon maradt volna!“ Nem tudtam megingatni a szándékában, csak a lépcső alján lett egy kicsit kegyesebb. „Ne legyen olyan kétségbeesett, utálom az elkámficsorodott alakokat; nem bánom, vigyen el kocsin a szinházhoz!“ Ezt az engedélyt kihasználtam és nagy okosan lovas kocsit kerestem; elsötétitettem a batárt és habozás nélkül a tárgyra tértem. Pompás testrészekről vettem tudomást és összehasonlitottam őket azokkal, amelyeket egy órával ezelőtt becéztem. Vazy kisasszony jól megtermett, izmos, szép teremtés. Kebeldus honleány, ha szabad igy kifejeznem magamat és igen engedékeny, ami a simogatást illeti. Engedélyt adott kiváncsiságom

teljes kielégitésére és bevallotta, hogy az ügyes merészséget méltányolni tudja. A magam részéről viszont olyan ügyességet fejtettem ki, hogy hiu lehetek rá; az ut ezzel szemben, sajnos, nagyon rövid volt. Nanont már várta a portás, aki rákiáltott: „Siessen kisasszony, lekési a végszavát!“ Nanon gyorsan odaszólt nekem: „Gyere értem az előadás után! De biztosan, hallod?! Pontos légy! Nem akarom a buta libát játszani a többiek előtt!“ Itt tartunk! Kétségtelen, hogy éjfél felé Nanon áldozatul hozza nekem azt, ami erényéből még megmaradt, azaz valami elenyésző csekélységet!

— Mi lesz, ha Lucy rájön? — kérdezte a mindenre gondoló Clodion.

— Ez a veszély nem fenyeget! Az ura kiséri és nem tágit mellőle; ez a férfiu nagyon értékes nekem, mert a kellő pillanatban szabadit meg hitestársától. Szép jóestét fogok nekik kivánni, kiélvezem majd a sokatmondó pillantást, amit Lucy fog rám vetni, a változatosság kedvéért szólok néhány szót a primadonnához és sietek hölgyemért az öltözőjébe. Egy kis kitartás, nehogy összeütközzünk a távozó ripacsokkal, aztán: hajts kocsis! Szerencsés utat! Ez a csatatervem, derék Clodionom és pontról-pontra be is fogom tartani. Ne vess rám ilyen birkaszemeket, ismétlem, hogy ez elintézett dolog!

— De gyermek, a véletlen! Majd az utolsó pillanatban botlasz egy váratlan akadályba és aki a legjobban fog rajtad mulatni, az én leszek!

— Persze most gunyolódol! Miután mint uriemberhez illik, elmondtam neked regényem legapróbb részleteit is, igen kedves volna részedről, ha felvilágositanál, hogy mi történt a szinházban a távozásom után! Albin nem nagyon titkolta, hogy az utjában vagyok.

— Nem történt semmi különös, szétrombolta mind a három diszletet, ez az egész. Láttad, hogy hogy kezdett neki! A mühelyt teljesen eltörpitette, a lépcsőt sem tudtam megmenteni, pedig egy remek ötletem volt vele; hiába könyörögtem, Albin végül süviteni kezdett: „Fülesbagoly! Ha nincs emelet, minek neked az odavezető lépcső!" Rabasteinen kimondhatatlan kétségbeesés tükröződött, én alig mertem kinyögni, hogy: „Jó, rendben van!" Carpezan még egyre tüzelt: „Talán nem vagy megelégedve? Azt hitted, hogy koldusbotra juttatom magamat a te diszleteid miatt? Különben is a festett papir nem jelent semmit, a közönség fütyül a diszleteidre! Elsősorban is jó darabot akar; én pedig nem tudhatom előre, hogy meddig játszom a ti firkálmányotokat! Ha megbukik, mehetek a hóhérhoz a pénzemért, a szép diszletek a felét sem érik annak, amit kifizettem értük! Persze, most már követelőznek a szerző urak! Amikor benyujtják a darabot, olyanok mint a csurgatott méz, a szájukat sem merik kinyitni, de ha a darab el van fogadva, rögtön zugolódni kezdenek! Megbuktatják őket! Legyilkolják őket! Mindenki ellenük esküdött! Mi, Rabastein? Mi a te véleményed?" Erre elnémultam, meg sem mukkantam többé és belementem jó Carpezan barátunk összes esztelen változtatásába.

— Rémséges! Orditanod kellett volna, megvédeni a gyermekünket, a szerzők egyesületével fenyegetőzni, telefonálni az ügynöknek, az ördögbe is, van akarat az emberben!

— Szerettelek volna az én helyemben látni téged, a nagy ravaszt! Mit csináltál, mialatt én Carpezan karmai között vergődtem? Szinésznőket zsaroltál!

— Még csak azt sem! — vallotta be Musagne, alázatosan meghajtva fejét.

— Hát szóval, ez a forgószél elvitte a lépcsőt és egyéb mozgatható kellékeket, lerombolta a szépvonalu részeket és apróra hasogatta a háttereket, ezzel az örökösen visszatérő mondattal: „Csak semmi fölösleges költséget!“ Te, emlékszel, hogy milyen aprólékosan előirtuk a lóversenyképet a tervezőnek?

— Hogyne, a nagy trükköt?

— Igen. Hát most besózhatod! Albin először is két tervet elvetett, aztán kihagyta a lovasjelenetet, azon a cimen, hogy az ilyen dolog veszedelmes és ritkán sikerül; vállalt ez irányban minden felelősséget!

— Istenem, de mi lesz lovak nélkül?! — nyögött végleg kétségbeesve Musagne.

— Várj csak, ez még nem minden! A harmadik képhez, a versaillihoz, egy vén pajtát akar ránk sózni, ami a St. Cloudi kastélyt jelképezi a császárság korában!

— Mi lesz velünk! Mi lesz velünk! — sápitozott Musagne. — Egész Európa rajtunk fog mulatni!

— Ami téged nem nagyon izgathat, tekintettel arra, hogy . . . szerelmes vagy.

— Kegyetlen vagy, Clodion! Látod, hogy legszivesebben sirva fakadnék, és tehetetlenségemet veted a szememre! Ez nem szép tőled! A ruhákról nem nyilatkozott?

— Az a másik gyönyörüség! A „Asphodèles“ cimü pompás revü kosztümjeit kapjuk! Naviot már megsugta nekem: „Az asphodéleit mindenáron fel akarja használni. Csak azokat a förtelmeket ne hagyják magukra sózni! Két előadást sem tartanak ki, gyürött, piszkos és divatjamult az egész vacak; azonkivül négyszáz estén át látta a publikum! Már torkig van vele!“ És mi mégis azt kapjuk!

— Hát ez egyre szebb lesz! És te, türted ezt? Elvesztetted a fejedet!

— Albin azt mondta: „Kivesszük belőle, ami uj; egyébként teljesen mindegy, hogy mit adunk a kórusra, az mindig mocskos. A főszereplőknek csináltatunk ruhát, az majd a többit is ujnak mutatja!“

— Ellenkezőleg, még feltünőbbé teszi a többi rongy szegénységét!

— Végül az igazgató igy szólt: „Nem kell azt hinni, hogy a kiállitás a fő! Tiz emberrel tele van egy szalon, még ha versaille-i is! Eszébe fog ez még jutni, ha meglátja a földi hatalmasságokat, az udvari népet forditva feltett parókával, hátuk alját vakarva vagy amint tenyerükbe fujják az orrukat! Aztán a karszemélyzet követelőző! Egy csöpp kedvem sincs kétszáz frank ára népséget öltöztetni és fésülni! Csak semmi fölösleges kiadást! Ez az én elvem! Aztán a szinpadi zenét is kihagyjuk! Az uraknak zenészek kellenek! Hatvan frankba kerül nekem ez a kis kvartett, nem is számitva a Lyra egyesületet, ami szintén megköveteli a magáét minden szinpadon eljátszott melódia után! Persze, most tele ugatják majd a világot és elneveznek zsugorinak, kalmárnak, mi? Csak rajta! Azok, akik nem tudták vezetni ezt a szinházat, akik nem érték fel ésszel, hogy a pénz, az pénz, most jönnek hozzám és jegyszedői állásokért könyörögnek! Takarékosság, mindenek előtt takarékosság! Ez a gazdagság titka!“ Ez után a hatalmas szónoklat után hazaküldött.

— Szóval, darabunk sirja meg van ásva! A pusztulásba rohanunk! Ez a végitélet!

— Feldulva távoztam; de Rabastein egy kicsit megvigasztalt. „Ne essen kétségbe! Carpezant már régen ismerem; megmozgat eget-földet, ordit, mint a sakál és mikor elvégezte, mindenbe belemegy!

Azonban veszedelmes volna ellenszegülni vagy vitatkozni vele; a jó fiu meg van győződve, hogy van akarata, hát ne fosszuk meg ettől az örömtől! Én nem változtatok semmit a diszleteimen, már a vázak be vannak vászonnal huzva; maguk viszont igyekezzenek Joiselle Fétu révén Carpezanra hatni; a müvésznő angyal, és én mindig hozzá fordulok, ha valami nem megy teljesen rendben! Önagysága ért a dolgokhoz, különösen, ha olyan darabról van szó, amelyikben játszik!" Rabastein ugy, ahogy, megnyugtatott. Terád hallgat Joiselle, majd meglátogatod ma este és rábirod, hogy pártfogoljon minket egy kicsit; nem fogja nagyon kéretni magát!

— Köszönöm! Hogy teneked milyen ötleteid vannak! Ma este Nanonnal vagyok! Összebeszéltünk!

— Most azonban elég a szamárságokból! Az ilyen veszedelmes helyzetben te még ragaszkodsz a tyukjaidhoz? Musagne, nekem jogom van tiltakozni! Ez először történik meg, te leszel olyan szives és meglátogatod Joiselle kisasszonyt az öltözőjében, mielőtt bárhova mész! Ha mellettünk lesz, akkor mehetsz tőlem a fészkes fenébe! Az elsőség a komoly dolgoké, megértettél?

— Rendben van, szót fogadok! — felelte a megszeliditett Musagne.

Clodion csakugyan nem akart azon az estén a szinházban mutatkozni, amikor az általa sejtett kellemetlenségek bekövetkezhetnek. Az ilyesmiben jártasabb munkatársa majd feltalálja magát. Azonkivül a fáradságtól már alig állt a lábán, ideje volt egy éjjel már pihenni is. Befejezték a vacsorájukat, és Musagne a vendéglői szegényes mosdó és tükör segitségével ugy, ahogy, rendbeszedte magát. Megszoritotta barátja kezét és elindult a gyönyörök paradicsoma, a Clairon-szinház felé. Szerette volna elszivni a zsebében lévő jó szivart, de eszébe

jutott a feladat, ami elé kalandja állitani fogja, és nem rontotta el lehellete tisztaságát. Sőt egy szem erős cukorkával még meg is illatositotta; Béziers derék polgára ugy érezte, hogy helyt fog tudni állani Nanon Vazy heves támadásainak.

Mink a véletlent valami barátságtalan vén filozofusnak az alakjában képzeljük el, akinek csak az a gondja, hogy az ellenőrzésére bizott emberi terveket meghiusitsa; az isteni látnok egy kis kunyhóban lakik a mennyország szélén. Csalódottan, tehetetlenül, belesavanyodva az örökös kicsinyes adminisztrációba, csak egy szórakozása van: kinozni az élőket és váratlan akadályokat vetni az utukba. Ez a mélabús üzletvezető legendás félelemben tartja a szerelmeseket, a pénzembereket és a politikusokat. Bőszen üldözi a kevély müvész-bábokat és ezerféle kinzást eszel ki a rovásukra. Megfosztja őket a támaszuktól, elhibáztatja a belépőjüket, megváltoztatja a müsort és kavarodást támaszt a nézők között; kihuzza a széket az éppen leülő hősszerelmes alól, kilopja a bankár zsebéből az aranyakat, amikkel meghódithatta volna a primadonnát, szereti az árulkodást és megváltoztatja a legjobban elinditott drámák megoldását. Az elmélkedők boszszantására pedig kitartóan ugy intézkedik, hogy a bün diadalmaskodik az erény felett.

Nagyon kedveli, hogy utálják és azzal bosszulja meg magát, hogy ártatlanokat üldöz, akik nem elég bensőségesen tisztelik. Ez a mitológiából itt rekedt őslény rettenetes csapdát állitott a szegény Musagnenak. A nagy iró Nanon öltözője előtt ment el, s csak egy rövid „jóestét"-re méltatta; ez a nő mindig nyitott ajtó mellett öltözködött, nemtörődve az arrajárók tekinteteivel. Félig meztelenül, leplezetlen mellekkel, ártatlanul ült ott hivatásos szemérmetlenségében; valami együgyü dalt dudorászott, szinte készülve a harmadik felvonásbeli hangula-

tára. Musagnenak igy felelt: „Bocikám, ne felejtsd el, hogy együtt megyünk haza!“ A folyosók népe ezekután tisztában volt azzal, hogy az üzlet meg van kötve a szubrett és a Pompadour állitólagos szerzője között! A szinésznők szivesen viszik a nyilvánosság elé a viszonyaikat, már csak azért is, hogy biztositsák maguknak a megkaparintott férfit. Musagne megállás nélkül felelt: „Igen, kedvesem!“ és Joiselle öltözője felé igyekezett. Ebben a pillanatban lépett közbe onnan felülről a vén mókacsináló; elhatározta, hogy megsemmisiti ennek az önhitt halandónak a terveit és megváltoztatja a sorsát. Hófehérhaju fejébe vette, hogy ez a délvidéki nem Lucyvel, sem az annyira kinálkozó Nanonnal fogja az éjszakát tölteni. Másfelé terelte a kalandot, valószinüleg azért, mert unta, hogy éppen ugy alakul ki, mint a többi mind. Musagne pedig mit sem sejtve kopogtatott az isteni hajlék ajtaján.

TIZEDIK FEJEZET.

A HARMADIK ZSIVÁNY.

Joiselle Fétu kisasszonyon semmi sem volt szép: a bőre ijesztően sötét, sovány, mint a hét szük esztendő, arca csontos és sárga, a modora közönséges, a bőre durva, nem volt rajta semmi, amivel egy férfit megigézhetett volna. De ő mindezt tudta és ebben rejlett az ereje. Amellett az ég megajándékozta avval a közömbös kedéllyel, amely a nagy szeretők disze. A testét zsenge gyermekkorától kezdve csak árunak tekintette, egyszerüen pénzforrásnak, amelyből majd nagy vagyon fakad. Végigjárta az összes vidéki mulatóhelyeket, szomoru tapasztalatokat gyüjtve. Felháboritóan visszataszitó tudott lenni, csunyasága miatt még az

altisztek is megvetették. De nagyon okos nő lévén, külön müfajt kreált magának, aminek ez volt a cime: „A tréfás dizőz!“ Ártatlan dalokat énekelt, amelyeket kétértelmüvé tett hanglejtésekkel és csibész pillantásokkal. Tudjuk, hogy a ki nem mondás müvészetével, amelyet Judic tett hiressé, olyan kétértelmü és sikamlós dolgokat lehet egy kupléból kihozni, amiket a szerző sohasem költött beléje. Joiselle, akit ebben az időben mint minden barnabőrü énekesnőt, Carmennek hivtak, itt kezdte csodálatos pályafutását. Minden müintézetben, amelyet jelenlétével megtisztelt, rendszerint viszonyt kezdett előbb az igazgatóval (tisztelet a nagy uraknak), aztán a főrészvényessel, a rendezővel, a kollégákkal, kezdve a hősszerelmestől egészen az ügyelőig. Ezek után kiterjesztette a kegyeit a közigazgatásra, a polgármesterre, a jegyzőre és a muzeumi ellenőrre. Alaposan kipuhatolta minden kis fészeknek a férfiui erejét. Ha az évad multával távozott egy városból, kiapadhatatlan beszédtárgy maradt utána emlékül.

Mint a többi körültekintő szinházigazgató, Carpezan is gyakran lerándult a vidékre, végignézte a zenéskávéházakat, a tingli-tanglikat és a mulatóhelyeket, ahol néha nagyon értékes szinpadi anyagot lehet felfedezni. Az ilyen kirándulásokról pompás komikusokat hozott fel magával, akiket divatba hozott Párisban, szép lányokat, akiknek ő alapitotta meg a szerencséjét, sőt még a szeretőket is ő szállitotta nekik, énekesnőket és excentrikusokat. Véleménye szerint a mulatóhelyek sokkal többre tanitanak, mint a sziniakadémia! Ennek a bizonyitására felsorolt egy csomó hirességet, akiket véletlen fedezett fel a vidéken. De ez nem megy magától! Ehez nem szabad sajnálni a fáradságot és ugy kell tenni, mint Albin Carpezan: vasutra ülni, elmenni Carcasonneba

vagy Grenobleba, elfecsérelni egy éjszakát a vonaton, végigunatkozni egy estét valami lokálban és rosszul aludni egy, mondjuk kétes tisztasságu ágyban; de az bizonyos volt, hogy nem tér üres kézzel vissza!

Egy ilyen kiránduláson bukkant Albin Joiselle Féture; ez a hölgy, amint megtudta, hogy a deszkák királya az első sorban ül, fejébe vette, hogy ott helyben meghóditja. Előszedte azokat a közönséges csábeszközeit, amelyekkel az őrmestereket főzte, amelyek azonban sohasem mondanak csődöt. Albint mintha váratlanul fejbevágták volna; a jegyszedőhöz fordult: „Ki ez a példátlanul szemtelen feketeség, aki ezt a bárgyu „Nagyvilági Lányokat" énekli? Nem ügyetlen!"

— Ez Carmen! — felelt a müintézet Merkurja. — Három hónapra van szerződve, de a tulajdonos meg fogja hosszabbitani, mert ez a tyuk aztán érti a dolgát! Van egy jelszava, ami mindent megmagyaráz: „Mindent nekem, engem mindenkinek!" Ebből tudhatja, hogy kivel van dolga; nem nagyon kéreti magát, ha azt mondják neki, hogy üljön le, hát mindjárt le is fekszik! Ha parancsolja, hát átadom az üzenetet a donnának! Csak egy frankba kerül!

Ez után a felvilágositás után Carpezan nem habozott bemutatkozni; beküldte a névjegyét, amelyen ezek a szavak diszelegtek: „Várja magát vacsorára az előadás után a kávéházban! Üzleti ügy!" A nagy igazgató és madame Pompadour csodás megszemélyesitője szerelmeinek ez volt az előzménye. A kellemesen eltöltött éjszaka után Carpezan elvitte Périgueuxből Carment; alku nélkül fizette ki a bánatpénzt és aláirta a kis nő minden követelését. Azon a felejthetetlen estén igy gondolkozott: „Ez a csirkefogó megfőzte Albin Carpezant, tehát a párisiaknak is tetszeni

fog! Van benne valami kifejezhetetlen hamisság és beteges perverzitás, ami majd felvirágoztatja az én vacak butikomat! A hála kötelékével füzöm magamhoz és tiz évig fogvatartom!" Szegény Carpezan! Nem sejtette, hogy ő lesz fogvatartva! A szegényes, csunya kis sanzonett telve volt rejtett tehetségekkel; alig, hogy meg-megmutogatta ezeket a nagy nőismerőnek, Carpezannak, az ugy belebolondult, mint még soha senkibe az életében! Megpróbálta kivonni magát Carmen uralma alól és visszatérni a megszokott szórakozásokhoz. Carmen, akiből időközben Joiselle lett, védekezett; belenyugvást mimelt, ugy tett, mintha nem látná szeretője szeretkezéseit. Bizonyos volt benne, hogy megint összekerülnek, ha Carpezan, megundorodva a futó kalandoktól, visszatér. És mindannyiszor bebizonyitotta, hogy okos szerető; Carpezant a hamar kifulladó, öregedő szerelmes korában fogta meg. Csak az okosságával és kellőképen adagolt szerelmével tudta megtartani; Joiselle semmihez sem értett, de ösztönszerü érzéke volt a dolgokhoz, ügyes tanácsadó, jó megfigyelő volt, akihez nehéz percekben is lehetett fordulni. A szükséghez mérten a legkörmönfontabb érzékiségtől a legbölcsebb tanácsig mindent meg lehetett tőle kapni. A vállalkozó emberekhez való szerető mintaképe volt!

Szemet hunyt vagy árgusként figyelt, amint éppen kellett! Azt mondta: „Párisban a két legjobban megcsalt nő Carpezanné és jómagam!" A legjobb barátságban élt a direktornéval, komornákat és varrónőket ajánlott neki. A jobb és balkézről való feleség megtanulta becsülni egymást, mindegyik szolgálatokat tett a másiknak, és testvériesen elismerték egymást. A hivatalos ceremóniák, premierek, kiállitások és esküvők kivételével, nyilvánosan, hangosan tegezték egymást. A rosszNyelvek el voltak képedve! Azonban mindez nem

gátolta meg a két hölgyet abban, hogy őszinte utálattal ne viseltessenek egymás iránt. Carpezanné azt mondta magában: „Ha meghalok, az uram elveszi ezt a cafatot!“ és Joiselle viszont ez okból szivből kivánta barátnője jobblétre szenderülését. Thespis évkönyvei telve vannak hasonló esetekkel!

Amint Joiselle megkapta a morganatikus hitves cimét, visszatért vezérelvéhez; azaz jobban mondva gondosan teljesitette minden hozzá közeledő férfinak a vágyát még akkor is, ha az illető őt nem nagyon érdekelte. A Clairon-szinházban szinrekerült összes szerzőket megajándékozta a csókjával, akár tetszett nekik, akár nem! Szinte hivatalos formasággá vált ez, ami alól nem is igen mertek kibujni. Joiselle megszégyenitve érezte volna magát, ha egy szerző elkerüli az ágyát! Bizonyságul csak a fiatal hősszerelmeseket emlitjük, akiket a szinpadon szemérmetesen szájon csókolt, hogy később közelebbi érintkezésbe kerüljenek habfehér nyoszolyájával. A mostani szerzőkkel szemben tanusitott hidegsége nagyon meghatotta a rosszul értesült közönséget. Már a gólyáról kezdtek egyetmást rebesgetni, mert máskép nem tudták ezt a tartózkodást megmagyarázni! Azt persze nem sejtették, hogy a tartózkodás Musagne részén volt; azonkivül a kavarodás, amit ez a Donjuan okozott, érthetővé tette ezt a csodát. Meg aztán, ki tudja? Van még uj a nap alatt!

Musagne tehát bekopogtatott az öltözőbe, ahol Joiselle a harmadikra festette magát; a szerző semmi rosszra nem gondolt és szabadkozott, hogy éppen abban a pillanatban zavarja a müvésznőt, amikor a szépségét felrajzolja. Joiselle sem gondolt rosszra, de rögtön megfogamzott benne egy érzéki kis regény gondolata, amelynek a főszereplője ez a fiu lenne. A szinházi krónikából tudta, hogy Musagne Lucy és Nanon felé tapogatózik;

elhatározta, hogy megzavarja a jól induló kis szerelmecskéket. Béziers gyermeke ugyan nem nagyon izgatta, de melyik asszony tudna annak a kisértésnek ellenállni, hogy megkinozhatja két társát? Azonkivül bosszut is kellett állni! Hiszen őt megvetették, pajtáskodva bántak vele, még csak meg sem csipdesték! Arról nem is beszélve, hogy nem csókolták meg! Ezt nem lehet békén türni! A becsülete forgott kockán! Ez nem maradhat igy!

Musagne, hogy hamar végezzen, rögtön kitálalt mindent; Joiselle azonban ridegen félbeszakitotta:

— Nem, kicsikém, most nem érek rá a panaszait meghallgatni, a szinpadra kell mennem! Várjon itt meg, majd az előadás után beszélgetünk!

— De nekem nagyon sürgős! — kockáztatta meg Musagae.

— Az nekem mindegy, — hallgattatta el fensőbbségesen Joiselle. — A rendelkezésemre áll, ugyebár? Hát akkor ne vesztegessünk több szót! Majd, amig lefestem magamat, beszélhet! Tessék, itt vannak a hetilapok, szórakozzon velük egy fél óráig. Nagyon tanulságos dolgok vannak bennük!

Musagne csapdába esett; angolosan távozni nem volt ajánlatos, mielőtt a főszemélyt meg nem nyerte a Pompadour érdekében. Nanont a szinpadon lehetetlen volt értesiteni, amit még azonfelül a féltékenyen őrködő Lucy észre is vehetett volna! Musagne a délvidékiekre jellemző fatalizmussal leült tehát, kezébevette a lapokat és igyekezett nyugtalanságát levezetni! Nem látván kivezető utat, minek rontsa az idegrendszerét? A szerelmesek istene majd megsegiti az utolsó percben! Lassacskán, kimerülve a délutáni fáradalmaktól, elaludt; azt álmodta, hogy repülőgépen egy idegen csillagzatra jutott, ahol az emberek görög ruhában jártak. Az ott lakók vezére nagyon udvariasan fogadta és igy szólt: „Ne csodálkozzék

azon, hogy elhordott rongyokba vagyunk öltözve, de a Clairon-szinház elhasznált ruhatárát hordjuk! Carpezan sózza ránk ezeket a számfeletti vackokat! De önt kinevezték királyságunk uralkodó hercegévé! Kegyeskedjék belebujni ebbe a mondai bugyogóba! Azután Nanon Vazy kisasszonyhoz megyünk, aki már ég a vágytól, hogy karjaiba szoritsa!" Musagnet rettentő rongyokba burkolták, majd fekete rabszolgák egy romokban heverő palotába vezették; térségeken, folyosókon át, ajtókat és kapukat nyitogatva mindjobban sietett szerelmeséhez! Ez a sok rozsdás zár! A sok omladozó folyosó és lépcső, mind csupa kinszenvedés! A lidércnyomásnak a belépő Joiselle vetett véget.

— Na, kicsikém, elaludtunk?

— Ó dehogy! Csak gondolkoztam, — dadogta szemét dörzsölve Musagne.

— Ugyan, ugyan! Édesen szundikált! Ugy horkolt, hogy a szinpadon is hallottuk! Ne tiltakozzék, hanem mondja el a baját, igyekezni fogok segiteni rajta!

— Nézze csak, — kezdte a kétségbeesett Musagne, — nem volna jobb holnap elintézni? Maga fáradt!

— Egy csöppet sem! — felelt sunyin Joiselle. — Talán maga az, aki alig áll a lábán! Ellenkezőleg, nagyon eleven vagyok és figyelmesen hallgatom. Megengedi, hogy levetkőzzem addig?

— De Carpezan minden percben bejöhet és nem szeretném, ha rájönne a titkunkra! Fontos okoknál fogva nem az ő fülének való, amit magának mondani akarok!

— Ha csak ez bántja, annyi baj legyen! Ma kedd van és ezt a napot ő a feleségének szenteli. Magam megyek haza! Nyugodtan beszélhet!

Mire a kis nő vetkőzni kezdett; ezt a közönséges dolgot a legnagyobb szemérmetlenséggel

intézte. Tudta, hogy csodás alakja van és nem pirult leleplezni azt, amit a jó Istentől kapott. Joisellenek az a hire volt, hogy ő a legszebb alaku párizsi nő, amit a beavatottak meg is erősitettek. Karcsu volt, lábszára formás és kecses; felsőteste akár egy bahhánsnőé, a karja arányos és olyan vállak, mint a királyi szeretőké. Erősen szines bőre selymes volt és formás nyaka csókra csábitott; a haja az a furcsa fajta volt, amit csak a kreol nőknél látni: buja, hullámos és bársonyos. Az ember szerette volna beletemetni az arcát. Csak az arcon volt kifogásolni való, noha némely férfi bukott rá; bünrekész csirkefogó arca volt ez, veszedelmes, mindent észrevevő és meglátó szemekkel. Ez a látvány felvillanyozta Musagnet és a benne szunnyadó kéjencet. Elfelejtette, hogy egy emelettel lejjebb egy Nanon emészti magát utána és talán már dührohamokat is kapott, eszébe sem jutott, hogy van egy Lucy, akit férjdadája most kisér haza. Csak egyetlen gondolata volt: megsimogatni ezt az ismeretlen testet. Joiselle a tükörből pontosan figyelte ezt a folyamatot; tapasztalatból tudta, hogy győzni fog, a hivatásos szeretőnek erre csalhatatlan jelei vannak!

A szempillák remegése, elpirulások, a fátyolozott hangon mondott együgyü szavak, mig a fej egész másutt jár . . .

Eloi igyekezett urrá lenni izgalma felett; megkisérelte gondolatait ittlétének okára összpontositani és kinyögött néhány zavart mondatot. Joiselle észrevette ezt a becsületes küzdelmet és röviden véget vetett neki:

— Igen, Albin nagy marha! De ezt majd később beszéljük meg részletesen, hiszen ráérünk! Ugy-e nem siet, kis szerzőm? Nem melengeti már a fekhelyét egy hölgyecske?

— Nem! — tiltakozott gyáván Eloi.

— Akkor jó! Én a magam részéről szivesen elcsevegek magával; már régen nem voltunk négyszemközt mi ketten! Van vagy ezer éve! Képzelje csak, én azt hittem, hogy magának valami kifogása van ellenem!

— Micsoda ötlet! Tiszta bolondság! Örök lekötelezettje vagyok!

— Lekötelezettem! Milyen csunya szó! Talán öreg pajtásom, az szebb; én nagyon szeretem magát, kis szerzőm, igazán, maga tetszik nekem, mert nincs fából, mint a munkatársa. Az olyan, mintha lenyelte volna a rendezői pálcát! Madárijesztő!

— Az nagyszerü ember! Éppen ő küldött magához! Azt mondta: „Csak Joiselle segithet rajtunk, ő olyan kedves, olyan szolgálatrakész!"

— Nagyon kedves magától! Hát nem az én szép szemem kedvéért jött ide? Pedig azt hiszem, érdemes lenne!

— A maga szeme miatt vesztettem el a beszélgetés fonalát, — szólt Musagne, örülve, hogy evvel visszaterelheti a komoly tárgyra a társalgást.

— Látom már, hogy hová akarunk kilukadni! Szeretnénk elmenekülni, mi? Most már késő! Én a kócos kis fejembe vettem, hogy ma egész este magam mellett tartom; ha azt akarja, hogy a panaszuk érdekeljen, elkisér a lakásomra és megkóstolja a portóimat.

A portói határozottan üldözte a szerencsétlen Musagnet. Ez a nagyon is körülrajongott fiatalember az utolsó mentségbe kapaszkodott:

— De Carpezan! Képzelje el, hogy váratlanul megjelenik! Joggal csodálkozhatna, hogy engem maga mellett lát és még hozzá az ő borát iszogatva! Még félremagyarázhatná a helyzetet!

— Jaj de nyakas! Mondom már, hogy Albin ma kézben van! Kedd a hitvesének a napja! Uram

és parancsolóm holnap előtt nem jelenik meg előttem, de akkor viszont roskadozni fog a nekem szánt ajándékok terhe alatt. Ezt a megállapodást még sohasem szegte meg, ami nagyon kényelmes és teljesen megnyugtat.

Musagne nem menekülhetett. Csak gorombaság árán bujhatott volna ki a kelepcéből. Boldogságra ítélték akarata ellenére. Belenyugodott a megváltozhatatlanba; ami mindenesetre nem volt ellenszenves. Igyekezett lemondani Nanonról, aki a szomszédban toporzékolt, gondolatban gyöngéden elbucsuzott Lucytól, majd Joisellehez lépett, jelezve, hogy most már mindenre hajlandó. De a nagy nő még folytatta izgató müveleteit.

— Az öltöztetőnőm leitta magát, nagyon kedves volna, ha segitene helyette. Pajtások lehetnek egymás szolgálatára.

— Én nagyon ügyetlen vagyok! — jegyezte meg Musagne.

— Ne szerénykedjék! Nagyon gyengéd kezei vannak, én bizom bennük. Kérem a harisnyáimat. Köszönöm!

Joiselle ezt az alkalmat arra használta fel, hogy az országszerte hires lábait mutogassa; igen szabadon végezte ezt a müveletet, hogy a néző mit sem veszitsen szem elől a gyönyörüségekből. Nem kevésbé hires combjait a nadrágbabujás közben mutogatta; inget váltott csak azért, hogy merész keblei is egy kicsit előbukkanjanak. A jóakaratu néző izgalmát mindez csak fokozta. Eloi egy-két szemtelenséget engedett meg magának, amivel végleg lekötelezte magát. Joiselle kacagott, verekedett, karmolt; magában élvezte a nagy érzéki gyönyör előjátékául szolgáló ártatlan hancurozást. Az idő haladt; az utcán a primadonna soffőrje gépiesen járkált fel és alá és káromkodott: „Mi az istennyila ütött megint ebbe az átkozott nősténybe?“

Lucy éjfélkor elment, sarkában féltékeny férjurával, a dühében tomboló, teljesen felöltözött Nanont az éjjeli portás fedezte fel. „Hogyan? — álmélkodott. — Maga még nem ment el, Vazy kisasszony?“

— Amint látja, nem! Az omnibuszt várom! — rikoltott most már teljesen magánkivül a művésznő.

— Tessék kérem távozni! Nekem mindenütt el kell oltani a lámpákat! Fél kettő van! Nanonnak le kellett mondani arról a gyönyörről, hogy elcsipi hütlen szerelmesét és nagy jelenetet rendez neki; rettenetes bosszut forralva ment haza. Névtelen levelet ir az igazgatónak: „Uram, valaki, aki jót akar magának, kötelességének tartja, felvilágositani, hogy a szeretője megcsalja az igen tisztelt Musagne urral. Ha nem üt közibéjük, hát csigavér van az ereiben! Járjon utána, felszarvazták!“ A névtelen levél megszokott dolog a szinházi világban; nyomonköveti a szerelmi szövevényeket, hogy drámává bonyolitsa azokat Egy kicsit megbolygatja a szenvedélyeket, amelyek elég laposssá válnának nélküle. Az elhagyott asszonyok, a nyeregből kiütött udvarlók, a gyülölködő cselédek, szorgalmasan járják a várost, hogy értesitsék a mit sem sejtő férjeket, az elvakult szeretőket és a megcsalt feleségeket! Az tény, hogy ez nagyon sajnálatos jelenség, de még nem találták ki azt az erkölcsi törvényt, amely gátot vetne ennek. A bizalmas árulkodás buján virit abban a társadalmi osztályban, ahol a lelki nagyság csak kivételesek tulajdonát képezi! Nanon nem gondolta, hogy evvel rosszat tesz; két órát áldozott fel az éjszakából, hogy elváltoztatott balkezes irással válogatott gyalázatosságokat vessen papirra; ezt az üzletet mindig balkézzel szokás elintézni. Csuf árulkodását megfogalmazva, a bünösök álmába szenderült!

Az öltöző csengője éjfélt jelzett, de ez késett; Joiselle felkiáltott:

— Két óra mult! Milyen gyorsan telt az idő a maga társaságában! A soffőröm agyonfagy, amig mi itt szórakozunk! A szerencsétlen! Mit gondolhat magában! Siessünk! Maga hazakisér, kicsikém! Egyedül félnék!

Ez a felszólitás felesleges volt; Musagne, mint a mézbe esett légy, nem tudott volna már kimászni az édes kalandból. A müvésznő egy-kettőre befejezte az öltözködést, a fele holmit a visszájáról kapcsolva be és egy csomó tüt véve segitségül; kalapját forditva tette a fejére és megjegyezte: „Mit tesz ez? Senki sem fogja meglátni a rendetlenségünket! Mehetünk?“ Musagne szájára egy bevezető csókot nyomott, takarékosan eloltotta a villanyt és elindultak. A folyosón kiadta a rendeletet: „Egy szót se, a portás meghallhatná!“ Ez a derék ember azonban olyan megértően hortyogott, hogy alig tudták álmából felrázni. Ugyanigy tett kinn a kormányra hajolt soffőr. Joiselle rákiáltott: „Haza!“ és beszálltak. A célhoz érve Joiselle kiadta a rendelkezést: „Holnap egyre! Elmegyünk a szinházba, azután anyám rendelkezésére áll.“

A soffőr ezekkel a gondolatokkal távozott: „Mintha szarvak készülnének valakinek, akit jól ismerek! Szenvedélyes teremtés, az már igaz!“ Jobban nem csodálkozott, mert hozzá volt szokva az ilyesmihez!

Az, ami ezek után történt, az már nem érdekes; Joiselle levetkőzött, pongyolába bujt, előszedett bort, poharakat és odaállitotta az ágya mellé. Ráparancsolt Musagnera, hogy helyezze kényelembe magát és folytatódott a jólindult szórakozás. Musagne később bevallotta, hogy ilyen szerető még nem akadt az utjába; Joiselle tényleg

rettenetes kis nőcske volt, aki mindent meg tett, hogy az összes létező érzéki gyönyöröket megizleld vele. Dicsekedett az ügyességével és hangoztatta, hogy azt életében nem felejti el senki, ha egyszer az ő karjai közt feküdt. Nem hazudott; miután semmiben sem volt öröme, sportszerüen üzte az ismeretlen gyönyörök előidézését. Nagyszerüen tetette a vágyakozást, amit nem érzett; ezzel hizelgett a férfiak nevetséges hiuságának és megalapitotta a hirnevét. A nagy szerepet a „kis szerző"-nek is eljátszotta, a legnagyobb gonddal. Volt gyengéd, tüzes, komoly, mulatságos és közönséges, egy pillanat nyugalmat sem engedve áldozatának. Hajnal felé Musagne kegyelemért könyörgött, már majd leragadt a szeme. Joiselle aggodalmasan megrázta:

— Na hallod! Csak nem akarsz az ágyamban elaludni? Az teljesen lehetetlen. A szobalányom észrevenné, hogy látogatókat fogadok és ezzel zsarolna. Pusztulj innen!

Musagne félálomban felöltözött; elbucsuzott Joiselletől, aki kikisérte és lelkiismerete megnyugtatására mégegyszer megcsókolta.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

IZGALMAS PRÓBA.

Musagne visszatérve a világba, összeszedte magát és gondolkozni kezdett: „Édes fiam, elkövetted életed legnagyobb butaságát!" Tántorogva indult meg az oduja felé; nyugodtan be lehetett volna sorolni a várost éjjelenként elözönlő részegek közé. Hihetetlen események történtek vele és most támolyogva, tapogatózva botorkált a fák, a házak és piszkos zugok között; semmiféle ivás

után nem lett volna ilyen állapotban! Alig tudott tájékozódni és nem tudta megitélni a vele történteket. Egy köruti padon leült, megtörölte gyöngyöző homlokát és összegezte a nap tanulságát: „Kedves barátom, életrajzodban ez az esemény fogja a hülyeségek között az első helyet elfoglalni! Most még sejtelmed sincs, hogy micsoda kellemetlenségeket fog neked okozni ez a mulatságos fizikai tanulmány, amit más költségén engedtél meg magadnak. Alávetetted magadat egy bájos teremtés szeszélyének, mint akinek nincs helyén az esze! Ez előbb-utóbb megbosszulja magát! Hogy fogsz helytállani az igazgató dühének, akit nevetségessé tettél és aki ezt egész bizonyosan meg fogja tudni! Nem végezted el a feladatot, amit társad rádbizott; ugy viselkedtél, mint a hozzád hasonló disznók! Most edd meg, amit főztél. Elkészültél édesem, csak ugy vonszolod magadat, utálkozol és még annyi erőd sincs, hogy hazamenj! Micsoda rongy vagy! Mert egy kis nő az utadba került, le vagy győzve! Állat, kelj fel, szedd össze magadat! Legelőször is feküdj le és emészd meg a bünödet!“ Musagne megadással hallgatta lelkiismeretének a szavát; felkelt a padról és folytatta az utját. Merész hölgyecskék próbálták az utjáról eltériteni, kalandos szórakozásokat igérve; ő udvariasan felelt: „Éppen most volt részem benne!“ A járdák tündérei nem zavarták többé. Beledült az ágyába és mély álomba merült. Érzéketlenségéből csak déli egy óra felé tért magához; Clodion kereste fel hirekért és barátját, mint egy kifacsart citromot, sárgán, ványadtan lelte fel. Az emberiségnek erre a legalsóbbrendü tagjára csak jó szóval lehet hatni, tehát Clodion azon kezdte, hogy kihajitotta az ágyból; ezután a ceremonia után megkérdezte:

— Találkoztál Joisellel?

— Igen! — vallotta be Musagne, elkápráztatva a nyitott ablakon beözönlő világosságtól.

— Elintézted a dolgot?

— Nem tudom! Már nem emlékszem . . .! Szeretnék tizenöt évig aludni!

— Vagy ugy! Még mindig részeg vagy! Vagy pedig végleg megőrültél! Hol voltál?

— Te vagy az, Clo? — dadogta a bünös Musagne. — Te kiszabaditasz a mennyország tornácából, ahol a halvaszületett gyermekek élnek a Szentirás szerint!

— Eloi, én meg vagyok rémülve, te félrebeszélsz; térj magadhoz! Clodion vagyok, a munkatársad!

— Tényleg, igazad van! Már látlak; nagyon csunya vagy ma! Ez a fogadalmad következménye? Ne vidd tulzásba a dolgot, öregem! Add ide az üveget, szomjas vagyok!

Clodion összeszedte barátjának a roncsait, gondosan összeillesztette és használhatóvá tette az egyes részeket; megmosdatta az egykori iró árnyékát, megfésülte, ruhát és cipőt adott rá. Musagne lassacskán öntudatra tért és ki lehetett belőle egy-két feleletet huzni. A megdöbbent Clodion végre rájött a valóságra.

— Szerencsétlen! Te az igazgató szeretőjével háltál! Végünk van! Meghaltunk!

— Én most kezdek feltámadni, — jegyezte meg Musagne, aki a fejét egy csöbör vizbe rejtette, majd kirántva, telefröcskölte az egész szobát.

— Nyomorult! Még van kedved tréfálni! Jól belerántottál a csávába; három nővel kezd ki egy szinháznál! Ez a biztos katasztrófa; majd gyengéden kiteszik a szürünket és akkor megkaptuk, amit te megérdemeltél! Miért is nem mentem én helyetted Joisellehez! Rajtam nem fogott volna a kisértés!

— Te! Éppen ugy jártál volna, mint én! Ez a nő egy Circe!

— Circe férfiakat változtatott disznóvá, ami tenálad nem nagy megerőltetésébe kerülhetett!

— Kinzol, Clodion?

— Majd nem! Rettenetes igazságtalanság ez! Én itt kartauzi szabályoknak vetem alá magamat, nem udvarolok egyetlen szinésznőnknek sem, nehogy valami kellemetlen kavarodást okozzak! Ez a bivaly pedig beleesik a szerelmeskedésbe, amig én a szinpadon dolgozom! Nekem is vannak vágyaim! Én is szeretném, ha jószagu asszonyok ölelnének! De én ellenálltam, feláldoztam magamat a közös ügyért; én elhallgattattam a természet kiáltó szavát, hidd el nekem! Mármost kérdlek, mi a hála ezért? Ez a semmirekellő a primadonnát ölelgeti és tönkreteszi a jövőnket! Micsoda nyomoruság!

— De kedves öregem, rajtad kivül senki sem fogja megtudni! Te pedig nem fogod kikürtölni a világba. Végeredményben én áldoztam fel magamat az általános érdekért, ezt ne felejtsd el!

— Vén szamár! Ha Carpezan megtudja, hogy felszarvaztad — ami pedig bizonyos — morzsára aprit bennünket! Meggondoltad ezt, te együgyü állat?

— Nem, még nem volt időm gondolkozni! — nyögött Musagne, egyszerre felfedezve büne horderejét. — Ez a kis boszorkány megbabonázott, öreg Clom! Nem gondoltam semmire, csak az ő gyönyörü testére! A bübájával megejtett. Ha azt kivánta volna, hogy öljelek meg, arra is képes lettem volna! Már régen hulla lennél! Nem tudod, hogy milyen hatalommal rendelkezik ez az ördögi teremtés!

— Ne folytasd, mert mozidráma lesz belőle! — szakitotta félbe Clodion. — Különben is hiába

prédikálok itt neked; vedd a cipőd és gyerünk a a szinházhoz, mert elkésünk!

Amint odaértek, Carpezan morogva fogadta őket:

— Lusták, lustái! Lumpolás volt tegnap, mi? Figyelmeztetem az urakat, hogy itt vagyok és nem mozdulok innen, amig ez a nyavalyás darab nem kész! Üljenek le mellém és ne zavarogjanak.

A szinpadról már leszedték a diszlet-butor jelzést, a sugó a lyukába bujt és a rendes kellékekkel dolgoztak. Elérkeztek az utolsó ecsetvonások nehéz időszakához, a tréfának vége volt, lévén az igazgató a szinpadon. Mindenki reszketett, a müszaki személyzet a helyén volt.

Carpezant az Isten ritka rendezői tehetséggel áldotta meg; az egykori krupié, a piszokból kivakarózott csavargó az utolsó pillanatban nagyszerüen látta meg a dolgokat. Az ösztöne, nem a feje szerint mutatta meg a darab hibáit, változtatta meg a jeleneteket, javitotta ki a rossz mozdulatokat és forgatta fel a szinészek terveit; rövidítéseket eszközölt és részletpróbákat rendelt el. Ellenkezni senki se mert vele, először, mert korlátlan ur volt, másodszor, mert egy csodálatos hatalommal rendelkezett: egészséges észjárással. Azon a különleges szinházi nyelven beszélt, amit a legkevesebb szerző, de minden szinész megért.

Tessék felszólitani a legkitünőbb szinpadi irót, hogy magyarázza meg a gondolatait a tolmácsainak. Mi lesz a következménye? Hatalmas szónoklatokba, hiábavaló körmondatokba fog elmerülni; nem fogják tudni megértetni a gondolataikat; semmi sem olyan kinos, mint amikor valaki nem tudja megértetni magát! Mérgelődik az ember, megmakacsodik és mindenáron rá akar jönni ennek a misztikus nyelvnek a titkára! A hiábavaló fáradozásokkal szemben a legfiatalabb kis rendező néhány szóval eléri azt, amire te képtelen voltál!

Carpezan eltanulta ezt a nyelvet és tudott is vele bánni. Még ha hibázott volna is, sem merték volna vele éreztetni; ha valakinek a véleményét muszáj elfogadni, az sokaknak a szemében az illető felsőbbségét teszi kétségtelenné. Mindazonáltal még Albin rosszakarói is elismerték, hogy remek szinpadi érzéke van. Carpezan többek közt aránylag találékony volt, eszébeötlöttek mulatságos vagy tragikus fordulatok, hatásossá tett jelentéktelenségeket valami trükknek a segitségével, amelyeket évszázadok óta ezerszám örökölnek egymástól a szinházi emberek. Tessék ehez még hozzátenni, hogy a szinházak császára sohasem volt olyan boldog, mint ezekben a percekben, amikor teljes dicsőségében uszott a szinpad megfélemlitett népe előtt. Eltekintve szokott kedélyességétől, ilyenkor szükségét érezte hangszálai megerőltetésének, kiabált, dörgött mint a vihar. Hatalmas hangja elhallatszott egészen addig a helyig, ahol egy ajtó előtt egy öreg anyóka penészedett szomoruan. A legboldogabb azonban akkor volt, ha sikerült neki egy szinésznőt megrikatni; olyankor megint atyáskodó lett és gyöngéden meggyógyitotta az általa okozott sebeket.

A kéthónapi fáradtságos munka épitményét Carpezan teljesen felboritotta, amit balra rendeztek, áthozta jobbra és viszont, megváltoztatta a butorok csoportositását és evvel a szinészek mozgását. Megismételtette a csoportjeleneteket és festőien rendezte el a személyeket. Végül szörnyen nekiesett Lucy Lizonnak, aki a szokáshoz hiven zokogni kezdett. Carpezan az elért eredményre büszkén, lecsendesült; felment a szinpadra és gyengéden megölelte a naivát.

— Butácska vagy, szép hölgyem! Nem szabad idegeskedned, mert egy kicsit hangosabban szóltam rád! Nem akartalak megsérteni, gyermekem!

Én is ideges vagyok emiatt a vacak miatt, mert nem kész! Na, egykettő, törüld meg a szép szemedet! Te lennél az első asszony, akit én megrikattam!

Carpezan lejött a szinpadról és tiz perc pihenőt rendelt el; pénzemberek vártak rá az irodájában, nagy tervezgetők, akik majd összeroskadnak arannyal telt zsákjaik sulya alatt.

Musagne felhasználta a fegyverszünetet, Lucy mellé settenkedett és nyakrafőre udvarolni kezdett neki. De rossz időpontot választott; a szinházi pletyka gyorsabban terjed mint a tüz, a portás fecsegéséből már tudták a tegnapi est botrányos eseményeit. A primadonna és a főszerző viszonya köztudomásu volt már. Joiselle soffőrje is beszélt róla egy pohár vermuth mellett a bárban, a fővilágositó a portás fogatlan szájából hallotta és rögtön továbbadta a sugónak, aki kötelességének tartotta, hogy azonnal értesitse a hősszerelmest. Ez viszont hozzá méltó kárörömmel rohant azon frissibe kitálalni az egészet Lucynek.

Lucy elég részvétlen maradt; Gédéont ő valamikor viszautasitotta, aki tartós haragot táplált iránta és minden legcsekélyebb alkalmat kihasznált a bosszura. Fáradtan mosolygott és egy kuplé első versszakát dudolgatta. Nyugodtan horgolt tovább, mintha mi sem történt volna, pedig nagyon szenvedett. Ez a kis megzavart polgárasszony a saját szemével látta bünének a megsemmisülését, amely pedig annyi örömmel éa annyi kéjes lelkiismeretfurdalással kecsegtetett. Későn jött rá, hogy kár volt nem engedni a kisértésnek, kár volt ravaszságból késleltetni meghódolását. Az eddig elkövetett bünöcske pedig még annál is jobban bántotta, mert semmi érzéki élvezete nem volt belőle. Csak keserü gondolatokat és az elfecsérelt időért való sajnálkozást eredményezett.

Sok tisztességes asszony dicsekszik állhatatosságával, amelyet pedig könnyen félredobott volna, ha az események nem keresztezték volna a terveit.

Lucy szive mélyéből megsiratta kiválasztott szerelmesének elvesztését és rájött, hogy az urában vannak olyan tulajdonságok, amelyeket eddig nem méltányolt. Musagne, akinek nem volt semmi alkalom-érzéke, szörnyen kellette magát a kegyetlen Lukréciának és nekilátott látszólagos hidegségét mentegetni; Lucy, rá sem tekintve, csak ennyit mondott: „Csirkefogó!" Különleges gyengédséggel ejtette ki ezt a szót, ezzel is jelezve akaratának a megmásithatatlanságát. Eloi megkapta a magáét és zugolódás nélkül tette zsebre. Végeredményben ő nem vethetett semmit Lucy szemére. Udvariasan meghajtotta magát és sietett a másik oldalra vigasztalást keresni, ahol Nanon kötött elkeseredetten; kimeritő magyarázatba kezdett, hogy váratlan események miatt nem tudott elmenni a találkára, amelyet az aranyos Nanon volt kegyes neki adni. Az aranyos Nanon nyugodtan végighallgatta és csak egy szóval felelt: „Marha!" Majd nagy gonddal tovább kötött. Jól nézek ki, gondolta Musagne, és nyugodtabb vidékre vitorlázott, ahol Clodion munkálkodott Naviotval.

Belenézett a két vértanu munkájába, akik azon fáradoztak, hogy átjavitsák a rendező-példányt; az esze azonban másutt járt. Fontolóra vette butaságának a következményeit: ez a két nő mindent tudott, mit fognak tenni? Ha kitör a haragjuk, az igazgató rögtön meg fogja tudni, hogy mi annak az oka. Micsoda botrány lesz abból! Ez lesz a vége az eddigi szép egyetértésnek. Albin sohasem bocsátja meg azt, amivel a hiuságát sértették. A vihar a levegőben lógott, csak egy szikra kell és lecsap a mennykő . . .

Joiselle titokban figyelemmel kisérte a fenn

vázolt eseményeket; élvezve, hogy ő az okozójuk és Musagne alattomos settenkedése azzal az egészségtelen örömmel töltötte el, amit az ember mások bosszusága felett érez. Afölötti félelmében, hogy a közelgő vihar esetleg elvonul, maga mellé szólitotta a szeretőjét. Eloinak most már semmi oka sem volt alakoskodni, a primadonna határozott parancsszavára odarohant és belemerült a beszélgetésbe, amelynek tárgyát kizárólag az első csókok édes emlegetése képezte. Joiselle halkan megkérdezte:

— Szerencsésen hazaérkeztél, szerelmem?

— Igen, drágaságom! De te nagyon elintéztél! Teljesen végem volt! Es az éjszakám!

— Hát olyan ügyes voltam? Édes, kicsi szerzőm!

— Azt meghiszem! Életemben nem álmodtam, hogy ilyen önkivületbe is lehet jutni!

— Ha meg van elégedve és kedvére szolgáltuk ki, akkor legyen olyan kedves és tudassa ezt ismerőseivel és barátaival, és küldje hozzánk az embereket! Fiókintézetünk nincsen Párisban!

— Ne tréfálj szent dolgokkal! Figyelj csak! A szádat nézem! Találd ki, hogy mire gondolok?

— Nekem is ez van az eszemben, de nem mondom meg! Kérlek, ne nézz igy rám, mert az egész tisztelt társaság észre fogja venni, hogy mi történt az éjjel, jobban mondva hajnalban, a kétórai felkelés idején, ha szabad igy kifejeznem magamat!

— Őrülten vágyom az ölelésed után! Könyörgöm, gyerünk az öltöződbe!

— Jó ötleteid vannak! Ugyis elég vigyázatlanok vagyunk! Igaz, hogy Albin nem sejti, hogy olyan hü vagyok hozzá, mint egy házinyul, de még sohasem kapott rajta. Ne adj neki alkalmat gyanujában megbizonyosodni!

— Ugyan kérlek! Te erősen fogod és én meg ugy helyt állok érted, mint senki más!

— Köszönöm a bókot! De Carpezannak van egy veszedelmes jelszava: „Senki sem feltétlenül szükséges!" Képzeld el, hogy egy nálamnál ravaszabb nőcskére bukkan és én mehetek a sóhivatalba! Ha egy naivával találkozik, akkor még jobban el vagyok látva. Az én vén majmom most abban a válságos időben van, amikor a dühe mértéktelen, mert egyébként már nagyon tehetetlen. Nem tudom, hogy jól megértesz-e? Hiába voltam a barátnője, ki vagyok szolgáltatva a konkurrencia kegyének. És egyre többen vannak körülöttem a vetélytársak.

— Boszorkány, nem bizol magadban?

— Ugyan kérlek! A jóllakottság ellen nem lehet küzdeni; én nem követelhetem, hogy szeressenek; a barátaimnak is inkább a vérükben, mint a szivükben vagyok. Különben nem nagyon igyekszem megszerettetni magamat, nem is igen sikerül az nekem! Képzeld el, de szavamra mondom, hogy volt egy alak, aki öreg napjaira ezt várta. Komolyan. Jouet volt, a Varieté hires komikusa; mert egy-kétszer megöleltem, azt hitte, hogy az örökké fog tartani. Ezt az önhitséget. Azonkivül utálom a romantikus embereket. Benned az tetszik nekem, hogy a tettek, a valóságok embere vagy! Nem vagy holmi kis nebántsvirág!

— Bók akar ez lenni? — kérdezte bosszankodva Musagne.

— Ha én mondom, akkor igen. De hogy folytassam, ez a bolond Jouet tragédiát csinált a dologból. Unalmas lett, féltékenységi jeleneteket rendezett és megtiltotta, hogy a látogatóimat megöleljem. Sőt még feleségül is akart venni! Képzelj el engem lekötve! Nem rossz, mi? Csak lehetetlen!

— Erre én is hajlandó lennék, ha elhagynád Carpezant.

— Kényszerhelyzetben megfontolandó lenne,

de én nem sokat adok rá. De légy szives, ne szakits folyton félbe, el akarom mondani ezt a kis történetet. Megőrült barátom végül annyit boszszantott, hogy felszólitottam a végleges távozásra; ő kijelentette, hogy még aznap öngyilkos lesz, és este tényleg melibelőtte magát. Az én fekhelyemen szedték össze! Kellemes volt!

— De azt hiszem, Jouet még ma is él!

— Várj csak, most jön a java! Félőrülten az izgalomtól összeszedem az öngyilkosomat és orvost hivatok; a jó ember megvizsgálja a hörgő Jouet sebét, majd megnyugtat: „Semmiség az egész. Egy hét mulva kutyabaja ennek az urnak, de szeretném a revolvert látni!“ Átadom neki a fegyvert, ő figyelmesen megvizsgálja, és elneveti magát: „Nagyon furcsa, hogy ebből a fegyverből csak egy lövést adtak le és az öngyilkoson két seb van!“ Tudod, hogy mit talált ki ez a csirkefogó? Felcsipte a melle bőrét és azon lőtt keresztül. És én, a jó lélek, beugrottam neki, sőt még keservesen meg is sirattam. Azt sejtheted, hogy élénken megvigasztalódtam.

— Joiselle, engem elrémit ez az érzéketlenséged.

— Vagy tetszik vagy nem, kedvesem! Végeredményben egy ilyen kis tyuk, mint én vagyok, a világ teteje a magadfajta kakaskáknak! Mert te nem sokáig haboznál megcsalni az első jöttmenttel. Igaz is, befejezted az inspekciós körutadat? Ezeknél a hölgyeknél ugy látom, nem valami jó hired van!

— Nem értem, hogy mit akarsz mondani, — szólt méltóságteljesen Musagne.

— Te kis csalafinta! Én figyelemmel kisértelek; szeretnéd, hogy a kecske is jóllakjék, meg a káposzta is megmaradjon, mi? Ha akarsz egy jó tanácsot, hát ide figyelj: Az ilyen esetekben a

kecske megdöf a szarvával és a káposzta megfekszi a gyomrodat. De én nem haragszom, csacsikám: engem nyugodtan megcsalhatsz, feltéve, hogy nem teszel nevetségessé. Amig olyan alapos gyöngédséggel viseltetsz irántam, mint tegnap, és amig ebben nekem örömem fog telni, addig szivesen látlak a párnáim között. Most egy heti pihenő áll előtted, jaj neked, ha nem leszel formában jövő hétfőn.

Ebben a pillanatban Carpezan bukkant fel a vakmerők háta mögött és vidáman tréfálni kezdett Musagneal:

— Most rajtakaptalak! Éppen az én hölgyemnek kell udvarolnod?

— Musagne ur képtelenségeket mesél nekem. Azt állitja, hogy az ő hazájabeli fiuk különösen erősek és olyan hőstettekre képesek, amilyeneket itt nálunk el sem tudunk képzelni. Persze én egy szavát sem hiszem el.

— Nagyon jól tetted, lányom! A délvidéki mind dicsekvő! No, de munkára, gyerekek, kezdjük a másodikat!

Musagne követte az igazgatót és melléje ült egy zenekari székre. Joiselle nyugodt vakmerősége megdöbbentette, nem igen tetszett neki ez a játék a tüzzel. Rossz sejtelmei voltak csalárd üzelmeit illetőleg, amelyeket Joiselle mulatságból még össze is bonyolitgatott. Szerencsére, a szinházi erkölcs nem talál kivetni valót a szerző és szinész közti bizalmaskodásban. Albin még nem sejtette, hogy kegyvesztett lett.

A próbák lázasan folytak; már az utolsó részleteknél, a diszletek beállitásánál tartottak. Rabastein bemutatta a müvét. Amit a tervező megjósolt, az pontosan bekövetkezett: Albin, elfelejtkezve régebbi rendelkezéseiről, rettentő dühbe tört ki.

— Mit jelképez ez a nyomortanya? Ezt egy

tizennyolcadik századbeli faszobrász mütermének nevezitek? Ez egy piszok!

— Csak az ön parancsait teljesitettem, — jegyezte meg rendithetetlen nyugalommal Rabastein.

— Elhülyült marseilli szamár! Ilyen disznóságot én sohasem rendelek el! Kellenek neked az aljas élvezetek, hogy igy tönkretedd a müvészi hirnevedet? Először is, hol van a nagy lépcsőm? Hol van, te bölcs?

— Emlékeztetem, uram, hogy azt elhagyatta, — felelt csöndesen a tervező.

— Én? Ugy hazudsz, mintha könyvből olvasnád! Hiszen arra van beállitva az egész rendezés. Joisellenek van egy felvonulása, ami szenzációs. És az emeleten végighuzódó folyosó? Azt szintén elsikkasztottad? Persze az is az én hibám, mi, te hólyag!

— Ezek az urak tanuim . . .

— Hogy te egy példátlan szamár vagy? Az már igaz. Ha engem akarsz becsapni, öregem, ahoz korábban kelj fel! Tessék nekem egy lépcsőt és egy körülfutó galériát csinálni.

— Már készen vannak, — felelt változatlan szelidséggel a müvész, akiről, mint falrahányt borsó pattogzott le a zsarnok minden sértése.

— Micsoda? — hápogott Carpezan, majd kiesve a karosszékéből. — Te már megcsináltattad? Szóval én rendeltem meg és te, az a szamár maradsz, akinek én állitalak.

A diszletet kiegészitették; Carpezan ismét felüvöltött:

— És ez a nyilás! Hát kérem, nézzék meg ezt a nyilást! Egy vakablak! Amikor én azt rendelem, hogy az egész háttér nyitva legyen és lássék az utca!

— Várjunk csak! Ne tesssék ugy kiabálni! Tessék, itt a nyilás! — szólt Rabastein, letépve a fémes vásznat leplező festett rongyokat.

— Nem tudtad ezt már előbb megmondani? Ez már beszéd, mindjárt másképen fest az egész! Ez az, ami a fejemben motoszkált. Majd csinálok én itt maguknak valamit: Naviot! Holnapra harminc ember kell nekem. Megvan az ötletem!

— De kedves gazdám, — jegyezte meg Naviot, — maga azt mondta nekem: „A lehető legkevesebb költséggel."

— Ne feleselj, kérlek! Már te is fiam Brutus? Hová jutunk, hová jutunk! Kész bolsevizmus van már nálam! Ha korpába keveredel, felfalnak a disznók!

A további próba is ilyen hangnemben folyt, Albin emlékezőtehetsége sem javult meg. A lóversenyjelenetbe visszaállitott mindent, amit kihagyatott, beleértve a nagyszerü lovasképet is. Kijelentette, hogy csak tökéletes munkát fogad el.

— Az sokba fog kerülni, — jegyezte meg Rabastein.

— Mit törődöl vele? Nem a te zsebednek fáj! Már látom, hogy ezek a jómadarak valami zsugori fráternek akarnak feltüntetni.

A megnyugodott szerzők ugy mulattak ezen, mint a bolondok; nem sejtették, hogy az egészet Joisellenek köszönhetik, aki felpiszkálta ura és parancsolója hiuságát. „A hirneved forog a kockán! Ha igy állitod ki ezt a darabot, akkor a kedves kollégáid azt fogják mondani, hogy a tönk szélén állsz, hogy kimerült a tehetséged vagy hogy nem várasz sikert!" Ezek az érvek legyőzték Albin hibáját, fukarságát. Hajlandó lett minden áldozatot meghozni. Azt mondta: „Rendben van, az irodaablakon kidobott pénz a pénztárablakon fog visszajönni!" Bölcs mondás, amit az igazgatók figyelmébe ajánlunk.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A MODERN OTHELLO.

A versailli diszlet kezdetleges szépségét felfrissitették és megállapodtak abban, hogy egy sereg statisztát szerződtetnek; a legsikerültebb jelenet a ruhák átvizsgálása volt, amikor a főszabónő kiteregette a hires „Asphodélek" revü rongyait. Az egyetlen égő villanylámpa rideg fényében siralmas látványt nyujtottak a kifakult, formátlan cafatok. Carpezan dühöngött:

— Honnan ásta ki ezeket a szörnyüségeket? A Templeból? A handlé zsákjából? Válogatott gyüjtemény! Szavamra mondom, készakarva válogatta össze ezeket, hogy én mérgelődjem. Igy szolgálnak ki engem az embereim. A falnak lehet menni!

— De uram, — jegyezte meg a ruhatárosné, — pontos rendeletet kaptam.

— Na tessék, most már ez is ezzel jön! Kezdem elhinni, hogy pillanatnyi elmezavarban szenvedtem. Vigye innen ezeket a rongyokat és adja el az ócskásnak! Tessék uj ruhákat csináltatni, én nem sajnálom a pénzt, a kutyafáját! A főszereplők kosztümjeit maguk fogják elkésziteni, majd a rajzokat átküldöm.

Mire este lett, Carpezan több, mint százezer frankot adott ki, de ragyogott a gyönyörüségtől:

— Na gyerekeim! Nem mondhatjátok, hogy nem igyekszem. Még el is kényeztetlek benneteket!

Az utolsó tiz próba egyre növekvő idegességben folyt le. Az agyonkinzott szinészek már csak morogtak a tanácsokra és beállott az a furcsa tünemény, amely a befejezéshez közelgő munkával jár: semmi sem alakult ki, de mindent leromboltak, amit eddig nagy munkával felépitettek.

Ennek az volt a következménye, hogy mindenki elvesztette a bizalmát és olyan hibákat fedeztek fel, amelyeket idáig nem vettek észre. Naviot a Globeban mindenkinek bevallotta az aggályait:

— Valami büzlik Dániában! Szerintem egy elsőrendü bukás lesz belőle!

Carpezan ideges volt és a végtelenségig ingerlékeny. Már ő sem bizakodott ugy mint eleinte; nagyokat sóhajtozott:

— Kár volt nem az előérzetem szerint cselekednem. Azután a felolvasás után más valamit kellett volna elővennem. De megszántam magukat! Most itt állok mint jó fiu! Belekerül nekem ez a dolog százezer frankba, nem is számitva az előre nem látott kiadásokat! Ajajaj! Majd még bosszut állanak rajtam, hogy fiatalokat hozok ki, amikor elismert irók állanak a rendelkezésemre legalább ötven biztos előadással, ami a fő!

A Pompadour szerzői mukkanni sem mertek; felelősnek érezték magukat az igazgató kiábrándulásáért és lógatták az orrukat, mert már ők sem biztak az annyira várt sikerben. Mindjobban erőt vett rajtuk a kétség, esténként alig szóltak egymáshoz vagy vidámnak tettették magukat, hogy becsapják a kollégákat, különösen Raclost, akinek a fiatalok tehetsége ugyis szálka volt a szemében! Bukást sejtve nem tágitott mellőlük és szinte fojtogatta őket a nagy barátságával. Hamarosan rá is jött komorságuk okára és késedelem nélkül rohant ezt elmesélni az összes irodalmi kávéházakban.

— Nagyon bánt a dolog, — nyilatkozott szenvelgő hangon — ezek a kis barátaim tudják, akiknek a Claironban hozza ki a darabját Carpezan! Azt hallom, hogy a szerzeményük nem a legjobbnak igérkezik; nagyon sajnálnám, mert aranyos gyerekek, noha szeretnek egy kicsit nagy-

zolni! Azután meg én jövök sorra utánuk és nem vagyok készen; Albin zaklat, akarja a darabot, hogy ezeknek a premierjét követő napon már olvashassák!

— Bosszantók a szinészek által terjesztett hirek! Gédéon azt állitja, hogy ez a legrosszabb szerepe, amióta szinpadon van, azt hiszem, hogy mindent Joisellere irtak, ami nem csoda; amikor elváltunk, a lelkemre kötötte, hogy siessek. Joiselle elégedetlen, veszekszik a szerzőkkel és Albinnal. Szóval, röviden, baj van, készül a bukás! De kérem, ne emlitsék, hogy tőlem tudják ezeket a dolgokat!

Ezek az aljasságok hamar bejárták a szinházakat és a kapcsolatos részeket és jóakaratu hirhordók által elérték végcéljukat: Musagnet és Clodiont egy futólagos ismerősük igy szólitotta meg:

— Jobban megy már a dolog?

— Hogy jobban megy-e? Mért ment volna rosszul? — kérdezte Musagne önérzetesen. — Boldogok vagyunk, el vagyunk ragadtatva!

— Nézd csak! Hát akkor mit beszéltek nekem tegnap! Hogy aggódnak a rossz előadás miatt, hogy Carpezan már uj darabot keres, mert összeveszett magukkal, szóval egy csomó csacsiságot? Most meg vagyok nyugodva. Viszontlátásra a főpróbán és sok szerencsét!

A szerencsétleneket ez kétségbeejtette; Clodion nekidült Musagnenak és zokogni kezdett:

— Látod, már tudják! Előkészitik a bukást! Bár ne születtem volna!

— Ezért ne tégy magadnak szemrehányásokat. Te mindenképen megszülettél volna, mert a szüleid szórakozni óhajtottak! Legfeljebb nem sikerül a dolog! Hát aztán? Nem halunk bele!

— Te könnyen beszélsz! Hiszen ettől függ a jövőnk! Ha ez nem sikerül, akkor visszasülye-

dünk az ujságirás posványába! Szaladgálhatunk soronként mért interjukért, szeliden és alázatosan, mint a vadorzók, akik titokban kinálják az orzott vadat!

— Ugy fejezed ki magadat, hogy azt lehetni hinni, hogy én irtam a Pompadourt! Csuszómászó féreg, benned nincs semmi ellenállás! Még nem ütött a halálunk órája! Még védekezhetünk! Kétségbeesel, mert egy jött-ment elmondta neked a remekmüvünkről keringő gyászhireket? Gondolj csak a hires emberek életrajzaira. Fogadjunk! Ha akad közöttük csak egy is, aki nem szenvedte el kortársainak a rosszakaratát, akkor fizetek neked egy válogatott likörökkel köritett feketét.

Clodion nem szeretett fogadni és éppen ezért mindig nyert. Lassacskán visszatért a bizalma, amihez hozzájárult barátja fogadási ajánlata. De Musagne csak tetette magát, amint egyedül maradt, maga is kétségbeesett; az egész héten bőven volt része Joiselle ölelésében és szórakozásuk minden kis szünetében megkérdezte a müvésznőt: „Gondolod, hogy sikerünk lesz?“ A fiatal hölgy, bármily hazug természetü is volt, nem mert nyilatkozni; őt is a legsötétebb kétségek mardosták. A járványos pesszimizmus őt is megfertőzte, de azért igyekezett kis barátjába bizalmat önteni.

— Ne aggódj kedvesem. Majd meglátjuk. Én bizonyos vagyok abban, hogy ti mindenesetre jól fogtok járni. Az nem kétséges! Csak számolni kell egy fontos tényezővel, aki eddig még nem jelent meg a szinen: a közönséggel. Én emlékszem rémes darabokra, amelyeknek biztosra vettük a bukását és a jó közönségnek annyira tetszett, hogy több mint százszor akarta látni. A kritikák legyilkolták, a főpróba közönsége szétkürtölte a bukást; a régi ujságirók akár harminc olyan bukott darabról mesélhetnének neked, amelyek a disznó meghivott

népség fogadtatása ellenére jóideig müsoron maradtak.

— Tündéri vagy, kedvesem, — szólt Musagne, — és pompás érveid vannak katasztrófa előtt álló szerencsétlen barátod megvigasztalására. Csak az a bökkenő, hogy te még annyira sem bizol a sikerben, mint én. Kiesett a gyeplő a kezünkből, menthetetlenül rohanunk bele a pusztulásba. Már félek, hogy te is haragszol rám, amiért belerántottalak ebbe a kalandba.

— Ugyan kérlek! Láttam én már ennél különbet is. Ne ijedj meg olyan veszedelmektől, amelyek még csak félig bontakoztak ki. Nagy fába vágtad a fejszédet, de most már nincs tovább, — minek emészted magadat, amikor ugy sem tudod megváltoztatni az elkövetkezendőket.

Eloi beteges aggodalmát egy kicsit eloszlatta ez a beszélgetés; ugy rázta le magáról a gondokat, hogy belevetette magát a gondolkozást lehetetlenné tevő érzéki gyönyörökbe. Azonban az annyira kellemes és felfrissitő heti vigaszestélyeket durván megszakitották.

Carpezan megkapta Nanon névtelen levelét, de nem nagyon törődött vele. Mióta a donjuani pályára lépett, nem mult el nap, hogy a postája között ne lett volna valami ehez hasonló aljasság. Ha megőrizte volna ezeket a szemeteket, akkor a leveles, jobban mondva a névtelenleveles ládája, már nem fért volna be a lakásába. Egyelőre csak gőggel töltötte el az, hogy utálják és méltóságteljes közönnyel sujtotta titokzatos ellenfeleinek a sötét tetteit. Ugy gondolkozott magában: „Kétségtelen, hogy én azzal a csirkefogóval, aki az epéjét küldi nekem, kezet fogok. Az pedig árgusszemekkel lesi, hogy az ő szennyirata miatt szomoruságot fedezzen fel rajtam. Nevetségessé teszem magamat, ha alkalmat adok neki, hogy az

én káromon örüljön. Tehát ne törődjünk ezzel a levéllel." Az áruló sorokat apró darabokra tépte, éppen ugy, mint a többit; önzése nem engedte féltékenynek lenni. A hiusága nyugalmat biztositott neki. Egy uralkodónak nem szabad megtudni, hogy megcsalják. A felsőbbrendü ember megengedheti magának azt, hogy ilyenkor nem néz oda.

De zavartalan nyugalmát mégis megbolygatták; a bizalmas értesitések egyre gyakoribbak lettek, a titkos levelezők sajnálatuk kifejezését már naponta kétszer juttatták el hozzája. A névtelen levelekből és leleplezésekből niagaraszerü zuhatag zudult Carpezan fejére. Mindenütt kapott ilyen küldeményeket, a müszaki tanácsban, ahol elnökölt, az igazgatói autójában, sőt még a lakásában is, ami különösen kinos volt neki, mert a felesége bontotta fel leveleit.

Végül is gondolkozni kezdett és két határozat közt ingadozott: vagy szakit hütlen barátnőjével, vagy szemet huny az egész felett. Ő a kettő közül egy harmadik, sokkal előkelőbb tettre határozta el magát. A próba után, amely alatt különösen kedves volt Musagnehoz, behivta a fiatalembert az irodájába és igy szólt hozzá:

— Pajtikám, az egész világ azt beszéli, hogy te rutul megcsalsz engem Joiselle segitségével; azt sejtheted, hogy ez engem nem izgat, mert Joiselle hüségéhez éppen ugy, mint a te hü barátságodhoz kétség nem fér.

— Albin, — nyögött halálsápadtan Eloi, — végtelenül megbántottál!

— Még nem fejeztem be a mondókámat, te szamár! Nem vádollak én semmivel! Nem is akarok semmiben megbizonyosodni. Igyekszem vaknak lenni és te felboritasz nekem mindent. Várj türelemmel, amig végeztem. Ide figyelj: képzeld el,

hogy gazfickók tudtomra adták, hogy te az én édes egyetlenemet ölelgeted.

— Ez nem igaz! — szavalt Musagne.

— Ne heveskedj, folytatom. Képzeld el, hogy ezek a sbirrek kétségbevonhatatlan bizonyitékokat adtak a kezembe. A helyzetem roppant megnehezült. Méltóságom azt parancsolja, hogy elcsufitsam a profilodat és azután magyarázkodjunk ki. Agyonboxolhatnálak, hiszen tiz kilóval több vagyok, mint te. És azonkivül még gyakorlatban is vagyok.

— Albin, te kétségbeejtesz! Esküszöm, hogy barátságunkat semmivel sem sértettem meg.

— Ugyan kérlek! Leghőbb vágyam, hogy higyjek neked, az összes ellened szóló bizonyitékok ellenére. Hiszen, ha rajt akarnám csipni Joisellet, csak be kellene állitanom hozzá egy kedden, amely szent napot ő a csendes visszavonultságnak, én pedig a házi tüzhelynek szentelem. Hányszor kerekedett már kedvem, váratlanul, sötét éjjel benézni abba a lakásba, melyet én rendeztem be és én fizetek. De az utolsó pillanatban mindig lemondtam erről és jobbnak láttam a gyanunál maradni, az egyetlen érzelemnél, ami megengedett az én korombeli férfiaknak, ha még mindig van bennük romantikus hajlam. Ne tegyünk ugy, mintha nem tudnánk, hogy kémkednek utánunk és minden lépésünket figyelemmel kisérik. Ha Joiselle veled észrevehetően megcsal és én erről nem veszek tudomást, akkor a nép vagy vén szamárnak vagy büntársnak tart. Te melyiket tartod e két cim közül kevésbé kellemetlennek? Felelj!

— Te kétségtelenül visszautasithatod mindakettőt. Csak ismételhetem, amit már mondtam: Joiselle jó pajtásom, akivel szemben talán kissé tulbizalmas voltam; ezért bocsánatot kérek tőled és fogadom, hogy többé egy szót se szólok hozzá!

— Ne tulozz, kérlek, — szólt dühösen Carpe-

zan. — Hiszen csak elméletben vitatkozunk; hogy Joisellenek ma te, vagy másvalaki a szeretője, az nem izgat, avval nem leszek kevésbbé megcsalva, itt csak a presztizsemről van szó, pajtikám. Ne tegyetek nevetségessé a saját szinházamban. És főleg ne kisérgesd Joisellet; evvel végtelenül untatnak azokban a levelekben, amelyeket a feleségem bont fel. Mit gondolhat ő rólam.

Othellónak, a féltékenyek védszentjének, nem voltak ilyen gondjai.

Musagne azzal védekezett, hogy nem ismerte a barátság törvényeit; azonnal alávetette magát Carpezan parancsának és térdenállva könyörgött Joisellenek, hogy csak az ő lakásán találkozzanak, a Montmartre-utca 5-ös számu ház harmadik emeletén levő kis szobában. De ez a kis szerelmi fészek nem nyujtott semmi kényelmet, a kényszerü átöltözködés, a taxikeresés hüvöshajnalokon hamar kioltotta a romantikus lángot a kis nő rideg lelkében. Eloival való viszonya a vége felé közeledett; már olyan folyékonyan veszekedtek mint azt a törvényesitett házasságokban szokás. Azonkivül az utolsó próbák mindenkit halálra fárasztottak. Fétu kisasszony a legnagyobb buzgalommal ritkitotta a találkákat, a leglehetetlenebb kifogásokat használva fel. Musagne komolyan odavolt, komor és gyanakvó lett, Joisellet minduntalan kérdőre vonta, szóval röviden, az elismert barát modorát kezdte felvenni és minden semmiségért öngyilkossággal fenyegetőzött. Vásárolt magának egy revolvert, ami állandóan a zsebében, és még gyakrabban a kezében volt. De természetesen nem megtöltve . . .

Carpezan terve valóra vált, minden ugy történt, amint ő előrelátta; Joiselle agyonhajszolva, kimerülve és mindenekelőtt a nyugalmát féltve lekapcsolta a kis embert. Hiszen már eleget mulatott!

Néhány kedves mondatban felmondott a kétségbeesett Musagnenak.

Igy végződött a deszkák csalóka világában ez a kis szerelmecske. Szeszélyből fakadt és unalomba fulladt. Musagne krokodilkönnyeinek első cseppjei őszinték voltak, de végül megvigasztalódott és eladta a revolvert, nehogy kárbavesszen. Meggyógyult.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

CLODION TÜZET FOG.

Mialatt ez a regény befejeződött, megkezdődött egy másik, amelynek elég sulyos következményei voltak. Clodion, a tiszta Clodion, jelentéktelen kis események folytán, amelyeket el kell mondani, a szerelmeskedés mezejére lépett. Ő mindig gyengéd érzelmekkel viseltetett Lucy Lizon iránt, megértő lelket sejtett benne és nagyon fájlalta, hogy bennakadt az annyira nem hozzáillő Musagne hálójában. Nemcsak az élete, a lelke is titokzatos volt; örömmel látta Musagne csalfaságát, mert ezáltal számtalan lehetősége nyilt meg előtte. Állandóan a fájdalmát nem titkoló naiva körül settenkedett és belopozkodott a barátság ajtaján, amelyet az áruló nyitvahagyott. A közeledés munkálatait megkönnyitette a közelmult kaland; régi dolog, hogy nem a kutatók használják ki a bányákat. Ők megelégednek a felfedezéssel, az utak egyengetésével. Clodion kissé habozva, de bekanyarodott a felszabaditott utra.

Lucyt nagyon letörte kis kalandja, a bünbe csak belekóstolt és ez nem elégitette ki; az ura mellé huzódott és ez után, amint azt már a férjek szokták, nem jött rá a váratlan gyengédség okára. Lizon ur azonban elutasitott minden érzel-

met, amely nem kizárólag az ő szerény személyéhez fűződött. Szegény Lucy sajnálatraméltóbbnak érezte magát az utca lányainál, mert háziasszonyi buzgalmát visszautasitották és mert bánkódott, anélkül, hogy ennek a bánatnak okát tudta volna adni. Szerette volna, ha szerencsétlenségek érik, hogy kiönthesse fájdalmát és okkal vagy ok nélkül minduntalan sirva fakadt. Clodion a vigasztaló szerepét töltötte be, szavainak balzsamát cseppenként nyujtva a szenvedő nőnek. Alattomosan odasettenkedett arra a padra, ahol Lucy kötött és mézes szavakat suttogott a szép asszony fülébe:

— Drága asszonyom, maga szerencsétlennek látszik! De én tudom, hogy mi bántja! Megkinozták, nemde? Legyen őszinte velem szemben, hiszen én is szenvedek!

— Ez nem igaz! Minden férfi hazudik! — felelt Lizonné, megtörölve a sok sirástól természetellenesen fájdalmas tekintetü kék szemeit. Az érzékeny kedélyü Clodion szempillái szintén megnedvesedtek, megragadta a naiva kezét és jelentőségteljesen megszoritotta. A társalgás kölcsönös jóindulattal megindult. Lucy sejtette, hogy Musagne nem nagyon titkolta a köztük történt eseményeket, és éppen ezért habozás nélkül elárult Clodionnak olyan titkokat, amelyeket ez már régen tudott.

A szőke nőknek az a szokásuk, hogy mindenkinek elmesélik az élettörténetüket, valamint az akkori lelkiállapotukat. Clodion kitünő vigasztalónak bizonyult, avatott kézzel gyógyitgatta a még vérző sebeket és szavai bővelkedtek a hódolatteljes kétértelmüségekben. Alig mult el öt nap és Lucy már nem sirt, sőt a legválasztékosabban beszéltek egymáshoz. Lucynek a szerelmi bánata kellemes szomorusággá változott és udvarlója támadásai ellen csak egy gyenge „maga is olyan lenne mint a többi"-vel védekezett, mely tömör mondatot egy

sóhajjal tett nyomatékosabbá. Clodion rögtön tüzbe jött és érintetlen, vadonatuj szivével kérkedett; a kitartásával teljesen egyenértékü volt az erkölcsi tisztasága. Ő természetbeni hasznot nem kért, megelégszik avval, amit önként engedélyeznek neki: egy kézcsókkal, egy futó simogatással, sőt még kevesebbel. Bátran állithatjuk, hogy ez a fajta szerelmes a legveszedelmesebb, mert a gyengédségük feltétlen bizalmat gerjeszt és amellett a legtisztességesebb nőt is elcsábitják.

A főpróba napja közelgett és rendszerint ez a legalkalmasabb időpont a kitüzött szerelmi célok elérésére; premier előtt már hiába minden fáradtság, az izgalom csökken, a mindennapi élet másfelé tereli a figyelmet, nem gondolnak rá többet. Mennyi bünös terv dőlt dugába, mert elszalasztották a helyes időpontot. Lucy nem akart egy második csacsiságot elkövetni és megengedte Clodionnak, hogy hevesebb legyen. Megfelelő bevezetés után és szerep átismétlés örve alatt bevonultak Lucy öltözőjébe; a müvésznő nem találta a villanykapcsolót s a sötétben az arca véletlenül olyan közel került Clodion bajuszához, hogy az ajkuk összeköttetésbe került. Az édes csók nagyon is hosszura nyult, mig Lucy kitépte magát az őlelő karokból és szégyenkezve felkiáltott:

— Istenkém, mit csináltunk!

Clodion, hogy jobban megértse a történteket, megismételte a csókot; természetesen megkapta a „nagy bolond" cimet, ami csak azt szokta bizonyitani, hogy az illető érzelmei viszonzásra találnak. De Lizonné megszakitotta az élvezetet.

— Ne itt. Ismerek egy csendes kis teázót ide nem messze... Tud róla? Bridget...

— Igen, — feleli Clodion, — már hallottam róla!

— Fogadni mernék, hogy már voltak ott talál-

kái, — dorgálta Lucy, nem egészen tiszta lelkiismerettel, amit az udvarlója nagyon élvezett. — Figyelmeztetem, hogy én nagyon féltékeny vagyok, még a multra is, és egyedül magamnak akarom magát!

— Ne haragudjon rám, kedves! Én ugy éltem eddig mint a vadember és sohasem merészkedtem be egy teázóba.

— Ez igazán furcsa! Akkor magát még nevelni kell. Majd jó hangosan elbucsuzik tőlem és lennt Bridgetnél megvár. Én is sietni fogok, keressen egy páholyt jó messze a zenekartól, hogy zavartalanul beszélgethessünk.

— Minden a maga parancsa szerint lesz, drága barátnőm!

Alapjában véve ez a gyengéd fiatalember sajnálta, hogy kalandjának az első fejezete ugyanazok a keretek közt fog lejátszódni, ahol Musagneé. De ezt a kifogását nem közölhette Lucyvel és szó nélkül távozott. A véletlen kajánsága folytán ugyanazt a páholyt választotta, ahol annak idején Lizonné és Musagne édelegtek. Minden megismétlődik a világon és az élettelen lényekben is nagy adag ironia van! A naiva nem soká váratott magára, csak egy boltba tért be, ahol egy pár keztyü árán alibit vett magának. Gyengéden megölelte a párját és nem ismerte meg a helyet, ahol még nem régen nagyon is kócos volt; mint a többi nők, ő is csodálatraméltó feledékenységgel volt megáldva. Clodion lerázta magáról a kicsinyes féltékenységet, ami percekig erőt vett rajta és elmerült Lucy kecses alakjának bájaiban, mig szája sem maradt tétlenül. Ugyanis, mig ujjaival azt a mellénykét kapcsolta ki, amelyen Musagne hajótörést szenvedett, megizlelte a drága portóit. Elég merészen haladt, de Lucy nem mutatott semmi ellenállást, ujabban a gyors fejlemények

hive lett. A nem sok gyakorlattal rendelkező Clodionnak igyekezett segitségre lenni ugy, hogy végül teljesen ismerték egymást. Közös óhajra megállapodtak abban, hogy a nagy esemény még aznap este meg fog történni.

Carpezan nem tartott előadást, hogy a Pompadour hamarabb elkészüljön és éjjel-nappal próbáltak. Lizon ur sem tudott duennai szokásának eleget tenni, mert reggel korán kellett kelnie; a felesége megnyugtatta: „Ne aggódj, édesem, Nanon Vazy a közelben lakik, majd egy taxin hazahoz.“ És mit tesz Isten, Lizon ur megnyugodva pihenőre hajtotta felékesitett homlokát. Ez a tisztviselő éjjeli félegy órától, vagyis attól a perctől kezdve, hogy szemeit lezárta az álom, megszünt féltékeny lenni. Meg volt irva a sors könyvében, hogy Lucy Lizon Clodion szeretője lesz, ami pontosan meg is történt a közösen megállapitott terv szerint. Abban egyeztek meg, hogy a próba után Clodion hazakiséri Lucyt, de természetesen egy kis kerülővel. Este nyolckor már álltak a diszletek és a statisztáknak tömege, részben kosztümben, részben civilben engedelmesen teljesitették a tömegek urának parancsait. Carpezan gondterhelt homlokkal megjelent és szabályozta a világitást. Ez pedig nem volt csekélység! Nincs az a szinpadi munka, amely aprólékosabb figyelmet kivánna, mint ez. Rabastein is sietett a vacsorájával, hogy tanáccsal szolgálhasson és meggátolja hatásainak elrontását. A szinpad megvilágitása olyan müvészet, amelyről a szerzőknek fogalmuk sincs; a világositó nagyon fontos személyiség a szinháznál, fontosabb, mint a diszitő. Carpezannak nagy öröme telt a főpróba előtti utolsó előkészületekben. Pontos müszaki nyelvü parancsokat orditott fel a szinpadra:

— Emil, világits be a második lámpára! Nem, ez sok! A mindenedet, nem hallod, hogy sok!

Na végre! Jegyezd be! De most a háttér nem elég világos, be a Jupitert a kertbe! A felvonás végére lassan elsötétedsz, Fétu harmadik bejövetelénél kezded, Gédéon mondja a végszavakat: „Istennek hála, eljött!“ Megértettél?

— Igenis, — felelt a távoli magaslatokból egy hang.

Minden felvonásban elveszekedtek, elkisérletezték egy órát. Emil ideges lett és elvesztette a késő éjjeli órákig megőrzött udvariasságát; amikor Albin valami hibát vetett a szemére, elragadtatta magát:

— Uram atyám! Valaki, aki még életében nem cserélt ki egy villanykörtét, akinek fogalma sincs, hogy mi az áram, az akar engem a mesterségemre oktatni, engem, Emilt, aki együtt dolgoztam Antoine urral az Odeonban és Gémier urral! Azok bezzeg nem voltak kiszolgált krupiék és nem kereskedtek emberhussal Algirban! — S a többi, s a többi... Emil végül már a waterlooi tragikus eseményeket emlegette. Carpezan egy darabig türte, majd ő is nyilatkozott:

— Uram, ön egy goromba fráter, akit én kidobok! Ha nem óhajt közelebbi érintkezésbe jutni a cipőmmel, hát jólesz, ha elkotródik!

Ilyen és ehhez hasonló esetek tarkitották azokat az estéket, amikor a világitáson dolgoztak; magától értetődik, hogy ezeknek a szóváltásoknak semmi jelentősége nem volt, még kevésbé következménye. Emil nem vonult el a csatatérről és Albin két perc alatt teljesen elfelejtette a coram populo fejéhez vágott sértéseket! Ujra tegezte a világositót:

— Öregem, a Jupitert az ablak alá tedd a kertben! Ugy, most jó. És állits be egy sugarat egész hátra! Köszönöm! Idővel használható ember lesz belőled.

A szinháznál ez már igy szokás, senki nem

ütközik meg rajta. A szinészek az előcsarnokban unatkoztak ezalatt, várva a próba kezdetét, vagy lementek egy korty italért a portásnéhoz, akinek mindig volt valami bufelejtője raktáron. Clodion Lucy mellé huzódott, aki erre igy szólt:

— Drágaságom, nagyon könnyelmü dolog ez, amit mi csinálunk! Képzeld el, hogy az uram meggondolja magát és értem jön. Akkor végem van!

— Ne töltsük az időt ilyen kellemetlen gondolatokkal! Imádlak, egyetlenem! Ezt már két óra óta nem mondtam neked. Az urad pedig jól érzi magát a dunnák között, nem lesz bolond kibujni ilyen időben. Oltsuk el a villanyt és bujj mellém, elmesélem egész halkan a világ legszebb történeteit.

Lucynek több sem kellett, lecsücsült a pamlagra és a sötétben odanyujtotta ajkait a lángoló Clonak. Musagne, aki elkövette azt a hibát, hogy az egész női személyzet kegyét meg akarta nyerni és most már egyetlen szerető sziv nem dobogott felé az egész házban, Musagne a folyosókon kódorgott. Szeretett volna visszajutni Joiselle kegyeibe, és ezért halkan kopogott az öltöző ajtaján. Jó darab időbe telt, amig választ kapott, csak a harmadik kopogásra jelentkezett egy hang.

— Ki az?

— Én vagyok, Musagne! Nem zavarom?

— Jöjjön be, kis szerzőm! — Joiselle maga nyitott ajtót. — Ne haragudjon kérem, de beszélgettünk és nem hallottam a kopogást.

Mire ezt kimondta, Musagne már fel is fedezett egy kitüntetések alatt roskadozó katonatisztet. A hadnagyocska, alig lehetett huszonkét éves és olyan volt mint egy egyenruhába bujtatott játékbaba, felállt és várt; nagyon piros és feltünően kócos volt. Eloi szomoruan gondolta: „Ezt a két embert te most egy nagyon kellemes állapotból

zavartad ki. Ez holtbizonyos! Mindenesetre kellemetlen a rosszkorjöttet játszani, amikor az ember már hősszerelmes is volt!" Joiselle egy cseppet sem izgult és megtörte a csendet, amely kellemetlenségével a helyzet furcsa voltát bizonyitotta. Bemutatta az urakat egymásnak:

— Gróf Hesperonscy repülőhadnagy, a bátor cseh, aki Franciaországért verekedett és aki elszórakoztat az unalmas várás ideje alatt. Eloi Musagne ur, a szerzőnk!

A két férfiu üdvözölte egymást, de nyilvánvaló volt, hogy mindkét fél egyforma rokonszenvvel viseltetik egymás iránt. A kinosan dadogó beszélgetés alatt Joiselle megértette Musagneal, hogy a jelenléte másutt sokkal célszerübb volna.

Musagne nem hallgatott arra a gonosz szellemre, aki azt sugta neki, hogy kinozza meg volt kedvesét az ottmaradásával és keresztezze boldog utódja terveit. Szépen felkelt, elbucsuzott és talán kicsit tul nagy nyomatékkal csukta be az ajtót. A gróf igy szólt Joisellehez:

— Ez az ur nem volt nagyon elragadtatva a jelenlétemtől. Talán ő is udvarol magának?

— Ugyan kérem, ne törődjön evvel és folytassuk ott, ahol elhagytuk; ha jól emlékszem, éppen merészen megölelt.

— Valóban! — felelt a gróf, mire másodszor is elaludt a villany, mig Joiselle a pamlagra kényszeritette a hadnagyot. A szerencsétlen Musagne igyekezett megvigasztalódni, de hiába volt minden, ma este nem volt szerencséje! Az a képtelen ötlete támadt, hogy Lucynél próbál szerencsét. De megint megjárta. A naiva tulságosan el volt foglalva ahhoz, hogy feleljen. Clodionnal éppen egy igen merész élőkép beállitásán fáradoztak, mert Musagne munkatársa elért ahhoz a végcélhoz, amely felé a béziersi hős csak elindult. Okos

dolog volt gyorsan cselekedni, mert a véletlen szereti megtréfálni a szerelmeseket. Lucy Lizon vidáman áldozta fel az asszonyi becsületét a bün oltárán, amelyet egyelőre az elég kényelmetlen kis pamlag jelképezett. De mit bánták ők azt. Nem az a fontos, hogy most már ott tartottak, ahonnan nincs visszavonulás? Ha Eloi sejtette volna, hogy mi történik, bizonyosan megkimélte volna a bünösöket az első gyönyörüségüket elrontó ijedtségtől. Mert amikor háromszor megkopogtatta az ajtót, Lucy majd elájult a rémülettől. Halkan odaszólt Clodionnak:

— Szent isten, ez az uram! Elvesztünk.

Musagne szörnyen figyelt, meghallotta a suttogást és megszólalt:

— Én vagyok, Musagne! Nincs benn senki?

Lucy, megkönnyebbülve, bolond ideges kacagásra fakadt; ellenben a kis pamlag csak egy személy terhének a hordására volt gyártva és nem rendelkezett kellő ellenállással két test sulyát elviselni. Az a körülmény pedig, hogy Lucy el akarva fojtani tuláradó vidámságát, szinte görcsökben fetrengett rajta, megadta neki a kegyelemdöfést. Recsegés, ropogás, két felkiáltás, zuhanás zaja és olyan elemi erővel feltörő nevetés, hogy a ház tulsó végében is meghallhatták. Ez az áruló zaj minden kétséget kizáróan leleplezte a bennt történteket és Eloi, kissé elszomorodva visszavonult. „Ha nem viselkedem ugy mint egy cimeres ökör, most én töröm össze a pamlagot és Clodion hallgatózhatna az ajtón! Bravo Clo! Végre kiadod magadból mindazt a szenvedélyt, amivel hátralékban vagy! Csak azt hiszem, hogy világéletedben a szerelmek befejezője leszel.“

Ezek a gondolatok lecsendesitették lázadó hiuságát és egy emelettel lejjebb vonult, ahol a szubrett tanyázott. Hiszen a szinházi veszekedések

sohasem tartanak sokáig, Majd bocsánatot kér Nanontól, aki talán kéretni fogja magát, de végül majd csak meglágyul. Néhány ügyes szó és még ügyesebb kedveskedés az egész. Bátor léptekkel tartott az ajtó felé, amelyen „Nanon Vazy kisasszony“ felirás ékeskedett. Itt már nem is kopogott.

— Halló! Musagne van itt! Eloi Musagne! Nyiss ki, szép hölgyem!

Az ajtó kinyilt és egy hatalmas, szakállas, bajuszos alak lépett ki, vadul forgatva a szemeit.

— Mit óhajt az ur? — kérdezte nyersen ez az ingujjban lévő egyén, mely hiányos ruházat kétségtelenül bizonyitotta tulajdonjogát az öltözőben lakozó hölgy felett.

— Fétu kisasszony öltözőjét keresem, — dadogta Musagne.

— Az nem itt van! Tessék lemenni a portáshoz, az majd utbaigazitja. Az a dolga. — S a hirtelen haragu férfiu becsukta az ajtót, valamit morogva azokról a kis édesekről, akik azt hiszik, hogy nekik mindent szabad és büntetlenül garázdálkodnak az öltöző folyosókon. Musagne megértette, hogy az a férfiu, aki hozzájárul Nanon háztartási költségeihez, visszatért a fővárosba és hogy ő a legrosszabbkor zavarta meg.

Musagne hiábavalónak tartott minden további próbálkozást; nem maradt más hátra mint egy kardalosné erényét megtámadni, akiknek a tisztátalansága közmondásos volt. És még akkor is megkockáztatta, hogy egy szerelmes tüzoltót vagy egy munkátlan diszitőt zavar meg.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

EGY TAPASZTALT FIATALEMBER.

Elhagyatottságában elkódorgott a titkári hivatalig, amelynek a főnöke szörnyen el volt foglalva.

— Lehet itt dohányozni? — kérdezte.

— Csak tessék! Méltóztasson beljebb fáradni, kedves mester. Éppen a szabadjegyeket állitom ki! Ha megengedi, mindjárt átnyujtok néhányat.

A titkár, aki hiusága kielégitésére ciméhez még a büszke „vezér" szót is hozzáillesztette, nagyon jó fiu volt. Ezt a rosszul fizetett állást azért fogadta el, mert képtelen volt olyan hivatalt betölteni, amely a legcsekélyebb intelligenciát vagy erőkifejtést igényelte.

Többek között határtalanul boldog volt, hogy a könnyelmü nőcskék és a szinésznők közt élhetett, akik tegezték és „Kis Raoulom"-nak szólitották. Állandóan ugy tett, mintha összeroskadna az őt terhelő felelősség sulya alatt és uton-utfélen hangoztatta, hogy semmi sem sikerülne, ha nem ő törődne mindennel. Fontosságának a tudatában nagyon kegyesen bánt a fiatal szerzőkkel, ugy irta alá a szabadjegyeket, mintha a köztársaság jövő nyugalmát biztositó okmány lett volna. Ugyancsak ő volt az a fontos személyiség, aki a szinház kommünikéit irta és még hozzá milyen stilusban!

Ezek az irodalmi remekmüvecskék képezték a szerkesztőségek fő szórakozását. Olyan elcsépelt modorban voltak megfogalmazva, hogy a legfiatalabb riporter is mély megvetéssel vette kézbe, de Raoul Plucheux, aki De Plucheux-nek irta alá magát, igen kitünőnek találta a prózáját és meg volt botránkozva, hogy akadnak olyan vandálok, akik szentségtörő kézzel ki merik javitani. Szóval nagyképü szamár, de nagyon jó fiu volt, szolgá-

latra kész és testestől-lelkestől Carpezan hive, aki ennek azt a hasznát vette, hogy nagyon rosszul fizette vezértitkárát. Egyébként Raoul kijelentette, hogy nála az nem fontos, mert van neki szépecskén miből élni. Csak ellenállhatatlan munkakedve birja rá, hogy bezárkozzon egy irodába és különben is az ilyen cimre méltó embernek hasznossá is kell magát tenni! Hiszen öreg barátja, Carpezan nem tudna nélküle mit csinálni. A szabadjegyeket kunyoráló kis hölgyeknek sohasem mulasztotta el hangoztatni, hogy: „Az én tanácsom nélkül egy lépést sem tesz!" viszont a hölgyecskék gyengéd megsimogatásáról sem feledkezett meg soha. A nőket szenvedélyesen szerette, de sohasem beszélt a sikereiről. Ha valaki szóba hozott valami közismert hölgyet, ő csak titokzatosan mosolygott és ha ki akartak valamit szedni belőle, akkor megmérgesedett és esküdözött, hogy harapófogóval sem tudhatják meg tőle azt, amit a lovagiasság szabályai szerint a szive mélyére kell rejtenie. Ilyenkor rögtön azzal fenyegetőzött, hogy elküldi a segédeit. Ennek a jámbor kis hülyének, aki még életében nem provokált senkit, az volt a hóbortja, hogy párbajhősnek tartotta magát. Feljárogatott a vivótermekbe és szivesen vitatkozott becsületbeli ügyek felett. Életének a többi részét a Clairon szinházban töltötte, reggel ő volt az első és csak a lámpaoltogató után távozott.

Ez a figura fogadta Musagnet és rögtön belekezdett eredményes fáradozásának az elbeszélésébe:

— Meglesz minden, amit kiván a főpróbára, én annyira igyekszem, hogy már jobban nem is lehet. Vannak titkárok, akik eladják a jegyeket, de ez nekem nem szokásom. Például, én szeretem feldisziteni a nézőteret. Irtózom az üres foltoktól. Sok nő kell, lehetőleg cicuskák, azoknál jobb kö-

zönség nem létezik. Ők csinálják a sikert, majd meglátja! Ismer maga egyszerü, szerény embereket?

— Nem! — szólt Musagne csodálkozva. — Mért kérdezi?

— Mert felküldtem volna őket a harmadik emeletre, a kupola alá. Jobban szeretem a klakkot a karzaton, mint a földszinten, onnan őszintébben hangzik a taps.

— Tudom, hogy ön most elmaradott embernek fog nézni, de kénytelen vagyok bevallani, hogy sohasem gondoskodtam proletár kapcsolatokról; csinálja ezt maga, az a dolga. Én nem hizelgek a plebsnek.

— Csak bizza rám! Egészen nyugodt lehet, — folytatta a műintézet hü alkalmazottja. — Van nekem tartalékban egy csapat naplopóm, csavargóm, cigarettacsutka gyüjtőm, akiket felültetek a magasba és ezért hálából ugy verik össze tenyerüket, mintha diószsákot ejtegetnének le az ötödik emeletről. Ez nem a közönséges klakk! Ha a darabja megfelel nekik, akkor olyan tombolást rendeznek, amilyent még nem hallott ez a világ, ha éppen csak tetszik, akkor lelkiismeretességből fognak tapsolni; kedves mester, maga még nagyon tapasztalatlan ebben a mesterségben, ugy-e nem utasitja vissza egy tapasztalt, vén róka tanácsait? A kritikusok firkálmányain csak nevessen. Holnap jelmezes próba van, ugy-e? Philemon, a jegyárus, aki ócska rongyokkal kereskedik, amióta a világ áll, bizonyosan itt lesz az utolsó próbán. Özönviz előtti idők tanuja ez az ember. Áhitattal hallgassa meg a véleményét. A kritika nagyjaiból hiányzó képességek rejlenek ebben a siosaurusban, nagyszerü ösztönét és megérzését az évek nem koptatták el. Ha azt mondja, hogy lesz neki dolga, akkor nyugodt lehet, biztos a siker. És ha husz félházra fogad, akkor mérget vehet háromszáz elő-

adásra. Ez az önmagát tulélő rom még sohasem csalódott; már régen milliomos, nyomorba jutott mágnásoknak hitelez, de olyan szánalomraméltóan rongyos, hogy az utcán koldusnak nézné. Nem tulozok, higgyen nekem! Igyekezzék megtudni Philemon birálatát, mert az csalhatatlan; ma már nem látni semmit a darabból, a legokosabbak is visszavonultak és nem lehet tőlük egy szót sem kicsikarni. Fogadni mernék, hogy maga sem tenné tüzbe a kezét a sikeréért, mi?

— Bevallom, hogy ezen a héten egy kicsit megingott a bizalmam! — felelt Musagne.

— Minden szerzőt elfog ez a rémület, idézhetek magának nagy neveket, akik állandóan fehérnemüt váltottak az utolsó napokban! Hiában bizik az ember a jó csillagában, elkövetkezik az a keserves pillanat, amit maga is ismer, amikor a vasfüggöny lassan felmászik és a második függöny széthuzódik, nem kellemes sem az előbbinek a csigalassusága, sem az utóbbinak a zizegése! Felmegy a függöny és megnyilik az ezerfejü hydrának a barlangja. A rideg csönd ránehezedik a darabot kezdő szinészekre, akiknek meg kell csinálni a darab hangulatát. Majd meglátja, biztatni fogja magát, de mégis örülne, ha hirtelen eltünhetne a föld szinéről. Ez komisz érzés, figyelmeztetem. Amint a közönség felmelegedik, visszakapja az életkedvét, de az nem jelent semmit; a szerző elveszti a helyes itélőképességét, de azt nem kell sajnálni. Mondhatom, hogy láttam már bukásokat, amelyeket a jól összeválogatott közönség őrülten megtapsolt! Másnap ugyanezek a lelkesedők fülsiketitő fütyülést vittek véghez, bosszuból, hogy igy visszaéltek velük! A közönség véleményét a szünetekben lehet megtudni; gondoskodjon jóbarátokról, akik a folyosókon sétálva hangulatot csinálnak. Egy szindarab, különösen a látványos

szinmű, mint a maguké, az rohan mint a gőzmozdony; ha egyszer megindult, már magától megy, csak célszerü egy kicsit megolajozni a sineket! Nézze, itt van a főpróbára meghivottak névsora és közöttük egész sereg ember, akit értelmetlenség meghivni és nincs is semmi tekintélyük!

— Hát akkor mért hivja meg őket? — kérdezte Musagne.

— Mert hivatalosan soha el nem ismert jogokat élveznek. Tudja ön, hogy a Louvre padlásán emberöltők óta lakik egy dinasztia, amely még soha egy krajcár házbért nem fizetett? Ott vannak a régi jogelv értelmében: A birtoklás jogcim. És a hatóság nem tudja kilakoltatni őket. Ugyanigy áll a dolog a főpróbákkal; én kénytelen vagyok magától megtagadni egy csomó jegyet ugyanakkor, amikor a legjobb helyeket odaadom a szokásos potyázóknak, akik ragaszkodnak a tradiciókhoz és majd leszólják a darabját. Ez a rendes szokásuk, mert azt hiszik, hogy ezáltal hozzáértőbbnek tünnek fel. Különben is jegyezze meg, hogy minden lény, aki behatol a szinházba, azonnal a darab hivatott birájának érzi magát és rendkivül szigoru! Csak a fizető közönség ér valamit!

— De hát akkor egyszerüen kitörülöm ezeket a rosszakaratuakat a névsorból! — szólt Musagne.

— Isten őrizzen! Halálos ellenségeket szerezne magának és tönkretennék a darabját még a premier előtt. Ne próbáljon a megszokás által szentesitett igazságtalanságok ellen kapálózni, mert beletörik a bicskája. Fogadja el őseink lehetetlen hagyományait és különben nem olyan rettenetesen kétségbeejtő a helyzet. A jó Isten különleges következetlenséggel áldotta meg ezt a népséget és ha elhatározták, hogy valamiből siker lesz, hát jobban tapsolnak, mint a fizető közönség. Voltak szerzők, akik nagyon megszenvedték ezt a

különleges közönséget, és háborut inditottak ez ellen a rendszeresitett visszaélés ellen. Ellenben a kritika a rendes közönség közé keveredve hontalannak érezte magát és nem akadt pajtásokra, akik megütötték volna a hagyományos kezdőhangot. Ha elővesz akkori ujságokat, majd megleli a bizonyitékokat; vissza kellett állitani a főpróbák régi rendjét és közönségét ugy, ahogy még ma is van. Aki szerecsent akar fehérre mosni, csak a szappant pocsékolja.

— Nem tudom elhinni, hogy lehetetlenség megszabaditani a szinházat ezektől az élősdiektől. Átolvasom a neveket. Nézze csak, ez a Jauzon, ki ez?

— Éppen a legjobbat kereste ki. A legelmozdithatatlanabbat. Semmi keresete nincs itt és nagyszerü példája annak, amit az előbb elmondtam! Jauzon még csak nem is ujságiró, hanem biztositó ügynök. Avval az erős elhatározással hagyta el egykoron szalmakunyhóját, hogy meghóditja Párist, ellenben csak nagyon közepes összeköttetései voltak, amikkel semmit sem tudott elérni. Bérelt magának egy rendes öltözet ruhát és egy szép napon, amikor azt az ünnepélyes szertartást celebrálják, amelyre egész Páris elzarándokol, azaz egy főpróba napján Jauzon barátom, akinek természetesen nem volt jegye, a darab kezdete előtt beállitott az ünneplő szinházzal szomszédos kis étterembe. Felakasztotta a kabátját, drága ételeket rendelt és kihasználva a pincér pillanatnyi figyelmetlenségét, átsurrant a szinházba. Az előcsarnokban nyugodtan cigarettázva megállt, mint aki egy barátját várja; nagyon elegáns és bizalmat gerjesztő volt, udvariasan köszönt vadidegen személyeknek és rendkivüli feltünést keltett. Végül egy jegyszedőhöz közeledett igy szólva: „Sardou ur nem hagyott itt semmit a számomra? Jauzon va-

gyok, a barátja. Azt mondta, hogy itt várjak rá és most félek, hogy megfeledkezett rólam. Nem hagyott magánál egy jegyet a nevemre?"

— Itt nincs semmi, — szólt az ellenőr, átlapozva egy csomó papirszeletkét, — bizonyosan elfeledkezett az igéretéről.

— Ez bosszantó! — folytatta Jauzon. — Pedig hogy a lelkemre kötötte, hogy eljöjjek! Most legalább husz ismerősömet hagytam elmenni mellettem, akik mind szivesen magukkal vittek volna. Szóval, akkor most elmehetek?

— Dehogy, uram! Csak tessék befáradni! Bizonyosan akad majd egy üres hely! Rögtön kiállitok egy „laisser-passer"-t, és ha egyszer benn van, majd csak elhelyezkedik.

Jauzonnak pedig csak ez kellett! Bevonult a nézőtérre és a szünetben már megismerkedett a szomszédaival, röviddel utána birálni kezdte a darabot és bőkezüen osztogatta a hasznos tanácsokat. Másnap egy másik szinházban kezdte ujra a jól sikerült hadműveletet és egy hét leforgása alatt tegező viszonyban volt a legközismertebb személyiségekkel. Az emberek érdeklődtek: „Hogyan, maga tegezi Jauzont? Akkor adhat nekem felvilágositásokat! Kicsoda az az ember? — Én nem tudom! Vagy ujságiró, vagy orvos, vagy valaki a rendőrségtől, válassza amelyiket akarja!" Szóval, kedvesem, ez a Jauzon olyan ügyesen csinálta a dolgát, hogy az egyik legnagyobb biztositó a zsebében van, ami nem gátolja meg abban, hogy ingyen élvezzen drága mulatságokat. Minden kapu nyitva áll előtte és én magam, aki ezt magának elmondja, küldöm Jauzonnak a szabadjegyet. Amellett jól tudom, hogy le fogja csepülni a sárga földig a darabot, a szinészeket, az igazgatót, a szerzőket és jómagamat. De mit akar? Hiábavaló lenne fellázadni ezek ellen az elismer-

ten hülye régi szokások ellen, amelyeket hagyományos tiszteletben tartunk. Ha ellenkezni próbál, rögtön kinevezik nagyképü, hencegő fráternek, hogy ne mondjam, lehetetlen alaknak.

— Kedves vezértitkárom, maga korát meghazudtoló tapasztalatokkal rendelkezik, de ezek nem biztatnak semmi jóval. Holnapután benn leszek a kutyaszoritóban, mig Clodion barátomat, ahogy én ismerem, ötpercenként kell majd fellocsolni.

— Ugyan, — felelt filozófikusan Raoul, — a sors könyvében minden meg van irva és azon egy ékezetnyit sem tudnak megváltoztatni. Ha sikerük lesz, lesz azonnal vagy száz bizalmas barátjuk, akiknek ezt köszönhetik, s ha nem, akkor ugyanezek boldogan fogják ezer darabra marcangolni magukat. Legyen fatalista és ne törődjön semmivel! Én azt hiszem, hogy közepes siker lesz, mert kezdők és nem izgatják a kollégákat. Az emberek türelmesek lesznek aszerint, hogy mennyire árasztják majd el a piacot. Majd a második darabjuknál, akkor komiszak lesznek.

— Köszönöm, maga kis kedves!

— Tisztelt uram, a tehetséget megbocsájtják az iróknak, de az életrevalóságot és a sikert, legyen az a nők körében vagy a szinpadon, sohasem! Sohasem, érti, sohasem bocsátják meg nekik, hogy pénzt keresnek! Különben tessék, itt vannak a jegyeik, osszák el maguk között. Figyelmeztetem, hogy a premieren, sőt a második előadáson is csak a rendes engedményük van.

— Mi az, hogy engedmény? — kérdezte Musagne, aki nem volt tisztában a szinházak adminisztrativ szokásaival.

— Na tessék! A szerzői tantiemeken kivül joguk van esténként száz frank értékü jegyre, amelyeket ezzel szemben maguknak kell eladni, vagy tetszés szerint elosztogatni. Miután majdnem kizárt dolog,

hogy maguk odaálljanak a szinházkapuba jegyet árulni, bevett szokás, hogy átadják az egész tételt egy üzérnek. Ez az ember a jegyek értékének a harmadrészét megtartja és maguk hónaponként veszik fel tőle a pénzüket. Ő ezt az összeget köteles maguknak megfizetni, akár eladja a jegyeket, akár nem. Nem is megvetendő jövedelem, naponta körülbelül 55—70 frank, a darab sikere szerint. Néhány év óta több igazgató megváltja ezt a kényelmetlen engedményt, és konkurrenseket állit a szinháza kapujába. De Carpezan türi ezt, sőt megegyezett az üzérekkel és siker esetén felhajtja a jegyárakat. A jegyirodák megnyitása előtt adja át ezeknek a helyeket és ezáltal a jó közönség a hivatalos irodákban csak közepes jegyet kaphat. Már most mit tenne maga a szegény polgár helyén, aki terveket szőtt, és megigérte a kis barátnőjének, hogy este szinházba viszi? Kénytelen-kelletlen kielégitené az üzér szemtelen követelését, nem? Ezért kerül állandóan két louisba az a hely, amelynek az ára tizenöt frank. Nyilvánvaló csalás, ami már közeljár a zsaroláshoz! De magától értetődik . . .

— Hogy minket lopnak meg vele! — szólt Musagne. — Hiszen nekünk csak a jegy névértéke szerint van részesedésünk!

— Ezt nem tagadom, de nem az-e a müvész sorsa, hogy meglopják?

— Nagyon is igaza van, akár pénzről, akár egy ötletről van szó! De különben ebben a nyomoruságos világban mindenki meglop mindenkit! Ez, amit most mondtam, ugy hangzik mint egy arab közmondás, de mennem kell, szól a csengő. Ugylátszik, Carpezan befejezte a világositókkal való csatáját, sietek hozzá! Viszontlátásra, bölcs mentorom, köszönöm a leckét!

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

A NAGY NAP ELŐESTÉJE.

Ahogyan Carpezan szokta mondani, az utolsó próba egy „dögvész“ volt! Az ideges, kifáradt színészek nem tudták már sem a szerepüket, sem a tennivalójukat; a színésznők belefáradva az apró játékokba, unalmasan, álmosan dolgoztak. Az elkedvetlenedés még a legjelentéktelenebbeken is erőt vett, annyira, hogy Carpezan igy szólt:

— Milyen gyalázatosan rosszak vagytok, gyerekeim!

— Hát milyenek lehetnénk hajnali három órakor! — jegyezte meg Gédéon.

— Te mindig egyforma vagy! — vágott vissza Carpezan, aki nem türte a zugolódást. — Alusztok mindnyájan, ugy mászkáltok a szinpadon mint a csigák és motyogjátok a szerepeteket. Igy biztos a bukás, az szent! Husz éve vagyok igazgató, de még nem éreztem ezt a bizonytalanságot. Az ember azt hinné, hogy egy negyedrendü aljegyzői hivatalban van. Menjetek aludni és igyekezzetek holnap a jelmezes próbán, a fotografusok is itt lesznek. Délután nincs dolgotok, a szinpad a müszakiaké, de este nyolckor ugy kell játszanotok mint a premieren, ruha, maszk, minden tökéletes legyen! Mehettek!

Clodion megragadta Lucy Lizont és elrobogtak az Ultimus hotel felé, hogy a megbeszélés szerint megkoronázzák a szerelmüket. Gyalog kellett menniök, egyetlen egy taxi sem jelentkezett, hogy siettesse boldogságukat; lihegve, némán rohantak egymás mellett. Szédítő gyorsasággal érték el a Saint Lazart és becsengettek a hatalmas kapun, amely a tiltott szerelmek szegényes paradicsomához vezetett. A késő éjjeli órában egy alvajáró

portás nyitott ajtót; Clodion, sarkában az álmos Lucyvel, hősiesen türte az alkalmazottak vizsga tekintetét. „Mérovée ur és neje Bruxellesből" diktálta be és az asztalra tett husz frankot a szobáért. Lucy, amennyire csak lehetett, elrejtőzött a szeretője mögött; ebben a szégyenteljes pillanatban már megbánta, hogy megcsalja az urát. A bünös örömöket mindig kicsinyes kellemetlenségek kisérik, amelyek közönségessé alacsonyitják a gyönyört. A szobapincér leskelödése, a liftboy sunyi tekintete mind, mind elcsufitották azt a kalandot, amelyben már a naiva nem látott semmi titokzatosságot. Egy emeletnyi lépcső csigalassuságu megmászása, néhány lépés egy homályos folyosón, bezárt ajtók mellett, amelynek a küszöbén végesvégig párosan állanak a cipők. Ezek a tisztitásra váró lábbelik élénken jellemezték az utazók társadalmi osztályát; egy lábatlan cipő sokkal szánalomraméltóbb, mint egy meztelen láb. És rosszmáju, mert elárulja mit sem sejtő gazdájának a szokásait. Clodion és Lucy ezek között az emberi ocsmányságok között bolyongtak, bele-belebotolva egy kisebb vagy nagyobb csatahajóba. A tapasztalatlan hajós bolyong igy a zátonyok között.

A pincér kinyitott egy ajtót és udvariatlanul a két bünös előtt ment be, hogy kivilágitsa a szobát, amit megcselekedvén visszavonult. A szoba csinos volt és az ágyban frissen mosott fehérnemü dagadozott. A kandallón villanyóra jelezte az annyira becses percek mulását, hiszen Lucynek legkésőbb félnégyre családi otthonában kell lennie. Hihetetlen kecsességgel és gyorsasággal vetkőzött le, ami Clodionról már nem mondható; lázas sietséggel fejezték be az imént megkezdett bünös gyönyört. Lucy teljes hévvel adta oda magát, félredobva minden tartózkodást. Ez már az utolsó szertartás volt, amely végleg lekötelez; a kis nő különlege-

sen azt élvezte, hogy megcsalnak valakit, aki ezt sohasem fogja megtudni. Szegényes boldogság, amely rosszul itél meg egy vakmerő lépést és nem számol annak az esetleges kellemetlen következményeivel; milyen csodálatos jelenség is a házasságtörés. Öröm nélkül követik el, valami együgyü bosszu szellemében vagy egy romantikus pillanat önfeledtségében, előre érezve azt a keserü megbánást, amely a mámor elszálltával azonnal jelentkezik. Végeredményben egy eléggé goromba mozdulat lesz urrá egy élet felett, felkavarja azt és végzetessé válik. A harag, a féltékenység, az unalom, gonosz bolondságokra bir, s a döntő lépés után csak önmagunk iránt érzett undor és az a hatalmas vágy marad meg, hogy mindent bevallunk a bocsánat elnyeréséért. Lucy nem utálta tulságosan mit sem sejtő férjeurát, oktalanul csalta meg Clodionnal, amint Musagneal is megtette volna. Amikor már mindenen tul voltak, rettenetes szomoruság vett erőt rajta és kissé későn, de keservesen megsiratta bemocskolt becsületét. A sodrából kihozott Clodion ugy állt ott mint szamár a hegyen, ez a viharos önvád váratlanul érintette. Miután zsebkendő nem volt kéznél, az inge ujjával törülgette ügyetlenül büntársának a könnyeit. Ijedten vigasztalgatta:

— Szivecském, könyörgöm! Drágaságom, ne sirj!

— Én is csak olyan vagyok, mint a többi! — szavalta zokogva Lucy. — Megcsaltam a világ legjobb emberét! Hallod, a legjobb embert! El vagyok rémülve magamtól!

— Szivecském, az ilyesmi ellen nem biztosit az, hogy valaki a világ legjobb embere, — felelt Clodion, hogy folytassa a megkezdett beszélgetést, — és egyelőre nincs semmi baj, hiszen az urad nem tudja, hogy megcsaltad. Nem fogod azért felkelteni, hogy tudomására hozd, hogy az ő rová-

sára szerettük egymást. Ez mégis kegyetlenség lenne, nem gondolod?

— Te is csak olyan vagy mint a többi férfi, nincs benned semmi gyengédség.

— Én egy szánalomra méltó lény vagyok, aki imád téged és akit te ok nélkül bántasz.

— Bocsáss meg, ez eddig az első hibám. Én gyorsan beleszokom mindenbe és ha nem hittem volna, hogy szeretlek, ellenálltam volna neked. De ami történt, megtörtént, felesleges beszélni róla. Egy perc le tudta rombolni tiz éves hüségemet. Mit fog a fiam rólam gondolni, ha egyszer megtudja ezt.

Clodionnak nagy kedve kerekedett azt felelni, hogy a fennt emlitett gyermeknek, a Lyceum növendékének e percben valószinüleg más gondjai vannak és még nem érte el azt az értelmi fokot, amelyen a gyermek itélhet az anyja felett. De magában tartotta ezeket a határozott szavakat, amelyek csak ronthattak volna a helyzeten. Leghőhb vágya azonban az volt, hogy valami esemény véget vessen a könnyek szakadatlan árjának.

Az időmorzsoló gép rendithetetlenül dolgozott; az a félóra, amit a szerelmesek maguknak engedélyeztek, már régen letelt és legfőbb ideje volt, hogy Lucynek eszébejussanak házastársi kötelességei. Kiugrott az ágyból és az órához rohant.

— Szentatyám, negyedöt. Az uram azt hiheti, hogy valahol meggyilkoltak. Ha most sem gyanakszik, akkor szerencsém van.

— Még jó, hogy nem vagyunk messze a lakásodtól. És ha Lizon ur kérdőrevon, mondd, hogy örülni fogsz a válásnak, mert én feleségül veszlek.

— Ugyan eredj! Ezt ugyis csak akkor mondja az ember, ha tudja, hogy nem fogják a szaván, — felelt Lucy, bámulatraméltó gyorsa-

sággal öltözve. — Hopp! Nincs cipőhuzó. Mit csináljak?

— Várj csak, — szólt Clodion. És a bejelentőlap kemény boritékából nagyszerü cipőhuzót fabrikált. Lucy valahogyan megfésülködött, ugyahogy feltüzve a kis zsebfésüből minduntalan kiszabaduló rakoncátlan fürteit. Clodion is felöltözködött, lassan és ügyetlenül, amint azt már a férfiak szokták. Mérovée ur és neje Bruxellesből elhagyták a szállodát, amely hajlékul szolgált első tökéletes gyönyörüségüknek. Megbeszélték, hogy Lucy délután megszökik és felmegy barátja lakására, mivel a próba csak éjjel lesz.

A házasságtörőknek megvan a maguk külön kis istenkéje; Lizon asszony férje édesdeden aludt és nem is ébredt fel. A bünös asszony belopakodott hitestársa oldala mellé; halálosan fáradt volt és ugy elaludt mint a bunda. Csak másnap délben nyitotta ki a szemeit, amikor Lizon ur megjelent, hogy ebédelni hivja. A derék férfiu széthuzta a függönyöket, bebocsátva a ragyogó napsugarat.

— Felkelni, lustaság! Talán nem vagy éhes!

— De még mennyire! — feleli őszintén a naiva.

— Tegnap készitettem neked egy finom kis vacsorát, de te hozzá sem nyultál. Bizonyosan agyon voltál fáradva drága kicsikém.

— Tényleg azt sem tudom, hogy hogyan vetkőztem le. Már állva aludtam.

— Igaz is, mikor jöttél haza? Nem hallottalak.

— Nem néztem az órára. Csak annyit tudok, hogy három órát harangoztak, amikor kijöttem a szinházból. De szerencsére találtam egy taxit.

A hazugságnak és igazmondásnak ügyes keverékével sikerült a ravasz teremtésnek minden gyanut elháritani. A derék tisztviselő kötelességének tartotta még jó tanácsokkal is ellátni:

— Karikás a szemed, kedvesem, jó lesz, ha kipihened magadat ma estére. A te helyedben én egész délután lustálkodnék.

— Igazad van, magamnak is ez volt a szándékom, — felelt cinikusan a naiva. — Ma este értem jössz a szinházba?

— Magától értetődik. Az utolsó próbán mindig ott vagyok; egyszerü tisztviselő létemre néha én is jó tanáccsal szolgálok és Carpezan hallgat rám. Aztán tudod, hogy csak nekem van bátorságom megmondani neked az igazat.

A fiatalasszonyka nem mert ellenkezni, nehogy felébressze ennek az Othelónak a gyanuját. De két órakor, Lizon ur távozása után gyorsan felöltözött, sürü fátyol alá rejtette szép arcocskáját és sietett Clodionhoz. Délután öt óráig elég jól kihasználták az idejüket, de Lizonné nem engedte, hogy barátja elkisérje, mert egyenesen a kegyesen megcsalt férfiu karjába szaladhattak volna. Lizon ur nyalánkabb volt egy macskánál, és az irodájából hazatérve végigjárta az összes csemegeüzleteket. Az ember sohasem tudhatta, hogy merre jár, ami nagyon kellemetlen dolog volt. Clodion meghajlott a parancs előtt. Amint Lucy távozott, beburkolózott a leplekbe, amelyeken még rajta lengett a szeretett nő illata és kivételes szerencséjén kezdett elmélkedni. Lassacskán édes érzéketlenség vett erőt rajta és szebbnél szebb álmok szálltak rá. Egy gyárnak a tülkölése hivta vissza a való életbe, felébredt és szeretett volna rájönni, hogy most mi a dolga, de ez elég nehezen sikerült. A nagy férfiu igy gondolkozott: „Ma este valami nagyon fontos dolgom van, de az ördög tudja, hogy mi! Nézzünk csak! Mi is lehet?... Hopp, már megvan! Clairon szinház! Főpróba!... És én még egy falatot sem ettem!... Pedig elég dolga volt a számnak.... Musagne barátom

most vár az étteremben és megütné a guta, ha hallaná, hogy én hogy beszélek. Munkatársam megöregszik a hors-d'oeuvre mellett és az összes elképzelhető rosszat kívánja nekem. De ennek csak viszonylagos fontossága van, mint mindennek ezen a bünös világon. Előttem csak egy dolog áll tisztán: pompás kis szeretőm van és olyan boldog vagyok, hogy ki se lehet mondani. Ebből, kitartva a rendszeres logika mellett, az következik, hogy különböző előre nem látott dolgok fognak velem történni, de én bátran várom a szemrehányásokat."

Az önmagának tartott ünnepélyes szónoklat után Clodion kievickélt az ágyból és ruhadarabjainak az összeszedéséhez látott. Mindene előkerült, még a cipője is, amelyeknek pedig már nagy tudósok is megfigyelték azt a jellegzetes tulajdonságukat, hogy valami ellenállhatatlan erő mindig az ágy alá huzza őket. Még a szülei által belenevelt szokásnak engedve felhuzta a lábbelijét, mert elismert tény, hogy az a polgár, akin cipő van, már félig fel van öltözve. Minekutánna belemeritette a fejét a mosdó kristálytiszta habjaiba; ez használt, a hidegben visszanyerte józan eszét, a habozás ideje elmult, sietni kell a próbára.

Clodion nem nagyon csinositgatta magát, negyedik sebességgel, teljes gázzal fejezte be az öltözködést. A lépcsőkön jóformán legurult, megtámadott egy soffőrt, aki szabályellenes sebességgel röpitette a Royal-utcába. Még csak fél nyolc volt, de Clodion egy dühtől tajtékzó Musagnera akadt, aki nem fukarkodott a szidással:

— Vadállat! Van pofád, ilyen nyiltan az arcodon hordani mindazoknak a gazságoknak a nyomát, amelyeket éppen most követtél el! Honnan jössz, te piszok?

— Musagne ne veszekedj! Szegény kis életem

legszebb napja van ma! Szédülök a boldogságtól! Szerelmes vagyok és viszontszeretnek!

— Igen, ezt szokás mondani! Azt hiszed, hogy ez ujság nekem, te nyomorfi! És én itt leslek és nem tudom elképzelni, hogy mi történt veled! Nekem bezzeg nincsen asszonyokkal dolgom, én közös érdekünket szolgálom, amig az ur a szoknyák után szaladgál. Hatóságilag kellene lebunkóztatni az ilyen szerzőtársakat.

— Még egy szó és elrontod az örömömet, te rossz barát, — szólt elszomorodva Clodion.

— És még ki meri nyitni a száját! Hiszen olyan a szemed, hogy már az maga elárul téged, szerencsétlen! Lucyvel voltál, mi? No, valld be!

— Hát Isten neki, bevallom! Micsoda pompás nő, milyen szerető! Ha tudnád Musagne.

— Körülbelül sejtem, hogy mit fedeztél fel! Nem is haragszom rád, te majom, de most már vége legyen a tréfának. Éppen most volt itt Raclos és nagyon kedvesen legyilkolt kegyes jóakaratával. Tudja, hogy hogy állunk a darabunkkal, nemrég beszélt Carpezannal, aki feltette neki a szokott kérdéseket: „Hol tartasz? Van vagy két felvonásod, amit azonnal próbálni lehet? Sürgős a dolog, nincs semmi felujitani valóm, mert nem számitottam a holnapi bukásra. Stb. stb. . . .“ Mulatságos mi? Már el is temetnek. Jó alak ez a mi Albin barátunk, és pompásan csinál reklámot nekünk! Jól megdolgozott kritikánk lesz és olyan elfogult közönségünk, hogy öröm lesz nézni.

— Mit tehetek én erről? — kérdezte Clodion, akinek egészen másutt járt az esze.

— Persze, mert nincs itt a fejed! Beleestél egy szerelmi regény kellős közepébe és elfelejted, hogy milyen nehéz időket élünk. A jövőnk forog kockán és te olyan boldogan mosolyogsz, hogy én majd megőrülök tőle. Carpezant fel kell viditanunk

még ma este, különben elhagy minket. Én végigjártam a szerkesztőségeket, apró hireket hintve el mindenütt, de nem volt hely, ahol ne éreztem volna azt a megalázó jóakaratot, amelyet a bukófélben lévő egyénekkel szemben szokás alkalmazni. Különben Raclos ezekkel a nagylelkü szavakkal fejezte be csevegését: „Kedvesem, nekem is vannak hibáim, de azt sohasem vethetik a szememre, hogy rossz kolléga vagyok. Jónak láttam tudatni magukkal Carpezan szándékát, nehogy kétszinüséggel vádoljanak. A premierjüket követő napon már próbálják a darabomat. Mindennek ellenére el lennék ragadtatva, ha az események folytán Carpezannak meg kellene változtatni a terveit. A szinháznál semmit sem lehet előre tudni, még félsikerük lehet és én leszek az első, aki ennek örülni fog. Akkor legalább nyugodtan dolgozhatok a darabomon.“

— Micsoda jezsuita! — kiáltott fel Clodion. — Egy hónap óta egyebet sem tesz, mint minket szid uton-utfélen.

— Ne vesztegessünk több szót erre a cudarra, siessünk inkább. A mai éjszaka döntő lesz, én meg előveszem Carpezan barátunkat és nem titkolom el előtte a véleményemet az ő viselkedését illetőleg. Fejezd be az evést, amig én átgondolom az óvatossági rendszabályokat.

— Most már késő, a fene egye meg! A kocka el van vetve, a sorsunkon már nem tudunk változtatni.

— Hátha mégis! Zseniális ötletem támadt, amig rád vártam! Olvasd fel ezt!

A következő sorokat nyujtotta át szenvedő társának: „Egy megható tett! A szinészeknek van szivük és ezt tegnap Lucy Lizon asszony bebizonyitotta! A Clairon szinház bájos naivája Musagne és Clodion barátunk pompás szinjátékának, a

Pompadournak a főpróbájára ment, amelyet Carpezan mutat be, oly sok sikert látott szinházában. Lizon a Bastille téren volt, amely tudvalévőleg Páris legveszedelmesebb helye, amikor közvetlenül előtte, az autók és kocsik tömege között egy utcagyerek megcsuszott és elvágódott. A szerencsétlent palacsintává lapitotta volna egy autobusz, ha Lizonné csodás lélekjelenléttel és életét veszélyeztető bátorsággal meg nem ragadja és a járda tulsó oldalára nem viszi a gyermeket. A tömeg megéljenezte az életmentőt, aki azonban közismert szerénységénél fogva elmenekült a további ünneplés elől. Remélem, nem haragszik meg ránk, amiért elárultuk olvasóinknak hősi tettét; a Pompadour főszereplője megérdemli a köztársaság figyelmét, s ha nem csalódunk, rövidesen háromszinü szalag fogja megjutalmazni a hős szinésznőt. Rajta, polgármester ur, itt az alkalom!" Mi a véleményed?

— Hogy hülye, konyhastilusban irva és hogy ki fognak nevetni!

— Kétségtelen, hogy nagy szamár vagy! Nincs benned semmi érzék sem a festőiesség, sem a reklám iránt. Én már beküldtem ezt a Havas ügynökségnek, este közölni fogják. Majd holnap hálás leszel, ha meglátod az eredményt.

— Mégis csak szemtelen vagy! És ha rájönnek a csalásra?

— Az ki van zárva! Hol akad olyan bolond, aki utánajár egy megható tudósitásnak? Én biztos vagyok a hatásban, csak Lucyt kell értesiteni, nehogy elszólja magát! Miután a dolog el van inditva, muszáj sikerülnie, az önbizalmam forog kockán.

— De hiszen nem is sejted, hogy mivel volt Lucy elfoglalva, pontosan abban a percben, amikor te ezt a szenzációs tettet tulajdonitod neki.

— Téged tett éppen boldoggá, nemde? Tehát igazságos, hogy jutalmat kapjon. Ne okozz gon-

dokat magadnak, nagyon sok ember mellén tolonganak rendjelek, akik még annyit sem tettek mint a te Lucyd. De siessünk, mert elkésünk!

Mire a szinházhoz értek, már elkezdődött az első felvonás; a nézőtér félig telve volt az ilyen alkalmakkor szokásos népséggel. Varrónők, pajtások, szinésznők férjei vagy barátai, szinházi mamák, diszitők, világositók, fodrászok és néhány kotnyeles ujságiró, akiknek mindenütt ott kell lenniök; az ülőhelyekről levették a huzatot.

A fotografus a szükség szerint felállitott emelvényeken nyüzsgött, valami hadigépre emlékeztető masinájával állandóan nyugtalanitva a szinpadot. Villanyvezetékek kusztak keresztül-kasul a szinpadon, izgató magnézium lámpákat kötve össze. Valahogyan a lövészárkokra, aknákra és drótsövényekre emlékeztetett, egy kapcsolóval tiz aknát, azaz bocsánat, tiz reflektort lehet felgyujtani.

Carpezan az első sorban ült, kezében egy kis jegyzetfüzettel, amelybe minduntalan firkált valamit. A két szerző nem merte megzavarni és félénken mögéje telepedett. A mühely-felvonás türhetően ment, Joiselle káprázatosan volt öltözve. Egy hölgy, aki divatrevüknek dolgozott, lázasan másolta a toaletteket, mig mellette egy ismert karikaturista vetett rejtélyes vonalakat a füzetébe. A varrónők csak őáltaluk észrevett hibákat jeleztek egymásnak, a diszitők és egyéb munkások jöttek-mentek mint akiknek semmi dolguk sincs, a riporterek gyorsirtak, nem sokat törődve a darabbal, amely nem is nagyon érdekelte őket. Majd egyszer, ha lesz egy szabad estéjük, megnézik. A fiatal De Plucheux időnként megjelent, közölte az igazgatóval az aggályait egy-kétszer felhasznált szabadjegyet illetőleg, vagy jelentést tett egy teljesen lényegtelen telefonfelhivásról, mire Carpezan szeliden rátüvöltött:

— Azt a.....! Tán békét hagynátok! Nem látod, hogy dolgozom?

A szinpadi párbeszédek egyre nagyobb zajba fulladtak, a hallgatóság csak a saját dolgaival törődött. Musagne, végleg kétségbeesve odaszólt a barátjának:

— Csinos dolog! Ahogy mi kinézünk! Még ilyen borzalmat nem láttam. Végünk van. Szeretnék meglógni.

— Az Isten szerelmére, maradj, — suttogott Clodion, — talán holnap jobbak lesznek.

— A közönség előtt? Ki van zárva. Mindenki tisztán érzi, hogy a darab megbukott. Hallasz egy nevetést, hallasz egy parányi lelkesedést? Pedig ez jóakaratu népség. A legjobb csattanók elsikkadnak, Joiselle belépője után egy tenyér nem mozdult és Gédéon ugy játszik, mintha egy társadalmi vigjátékról lenne szó. Istenem, bár vetne véget gyors halál mindennek. Még megőrülök!

— Hallgass, — könyörgött Clodion, — még nem üritettük fenékig a keserü poharat.

A felvonás végén gyenge taps kerekedett, még szomorubbá téve a kétségbeejtő helyzetet. Carpezan csak annyit mondott:

— Fel a függöny! — ami megtörtént és mögötte ott állt az egész személyzet egy csoportban, mint a kétségbeesés százszorosan megelevenedett szobra. Albin még fokozta az általános borzalmat, siri hangon jelentve ki:

— Nagyon jól megy, gyermekeim! Minden rendben van, nincs egyetlen egy észrevételem sem!

— De kedves gazdám, — szólt Gédéon, rálépve a sugólyukra, — én ugy éreztem, hogy nem vagyok méltó önmagamhoz és utasitásokat kérnék.

— Szó sincs róla, kicsikém! Te megtettél minden tőled telhetőt. Végeredményben . . . nem a te hibád, nekem nem lett volna szabad egy ennyire

sulyos szerepet rád bizni. De most okultam. Te olyan jó voltál, amilyen lenni tudsz és most már semmin sem lehet változtatni. És aztán. Nem halunk bele. Egy percre csak. A fotografus urak meg akarnak örökiteni benneteket, helyezkedjetek el, amint ők kivánják.

Ez után a kijelentés után a kedves és hizelgő operatőrök hatalmukba vették a szinpadot. Egy mozgékony ifju ingujjban egy negyedórán át elragadó, de annál lehetetlenebb csoportokba rendezte a szinészeket, parancsszavakat kürtölve a szinpad minden tája felé. „Nyujtsa ki a karját... Profilból kérem! Fel a fejjel! Ne mozduljanak! Egy!... kettő!... három!“ Magnézium villám csap a szemekbe, robbanás, az emeletig felcsapó porfelhő, amely visszahullva kitisztithatatlanul befehériti a ruhádat. Az ifju elkiáltja magát:

— Ne tessék elmenni, még a nagy jelenetet akarom megcsinálni Fétu müvésznővel és Gédéon urral!

Mire ujrakezdődik az egész, még egy-két robbanás, mig végre visszavonulhatnak a szinészek átöltözködni. Amint Musagne a szinpadra rohant, hogy még néhány teljesen felesleges tanáccsal lássa el a szinészeket, megfogta a fotografus és szerényen megjegyezte: „Roppant bájos a darabja, uram és nagyon aktuális!“ Musagnenak kedve lett volna egy jót sózni a rosszkor jött jóakaróra. Akkor jön ez a senki vigasztalni, amikor azt sem tudja, hogy hol a feje? A derék fotografus folytatva a kedvességét, felszólitotta Eloit, hogy a társával együtt jöjjön el a müterembe, nehogy az utókor megfosztassék az ő képmásuktól!

Mig Musagne Joisellet kereste fel, Clodion a szerelméhez ment, de Lizon ur nyitott ajtót avval a kérelemmel, hogy néhány percig legyen türelemmel, mert a müvésznő nagyon hiányos ruházatban van. Clodionnak önkéntelenül eszébe jutott,

hogy ő neki még anélkül is volt szerencséje a művésznőhöz. Lucy pedig kajánul kacagni kezdett az ura szavaira. Lizon ur nagyon jól megtermett alak volt, ami nem éppen kellemes, ha valakinek nincs egészen rendben a szénája. A meglepett Clodion nem óhajtotta folytatni a beszélgetést és valami lehetetlen kifogást mormogva visszavonult. Azonban Lizonné ezt nem hallotta és a spanyolfal mögül ráparancsolt a barátjára.

— Csak felveszem a ruhámat és máris kapható vagyok, kis szerzőm. Azt igazán nem kívánhatja, hogy egyingben fogadjam.

Ez a hallatlan szemtelenség végleg zavarba hozta Clodiont; ugy érezte, hogy a megcsalt férjnek okvetlenül le kell az ő arcáról olvasnia a történteket. Kinos csend állt be, csak a naiva ruháinak az ingerlő suhogása hallatszott. Végre megmozdult a spanyolfal és Ő, második felvonásbeli ruhájában ragyogva megjelent.

— Milyen vagyok? — kérdezte Clodiontól.

— Mint a fiatalság és az érintetlenség ideálja! — felelt ez, nem fukarkodva a közhelyekkel.

— Istenem, de szórakozott is vagyok. Csak most jut eszembe, hogy még nem mutattam be az uramnak. De olyan zavart vagyok ma este... Clodion ur, az egyik szerző, Jules Lizon ur, a mintaférj. Kérem ne udvaroljon nekem ő előtte, mert azonmód bekapja. És akkor nem lenne szerzőm. És a francia irodalom vesztesége.

— Ugyan Luca, ugy beszélsz mint egy gyerek, — szólt szeliden korholva Lizon ur.

Az asszonyok legkajánabb élvezete bemutatni a szeretőjüket az uruknak. Ez is hozzátartozik a házasságtörés gyönyöreihez és ügyes rendezéssel számtalan kis ártatlan örömöt okoz. A szinházi nők nagy mesterek ebben a veszedelmes játékban, hiszen a hazugsághoz hozzá vannak szokva.

Clodionnak nem maradt más választása, mint vagy menten sóbálvánnyá válni, vagy belemenni a játékba, amely szörnyen dühösitette. Tessék még ehhez hozzászámitani, hogy a fiatal hölgy ezer kétértelmüséggel és titkos jellel füszerezte a beszélgetést; például ha Lizon ur hátatforditott, azonnal édes csókokat dobált a látogatója felé; ugy látszik, nem voltak hosszulejáratu lelkiismeretfurdalásai! Gyorsan beleélte magát a becstelenségbe... Miután Clodion minél előbb szabadulni akart, hamar elmondta Musagne csatatervét. Lucy örömében tapsolni kezdett:

— Jaj de mulatságos! Majd meglátják, hogy mit fogok én ebből csinálni; meg fognak interjuvolni és én pontosan leirom majd, hogy hogyan veszélyeztettem az életemet. Már holnap benne lesz az ujságokban? Kedvesem, magának mindet meg kell venni, hogy ha felébredek, már kéznél legyenek!

— Csak vigyázzon, hogy el ne szólja magát! — figyelmeztette Clodion.

— Attól ne féljen, pompásan tudok hazudni, ha akarok! Kérdezze csak meg az uramat, még a jó Istent is lehazudom az égből. De csak mesterségbelileg. Egyébként... Ha azt mondanák az uramnak, hogy megcsalom, nem hinné el.

— Izléstelenül tréfálkozol, kedvesem, — szólt Lizon ur, — mit fog a mester rólad gondolni!

— Bizonyos vagyok, hogy csak jót! Ugye, kis szerzőm?

— Feltétlenül, asszonyom. Csak a hozzáférhetetlen asszony engedhet meg magának ilyen merészséget. Én, aki ismerem, sohasem fogom félreérteni.

— Nézd csak nézd! Ez aztán az udvarius fiu! Ami azt illeti, maguk ketten elég furcsán viselkedtek a próbák alatt; nem valami jó hirük kelt.

— Mink is csak emberek vagyunk, de mit szól a mai estéhez? Nem sok jót jósol.

— Őszintén szólva gyalázatosak voltunk mindnyájan. De ez mindig így van az első diszletes, jelmezes, szóval teljesen kész próbánál. Az ember megzavarodik, a legjelentéktelenebb csekélység kihozza a sodrából és nem tud játszani. Elfelejtjük a szerepet, a világosság vakít, hiányzik a biztató közönség és tehetetlenek leszünk. Majd meglátja, hogy holnap, egész Páris előtt majd jobban megy. Különben is én már nem értek hozzá, kérdezze meg az uramat.

— Én csak tégedet figyeltelek! — szabadkozott Lizon ur.

— Mindazonáltal bizonyosan kialakult a véleménye, kérem legyen őszinte! — könyörgött Clodion.

— Nagy élvezetem volt a művükben, uram. Bájos, mulatságos és nem kellemetlenül érzelmes. Érzik benne a szinpadratermettség és a hozzáértés. Jó meglátások vannak a darabban, friss, eleven és nem hasonlit azokra a rémségekre, amelyekkel már torkig vagyunk. Lehet, hogy tévedek, de még a hibáik is értékesek.

Clodion majd elolvadt a gyönyörüségtől és hálálkodva távozott. Alig hogy kilépett az ajtón, Lucy nekiesett az urának.

— Jó alak vagy, mondhatom! És őszinte mindenekfölött. Amint feljöttünk a szinpadról, szórólszóra ezt mondtad nekem: „Szegény kicsikém, micsoda rémség! Jó lesz, ha négyszer szinrekerül. És milyen agyoncsépelt. Nem lehet belőle semmi és ha a többi felvonás is ilyen, akkor részvétemet az igazgatónak. Olyan bukás lesz, hogy világéletében megemlegeti!“ Nem ezt mondtad?

— De igen, de nem kivánhatod, hogy ennek a szegény ördögnek a szemébe mondjam ezt. A kö-

zönség majd kivégzi. Egyébként nagyon rokonszenves az a Clodion, meghivhatnád valamelyik este vacsorára.

— Hogyne! Hogy aztán féltékenységi jeleneteket rendezz nekem, mert egyszer rám mer nézni. Ne keverjük össze az otthonunkat a szinházzal.

Teljes lehetetlenség leirni, hogy mi történt a második felvonással, amelyben csődöt mondott a soha ki nem próbált gépezet, a lovakba keveredő és összevissza rohangáló kórus és minden, ami a szinpadon volt. Carpezan káromkodott, a haját tépte és a főgépészét a világ legrondább állatjainak nevezte el. De mindenki megkapta a magáét, a riporterek vadul menekültek a kijárat felé s a varrónők ugy összehuzódtak, mintha ott sem lettek volna. Háromszor kellett a felvonás közepét ujrakezdeni a trükk miatt, de harmadszorra még rosszabbul ment mint először. Olyan buta hiba történt, amire már senki sem számitott, a forgó pályán a lovak megakadtak, az általános kavarodásban mindenki segiteni akart a hibán, még a varrónők is. Mikor az összevisszaság már türhetetlenné vált, Carpezan kijelentette, hogy kihagyja az egészet; de ugylátszik, Musagneék jó szelleme megszánta őket, mert egy váratlan fordulattal minden rendbejött. A pálya forgott, a lovak mozdulatára rá lehetett fogni, hogy vágtatnak, ha a nézőknek éppen ugy tetszett. A szereplők lelkesedésükben a helyükön termettek, az ujságirók tapsoltak, sőt még a varrónők is. A fotografusok megörökitették a jelenetet. A kétségbeesést általános megkönnyebbülés váltotta fel. Az elcsendesült Carpezan a homlokát törülgette, mig Musagne és Clodion örömükben sirvafakadtak. Csak az nem jutott senkinek az eszébe, hogy ha két nappal hamarább átveszik a jelenetet, nem történik semmi baj.

Ne időzzünk soká az ezt követő gyászos és

érdektelen eseményeknél. A csődötmondások sorozata következett, akár belépőkről, akár világitásról, akár bármi másról volt szó. Huszszor kellett ujrakezdeni ugyanazokat a részeket, a szininövendékek elaludtak, a fotografusok ásitoztak. A riporterek ugy vélték, hogy eleget láttak és behurcolták a szerzőket egy sötét és bizonytalan helyiségbe, ahol a szokásos kérdésekkel ostromolták őket: „Hány éves? Hol született? Mit csinált, mielőtt az irodalmi pályára lépett? Élnek még a hozzátartozói? Mik a főbb müvei? Mikor támadt az a lehetetlen ötlete, hogy a Pompadourról ir darabot? Hogyan tudták elfogadtatni? Hogy tetszenek a szinészek? Mondjon valami érdekeset a próbákról! stb. stb. . . .“ Musagnenak volt rá gondja, hogy kellőképen feltálalja Lucy Lizon hőstettét, kicifrázta még néhány ezideig ismeretlen részlettel és a hallgatóság el volt ragadtatva. Miután az ujságirók igy bebiztositották tiszteletreméltó kacsáikat, nem várták be a fejleményeket, hanem siettek lekörmölni a száz sorukat, hogy aludni mehessenek. Utközben elmondták egymásnak a véleményüket és megegyeztek abban, hogy régen láttak ilyen közepes valamit. Ez jóakaratuvá hangolta őket, hiszen az ujságiró nem rossz ember és szivesen dicséri az olyan darabot, amelynek bizonyosan nem lesz sikere. Mit kockáztat tulajdonképen? Csak az olyasmivel szemben érdemes szigorunak lenni, ami azt megéri. Avval figyelmeztetik az olvasókat, a válogatott közönséget . . . Minekfolytán a harmadik felvonás már csak egy maroknyi nép előtt folyt le, a fotografusok engedélyt kértek, hogy a felvonás elején dolgozhassanak és megelégedtek két felvétellel, majd összeszedve a cókmókjukat, balfenéken távoztak.

Carpezan a végén ujra felhuzatta a függönyt és igy szólt:

— Minden rendben van, kicsit jobb tempót kérek, tessék a lehető legvigabban játszani és menni fog a dolog! Holnap pontosan háromnegyed kilenckor kezdünk. Jó éjszakát és ne álmodjanak csunyákat!

Elindult kifelé, nyomában a két szerzővel, akik szerettek volna valamit kiszedni belőle. De Carpezan ravasz volt, nagyon ravasz. Semmitmondó frázisok mögé menekült és alapjában véve már ő maga sem tudta, hogy hányadán áll. Torkig volt evvel a darabbal és minden gondolata már a következőn járt. Volt olyan kegyetlen, hogy ezt a szerzőkkel megsejtette, majd kezet szoritott az áldozataival és beszállt Joisellel, aki olyan fáradt volt, hogy le sem maszkirozta magát, a hatalmas limuzinba.

A két jóbarát elhatározta, hogy nem válnak el; Musagne felajánlotta hajlékát a pajtásának, s embergyilkoló kedvüket ott néhány puncsba fojtották. De minél többet ittak, annál kétségbeesettebbek lettek. Megesküdtek, hogy lemondanak örökre a drámairás müvészetéről s fel nem ismert tehetségüket élő keleti nyelvek tanulmányozásának szentelik. Clodion, aki még nem volt teljesen részeg, levetkőztette és lefektette Musagnet. Ő maga a diványra hevert, egy szőnyeget huzott magára és mélységes álomba merült. Az álom édes békéje ölelte át őket.

TIZENHATODIK FEJEZET.

A NAGY NAP!...

Ennek a szerény kis orgiának nagyszerü eredménye volt; Musagne felkelt, felébresztette Clodiont és nekivágtak a városnak. Megvették az ujságokat, amelyek Lizonné dicsőségét zengették, a kacsa nagyszerüen hatott, amit jó jelnek vettek! Clodion a gőzfürdőt ajánlotta, hogy a fejük egy kicsit kitisztuljon, mire bevonultak ebbe a köztisztasági intézménybe. A dögönyözéstől erőre kaptak és éhesek lettek, a sötét felhők elvonultak a szemhatárról. Ezer érvet hoztak fel a könnyü diadalok megvetésére. A szinházi törvény megkivánja, hogy a szerzők az összes szereplőknek virágkosarakat küldjenek s ez a nemes szokás mind a mai napig fenmaradt; egyetlen egy iró sem merne gyümölcsöt vagy valami szép könyvet küldeni, pedig ez célszerübb volna! A Pompadour szerzőinek nem volt sem vagyonuk, sem jövedelmük, de azért összes nem létező pénzüket virágokba fektették. Eloi királyi mozdulattal irt alá egy hétszáz frankos bont, mely összeg a jövendő szerzői tantéimeiből vonandó le. De a papirlap szélére nem mulasztotta el odairni: „A fele Clodion urat terheli!“ A hires kegyencnő kissé sokba került nekik.

A körutra visszatérve megpillantották Raclost és ki akarták kerülni. De a trón, illetve szinpadörökös megfogta őket.

— Mondják csak, mi ez a nevetséges történet, ami ma az ujságokban van? Fogadni mernék, hogy maguk találták ki.

— Ön nagyon kedves, — jegyezte meg epésen Musagne, — hogy az én agyam szüleményének tulajdonit egy történetet, már csak azért is, mert nevetséges.

— Dehogy kérem, csak rosszul fejeztem ki magamat. Ellenkezőleg, kitünő ötlet Lucy Lizonnal mentetni meg egy utcagyerek életét.

— Kedves Raclos, ez szintiszta igazság, esküszöm a maga hü barátságára. Ez a pompás nő tegnap remegve, magánkivül érkezett a próbára, hiszen képzelheti az izgalmát. Alig tudott beszélni. A rendőr, aki tanuja volt az egésznek, mesélte el az esetet nekünk. Hihetetlenül hidegvérü ez a félénknek látszó kis teremtés. Egyikünk sem tanusitott volna adott esetben ilyen lélekjelenlétet!

— Az lehetséges, — felelt Raclos, — és ez az egész kis eset csak hasznukra lehet!

— De Raclos! Csak nem gondolja, hogy mi a magunk számára használunk ki egy ilyen gyönyörü tettet!

A derék kolléga eltávozott, nem mulasztva el minden jót kivánni, ami a legbiztosabb mód felbosszantani egy konkurrenst. Ebéd után Musagne és Clodion, akiket egy kitünő évjáratu vörösbor nagyszerü kedvre deritett, vonatra szálltak és kimentek Versaillesba. Hogy mért éppen Versaillesba? Mert mindezideig nem volt annyi fantáziájuk, hogy megnézzék darabjuk szinhelyét. Csak késő este tértek vissza Párisba, majdnem elfelejtve ezer bajukst és gondjukat. A szabad levegőn eltöltött egyetlen szép nap elég volt ahoz, hogy teljesen megváltoztassa a hangulatukat; hiszen végeredményében ők nem tehettek semmiről! Minek gyötörjék magukat előre! Megfogadták, hogy egész nap nem beszélnek sem a darabról, sem a próbáról és meg is tartották a szavukat. Csak a Saint-Lazare pályaudvaron kiáltotta el magát Musagne:

— Hét óra. Éppen csak, hogy fel tudunk öltözni. A Tavernában találkozunk.

Clodion hazatért a Sentier negyedbe; meggyőződésből nem hurcolkodott el innen. Úgy gondolta, hogy a muzsája, aki itt, ezen a helyen hü hozzá, másutt elhagyná. Ma este azonban sajnálta, hogy nincs fényüzőbb lakása, s hogy nem szorgoskodik alázatos cselédség a ház ura körül. Ennek a fiatalembernek elve volt nem öltözni frakkba vagy szmokingba, de ennek az elvnek az inditó oka csak az ügyetlensége volt. Nem tudta megkötni a fehér nyakkendőjét és ezért távoltartotta magát az ünnepélyes összejövetelektől. De ma, amikor egész Páris szeme rajta fog függni, fel kellett venni ezeket a kinzó szerszámokat. Összeszedte tehát minden erejét és elővette a vadonatuj frakkot, amelyet szintén az elkövetkezendő szerzői jövedelmek terhére szerzett be. Helytelen dolog asszonyok költségén élni, még ha elhalt királyok szeretői voltak is és már régen a történelembe tartoznak. Körülbelül ezt a keserü tényt szögezte le Clodion, amikor a hatodik fehér nyakkendőt röpitette a szoba tulsó végébe; végül a komornyiknak kinevezett házmesterné segitségével sikerült a problémát megoldani és önelégülten szemlélte magát a tükörben! „Igaz, hogy nem vagyok izgatóan szép, de azt értem, hogy Lucynek tetszem!“ Lucy egy pillanatra sem távozott gondolataiból és Clodion egész délután egyebet sem tett, mint hogy telebeszélte a jóindulatu Musagne fejét szerelmének összes részleteivel, fő és mellékkörülményeivel. Musagne pedig nem volt megbotránkozva, hogy éppen őt választotta bizalmasának. Még a hiuságát sem bántotta, hiszen magától értetődik, hogy az asszony állhatatlan, különösen, ami szerelmének tárgyát illeti. Nem lehet tőle rossznéven venni, ha másnak nyujtja mindazt a gyönyört, amit ünnepélyesen neked igért.

Clodion pontos volt a találkán és Musagne meg is dicsérte:

— Elragadó vagy! Mondhatom, majdnem elegáns a tisztelt ur! Látod, öregem, a legjobb nevelő a jó élet. Az férfit csinál az emberből és fogadni mernék, hogy egy hónap alatt belőled, a szürke hernyóból, ragyogó pillangó lesz.

Gyorsan megvacsoráztak, de sietség nélkül, kényelmesen ballagtak a szinház felé. Jókedvet szinleltek, pedig legszivesebben megszöktek volna Párisból. Ideges szorongás fojtogatta őket, a heteken keresztül leküzdött félelem most egyszerre urrá lett felettük. Lassacskán elcsendesedtek, ritkán szóltak, nagyokat hallgattak.

— Lulunak küldtél egy páholyt? — kérdezte Musagne.

— Hogyne. Legalább egy jóakarónk lesz a nézőtéren.

Musagne családja nem vállalkozott a párisi utra egyetlen szinielőadás miatt. Clodion árva volt és igy a leglehetetlenebb emberekre próbálták rásózni a jegyeket. Elmentek a tejcsarnokba, amely olyan sokáig dédelgette őket védő szárnyai alatt és felajánlottak a tulajdonosnénak egy páholyt. De a derék hölgy, aki rossznéven vette, hogy hütlenek lettek hozzá, kereken elutasitotta őket. Hogy neki nincs egy perc szabad ideje sem, mert nem bizhatja a boltot fizetett alkalmazottakra. Clodion azt remélte, hogy a szabójában több hajlandóság lesz, de a becsületes iparos is váltig szabadkozott: „Én sohasem járok szinházba, — — szólt, — de ha mozijegyet adna, azt örömmel elfogadnám.“ Musagne tiz jegyet helyezett el a Taverna pincérei között, akik ezeket viszont jóval drágábban a párisi életre kiváncsi argentiniaiknak adták el. A Petit Pharisien szedői az erkélyen helyezkedtek el, a varrólányok pedig számlálatlanul osztogatták a

szeretőiknek a támlásszékeket; a szerzők csak ilyeneket kapnak és ezeknek a kis üléseknek megvan az a ravasz tulajdonságuk, hogy abban a percben csapódnak fel, amikor le akar az ember ülni. Jelképe ez annak a bizonytalanságnak, mely minden, a szinházhoz közelálló élő vagy élettelen lényben benne van. Kedves olvasóm, te el sem tudod képzelni, hogy milyen körmönfont fogásokra van a szerzőnek szüksége, hogy a jegyeit el tudja helyezni. Az pedig magától értetődik, hogy csak olyan fontos személyiségekről feledkezik meg, akik ezért aztán örök bosszut esküsznek ellene. Vigjátékirónak lenni nem is olyan vidám dolog.

Vajjon milyen összetételü lesz az a nézőtér, amelytől a darabjuk sorsa függ? Ezen a fájdalmas kérdésen rágódtak a Pompadour szerzői. Vannak irók, akik ismerik a módját annak, hogy hogyan kell a sikert kierőszakolni egy lelkesült nézőközönséggel, amely befolyásolja a kritikusokat és meghamisitja a játékot. A megbizhatatlanabb elemeket pontos csataterv szerint körülbástyázzák hü csatlósaikkal és a felvonások után végeszakadatlan ovációkat rendeztetnek, szóval röviden olyan közvéleményt állitanak össze, amely ha igazi sikert esetleg nem is, de annak a látszatát idézi elő. Bizonyos, hogy a célirányos főpróba rendezésnek megvan a maga módja, amivel szemben némelyek azt állitják, hogy sokkal biztosabb dolog tehetségesnek lenni. Amely állitás mindenesetre vitára nyujt alkalmat. Carpezan pártfogoltjai nem mindig voltak a legtehetségesebbek és mindig mindenki bizott bennük.

A két elválaszthatatlan behatolt a kulisszák mögé, ahol már a statiszták idegesen zsongtak; a szinpadon állitották a diszletet, Naviot káromkodott:

— El vagyunk késve. Már fél mult, a közönség

türelmetlenkedik. Rosszkedvü lesz, ha nem kezdünk pontosan a hirdetett időben. Tönkretesznek bennünket ezek a színésznők az utolsó percben való ruhavarrásukkal. Carpezan dühöngeni fog és ki lesz a bünbak? Persze én. Micsoda? Hogy két égő összetört a kertben? Tessék azonnal másikkal pótolni. A butorok nincsenek a helyükön. Micsoda csürhe! Lopják a napot a tisztelt szakszervezettek. A reflektor sincs még beállitva. Hol vannak a zenészek? Ó Musagne ur. Jóestét. Csak hagyjon engem, most nem érek rá!... Lucien, a mindenit, talán becsöngetné a közönséget! Aki későn jön, az lássa a kárát. Menjenek a sóhivatalba. Hol a fenében kódorognak az asszonyok a népből?

Naviot lázas tevékenysége teljesen felesleges volt, mert ugysem tudta siettetni a dolgok rendes menetét. Lassan, kapkodás nélkül minden és mindenki a helyére került, a kötelesség és felelősségérzet az egyénekben is megvolt.

Clodion a függönyhöz lépett és kikukucskált a lyukon; a „judáson" át vizsgálta a közönséget. Valami furcsa ködön keresztül látta a helyüket kereső érkezőket. Ellenségesek-e, vagy talán csak közömbösek? Mintha kényszermunkát végeznének és minden bosszuságukat és rosszkedvüket ennek a darabnak tartogatnák, amely miatt kikellett bujni kényelmes és meleg otthonukból. A szokott mesterkélt unalommal foglalták el a helyeiket, rossz vicceket meséltek egymásnak vagy a szomszéd barátnőjének a kalapját szólták le. A nézőtérről kétségbeejtő lárma hangzott fel a szinpadra.

Clodion nem látta az arcokat, csak fantómszerü lényeket, kivágott ruhákat és fehér ingmelleket. És mennyi üres helyet! Szenzációs bukás alig néhány főnyi közönség előtt. Ezekkel semmire sem lehet menni.

Carpezan megjelent a szinpadon, kényszeredetten mosolyogva.

— Nos, gyermekeim, milyen a hangulat? Nem dobog tulságosan a szivük?

— Egy csöppet sem; — felelt könnyedén Musagne, — már régen nem éreztem ilyen jól magamat! Elhatároztam, hogy nem zugolódom, bármi történjék.

— Én remegek, — vallotta be Clodion, — és nem tudom, mit adnék azért, ha már egy órával öregebb lennék. Ha a bátorságomra hallgatnak, akkor már régen a hetedik határban volnék.

— Na hála Istennek! Végre valaki, aki őszinte, aki nem blöfföl. Nincs a félelemben semmi szégyen. Láttam én már maguknál külömb szerzőket ilyen pillanatokban, mondhatom, még a leghiresebbje is reszketett. Pedig csak azzal vigasztalhatom, hogy . . . mindenki tett, nincs tovább. Csak ez a fatalizmus maradt meg bennem egykori krupié voltomból.

— Táblás ház van? Sokan vannak? — kérdezte Musagne.

— Azt még nem lehet tudni! Az édes kis ezerfejü mindig késik. Ha éjfélre hirdetnénk az előadást, akkor is az első felvonás közepére érkezne. Nézze csak, tiz perce csengettünk a publikumnak és még mindig a folyosókon nyaral. Ez kétségbeejtő!

— Előkelő közönség van? — érdeklődött rendithetetlenül Musagne, a sznob.

— Nálam mindig a legjobb társaság van, — jegyezte meg büszkén Carpezan. — Hozzám jár a közoktatásügyi miniszter, sőt még az elnök is. Rendes vendégünk az olasz követ, a szenátus elnöke, egy marsall, a Curiai elnök, tizenöt Jockey klubtag, a szépművészeti referens és mit tudom én, hogy még ki. Az összes ujságvezérek és ami

a fő, a legjobb nagy nők. Tudja, én kiadtam a rendeletet, hogy azokat mindenáron ide kell szoktatni, mert az a legjobb közönség. Már az állástalan színésznőket nem szeretem, azok nagyon hamar kigyót-békát kiáltanak az emberre, azaz a szinházra. Ezt ugyis elintézik a kedves kollégák. A maguk barátja, a derék Raclos is remek fogadtatást rendez maguknak a sajtóban. Nagyon sürgős neki, hogy maguk lekerüljenek a műsorról. Derék fiu! De ne törődjenek vele!

— Megyek fel a szinészekhez, — szólt Clodion, aki még nem jelentkezett Lucynél és nagy szükségét érezte egy kis vigasznak.

— Megtiltom, hogy felmenj! — süvitett rá Carpezan. — Teljesen felesleges! Idegessé teszed a szinészeimet és rájuk ragad a te buta félelmed. Most öltözködnek, átismétlik a szerepeket és ilyenkor a szerző csak zavarja és idegesiti őket. Különben is már kezdjük.

Kegyetlenül süvitett végig a folyosókon a parancs: „Szinpadra az elsőhöz!“ majd rögtön utána kétségbeesett felkiáltások: „Egy percet még!... Nem vagyok készen!... Még egy öltés van a ruhámon... Az Istenért, várjanak!“ Lizon ur a felesége körül szorgoskodott, aki eredménytelenül forgatta fel az egész öltözőt egy darabka szalag miatt és elátkozta férjhezmenetelének a napját. Nanon Vazy, nem lévén éppen lángész, a szerepét ismételgette és hibázta el mindig ugyanazon a helyen; csak Fenaisonné maradt közömbösen komoly. Ő már annyi ilyen bolond estét látott.

Ismét felhangzott az ügyelő stentori hangja, és most már nem lehetett késlekedni. A szinészek ugy robogtak le a lépcsőkön mint az iskolásgyerekek, a szinésznők mögött a varrónők szaladtak, felfogva az uszályokat. Musagne és Clodion egész elveszett ebben a XV. Lajos korabeli tömegben.

A kutya sem törődött velük, legfeljebb egy-két szórakozott „jóestét“ repült feléjük. Bemenekültek a tüzoltó kuckójába, a függöny és a szufitták közé; egy kis rácsos nyiláson át jól láttak, anélkül, hogy őket észre lehetett volna venni. Naviot megragadta a botját, egy hatalmas vörösbársony fogóju buzogányt, amely a leghiresebb rendezők kezében volt már, néhányszor gyors egymásután-ban, majd háromszor nagyobb időközökben megkopogtatta a padlót. A nézőtéren mint varázsütésre megszünt a lárma, várakozásteljes csend támadt. A függöny felemelkedett, a gyürü végigcsikorgott a vasláncon, amely a felső részt huzza; ez az a pillanat, amikor a szerzők szeretnének mindenütt lenni, csak itt nem. A szerzők látták, hogy a nézőtér zsufolva van, ugy sorakoznak egymás mellé a fejek mint a körték egy szépen növesztett gyümölcsfán. Az első szavak eredménytelenül hullottak bele ebbe a jégverembe, nyilvánvaló volt, hogy a hallgatóság nem a legjobb akaratu El sem mosolyodott azokon a tréfákon, amelyeket Clodion állitott be, hogy egy kicsit felmelegitse ezeket az urakat és hölgyeket. Igaz, hogy ezek az apró játékok nem idézhettek elő tartósabb vidámságot, de jóakaratu közönség méltányolta volna őket. Ez az ellenséges hidegség nem jó jel volt. Clodion félénk lelkén végtelen kétségbeesés vett erőt, Musagne a bajuszát rágta, ami a legnagyobbfoku elképedés jele volt nála. Ő sem volt a legrózsásabb hangulatban, amint reményeiket megsemmisülni látta. Egymás után sikkadtak el a várt hatások. Clodion feljajdult:

— Az Istenért, mi ez? Mivel bántottuk meg őket? — A közönség igazságtalan elfogultsága percről-perce könyörtelenebb lett.

De mi ez? Váratlan megmozdulás, váratlan nevetés; egy mellékszereplőnek együgyüen tréfás

belépését futólag méltányolták. A mondanivalójának volt-e hatása vagy a színész igen jól sikerült mustárárus jelmezének? A nézőtér, szokásához hiven, gyorsan felmelegedett, a csattanók nem puffogtak el üresen a lévegőbe, a nézőket váratlanul érdekelni kezdte a darab. Nagy nehezen hajlandók lettek szórakozni, az arcokon az odafagyott ridegség vidám mosollyá olvadt. Musagne halkan odaszólt a társának:

— Nézd csak, mintha tetszene! — Clodion még nem mert örülni, semmitől sem félt ugy, mint a csalódástól. Hátha ismét megfagy ez az utálatos tömeg.

Nyiltszini taps! De hatalmasan dübörgő, végeszakadatlan! Mi az oka ennek a megmagyarázhatatlan lelkesedésnek? Musagne a szinpad felé fordul és megérti, Lucy Lizon lépett be, neki tapsolnak. Az életmentési kacsa elterjedt és a hősét ünneplik! Maga Raclos tombol a legjobban. Lucy először megzavarodott, de visszanyerte lélekjelenlétét és szerényen megköszöni. A tombolás ujra kezdődik, megakad a cselekmény, mert a naiva nem jut szóhoz. A kulisszákban Joiselle méltatlankodik:

— Ez a kis tyuk szép klakkot készitett magának! Ezt a ravaszságot! Ha Carpezan megujitja a szerződését, én megyek!

A többiek sem titkolják a bosszuságukat, forralják Joisellet, és már tudják, hogy az ő szerepkörére pályázik. Ami igazán nem szép tőle! Ki hitte volna erről a jelentéktelen kis asszonykáról? Már senkiben sem lehet bizni! Gédéon keserü megjegyzéseket tett olyan személyekre, akiknek egy csepp eszük sincs és belekontárkodnak a más dolgába. A hősszerelmes haragja érthető volt, az ő végszava következett, köztudomásu dolog, hogy nagyon hálátlan egy nagy taps után közvetlenül a

szinpadra lépni, mert a közönség elejti olyankor a színészt.

Lucy beszélni kezdett: „A Grêve piacról jövök, hol van Ferenc, beszélnem kell vele! Az élete forog kockán!“ Mire Gédéon megjelent a galérián és megszólalt: „Ki az? Ki szólit? Te vagy az, kis testvérkém?“ A müvész ur nagy elővigyázatosan elhelyezte három barátját a kakasülőn, hogy meginditsák a belépését követő tapsfergeteget! Lucy elmondta a végszavát, Gédéon ur megjelent, mire három tenyér habozva összecsapódott a karzaton; a közönség nem ment lépre!

Emberemlékezet óta ez volt az első ilyen eset! Gédéon elvesztette hires biztonságát, és szánalmasan dadogni kezdett. Ebben a pillanatban örök bosszut esküdött az ártatlan Lucy fejére! Azonban a nagy jelenetüket tetszés fogadta. Clodion ismét remélni kezdett. Musagne szabadságot adott a bajuszának és Naviot, aki az ügyelő pultja mellől figyelte a szinpadot, odaszólt a főgépésznek:

— Váratlanul jól megy a dolog! Még megérjük, hogy siker lesz! — A nézőtér percről-percre barátságosabb lett, megadta magát.

Joiselle megjelenése ismét egy tapsviharra adott alkalmat. A fiatal müvésznőnek egész sereg régi szeretője volt a nézők között, akik boldogok voltak, hogy hálásak lehetnek iránta, különösen, mert az a hála csak tenyereiknek az összeverésébe került. Viszont a közönség többi része, amely még nem élvezte Joiselle kegyeit, abban a reményben, hogy ami késik, nem mulik, szintén tombolt! Joiselle, felbátorodva, ugy játszott mint egy angyal, felülmulta önmagát! A testére szabott szerep minden értékét érvényre juttatta, gyöngéd, kacér, szenvedélyes. szelid és szellemes volt. Megragadta az embereit és kedve szerint hangolta őket. Pillanatok alatt hóditott vissza mindent, amit Lucy egy

percre vitássá mert tenni. A felvonás végén már teljesen ura volt a helyzetnek, a függöny dübörgő tapsorkánban hullott le. A szereplőknek tizszer kellett a közönség elé jönni, Carpezan ragyogott és boldogan rohant fel és alá.

— Meg van mentve a haza, gyermekeim! Megfogtuk őket, rendben vagyunk!

Musagne és Clodion hiztak a gyönyörtől; egyszerre rajongni kezdtek azért a közönségért, amelyre az előbb még utálattal köptek. „Derék emberek!“ kiáltott fel tiszta szivből Musagne. A színészek elárasztották szerencsekivánataikkal a szerzőket. „Ez már beszéd! Meg vannak elégedve? Nagy siker! A legnagyobb siker! Holtbizonyos!“

Musagne csak ugy dagadozott a büszkeségtől, Joiselle nyilt szinen megölelte, Lucy, barátja kezét szorongatva sóhajtozott:

— Szerelmem, a te sikerednek örülök! Rögtön gyere fel, amint az uram elment!

Clodion még nem volt egészen megnyugodva, az az átkozott versenyjelenet aggasztotta. De Carpezan, akivel közölte az aggodalmait, a szemébe nevetett:

— Hogy te milyen buta vagy! Ha valami nem akar sikerülni, akkor kezdettől fogva felmondja a szolgálatot minden. Az este nagyszerüen indult; még az is sikerülni fog nektek, ami nincs a darabban, majd meglátod!

Egy csapat bennfentes elárasztotta a szinpadot, a színészek az öltözőikbe menekültek.

Mennyi jóbarát! Musagne és Clodion álmukban sem gondolták volna, hogy igy rajonganak értük, Az első gratuláció persze Raclos volt.

— Bravo, öregeim! Ezt aztán eltalálták! Bájos ez a kis darab! Igaz, hogy én jól lemaradok, mert legalább száz előadás lesz, különösen, ha igy megy tovább. Ugy látszik, hogy jelentős siker lesz, de én boldog vagyok, mert megérdemlik.

A jó ember zöldesszürke volt a tehetetlen irigységtől, de nem akarta, hogy észrevegyék. Mögötte Lulu jelent meg, aki egyszerüen a nyakába esett egykori barátainak.

— Rettenetesen boldog vagyok, aranyoskáim. Már fáj a kezem a sok tapsolástól. A barátommal vagyok itt, a bézonsi herceggel, ő is el van ragadtatva, szerencsekivánatait küldi általam és ide fogja kergetni az egész Jockey klubbot, Különben haragudnom kellene magukra, mert ugy becsaptak, hogy a történelem is beszélni fog róla. Majd megpukkadtam a dühtől, amint a fiatal, ártatlan és üldözött lánykát néztem, mondhatom, hogy én is kihoztam volna legalább ugy, mint ez a halványképü nőszemély, aki nem is olyan különös ebben a szerepben. Legközelebb majd jobban viselkednek velem szemben, ugy-e? Noha nem tudom, hogy nem mondok-e le a szinpadról, vagy a szinpad rólam. A herceg feleségül akar venni. Ez a jó fiu mindenáron szarvakat akar, hát szerezzük meg neki ezt az örömöt. De nem foglalom le tovább magukat, mert keresik a koszorus szerzőket. Most már minden mindegy, én büszke vagyok, hogy a mai est hősei az én karomban pihentek. — Mire ismét átölelte őket és „Bájos! Bájos!“ felkiáltással elrohant.

És az emberek jöttek-mentek, mind ezt a szót ismételve: „Bájos!“ Ujságirók, igazi jóbarátok, akik irigység nélkül nézték társaik sikerét. A kiküldött tudositók meginterjuolták Musagnet, közismert, de előttük ismeretlen hölgyek vették barátságosan körül őket: „Ez aztán a siker!“ kiáltással. Egy hires szinésznő nekiesett Clodionnak és összetett kézzel rimánkodott, hogy a legrövidebb időn belül irjon neki egy szerepet. A szépmüvészeti miniszter és a kabinetiroda főnöke azt a kitüntetést kérték, hogy bemutassák őket a szerzőknek.

— Uraim, — szólt a kegyelmes ur, — ez nagyon bájos és nagyon francia!

A hires zeneszerző, a könnyebb fajsulyu muzsika mestere megragadta Musagne kezét és kiejtette ezeket a jelentős szavakat: „Azt tudják, hogy az operettjük az enyém!“ Ezzel szemben a diszitők, akik mozogni sem tudtak a szinpadon, nem éppen udvarias megjegyzéseket tettek az olyan emberekre, akik mindenütt ott lábatlankodnak, ahol semmi szükség nincs rájuk. Mire Albin felkérte a tisztelt társaságot, hogy vonuljon le a szinpadról.

Az öltözőkben folytonosan jöttek-mentek a frakkos urak és diszes hölgyek; avval a tüntető szivélyességgel ölelgették egymást, ami a szinházi emberek különleges szokása. „Isteni voltál, aranyom! Tudod, hogy megrikattál? És bámulatos a ruhád. Egyébként remekül áll neked ez a divat. Igazán csak te tudsz kosztümöt hordani.“

Lucy Lizon öltözőjébe a kiváncsiak sereglettek, mindenki részleteket akart megtudni a hősi életmentésről. A miniszternek is volt néhány meghatott szava: „Madame, példás bátorságnak adta tanujelét! A köztársaság önmagát tiszteli meg egy hős francia nő kitüntetésével. A nevemmel állok jót, hogy nem fogja elmulasztani a kötelességét.“ Lucy nem győzött szerényen szabadkozni: „Mindenki igy tett volna a helyemben. Én igazán nem vagyok bátor.“

— Szerénysége csak diszére válik bátor tettének, asszonyom! — felelt a miniszter, elbucsuzva. Megszólalt egy távoli hang: „Szinpa-a-adra a má-á-ásodikhoz.“

A látogatók elvonultak, Lucy magára maradt Clodionnal, egy csókot lehelt ajkára és megigérte, hogy másnap tiz óra felé felkeresi. Megjelent a boldogságtól ragyogó Lizon ur és hálálkodva fordult Clodionhoz:

— A feleségem a legszebb szerepét magának köszönheti! — Szegény nem tudta, hogy mit mond. Clodion elmenekült a hálálkodások elől, mire Lizon ur kijelentette angyali tisztaságu nejének: — Ez a fiu nekem nagyon tetszik. Még sokra fogja vinni. Jó lesz, ha melegen tartjuk.

Musagne és munkatársa ismét elfoglalták a helyüket, de most már büszkén mosolyogva, amint az diadalmas szerzőkhöz illik. A szinházi személyzet is olyan tisztelettel vette körül őket, amilyent soha nem reméltek. Még a tüzoltó is meg volt elégedve. Ezekben a kis részletekben látni meg a sikert . . .

A következő felvonásnak még nagyobb hatása volt, mint az elsőnek; amint az igazgató előrelátta, a lóverseny-jelenet pompásan sikerült. A közönség lelkesedése határtalan volt, a nézőtér csak ugy visszhangzott a „Hogy volt!“ kiáltásoktól. A darab következő részeinek is hasznára volt a közönség jó hangulata, minden hatott, még a legjelentéktelenebb dolog is, a szamárságok, a rögtönzések is. A nagy szenvedélyes jelenetben, amikor a Pompadour fél, hogy a szerelmese összetéveszti valakivel, Joiselle tündéri volt, nagyobb sikere volt, mint a lovaknak, amivel sokat mondunk. A függöny görcsöt kapott a sok rángatózástól, huszonötször kellett a szereplőknek kijönni, mintha lázálom lett volna az egész. A közönség magánkivül volt, őrült verseny fejlődött ki, hogy ki tud hangosabban tombolni és tapsolni.

A szünet a sok szinpadra özönlő jóakaró és gratuláló miatt ijesztően hosszu volt; egy sikerből nagyon könnyü jó üzleteket csinálni és abban mindenki szeretne részesedni . . .

Valóban ez a darab a „kövér falat“ volt, amint Carpezan szokta az ehez hasonló sikerekre mondani és a derék férfiu nem késlekedett az érdem javarészét magának követelni.

— Kétségtelen, hogy a fiatalok még nem igen értik a mesterségüket, — mondta a Figaro munkatársának, — de nagyon tanulékonyak voltak és gondosan követték a tanácsaimat. — Valamivel később, a Comedia emberének már ilyeneket mondott:

— Ne mondják meg senkinek, de az ötletet én adtam.

A Gaulois munkatársa előtt viszont nem titkolta el, hogy ő irta az egész darabot, ugy ahogy van, ezek az urak csak a nevüket adták hozzá; a szerzői honorárium nagyrésze őt, a névtelen munkatársat illetné, de az ilyesmit ő, a nagylelkü Carpezan mindig visszautasitja. Azt persze óvakodott elárulni, hogy a Pompadour körülbelül egy millióval fogja gazdagitani. (Ne felejtsük el, hogy ha a Pompadour nem sikerül, akkor Carpezannak eszébe sem jutott volna részességét hangoztatni.) Mindenkinek az arcán ragyogó boldogság tükröződött, kivéve Raclost, aki félrehuzta Carpezant és igy szólt.

— Azt hiszem, hogy most már nincs szükséged a darabomra, legalább egy évig fogod ezt a borzalmat játszani, tehát kérlek, add vissza a szabadságomat. Bouzigue kollégád kérdezte, hogy nincs-e valamim raktáron, odaadom neki azt, amit neked irtam. Neked pedig mához egy évre akár három darabot is szállitok.

Carpezan mindenbe beleegyezett, ez az ember már nem volt neki fontos, hiszen a két fiatal ellátja akár az összes szinházait. Az igazgatók nem valami hálásak . . . de a szerzők sem.

Musagne és Clodion ügynökei ragyogtak. A szünetben egy sereg nagyon furcsán franciául beszélő urral jelentek meg, akik a külföldi igazgatók megbizásából voltak jelen, hogy a Pompadour előadásának kizárólagos jogát biztositsák Anglia,

Amerika, Olaszország és Magyarország számára. Ezeknek a főcsalafintáknak nagyon sürgős volt a dolog, rögtön aláiratták a szerződéseket és csak ugy dobálóztak a nagy összegekkel. Clodionnak forgott a feje, csak ugy hullott az ölébe a pénz és vele együtt nyomoruságos bohéméletének a vége. Ez az a viszonylagos hiresség, amit csak a szinpad ad. A sok boldogság szinte összetörte, nála minden izgalom könnyekben nyilvánult meg és most is csak a legnagyobb fáradtsággal tudta visszafojtani őket.

A harmadik felvonás nem rontotta el a két első kitünő hatását; a statiszták elég jól viselkedtek, a szinfal mögötti zene pedig megadta azt a poétikus bájt a szövegnek, amelyet teljesen nélkülözött. Az igazat megvallva, ez a felvonás nem a legsikerültebb volt, de ezzel szemben olyan rövid, hogy már rontani nem tudott semmit. Minélfogva majdnem olyan tombolás volt, mint az előző felvonások után, hatszor kellett széthuzni a függönyt. Hetedszerre Joiselle egészen a sugólyukig előrement, és elmondta a hagyományos szavakat: „Hölgyeim és uraim, ezt a darabot, amelyet a Clarion szinháznak volt szerencséje önöknek bemutatni Eloi Musagne és Martial Clodion urak irták!" Dübörgő tapsfergeteg, „Szerzők! Szerzők!" kiáltások. Vajjon engednek-e a hiuságnak és kijönnek a függöny elé? Carpezan azonban éberen őrködik és megakadályozza ezt a nevetséges dolgot; ilyesmi az ő szinházában nem eshetik meg. Még négyszer kihivják a szereplőket és evvel vége az estének.

Már csak egy formaság van hátra, végigjárni a szinészeket és megköszönni a fáradtságukat. Musagne és Clodion először Joisellehez mennek; a művésznőről csak ugy sugárzik a boldogság.

— Nos kicsikéim, ez volt az esemény, mi?

Kész emberek vagytok; de elvárom, hogy a darabot nekem ajánljátok! Ugye, Eloi?

— Csodás volt, emberfeletti, imádott művésznő! Egyedül magának köszönhetjük a sikerünket és ezt a fogadtatást. Maga volt a legaranyosabb ugy a próbák alatt mint most a boldogság perceiben. Hiszen az öröm a maga aranyos nevében is benne van.

— Cukros vagy, kis Eloim! És elég költői, de egy kicsit nagyon is XV. Lajos. Ha egyedül lennénk, mondanék neked valamit, de nem sürgős. Clodion, csak ma este tudtam meg, hogy magát Martialnak hivják; erre igazán nem gondoltam volna, de igyekezzen a nevéhez hasonlóvá válni. Uraim, a viszontlátásra.

Futó látogatás Lucynél, aki másnapra tartogatja minden gyöngédségét és megszokott frázisokat dadog a sikerről; Lizon ur már majd eldült az álmosságtól és nyugalomra vágyott. Nanon Vazy nagyon barátságosan fogadta a szerzőket; elég szép sikere volt és teljesen megfeledkezett a bosszujáról. Nem is titkolta el, hogy megbocsátott és nem átalt Clodion előtt felajánlkozni Musagnenak:

— Öregem, ha kedves akarsz lenni, hazakisérsz! A majmom vadászatra ment. Musagne nem soká kérette magát, megbeszélték, hogy a kijáratnál találkoznak és a szerzők folytatták a körutjukat, áttérve a férfiöltözőkre. Gédéon roppant szivélyes volt és ugy hazudott, mint aki könyvből olvassa.

— Maguk tudják, hogy én mindig biztam a darabjukban. Éppen tegnap mondtam Raclosnak: „Ne siessen, mert ez nagy siker lesz és a szerepem páratlan. Legalább egy évig fogjuk játszani.“ És én még sohasem tévedtem.

A jellem- és atyaszinész atyai és nemes volt:

— Uraim, mi mindnyájan egy szociális igaz-

ságnak rendkivül kedvező körülmények között való megnyilatkozásán vettünk részt. Megjövendölöm, hogy holnap maguk lesznek a legkeresettebb szerzők a piacon. Remélem, hogy nem fognak megfeledkezni alázatos és hü segitőtársukról.

Naviot méltóságteljesen fogadta hálálkodásukat és egy papirszeletet nyujtott át nekik, melyen ezek a szavak álltak: „Utalvány 500, azaz ötszáz frankra, a Clarion szinház személyzete javára. „A Pompadour kalandja“ premierje.“ A két ifju nagyon értelmetlen ábrázatot vágott, mire Naviot megmagyarázta nekik, hogy ez egy kizsarolt borravaló, ami ellen semmit sem lehet tenni. Musagne és Clodion alákanyaritották a nevüket, azt hiszem, aznap este még a halálos itéletüket is aláirták volna.

Musagne Nanonnal vonult el, Carpezan Joisellel szállt be a virággal telerakott autóba, Lucy az ura kiséretében távozott, csak Clodion, aki a Pompadourt valójában irta, tért egyedül haza. Ővele csak szobájának puszta négy fala osztotta meg az örömét. Lefeküdt, azon a sok uj érzelmen és gondolaton rágódva, amelyeket a mai este keltett benne. Uj egyéniség született benne, egy vakmerő, tehetséges csirkefogó, aki elhatározta magában, hogy most már nem engedi ki a szerencsét a keze közül és diadalmasan fog küzdeni a század összes Raclosi ellen. Gyönyörü látomások késleltették az álmát, szép nők, nagy vagyon... mig szépen átsuhant az álom édes öntudatlanságába. Végre engedett az idegek tulfeszitettsége.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

A DIADAL UTÁN.

Clodion csak félháromkor ébredt fel, amikor Lucy Lizon, megtartva az igéretét, bekopogtatott az ajtón. Rengeteg aznapi ujsággal a kezében elkiáltotta magát:

— Hozzájuk ne nyulj nélkülem! Együtt kell végigböngésznünk mindegyiket. Várj csak, levetkőzöm! — és egy pillanat alatt Clodion mellett volt az ágyban. Boritsunk fátylat az édes bevezetésre, tény az, hogy alig egy-két negyedóra mulva már nekiláttak az ujságoknak. Lucy szorosan odakuporodott szerelmese mellé és áhitatosan hallgatta a felolvasást, hol szidva, hol dicsérve az illető kritikust. Boldog volt, hogy még a legszigorubb sorokban is fel lehetett fedezni egy kis jóakaratot.

A sajtó nem volt ugy elragadtatva, mint a főpróba közönsége, de ezt a csodát már többször láttuk, a kritika nem bizik az érzelmeiben. Este a szinházban csatlakoznak az általános lelkesedéshez, mert érintkezésben vannak a közönséggel; de ha egyszer felszabadultak ez alól a hatás alól, akkor átnézik és megjavitják az első itéletüket. Gondolkozni kezdenek és nem mernek fenntartás nélkül dicsérni. Jóakaratuan kezelik a kétségtelen bukásokat, gyengéd kézzel próbálják a csunyán bukott szerző sebeit gyógyitgatni, de a nagy sikert mindig megkisérlik kisebbiteni. A szigoruságukat olyan darabokra tartogatják, amelyek elbirják azt; annyiban méltányosak, hogy tudják, hogy az igazságot csak az erősek viselik el. A gyengeség megvigasztalja a gyengéket. Miután a „Pompadour kalandja“ nagy siker volt, tehát egész szabadon lehet birálni. Nem is fukarkodtak a dorgálással.

De mindegyik elismerte a szerzők ügyességét. „Jól felépitett, ügyesen elgondolt darab!“ A nagy tapsokról is megemlékeztek: „Az izgatott nézőtér tombolva fogadta kegyébe a két fiatal szerzőt, akik jó helyen csiklandozták.“ Hol van a nézőtér csiklandós helye? Meg kell bocsátani ennek a stilusnak. Ez után a megjegyzés után — és végeredményben ez volt a fontos — azonban nagyon szigoru lett az illető kritikus. A bevezetés dicsérő szavai semmivé lettek a kifogások özöne mellett. A dithyrambus hangján kezdett cikk támadó kérdőrevonássá vált.

Volt azután fáradt birálat is, amely unatkozik a szinházban és fáradtságról panaszkodik; ez a jó ember, aki százával látja a darabokat és ezrével olvassa őket, feltétlenül hasonlatosságokat fog felfedezni és olyan darabokra hivatkozik, amikre már senki sem emlékszik, csak ő. De neki bizonyitékok vannak a kezében, őt nem csaphatják be a szerzők. Leleplezi a lopást és rendszerbe foglalja a hasonlatosságokat; felfedezi a forrásokat, kimutatja az utánzásokat és kimerithetetlen a bántó közleményekben. Az antik könyvtárak porába fulladt ősökre hivatkozik és bebizonyitja a napnál fényesebben, hogy az elemzett darab szerzői nem mások, mint istentelen sirrablók, akik büntetlenül élvezték volna gazságuk gyümölcsét, ha ő, a félelmet nem ismerő kritikus, az irodalom Sherlok Holmese, idejében le nem rántja a leplet erről a példátlan szemtelenségről Ezek a kinyilatkoztatások nincsenek semmi hatással egy darab sorsára.

Nem hiányzott a sorból a munkatárs-kritikus sem, aki nem ugy mondja el a darab tartalmát, ahogyan a szerzők megirták, hanem, amilyennek lennie kellene, aki összehasonlitja a saját ötleteit a szerzőéivel és természetes, hogy a magáéit sokkal különbeknek tartja. Ennek a derék férfiunak

tucatszám hevernek a darabjai elfogadatlanul a szinházaknál és ezért nem ismer kiméletet. Az utolsó lehelletéig a más darabjait fogja átdolgozni . . .

Volt mesterségbeli kritika, amely nem a darab szépségeit keresi, hanem csak a hibák meglátásához ragaszkodik.

Volt erkölcsös birálat, amelynek minden erkölcstelen és a modern szemérmetlenség miatt jajong. Milyen időket élünk Uram? Mikor fog már meggyógyulni a francia szinpad?

Volt bulevar kritika, amely nagyon is tisztességesnek, sőt laposnak találta a darabot; éppen az a franciás iz hiányzik belőle, amiben olyan kitünőek vagyunk.

Volt tudákos biráló is, aki a történelmi igazság ellen elkövetett büneiket vetette a szemükre és evvel a lesujtó következtetéssel zárta le sorait: „Egyébként ez nem fontos, a közönség éppen olyan tudatlan volt, mint Musagne és Clodion urak. Ki mondhatja el manapság magáról, hogy legalább az elemi ismeretekkel rendelkezik? Senki!"

Az impresszionista kritikus is megjelent és beszélt mindenről, csak a Pompadourról nem. Elmesélte első szerelmeit, a véleménykülönbségeket közte és a dajkája között, egy beszélgetését, melynek emlékét néhány szó idézte fel, mely a szünetben ütötte meg a fülét és Renanra vonatkozott, ez viszont bizonyos összehasonlitásokra vezetett az amerikai és a pyrrhusi tánc között.

Kötelességből azzal fejezte be sorait, hogy a Pompadourt a közönség nagyon melegen fogadta, hogy valószinüleg sok előadást fog megérni és hogy: „Mi aligha leszünk egyhamar hivatalosak a Clairon szinházba!"

Felbukkant az esztéta kritikus is, aki fel van háborodva, hogy nem tiltják be a vaudeville-szin-

házakat, hogy a helyükön a tiszta müvészet nyerjen hajlékot. Ez a próféta olyan darabokat követelt, amelyek gondolkodásra adnak alkalmat és nemesitik a nép lelkét. Már pedig Musagne és Clodion urak darabja a legnemtelenebb ösztönöknek nyujtanak táplálékot, cselszövésre tanitják az ártatlan népet és erkölcstelenségre. Igy akarják a tömeget nevelni? A proletár is szépségre szomjazik.

És végül kivonult a közömbös kritikus is, aki ugy számol be egy főpróbáról, mint egy utcai szerencsétlenségről és aki olyan lelkiismeretes, hogy idéz minden elmondott szellemességet és névszerint sorolja fel még a statisztákat is.

Ha a kritikus urak szigoruak a szerzőkkel szemben, akkor csak ugy ontják a dicséretet a színészeknek. Megszokott dolog, hogy a kritika mindig a szereplőknek kedvez, ami nem is lehet másként. A leggyönyörübb bókokat természetesen Joiselle Fétu kapta; ha a hazát mentette volna meg, akkor sem áraszthatták volna el fellengzősebb jelzőkkel. „Fenséges! . . . Páratlan! . . . Isteni! . . . Emberfeletti! . . . Csodálatos! . . .“ Egy különc ezt ajánlotta: „Keverjük össze Rachelt és Déjazet-t, tegyünk hozzá egy kis Réjanet és megkapjuk Joisellet Fétut.“ Tessék talán megpróbálni, hogy lássuk az eredményt.

Lucy Lizon ugyszólván csak a dicséretek maradékát kapta, de hozzá volt szokva, hogy mindig a primadonna után következik, ugy a szinlapon, mint a kritikában. Ennek ellenére el volt ragadtatva a sajtótól, amely nem mulasztotta el megemliteni a hőstettét. De ez viszont aggasztotta.

— Ha valakinek eszébejutna utánajárni a dolognak, akkor végünk lenne. Engem lecsuknának.

— Te ne aggódj, drágám. A koholmányt elhitték, ha feljelentenéd magad, akkor sem

hinnének neked. A népnek szüksége van legendákra. Mi kitaláltunk egyet, ami kielégiti, a többivel nem törődik. Világéletedben a bátor asszonyka leszel, aki az autobusz kereke alá vetette magát, hogy egy rongyos kis csirkefogó életét megmentse.

— Nem ilyen formában szerettem volna az utókor emlékezetében maradni. Hiuságom azt remélte, hogy a tehetségem fog halhatatlanná tenni. Hiszen, színésznő vagyok.

— Nagyon ragaszkodol a szinházhoz? — kérdezte Clodion, aki ezzel a kérdéssel vezetett be egy döntő fontosságu beszélgetést. Egy darabig csend volt, Lucy gondolkozott, majd igy felelt:

— Őszintén szólva, nem. Nem is szeretem a szinházat, sérti az én nyárspolgárságomat. Mert én csak egy kis rosszul férjhezment polgárasszony vagyok. Arra születtem, hogy nyugodtan éljek egy férj oldalán, akit gondozok és kényeztetek. Ha kilépek a szinpadra, miután zsiros fehérrel bekentem az arcomat, azt mondom magamban: „Mit keresel te itt? Ez nem tisztességes asszonynak való hely!“ De aztán a megszokás erősebb nálam, ha nem volna a szinházam, unatkoznék. Mi mással foglalkozhatnék? Csak erre a mesterségre vagyok jó, amiből felnevelhetem a gyerekemet és az uramat.

— Én más sorsot kivánnék neked, — szólt habozva Clodion.

— Ugyan milyet? Ha tetszik nekem, rögtön elfogadom, akár már holnap.

— Elsősorban, szeretsz-e engem? Szeretsz-e igazán, nagyon?

— Hát persze, hogy szeretlek. Micsoda kérdés! Nem lennék itt, ha máskép volna. Magam is meg vagyok lepve, hogy mennyire szeretlek, már aggaszt is.

— Akkor most azonnal megmondom neked,

hogy mit akarok; először, én is nagyon szeretlek és másodszor, te vagy az egyetlen szerelmem!

— Amig több nem akad! Ebben a percben őszinte vagy, de még őszintébb leszel ahoz az asszonyhoz, akinek segitségével meg fogsz csalni. Ne tiltakozz, mindnyájunkat megcsaltok, a szépeket ugy, mint a csunyákat, ez már régi dolog! No, most folytathatod . . .

— Pusztuljak el abban a percben, amikor más asszonyt fogok szeretni!

— Te csacsi! Ha meghalsz, nem szerethetsz mást, és ha nem halsz meg, akkor mit kockáztatsz? Az életed semmiképen sem forog veszélyben. Nem is követelek tőled semmi szerelmi bizonyitékot, magamnak szeretlek és ez elég.

— Én most kitalálom a vágyaidat. Türhetetlenné fog válni, hogy minket egy olyan tény választ el, amely elviselhetetlenné teszi a te életedet. Torkig vagy az uraddal és fájdalmat okoz neked, hogy nem lehetünk mindig együtt. Igy van ez?

— Az udvariasság azt kivánja, hogy ne mondjak ellent az állitásaidnak! Talán nem látszik meg rajtam, hogy mennyire szerelmes vagyok? Az elfogulatlan megfigyelő feltétlenül észrevenné.

— Akkor hát, kedvesem, csak egy módot látok jövő boldogságunk biztositására; te elválsz és én elveszlek. Komolyan beszélek Tegnap óta már biztos vagyok a dolgomban, elég erősnek érzem magamat a te boldog életed megteremtésére. Dolgozni fogok és lesz belőlem valaki, majd meglátod. Belőled pedig aranyos Clodionné lenne. Lesz majd egy kis házunk a vidéken, jó messze Páristól és azoktól az emberektől, akiket utálok. A szinházat ott hagyod, ugy sem nagyon ragaszkodsz hozzá. Nemes, szép dolgokat irok majd melletted, nem olyanokat mint ez a Pompadour, amelyet én még sokkal szigorubban itélek meg, mint a kritika.

Tiszta és becsületes az ajánlatom, nem utasithatod vissza. Csak ha nem szeretsz! Mondd, hogy beleegyezel, olyan boldogok lennénk együtt!

Lucy gondolkozott; nagy kedve lett volna elfogadni az ajánlatot, hiszen Clodiont már kipróbálta. A gyengéd, izgató csóku szeretőből jó férj lenne. De rögtön meglátta a szép terv elé gördülő összes akadályokat. Nagyot sóhajtott és igy szólt:

— Félrebeszélsz, drágám!

— Soha életemben nem voltam megfontoltabb, azt akarom, hogy a feleségem légy.

— Te akarod, de ez lehetetlen. Az uram ellen semmi kifogásom nem lehet és azért nem büntethetem meg, mert nem szeretem! Lásd be, hogy az igazságtalan volna. És azután itt van a fiam. Mit csináljak vele?

— Magunkkal visszük. Én hajlandó vagyok örökbefogadni.

— Ha azt hiszed, hogy Lizon ur elválik a gyermekétől, akkor nagyon csalódol! Én pedig a a világ minden kincséért sem adnám oda neki. A válás nagyon célszerü, de csak gyermektelen házaspároknak. Én nem játszom a jó anyát, de visszautasitom a nyugodt életemet felforgató tervet, amelybe a bün csak egy uj szokás. Elképedve nézel rám és bizonyosan cinikusnak gondolsz, mert nem olvadozok a gyönyörüségtől. Ha jól megvizsgálod magadat, majd meglátod, hogy te is csak igy vagy vele; a felizgultság hősiessé tesz, de ha megnyugszol, te is csak olyanná válsz, mint a többi férfi. Hamar megunnál és elátkoznál az áldozatért, amit nekem hoztál. Ne tiltakozz, kedvesem, felesleges, ugy sem tudsz meggyőzni. Az örökkétartó szerelem már nem létezik a mi világunkban, találkozunk, megtetszünk egymásnak, szeretünk, elválunk és felejtünk. A föld pedig nyugodtan forog tovább.

— Drága Lucym — szólalt meg kétségbeesetten Clodion, — nagyon megbántasz, mert te vagy és te leszel, bármi is történik, az életem egyetlen szerelme. Erre kész vagyok megesküdni.

— Csak beszélj, kedvesem, érdekel, amit mondasz. Fogadok veled a spanyol koronára való jogaimat téve a te ártatlanságod ellen, hogy rövidesen el fogsz hagyni és megnősülsz.

— Már minthogy én? Ugyan eredj! Rettenetes férj lenne belőlem.

— Mintaférj leszel, mert gyengéd, őszinte és előzékeny vagy. Csak addig udvarolsz a nőknek, amig a tisztesség engedi, nincs benned semmi rendkivüli szenvedély. Ez nagyon nagy biztositék a családnak. Ide figyelj csak, már látom magam előtt a te feleségedet. Gesztenyeszinü haj, mert nincs bátorsága sem szőkének, sem barnának lenni, előkelő magas alak, mint minden kissé sovány szüzlány, de figyelmeztetlek, hogy hamar el fog hizni az első gyerek után. Te pedig kötelességtudóan boldog leszel és néha rám fogsz gondolni, ha majd találkozol a nevemmel az ujságokban.

A nagy beszélgetésben hamar elteltek a pihenés percei. Az ágyon és az ágy körül halomra hevertek az ujságok és keserü nyomdafesték-szagot terjesztettek maguk körül. A nyomtatott hazugságnak kénszaga van mint a pokolnak. Öt órakor Lucy fürgén felugrott, noha a büntársa még nagyon marasztalta.

— Haza kell mennem egy kicsit pihenni, különben baj lesz ma este. Sejtheted, hogy Joiselle anyó hetek óta gyüjti a szépségét a mai estére, nem szeretnék nagyon elmaradni mögötte a premier-közönség előtt. Add ide az övemet! . . . Köszönöm. Aztán légy szives behozni az öltözőmbe az estilapokat!

Clodion végeredményben nem volt tulságosan kétségbeesve, hogy megtarthatta a szabadságát. Musagne-al a szerzők egyesületében volt találkája, elkisérte Lucyt és pontosan a kitüzött időben ott volt a Henner-utcában.

Musagne olyan volt, mint egy eleven hulla, az arca petyhüdt és sárgás volt, az orra fénylett, a szeme beesett és sötét karikás. Nanon Vazy becsületes munkát végzett, a kibékülés alapos volt. Egy órakor keltek fel, a szomszédos kiskocsmában megebédeltek, felfalva mindent, amit a kereskedősegédek diszes serege meghagyott. Ez a pár a kritikákat éppen csak, hogy átfutotta; Nanon Vazy tudta, hogy az ő tehetségének nem sok papirt áldoznak. „Vazy, X.... Y.... kisasszonyok, és Z.... ur tehetségük legjavát állitották a darab szolgálatába!" Meg volt szokva, hogy nem szentelnek neki tul sok figyelmet a sok másodrendü szereplő között. Musagne elolvasott két-három ujságot és miután megállapitotta, hogy éppen olyan elismerők, mint amilyen kifogásolók és nem törődött a többivel. Ebéd után elvitte Nanont a moziba, ahol mindaketten nagyon jól aludtak.

Musagne ügynöke csak ugy dagadt a büszkeségtől.

— Megvan a nagy siker, uram! Remek üzletet csinálunk. Már eladtam önt az összes országokra, nyelvekre sőt tájszólásokra. Megvan a szerződésünk Európa minden szinpadával.

— Nem gondolja, hogy a sajtó még árthat nekünk?

— Ártani, maguknak? Ugyan kérem! A sajtó egyhanguan elismeri a nagy sikert. Azt nem állitja, hogy a század legnagyszerübb remekművét önök irták, de az csak maguknak jó. Egy mesterművet seholsem lehet elhelyezni, manapság ilyesmire van

szükség és az irodám reggel óta tömve van. És tessék nézni, micsoda szerződések! Olaszországból commandatore Bizarolli azt sürgönyzi, hogy igényt tart a három következő szinjátékukra, darabonként tizezer frank értékben.

— Remélem, hogy elfogadta, — felelt élénken Musagne, aki nem utálta a pénzt.

— A tegnapi este után tizezer frankot fogadni el? Vétek volna! A dupláját kérem és ha nem kapok választ huszonnégy órán belül, akkor huszonötezerrel adom el Michelangelo Capuzzionak. Ugyan jobb szeretek a commandatoreval üzletet csinálni, az nem olyan csirkefogó. Jaj, majd elfelejtem, a bruxellesi Park-szinház igazgatója is sürgönyileg akarta lekötni a darabot, de én nemes versenyt inditok közte és a kollégái között. Ezek az urak tudják, hogy én nem tréfálok és semmi esetre sem megyek bele az ár leszoritásába. A kollégám esetleg hajlandó az ilyesmire, de én soha.

A kis emberke ökölbeszoritotta a kezét és apró alakján mulatságos elszántság tükröződött. Pedig a világ legjobb szivü embere volt, aki mindig nyitvatartotta a pénztárcáját a számtalan előlegkérőnek.

Az irodaszolga egy névjegyet hozott be, mire az ügynök felkiáltott:

— Uraim, ez megint magukat illeti! A vidék Carpezanja óhajt velem beszélni. Maguk nem is képzelik, hogy ez mit jelent. Chival, a vidéki szinpadok és vendégszereplések korlátlan ura, személyesen kegyeskedik idefáradni. Mondhatom, büszkék lehetnek. Ez a siker igazi bizonyitéka. Méltóztasson Chival őfensége befáradni!

Egy hatalmas, tiszteletetgerjesztő orru férfiut vezettek be; az óriás ügyetlen volt és olyan zavart, mintha először életében volna ruha rajta. De

ravasz tekintete meghazudtolta egész alakjának a balogságát. A hires Chival minden volt, csak együgyü nem, amit rögtön be is bizonyitott. Miután a bemutatkozás megtörtént, rásanditott a két szerzőre és megszólalt:

— Tegnap elmentem a Claironba megnézni a darabjukat; nekem tetszett, elég kedves és azt hiszem, hogy a vidéken is szivesen fogadnák. De rettenetes sajtójuk volt. Borzasztóan leszólták magukat, pedig igazán jobbat érdemeltek volna.

— Nono, Chival, ne tulozzon! Az urak elsőrendü kritikát kaptak, a sajtó egyenesen beküldi a közönséget a szinházba és nekünk csak ez kell. Ismerem már magát, amikor ilyenekkel jön. Olcsó üzletet akar csinálni.

— A párisi sajtó engem nem izgat; bejártam én már a vidéket olyan darabokkal, amiket itt kifütyültek. Az én közönségem az én nevemre jön be, nem a darab cimére és nem a párisi hirére. Engem pedig csak a nehézség izgat és annál jobban kedvelek valamit, minél kevésbbé sikerült itt. Aztán meg maguk se arra használják fel a viszonylagos sikerüket, hogy nekem elfogadhatatlan feltételeket állitsanak, mert veszem a kalapomat és megyek. Én vagyok a szerencsétlen müvek assisi Ference. Ajánlok tizezret és a századik után hatot, vagy tetszik, vagy nem, megmondtam.

— Huszezer és tiz a századikra, — jelentette ki zavartalanul az ügynök. — Vagy tetszik, vagy nem.

— Ojjé, ha az ügynök beszél, akkor én mehetek a sóhivatalba. Ha képtelenséget követelnek, akkor nem lehet semmit sem csinálni. Tessék csak kiszámitani, hogy micsoda költségeim vannak. Mi marad nekem. Én védem magamat, tartsák meg a darabjukat. Talán a konkurrenseim hajlandók ilyen őrületbe belemenni, ha konkurrenseknek lehet

azokat a nyavalyásokat nevezni, akik az én asztalom alól felszedett morzsákból élnek. De megjósolom, hogy az a darab, amelyik nem kellett Chivalnak, az el van átkozva. Csak bennem van müvészeti szellem. Tessék megkérdezni az akadémiai urakat, hogy hogyan bánok a darabjaikkal; majd azt felelik: „Chival az egyetlen! Kiszedi a darabból az utolsó fillért is, ami benne van.“ Látogassanak meg, majd akkor megmutatom az összes nagy férfiak nekem ajánlott arcképét az irodámban. Azt meg el sem tudják képzelni, hogy mit tettem én már a Théatre-Francais érdekében. Pedig nem vagyok gazdag, mert csak müvészeti szempontokkal dolgozom.

A kufárkodás, több mint egy óráig tartott és a rettenetes Chival elfogadott minden feltételt, amire ugyan már el volt idejövetelekor határozva. Csak a forma, a gyönyörüség kedvéért alkudott agyafurt paraszt módjára; imádta a ravaszkodást, pedig nem szokott hasznot huzni belőle. Az ujságoknak már otthon megfogalmazta a kis hirt: „Ernest Chival, a nagy impresszário, a Chival staggionetársulat vezére, akinek az érdemeit méltatnunk felesleges és aki egész Franciaországot bejárta a modern szinpadi remekmüvekkel, éppen most kötötte le a Clairon szinház nagy sikerét, amelyről a kritika oly elismerőleg nyilatkozott. Chival ur azzal a müvészi gondossággal fogja kihozni Musagne és Clodion urak darabját, aminek a világhirét köszönheti.“ Körülbelül ilyen hangu husz sor volt a hir, amelynek az elolvasása után az ember azt hihette, hogy Chival ur irta a Pompadourt. De ez kérem csak reklám a darabnak...

A premier is nagyon szépen sikerült, noha Clodion kissé ijedten jegyezte meg, hogy a közönség nem olyan lelkesedett, mint a füpróbán. Albin megmagyarázta nekik ezt a csodát:

— Örüljetek, hogy éltek. A premier közönsége, ha siker van, sohasem olyan barátságos, mint a főpróbáé. Viszont, ha bukásszagot éreznek, akkor nagyon kedvesek. Ez ősrégi szabály, mely alól nincs kivétel. Az ember azt hihetné, hogy a premierközönség becsületbeli kérdésnek tekinti nem azon a véleményen lenni, mint a tegnapestiek. Azután, meg ha siker van, akkor a színészek nem játszanak olyan buzgalommal, mert már nincs miért küzdeni. Legyenek nyugodtak, holnaptól kezdve egészen más világ lesz itt. Az ötszázasnak vágtunk neki, sőt talán még tovább is játszunk, ha nem lesz közben árviz, szállitási sztrájk vagy tőzsdekrach. Az árfolyamoknak nagy hatásuk van a mi üzletünkre, az értékhullámzást kitünően tükrözi vissza az esti leszámolás. Ha egy héttel ezelőtt valaki azt merte volna állitani, hogy ilyen sikerünk lesz, hát csunyán kinevetem. A szinház a legnagyobb sorsjáték. Mert köztünk legyen mondva, nem a legkifogástalanabb ez a kis dolguk; ha én nem vesződöm vele annyit, hát ötven előadást sem ér meg. De meg kell hagyni, hogy tehetségük az van. Az esti lapok zseniknek nyilvánitják magukat, ami csak arra jó, hogy bosszantsa a reggeli sajtót, amely elég hüvösen viselkedett. Most már csak a hetilapok vannak hátra, amelyek semmi befolyással nincsenek a közönségre. Majd adok maguknak ezekből a szörnyiratokból. Méteres lepedők, illusztrált hirdetésekkel és képekkel a negyedik oldalon és ami tetszik. De az a fő, hogy a dolog sikerült, hetekig zárt pénztárral fogunk játszani és rettenetes pénzt kerestek majd. Öreg hiba, hogy nem vettem meg a jogot tőletek.

Carpezan jóslása bevált, a darab tulhaladta az ötszázadikat, ma már az ezredik felé közeleg, már több, mint két éve játszák.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

APRÓ HIREK.

Néhány rövid kivonat az utóbbi idők napilapjaiból:

„A Léno könyvkiadó vállalatban ma jelent meg „Pompadour kalandja", a Clairon-szinház nagy sikere; a csinos, 8 ives kötetecske ára 7 fr."

„Eloi Musagne urat, az ismert szinmüirót a szépmüvészeti miniszter helyettes kabinetfőnökké nevezte ki. Ez a kitünő ujságiró és vérbeli drámairó arra született, hogy a közvetitő kényes szerepét töltse be az állam és a szinészek között. A miniszter választását a legnagyobb mértékben helyeseljük."

„Megtisztelő jutalom: Lucy Lizon asszony, a Clairon-szinház bájos müvésznője megkapta az életmentő érmet. A háromszinü szalagot egy hősi tettéért nyujtották át neki; még emlékezünk rá, hogy a kitünő müvésznő az élete kockáztatásával mentett ki egy meggondolatlan gyermeket az autobusz kerekei alól. Az elragadó müvésznő fogadja ismételten legnagyobbfoku elragadtatásunkat."

„Pletykálkodás: biztos forrásból tudjuk, hogy az a gyengéd barátság, amely a legnagyobb igazgatónkat és a primadonnáját kötötte össze, szünőfélben van. J..... F.... kisasszony elhagyja a Cl.... n szinházat. Ezt a hirt mindenfelől megerősitik."

„Szerződtetések: a kollégáink által forgalomba hozott álhirek ellenére Fétu Joiselle kisasszony uj szerződést irt alá. Albin Carpezan ur, a Clairon-szinház bölcs és ügyes igazgatója rettentő pénzért, de tiz évre kötötte le a nagyszerü müvésznőt, aki minden este a Pompadourban arat óriási diadalt. Örömmel veszünk tudomást erről az ujdon-

ságról, amely az igazi színházamatőröknek nagy gyönyörüségére fog szolgálni."

„Vegyes: az a csodaszép gobelin butor, amelyben a minap még a Drouet-palotában gyönyörködtünk, gazdát cserélt. Carpezanné asszony, a Clairon-színház kitünő igazgatójának a neje vette meg ötvenkétezernyolcszáznegyven frankért. Ugy látszik. hogy a Pompadour bevételei nem csökkennek."

„Az akadémia a kétezer frankos Montyon-dijat Lucy Lizon asszonynak itélte, a mult évben a République-téri szerencsétlenség alkalmával tanusitott bátorságáért és hidegvéréért. Régen osztott megérdemeltebb jutalmat az akadémia."

„Vansittard-Martin ur, a hires amerikai manager, aki nyolcvankét színházat igazgat az Egyesült-Államokban, megvette a Pompadour kalandját, a Clairon-színház csodálatraméltó sikerét, és káprázatos kiállitással szándékozik színrehozni. A dollár esni fog, hála Musagne és Clodion honfitársaknak."

„Az uj tanácselnök tegnap a Clairon-színházban volt, ahol a Pompadour kalandja hatszázadik előadását ünnepelték. A második szünetben az elnök felment a szinpadra és melegen üdvözölte a szerzőket és a szereplőket. Feljegyzésre méltó tény: a darabot ma is a bemutató szereplői játszák."

„A becsületrend lovagjai közé legközelebb állitólag Albin Carpezan ur is bekerül. A jogcim: a francia drámai irodalomnak tett páratlan szolgálatok. Még egy üzletember, akit kitüntetnek, mert meggazdagodott. Szomoru, nagyon szomoru!"

„Lucy Lizon asszony elhagyta a Clairon-színházat és a Port Saint-Martinhez szerződött. Raclos ur következő darabjában, a „Julia unokanővérem"-ben fog itt bemumatkozni. A bájos müvésznő el van ragadtatva uj szerepétől."

„Tegnap éjfélkor ünnepelte meg a Clairon-szinház a Pompadour ezredik előadását. A szinpadon asztalokat állitottak fel, a vacsorát a Chamel és Poteau cég szállitotta. Először Albin Carpezan ur emelkedett szólásra, majd Musagne és Clodion urak. A felköszöntőkre Gédéon ur, a kitünő hős szerelmes válaszolt kollégái nevében. A vacsora után rögtönzött mulatság és tánc volt. A társaság csak hajnalban oszlott szét, találkát adva egymásnak az ezerötszázadik után.“

„A franciák iránti szeretet megható kitörése Olaszországban. A milánoi ujságok közlik, hogy milyen óriási lelkesedéssel fogadta az olasz közönség a Signora Pompadourt, Musagne és Clodion kollégáink hires darabját. Successo clamoroso! jelentik a sürgönyök. A commandatore Bizarolli páholyában jelenvolt szerzőket a publikum végeszakadatlan ovációkban részesitette. Igy nyilvánul meg a tömegek hangulatának önkéntelen kitörésében a két latin testvér összetartozása stb. stb. . . .“

„Hymenhir: Martial Clodion ur, a Pompadour kalandja egyik szerzője eljegyezte Cecil Duval-Vachemar kisasszonyt, Duval-Vachemar államtanácsos ur és neje, született Amelle De Poussarigue lányát. Fogadják szerencsekivánatainkat.“

„Albin Carpezan kibérelte a Lutece szinházat; a nagyszerü igazgató első bemutatója Musagne és Clodion urak uj darabja, a „Dubarry asszony kalandja“ lesz.

VÉGE.

A GENIUS OLCSÓ AKCIÓJA

DOSZTOJEVSZKIJ

FEHÉR ÉJSZAKÁK

E regény hőseinek életében Dosztojevszkij a saját érzéseinek naplóját irta meg. A hősök ugyan nem jutnak el a boldogság révébe, de mernek álmodozni, álmodni szépet, nagyokat, ám az Élet itt is az a kegyetlen zsarnok, aki nem törődik vele, hogy mit álmodunk el magunknak, hanem kérlelhetetlenül nyakunkba zuditja szennyes, hideg vizzel telt dézsáját, hogy észre téritsen és kigyógyitson bennünket az álmodozásból.

ÁRA 24.500 KORONA

A MAGYAR ÉS NÉMET KÖNYVPIAC LEGKIMAGASLÓBB IRODALMI ESEMÉNYE

THOMAS MANN

A VARÁZSHEGY

Fordította: TURÓCZI JÓZSEF

THOMAS MANN ez uj regénye tulszárnyalja az utóbbi évek leghatalmasabb regénykoncepcióit s tulszárnyalja minden eddigi önnön alkotását. Hőse egy jó polgári családból származó fiatalember, Hans Castorp, aki véletlenül a svájci hegyek közé kerül, egy tüdőszanatóriumba s különböző lelkitusák és kalandok után ottreked. Kilenc évig él a „varázshegyen", s ez a kilenc év hovatovább egészen leveszi a lábáról, megbénitja az akaratát, megbabonázza egész valóját. Ez a tömör váza *A varázshegy*-nek, erre az egyszerü szerkezetre azonban Thomas Mann káprázatos művészete óriási épületet épit. A szanatóriumi életnek, a beteg emberek egész társadalmának sokszinü s szinte hiánytalan képét nyujtja regénye lapjain, a beteg ember pszichéjének minden legkisebb vonását, a végletekig pontos megfigyeléseken alapuló, izgalmas és mesteri rajzát, valóságos keresztmetszetét adja az analizis éles és finom eszközeivel. A legmodernebb és legaktuálisabb problemák egyikét fejti ki és boncolja, taglalja, szedi szét izről-izre kisérteties biztonsággal és csodálatosan lenyügöző művészettel.

GENIUS KIADÁS

A REGÉNYIRÁS MŰVÉSZEI

Szerkeszti KÁLLAY MIKLÓS

ELSŐ SOROZAT:

I. *Guido da Verona*: Aki a szerelmet kitalálta. Forditotta Honti Rezső. Kötve

II. *Claude Farrère*: Halálraitéltek. Forditotta Sztrokay Kálmán. Kötve ... ...

III. *Dosztojevszkij*: A siheder. Forditotta Trócsányi Zoltán. Három kötet. Kötve

IV. *Arthur Schnitzler*: Ut a szabadba. Forditotta ifj. Gaál Mózes. Kötve... ... ...

V. *Miklós Jenő*: Madárka ... ...

VI. *Gabriele d'Annunzio*: Sziklák szüzei. Forditotta Balla Ignác ... ...

VII. *Kosztolányi Dezső*: A véres költő... ...

VIII. *Cholnoky László*: Régi ismerős ... ...

MÁSODIK SOROZAT:

IX. *Renard*: Lerne doktor, a kisisten. Forditotta Bartos Zoltán ... ...

X. *Hamsun*: Lynge szerkesztő. Forditotta Hajdu Henrik... ... ...

XI. *Dosztojevszkij*: A névtelen. (Nyetocska Nyezvanova.) Forditotta Kiss D. ...

XII. *Gautier*: Maupin kisasszony. Forditotta Benedek Marcell. Két kötet. --- --- ---

XIII. *Tagore*: Hajótöröttek. Forditotta Bartos Zoltán. Két kötet --- --- --- --- ---

XIV. *Farrère*: Bárányszivü Tamás. Forditotta Sz. Bálint Aranka. --- --- --- --- --- ---

XV. *Dosztojevszkij*: A kétéltü Goljadkin. Forditotta Trócsányi Zoltán --- --- ---

XVI. *Lagerlöf*: A számkivetett. Forditotta Gergely Jolán. --- --- --- --- --- --- ---

XVII. *Hugo Victor*: Izlandi Hán. Forditotta Rózsa Géza --- --- --- --- --- --- --- ---

XVIII. *Strobl*: Kisértetek az ingoványban. Forditotta Relle Pál --- --- -- --- --- --- ---

HARMADIK SOROZAT:

XIX. *Claude Anet:* És reng a föld. Forditotta Szélné Bálint Aranka --- --- ---

XX. *Pierre Benoit*: Királyasszony szeretője. Forditotta Kuncz Aladár --- --- --- ---

XXI. *Rider Haggard:* A gyöngyhajadon. Forditotta Bartos Zoltán --- --- --- --- ---

XXII. *Hermann Löns:* Az ordas. Forditotta Turóczi József --- --- --- --- --- --- ---

XXIII. *Hermann Löns:* A két arc. Forditotta Várkonyi Titusz --- --- --- --- --- --- ---

XXIV. *Camille Lemonnier:* A hím. Forditotta Bartos Zoltán --- --- --- --- --- --- --- ---

XXV. *J. H. Rosny:* A föld halála. Fordította Laky Margit

XXVI. *Henri de Régnier:* Aki félt a szerelemtől. Fordította Király György

XXVII. *Rab Gusztáv:* Mocsárláz

XXVIII. *Anatole France:* Virágzó élet. Fordította Kuncz Aladár

NEGYEDIK SOROZAT:

XXIX. *Claude Farrère:* Uj emberek. Fordította Sz. Bálint Aranka

XXX. *Victor Margueritte:* Lerbier kisasszony legényélete. (La Garçonne.) Fordította Kállay Miklós

XXXI. *Paul Busson:* A szegény Dronte élete, halála és ujraszületése. Fordította Telekes Béla

XXXII. *Paul Reboux:* Lepketánc. Fordította Horváth Tibor

XXXIII. *Dosztojevszkij:* A kis hős. Fordította Trócsányi Zoltán

XXXIV. *Duchéne:* Szeretni, sirni, meghalni... Fordította Sztrokay Kálmán

XXXV. *Emile Baumann:* Jób, az elhivatott. Fordította Fürtös Ede

XXXVI. *Elza Lindberg-Dovlette:* Viola. Fordította Marchis György és Német Antal

XXXVII—XXXVIII. *Norris Frank*: Az örvény. Fordította Bartos Zoltán ... ...

XXXI—XL. *Rachilde*: A nősténfarkasok lázadása. Fordította Hevesi András ...

ÖTÖDIK SOROZAT:

XLI. *Alma Johanna Koenig*: A szent palota. Fordította Somlyó Zoltán ... ...

XLII. *I. Kuprin*: Szulamit. Fordította Peterdi István ... ...

XLIII. *A négyek regénye.* — Irták: Bourget, D'Houville, Duvernois, Benoit. Fordították: Kállay Miklós, Kosztolányi Dezső, Szélné Bálint Aranka ... ...

XLIV *J. Anker Larsen*: A bölcsek köve. Fordította Ács Géza ... ...

XLV. *Pierre Benoit*: Ferté kisasszony. Fordította Komor András ... ...

XLVI. *Dosztojevszkij*: A féltékeny férj. Fordította Trócsányi Zoltán ... ...

XLVII. *Földi Mihály*: Mámorosak ... ...

XLVIII. *Arcübasev*: A végső ponton. Fordította Havas András Károly ... ...

XLIX. *H. G. Wells*: Az álom. Fordította Kiss Dezső ... ...

L. *Henri de Régnier*: A szerelem iskolája. Fordította Benedek Marcell ... ...

Minden kötet
egész vászonkötésben is kapható

PIERRE

GENIUS